

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

ÇANAKKALE İLİ SAANEN KEÇİ İŞLETMELERİNİN TEKNİK VE EKONOMİK ANALİZİ

Arzu GÖKDAI

**HAYVAN SAĞLIĞI EKONOMİSİ VE İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ**

DANIŞMAN

Prof. Dr. Engin SAKARYA

ANKARA

2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ÇANAKKALE İLİ SAANEN KEÇİ İŞLETMELERİNİN
TEKNİK VE EKONOMİK ANALİZİ**

Arzu GÖKDAI

**HAYVAN SAĞLIĞI EKONOMİSİ VE İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ**

DANIŞMAN

Prof. Dr. Engin SAKARYA

**Bu araştırma Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri
Koordinatörlüğü'nün 17L0239009 proje numarası ile desteklenmiştir.**

ANKARA

2019

Etik Beyan

Ankara Üniversitesi

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Doktora tezi olarak hazırlayıp sunduğum “Çanakkale İli Saanen Keçi İşletmelerinin Teknik ve Ekonomik Analizi” başlıklı tez; bilimsel ahlak ve değerlere uygun olarak tarafımdan yazılmıştır. Tezimin fikir/hipotezi tümüyle tez danışmanım ve bana aittir. Tezde yer alan deneysel çalışma/araştırma tarafımdan yapılmış olup, tüm cümleler, yorumlar bana aittir.

Yukarıda belirtilen hususların doğruluğunu beyan ederim.

Öğrencinin Adı Soyadı: Arzu GÖKDAİ

Tarih:

İmza:

KABUL VE ONAY

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hayvan Sağlığı Ekonomisi ve İşletmeciliği Anabilim Dalında Arzu GÖKDAI tarafından hazırlanan “Çanakkale İli Saanen Keçi İşletmelerinin Teknik ve Ekonomik Analizi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından DOKTORA TEZİ olarak OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile kabul / ret edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 20.12.2019

İmza
Prof. Dr. Engin SAKARYA
Ankara Üniversitesi
Jüri Başkanı

İmza
Prof. Dr. İ. Safa GÜRCAN
Ankara Üniversitesi
Üye

İmza
Prof. Dr. Yılmaz ARAL
Ankara Üniversitesi
Raportör

İmza
Prof. Dr. Savaş SARIÖZKAN
Erciyes Üniversitesi
Üye

İmza
Prof. Dr. Hasan ÇİÇEK
Afyon Kocatepe Üniversitesi
Üye

İÇİNDEKİLER

Etik Beyan	i
Kabul ve Onay	ii
İçindekiler	iii
Önsöz	vii
Simgeler Ve Kısaltmalar	ix
Şekiller	xi
Çizelgeler	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Dünyada Keçi Yetiştiriciliğinin Mevcut Durumu	3
1.2. Avrupa Birliği Ülkelerinde Süt Keçisi Yetiştiriciliğinin Mevcut Durumu	7
1.2.1. Avrupa Birliği'nde Süt ve Süt Ürünleri Ortak Piyasa Düzeni	11
1.2.1.1. Mal Kapsamı, Fiyatlar ve Uygulamalar	11
1.2.1.2. Müdahale Alımları ve Depolama Yardımları	12
1.2.1.3. Kota Uygulaması ve Süt Üretim Fazlasının Değerlendirilmesi	13
1.2.1.4. AB'de Süt Sektörüne Doğrudan Destekler	14
1.3. Türkiye'de Keçi Yetiştiriciliğinin Mevcut Durumu	15
1.3.1. Türkiye'de Keçi Yetiştiriciliği ve Desteklemeler	25
1.3.2. Türkiye Keçi Yetiştiriciliğinde Örgütlenme Yapısı	27
1.3.3. Türkiye'de Keçi Sütü ve Ürünleri Pazarlama Yapısı	28
1.3.4. Türkiye'de Keçi Yetiştiriciliğinin Mevcut Durumu ve Sorunları	30
1.3.4.1. Kaliteli Damızlık Temini Sorunu	30
1.3.4.2. Pazarlama ve Süt Fiyatı Sorunu	32
1.3.4.3. Örgütlenme Sorunu	33
	iii

1.3.4.4. Besleme- Yem Sorunu	34
1.3.4.5. Kredi ve Destekleme Sorunları	35
1.3.4.6. İşletme Ölçeklerinin Yapısı	35
1.3.4.7. Sağlık-Koruma Sorunları	35
1.4. Araştırma Alanı Hakkında Genel Bilgiler	36
1.4.1. Coğrafi Konum	36
1.4.2. Bitki Örtüsü	37
1.4.3. İklim Özellikleri	37
1.4.4. Çanakkale İli Nüfus Yapısı	38
1.4.5. Çanakkale İli Tarımsal Yapı	39
1.4.6. Çanakkale İli Tarımsal Üretim	42
1.4.7. Çanakkale İli Hayvansal Üretim	43
1.4.8. Çanakkale İli Üretim Değerleri	46
1.5. Çanakkale İli Saanen Keçi Yetiştiriciliği	47
1.5.1. Ezine Peyniri ve Değeri	49
1.5.2. Saanen Keçisi Özellikleri, Yetiştiriciliği ve Türk Saanen Keçisi Hakkında Genel Bilgi	49
1.5.2.1. Türk Saanen Keçisi	50
1.6. Konu İle İlgili Yapılmış Bilimsel Çalışmalar	52
2. GEREÇ VE YÖNTEM	66
2.1. Gereç	66
2.2. Yöntem	66
2.2.1. Örneklemin Belirlenmesi	66
2.2.2. Veri Temini	70
2.2.3. Verilerin Değerlendirilmesi	71
2.2.3.1. İşletme Sonuçlarının ve Maliyetlerinin Hesaplanması	71
2.2.3.2. Teknik ve Ekonomik Rasyoların Hesaplanması	76

2.2.3.3. İstatistik Analizler	78
2.2.3.3.1. Varyans (ANOVA) ve Bağımsız T-testi Analizleri	79
2.2.3.3.2. Regresyon Analizi	79
3. BULGULAR	83
3.1. İşletmelerin Sosyo-Ekonomik Yapılarına İlişkin Bulgular	83
3.1.1. İşletmelere Ait Genel Bulgular	83
3.2. İşletmelerin Pazarlama Yapısına İlişkin Bulgular	100
3.3. İşletmelerin Arazi, Yem Kaynakları ve Bitkisel Üretim Yapılarına İlişkin Bulgular	103
3.4. İşletmelerin Masraf, Maliyet, Gelir ve Bazı Teknik Bulguları	105
3.5. İşletmelerin Teknik ve Ekonomik Rasyolarına İlişkin Bulgular	123
3.6. İstatistik Analizlerine İlişkin Bulgular	125
3.6.1. Bağımsız T-Testine İlişkin Bulgular	125
3.6.2. Varyans Analizi (ANOVA) 'ne İlişkin Bulgular	126
3.6.3. Regresyon Analizine İlişkin Bulgular	127
4. TARTIŞMA	135
4.1. Araştırma Kapsamındaki İşletmelerin Sosyo-Ekonomik Bulguların Değerlendirilmesi	135
4.1.1. İşletme Yöneticileri, İşletmelerdeki İşgücü ve İşletme Genel Yapısına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	135
4.1.2. İşletmelerde Yetiştiricilik Sistemi, Mevcut Durum ve Genel Sorunlara İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	145
4.2. İşletmelerde Örgütlenme, Destekleme ve Pazarlamaya İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	148
4.3. İşletmelere İlişkin Bazı Teknik Bulguların Değerlendirilmesi	152
4.4. İşletmelere İlişkin Masraf, Maliyet, Gelir, Teknik ve Ekonomik Rasyoların Değerlendirilmesi	155
4.5. İstatistik Analizlere Ait Bulguların Değerlendirilmesi	161

4.5.1. Bağımsız T-Testi ve Varyans Analizi (ANOVA)' ne İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	161
4.5.2. İşletmelerin Regresyon Analizine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	163
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	164
ÖZET	168
SUMMARY	170
KAYNAKLAR	172
EKLER	187
Ek-1. Veri Temin Formu	187
ÖZGEÇMİŞ	196

ÖNSÖZ

Türkiye’de keçi yetiştiriciliği geçmişten günümüze kadar Anadolu kültüründe maddi ve manevi öneme sahip olan bir hayvansal üretim dalı olmuştur. Sadece ekonomik değil aynı zamanda sosyal yönü de olan keçi yetiştiriciliği, özellikle dar gelirli kesimin önemli geçim kaynağı olmaktadır. Türkiye’de artan nüfusla birlikte besinsel değeri yüksek ve anne sütüne yakın olan keçi sütü ve ürünlerine olan talep gün geçtikçe artmaktadır. Söz konusu talebin artmasında; tüketicinin sağlığa daha uygun besin maddeleri tercih etmeye başlaması ve farkındalık kazanmasının da önemli payı bulunmaktadır.

Türkiye’de “fakirin ineği” olarak bilinen süt keçisi yetiştiriciliği, özellikle Batı Anadolu bölgesinde yetiştiriciliği yapılan Saanen melezi keçiler ile son zamanlarda süt verimi yönünden gelişme göstermiş ve yaygınlaşmaya başlamıştır. Türkiye şu anda ürettiği keçi sütü miktarı ile dünyada ilk on ülke arasında yer almaktadır. Dolayısıyla, üretilen toplam süt üretiminin, katma değer yaratacak süt ürünlerine dönüştürülmesi halinde Türkiye yurtiçinde olduğu kadar, yurtdışı pazar yapısına da dâhil olabilecek ve ülke ekonomisine ciddi katkı sağlayabilecektir.

Doktora tez çalışmamın yürütülmesinde ve tüm doktora eğitimim boyunca desteğini her zaman yanımda hissettiğim, kendimizi geliştirmemizde yol gösteren ve önemli katkı sağlayan danışman hocam Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Hayvan Sağlığı Ekonomisi ve İşletmeciliği Anabilim Dalı öğretim üyesi sayın Prof. Dr. Engin SAKARYA’ya sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Tez izleme komitesinde yer alan, çalışmalarım sırasında desteğini esirgemeyen saygı değer hocalarım Prof. Dr. Yılmaz ARAL’a ve Prof. Dr. İ. Safa GÜRCAN’a, anabilim dalımız öğretim üyesi Prof. Dr. Yavuz CEVGER’e teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Çalışmamı kurumsal olarak destekleyen Çanakkale Koyun Keçi Yetiştiriciler Birliği'ne, saha çalışmamın başından sonuna kadar, işletme sahipleri ile iletişimin sağlanmasında önemli rol oynayan Kemal TÜREDİ'ye ve anket sorularımı sabırla cevaplayan ve veri setimin oluşmasını sağlayan tüm Saanen keçisi işletme sahiplerine teşekkür ederim. Çalışmamı finansal anlamda destekleyen Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Proje Koordinatörlüğü'ne teşekkürlerimi sunarım.

Tezin yazım aşamasındaki yoğun çalışmalarımda motivasyon desteğim olan, bana katlanmak zorunda kalan ve çeşitli konularda görüş ve önerilerini aldığım araştırma görevlisi arkadaşlarım Tuğba SARIHAN ŞAHİN ve Nafiye KOÇ'a, her anımda bana destek olan ve beni motive eden değerli arkadaşım İdil ŞERBETÇİ'ye sonsuz teşekkür ederim.

Doktora öğrenci değişim programı kapsamında İtalya Padova Üniversitesi'nde bulunduğum süre zarfında desteklerini benden esirgemeyen danışmanım Flaviana GOTTARDO'ya, tezin istatistiksel analizlerinin yapılmasında sağladığı destek ve sabır için Barbara CONTIERO'ya, İtalya'da mükemmel bir çalışma ortamında çalışmamı sağlayan, beni motive eden ve hala çeşitli akademik konularda çokça soru sorup görüşlerini aldığım çalışma arkadaşlarım Luisa MAGRIN ve Yazavinder SINGH'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Doktora eğitimim ve tüm hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini her zaman yanımda hissettiğim, kendimi geliştirmek için attığım her adımda yanımda olan, eğitim hayatım boyunca verdiğim kararlarıma her zaman sonsuz saygı duyan babam Mehmet GÖKDAI ve annem Neriman GÖKDAI'ye, benimle aynı yolda ilerleyen ve yaşadığım zorluklarda beni en iyi anlayan ve motive eden ablam Zeliha ERTEKİN ve ikiz kardeşim Duygu KURU'ya, bitmeyen enerji ve neşe kaynağım biricik yeğenim Can ERTEKİN'e sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

SİMGELER VE KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ÇTSO	Çanakkale Ticaret ve Sanayi Odası
EAGF	Avrupa Tarımsal Garanti Fonu
FAO	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
Ha	Hektar
HAYGEM	Hayvancılık Genel Müdürlüğü
İSO	İstanbul Sanayi Odası
kg	Kilogram
lt	Litre
m ²	Metre Kare
N	Örnekleme
OPD	Ortak Piyasa Düzeni
OTP	Ortak Tarım Politikası
R ²	Determinasyon Katsayısı
RS	Hindistan Rupisi
S	Standart Sapma
SAS	Statistical Analysis Software
SPSS	Statistical Packages of Social Sciences

TL	Türk Lirası
TRGM	Tarım Reformu Genel Müdürlüğü
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
X	Bağımsız Değişken
Y	Bağımlı Değişken

ŞEKİLLER

Şekil 1.1. Keçi Sütü Üretiminde Önde Gelen İlk 10 Ülke	5
Şekil 1.2. Dünya Keçi Varlığında ve Keçi Sütü Üretiminde AB Ülkelerinin Payı	9
Şekil 1.3. Türkiye’de Bölgelere Göre Keçi Varlığı	17
Şekil 1.4. Türkiye Keçi Varlığında Öne Çıkan İlk 10 İl	18
Şekil 1.5. Türkiye’de Hayvan Türlerine Göre Süt Üretimi	21
Şekil 1.6. Türkiye’de Keçi Sütü Üretiminde Önde Gelen İller	22
Şekil 1.7. Türkiye’de Yıllar İtibariyle Üretici Keçi Sütü Fiyatlarının Seyri	25
Şekil 1.8. Çiğ Süt Pazarlama Kanalı	29
Şekil 1.9. Süt Keçiciliği Islah Organizasyonunu İçeren Şema	31
Şekil 1.10. Çanakkale İlinin Türkiye’deki Konumu	36
Şekil 1.11. Yıllar İtibariyle Çanakkale İlinde Türlerine Göre Hayvan Varlığı	44
Şekil 1.12. Türkiye’de İllere Göre Saanen Keçi Varlığı	48
Şekil 1.13. Türk Saanen Keçisi ve Meme Yapısı (Orijinal)	52
Şekil 2.1. Çanakkale İlinde Örnekleme Dahil Edilen İşletmelerin Yoğunlaştıkları İlçelere Göre Dağılımı	69
Şekil 3.1. Üreticilerin Eğitim Durumları	85
Şekil 3.2. İşletmelerdeki İşgücü Yapısı	88
Şekil 3.3. İşletmelerde Süt Pazarlama Yolları	101
Şekil 3.4. İşletmelerde Görülen Pazarlama Sorunları	102
Şekil 3.5. İşletmelerde Kullanılan Yem Çeşitleri	105
Şekil 3.6. İşletmelerdeki Masraf Unsurlarının Ölçekler İtibariyle Yüzde Dağılımları	106
Şekil 3.7. İşletmelerde Sabit ve Değişken Masraflar ve Dağılımı	112
Şekil 3.8. İşletmelerde Süt Üretimi ve Hayvan Başına Süt Verimi	116

Şekil 3.9. İşletmelerde Süt Üretim Maliyeti ve İşletme Kârlılık Oranları	119
Şekil 3.10. 2016 ve 2017 Yılları İtibariyle Sağmal Hayvan Sayısı ve Toplam Süt Üretimi Değerleri	122
Şekil 3.11. 2016 ve 2017 Yılları İtibariyle Hayvan Başına Süt Verimi ve Üretici Süt Satış Fiyatları	123
Şekil 3.12. İşletmelere Ait Teknik ve Ekonomik Rasyolar	125

ÇİZELGELER

Çizelge 1.1. Dünyada Yıllar İtibariyle Keçi Varlığı, Keçi Sütü Üretimi ve Yıllık Keçi Sütü Verimi (2001=100)	4
Çizelge 1.2. Dünya Kıtalar İtibariyle Keçi Varlığı, Keçi Sütü Üretim Miktarları ve Yüzde Dağılımları (%)	5
Çizelge 1.3. Keçi Sütü Üretiminde Önde Gelen Ülkeler ve Payları (2017)	6
Çizelge 1.4. Dünyada Canlı Keçi İhracat Miktarı ve Değerleri (2007=100)	7
Çizelge 1.5. Avrupa Birliği Ülkelerinde Keçi Varlığı, Keçi Sütü Üretimi ve Süt Verimlilikleri (2001=100)	8
Çizelge 1.6. Dünya Süt Keçisi Varlığı ve Keçi Sütü Üretiminde AB Ülkelerinin Payı	9
Çizelge 1.7. Farklı Avrupa Keçi Irkları ve Üretim Değerleri	10
Çizelge 1.8. Türkiye’de Yıllar İtibariyle Keçi Varlığı (2000=100)	16
Çizelge 1.9. Türkiye’de Yıllar İtibariyle Sağılan Keçi Sayısı (2001=100)	19
Çizelge 1.10. Türkiye’de Yıllar İtibariyle Keçi Sütü Üretim Miktarları (2001=100)	20
Çizelge 1.11. Türkiye’de ve Dünya’da Keçi Peynir Üretim Miktarları (2005=100)	22
Çizelge 1.12. Türkiye’de 2017 ve 2018 Yıllar İtibariyle Keçi Yetiştiriciliğinden Sağlanan Üretim ve Pazarlanan Değerleri (TL)	24
Çizelge 1.13. Türkiye’de Yıllar İtibariyle Üretici Süt Fiyatlarının Hayvan Türlerine Göre Gösterimi (2005=100)	24
Çizelge 1.14. Yıllar İtibariyle Türkiye Toplam Nüfusu ve Çanakkale İli Nüfusu, Gelişimi (2007=100)	38
Çizelge 1.15. Çanakkale İlçeleri İtibariyle Nüfus Dağılımı	39
Çizelge 1.16. Çanakkale İli Toprak Varlığı ve Dağılımı	40
Çizelge 1.17. Çanakkale İli İşlenebilir Arazi Yapısı	40
Çizelge 1.18. Çanakkale İli ve İlçelerinde Tarımsal İşletmeler ve Büyüklükleri	41

Çizelge 1.19. Çanakkale İli Bazı Bitkisel Ürün Grupları Ekili Alan ve Üretim Miktarları	42
Çizelge 1.20. Çanakkale İlinde Küçükbaş ve Büyükbaş Hayvan Sayıları ve Süt Üretim Miktarları	43
Çizelge 1.21. Çanakkale İlçeleri İtibariyle Küçükbaş Hayvan Varlığı	45
Çizelge 1.22. Yıllar İtibariyle Çanakkale İli Keçi Sütü Üretimi (2004=100)	46
Çizelge 1.23. Çanakkale İli ve İlçeleri İtibariyle Bitkisel ve Hayvansal Üretim Değerleri (2018)	47
Çizelge 1.24. Türkiye’de Saanen Keçi Yetiştiriciliğinde Öne Çıkan İlk 5 İl	48
Çizelge 2.1. Çanakkale İlinde Örnekleme Dâhil Edilen İşletmelerin İlçelere ve Ölçek Büyüklüklerine Göre Dağılımı	68
Çizelge 2.2. Örnekleme Dâhil Edilen İşletmelerin Yoğunlaştıkları İlçeler İtibariyle Dağılımı	69
Çizelge 2.3. Saanen Keçi İşletmelerine İlişkin Maliyet Çizelgesi	71
Çizelge 3.1. İşletme Ölçekleri İtibariyle İşletme Yöneticilerine Ait Genel Bilgiler	83
Çizelge 3.2. İşletme Yöneticilerinin Yaşları ve Ölçekler İtibariyle Dağılımları	83
Çizelge 3.3. İşletme Yöneticilerinin Eğitim Durumlarının Ölçekler İtibariyle Dağılımı	84
Çizelge 3.4. İşletmelerin Ölçekler İtibariyle Sağılan Hayvan ve Toplam Hayvan Sayılarının Dağılımı	86
Çizelge 3.5. İşletme Yöneticilerinin Kapasite Artırma ile İlgili Görüşleri	86
Çizelge 3.6. İşletmelerdeki İşgücü Yapısının Ölçekler İtibariyle Dağılımı	87
Çizelge 3.7. İşletme Yöneticilerinin Mesleki Tecrübe Süreleri	89
Çizelge 3.8. İşletmelerin Ölçekler İtibariyle Ekonomik Faaliyet Durumları	89
Çizelge 3.9. İşletmelerin Ölçekler İtibariyle Yetiştirme Sistemlerinin Dağılımı	90
Çizelge 3.10. İşletmelerin Saanen Irkı Temin Etme Yolları	90
Çizelge 3.11. İşletme Yöneticilerinin Faaliyet Memnunluğunun Ölçekler İtibariyle Dağılımı	91

Çizelge 3.12. İşletmelerin Örgütlenme Düzeyi ve Kooperatiflere Üye Olma Durumu	92
Çizelge 3.13. Kooperatif Faaliyetlerinin İşletme Ölçekleri İtibariyle Değerlendirilmesi	92
Çizelge 3.14. İşletme Yöneticilerinin Kooperatiflere Üye Olma Sebeplerinin Ölçekler İtibariyle Dağılımı	94
Çizelge 3.15. Üretici Birlik Faaliyetlerinin İşletme Ölçekleri İtibariyle Değerlendirilmesi	95
Çizelge 3.16. Hayvancılık Desteklemelerinin İşletme Ölçekleri İtibariyle Değerlendirilmesi	96
Çizelge 3.17. Kredi İmkânlarının İşletme Ölçekleri İtibariyle Değerlendirilmesi	96
Çizelge 3.18. Keçi Yetiştiriciliğinde Karşılaşılan Problemlerin Ölçekler İtibariyle Dağılımı	97
Çizelge 3.19. İşletme Yöneticilerinin Saanen İrkmı Tercih Etme Sebepleri ve Ölçekler İtibariyle Dağılımı	99
Çizelge 3.20. Mandıraların Çiğ Süt Tedarikinde Ödeme Şekli	100
Çizelge 3.21. İşletmelerde Keçi Sütü Pazarlama Kanalları (%)	101
Çizelge 3.22. İşletmelerde Görülen Pazarlama Sorunları	102
Çizelge 3.23. İşletmelerde Arazi Varlığı	103
Çizelge 3.24. İşletmelerde Ekilebilir Arazi Varlıkları (%)	104
Çizelge 3.25. İşletmede Kullanılan Yem Çeşitleri (%)	104
Çizelge 3.26. İşletmelerde Maliyeti Oluşturan Masraf Unsurlarının Ölçekler İtibariyle Dağılımı	106
Çizelge 3.27. İşletmelerde Maliyeti Oluşturan Masraf Unsurlarının En Düşük, En Yüksek, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	108
Çizelge 3.28. Küçük Ölçekli İşletmelerde Maliyeti Oluşturan Masraf Unsurlarının En Düşük, En Yüksek, Ortalama Ve Standart Sapma Değerleri	109
Çizelge 3.29. Orta Ölçekli İşletmelerde Maliyeti Oluşturan Masraf Unsurlarının En Düşük, En Yüksek, Ortalama Ve Standart Sapma Değerleri	110

Çizelge 3.30. Büyük Ölçekli İşletmelerde Maliyeti Oluşturan Masraf Unsurlarının En Düşük, En Yüksek, Ortalama Ve Standart Sapma Değerleri	111
Çizelge 3.31. İşletmelerdeki Sabit ve Değişken Masrafların Dağılımı (%)	111
Çizelge 3.32. İşletmelerde Tali Gelir Kalemini Oluşturan Unsurların Ölçekler İtibariyle Dağılımı	112
Çizelge 3.33. Küçük Ölçekli İşletmelerde Tali Gelir Kalemini Oluşturan Unsurların Dağılımı	114
Çizelge 3.34. Orta Ölçekli İşletmelerde Tali Gelir Kalemini Oluşturan Unsurların Dağılımı	115
Çizelge 3.35. Büyük Ölçekli İşletmelerde Tali Gelir Kalemini Oluşturan Unsurların Dağılımı	115
Çizelge 3.36. İşletmelerde Süt Üretim Değerlerine İlişkin Ortalama Verilerin Ölçekler İtibariyle Dağılımı	116
Çizelge 3.37. İşletmelerde Süt Üretim Değerlerine İlişkin Verilerin En Düşük, En Yüksek, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	117
Çizelge 3.38. Küçük Ölçekli İşletmelerde Süt Üretim Değerlerine İlişkin Verilerin En Düşük, En Yüksek, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	117
Çizelge 3.39. Orta Ölçekli İşletmelerde Süt Üretim Değerlerine İlişkin Verilerin En Düşük, En Yüksek, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	118
Çizelge 3.40. Büyük Ölçekli İşletmelerde Süt Üretim Değerlerine İlişkin Verilerin En Düşük, En Yüksek, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	118
Çizelge 3.41. İşletmelerde Süt Satış Fiyatı, Süt Maliyeti ve İşletme Kârlılık Oranlarına İlişkin Ortalama Verilerin Ölçekler İtibariyle Dağılımı	119
Çizelge 3.42. Küçük Ölçekli İşletmelerde Süt Satış Fiyatı, Süt Maliyeti ve İşletme Kârlarına İlişkin Verilerin En Düşük, En Yüksek, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	120
Çizelge 3.43. Orta Ölçekli İşletmelerde Süt Satış Fiyatı, Süt Maliyeti ve İşletme	120

Kârlarına İlişkin Verilerin En Düşük, En Yüksek, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	
Çizelge 3.44. Büyük Ölçekli İşletmelerde Süt Satış Fiyatı, Süt Maliyeti ve İşletme	121
Kârlarına İlişkin Verilerin En Düşük, En Yüksek, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	
Çizelge 3.45. İşletmelerde Süt Üretim ve Verim Değerlerinin 2016-2017 Yılları	121
İtibariyle Karşılaştırılması	
Çizelge 3.46. İşletmelerde Teknik ve Ekonomik Rasyolara İlişkin Ortalama Değerler	124
Çizelge 3.47. İşletmeler Genelindeki 2016 ve 2017 Yılına İlişkin Bazı Süt Üretim ve	125
Verim Değerlerinin İstatistiksel Olarak Karşılaştırılması	
Çizelge 3.48. İşletme Ölçekleri Arasında Bazı Süt Üretim ve Verim Değerlerinin	126
İstatistiksel Olarak Karşılaştırılması	
Çizelge 3.49. Regresyon Analizinde Modele Dahil Edilen Bağımlı ve	129
Bağımsız Değişkenlerin Pearson Korelasyon Katsayıları	
Çizelge 3.50. Birinci Regresyon Modeline İlişkin Belirlilik Katsayısı (R^2 Değeri)	130
Ve Katsayılar	
Çizelge 3.51. Backward Regresyon Yönteminde Çıkarılan Değişkenler	131
Çizelge 3.52. Oluşturulan Modellere İlişkin Belirlilik Katsayısı (R^2),	132
Durbin-Watson Değeri	
Çizelge 3.53. Son Regresyon Modeline İlişkin Katsayılar	133

1. GİRİŞ

Keçi yetiştiriciliği, özellikle ülke ekonomisi az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde ön plana çıkan bir üretim alanı olup aynı zamanda kırsal kesimdeki dar gelirli ailelerin önemli bir gelir kaynağını da oluşturmaktadır (Kaymakçı ve Engindeniz, 2010).

Üretilen hayvansal ürünler, artan nüfusun yeterli ve dengeli beslenmesinde, sanayi için hammadde temininde ve dış satım ile sağladığı gelirler açısından ülke ekonomisine önemli ölçüde katkı sağlamaktadır. Bu yetiştirme dalının, yetiştirici açısından avantaj sayılabilecek birtakım özellikleri de bulunmaktadır. Keçiler, özellikle kaba yemleri çok iyi değerlendirebilen, çok fazla bakım gerektirmeyen, oğlak verimleri yüksek ve diğer çiftlik hayvanlarına göre doğa ve iklim koşullarına, hastalıklara karşı dayanıklı olan hayvanlardır. Bu durum ülkemizde keçi yetiştiriciliğini cazip hale getirmektedir (Paksoy, 2007).

Keçi yetiştiriciliği ürünlerinden biri olan keçi sütü ise, anne sütüne en yakın süt olarak bilinmektedir. İçerisinde daha fazla esansiyel yağ asidi içermesi ürünün sindirimini kolaylaştırmakta, içerdiği yüksek orandaki kalsiyum sebebi ile de özellikle inek sütünü tolere edemeyen ve alerjisi olan bebekler için alternatif bir besin kaynağı olmaktadır (Koyuncu ve ark., 2010). Bununla birlikte erken yaşlardaki bebeklerde egzama tedavisinde de önemli role sahip olduğu bildirilmektedir (Demir ve Daşkiran, 2010).

Türkiye’de keçi sütü üretiminin büyük çoğunluğu kıl keçisi yetiştiriciliğinden elde edilmektedir. 2018 yılında sağılan 5 327 166 baş keçinin %98,26’sını kıl keçileri oluştururken, üretilen 561 826 ton sütün %99,39’u kıl keçilerinden sağlanmıştır (TÜİK, 2019). Bununla birlikte, süt verimi yüksek olan Malta, Kilis, Halep ve Saanen gibi keçi

ırkları Kıl keçisine oranla ülkemizde daha az miktarda bulunmaktadır. Özellikle son yıllarda keçi sütü üretimine olan talebin artması ile birlikte, ülkemizin çeşitli bölgelerinde Saanen keçisi ile Kıl ve Maltız keçilerinin melezleme çalışmaları yürütülmektedir. Bu sayede süt verimi daha yüksek olan Saanen keçisi melezleri elde edilmeye başlanmıştır.

Saanen keçi ırkı Türkiye’de belli bölgelere uyumu çok iyi sağlamış ve yüksek süt verimi elde edilmeye başlanmıştır. Ülkemizde Saanen keçisi yetiştiriciliğinin yoğun olarak yapıldığı ve hayvan mevcudunun daha fazla olduğu il Çanakkale’dir. Nitekim Türkiye’de bulunan toplam 852 871 baş Saanen keçisinin %25,51’i Çanakkale ilinde yer almaktadır (Anonim, 2017).

Tüm dünyada Saanen keçileri en fazla süt üreten keçi ırklarının başında yer almaktadır. İyi koşullarda yetiştirilen bir Saanen keçisinin ortalama süt verimine, 10 adet kıl keçisi ile ancak ulaşılabilceği bazı literatürlerce belirtilmektedir. İyi bakım ve besleme koşullarında 2,5 yaşın üzerindeki Saanen keçisi bir laktasyon döneminde 280-300 gün arası sağlabilmekte ve toplam 700-900 lt süt verebilmektedir. Bu kapsamda süt verimi daha yüksek olan Saanen keçisi ve melezlerinin özellikle entansif yetiştiriciliğe yönelik faaliyetlerinin ve bölgelere uyum çalışmalarının yaygınlaştırılması, ülke ekonomisine ve sektöre önemli katkı sağlayacaktır (Anıtaş ve ark., 2014).

Avrupa Birliği’nde de özellikle koyun keçi sütü üretimi miktarları ele alındığında, bu sütlerden elde edilen ürünlerin çok büyük bir pazar oluşturduğu, Türkiye’nin de bu pazardan pay alabileceği belirtilmektedir (Peynirci, 2007). Özellikle AB’de koyun keçi sütünden yapılan peynirlerin çeşitliliği ve pazar yapılarının giderek büyümesi devam etmektedir. Yunanistan, Fransa, İspanya, İtalya gibi Akdeniz ülkeleri, bu pazarda önde gelen AB ülkeleri arasındadır. Buna rağmen AB koyun-keçi ürünlerinde kendi kendine yeterliliği hala sağlama noktasına ulaşamamıştır.

Türkiye'nin diğer hayvancılık alt sektörlerinde olduğu gibi süt keçisi yetiştiriciliğinde de ortaya çıkan çok sayıda yapısal problemi mevcuttur. Bunlardan bazılarını; kaliteli damızlık hayvan temini, yem ve diğer girdi maliyetlerinin yüksek olması, üretici desteklemelerinin ve örgütlenmesinin yetersiz kalması, dağınık ve küçük ölçekli yapıdaki işletmelerin çok sayıda olması, süt ve süt ürünleri pazarlamasında yaşanan sorunlar, hastalıklar vb. gibi temel sorunlar oluşturmaktadır. Türkiye'nin dünyada ve AB ülkelerinde gün geçtikçe gelişmekte olan bu pazardan pay alabilmesi, ancak sektördeki yapısal problemlerinin çözümü hâlinde mümkün olabilecektir.

1.1. Dünyada Keçi Yetiştiriciliğinin Mevcut Durumu

Dünyada keçi yetiştiriciliği özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere, çoğu ülkede kırsal kesimin önemli bir gelir kaynağını oluşturmaktadır. Yıllar itibariyle tüm hayvan türlerinde olduğu gibi keçi sayısında da artış olmuştur. 2014 yılı itibariyle tarımsal üretim değeri içerisinde keçi sütünün değeri 3,5 milyar dolar (%0,11) olarak gerçekleşmiştir. 2001-2017 yılları itibariyle dünyadaki keçi varlığı, keçi sütü üretimi ve hayvan başına ortalama süt verimi değişimleri Çizelge 1.1'de gösterilmiştir (FAOSTAT, 2017a).

Çizelge 1.1. Dünyada Yıllar İtibariyle Keçi Varlığı, Keçi Sütü Üretimi ve Yıllık Keçi Sütü Verimi (2001=100)

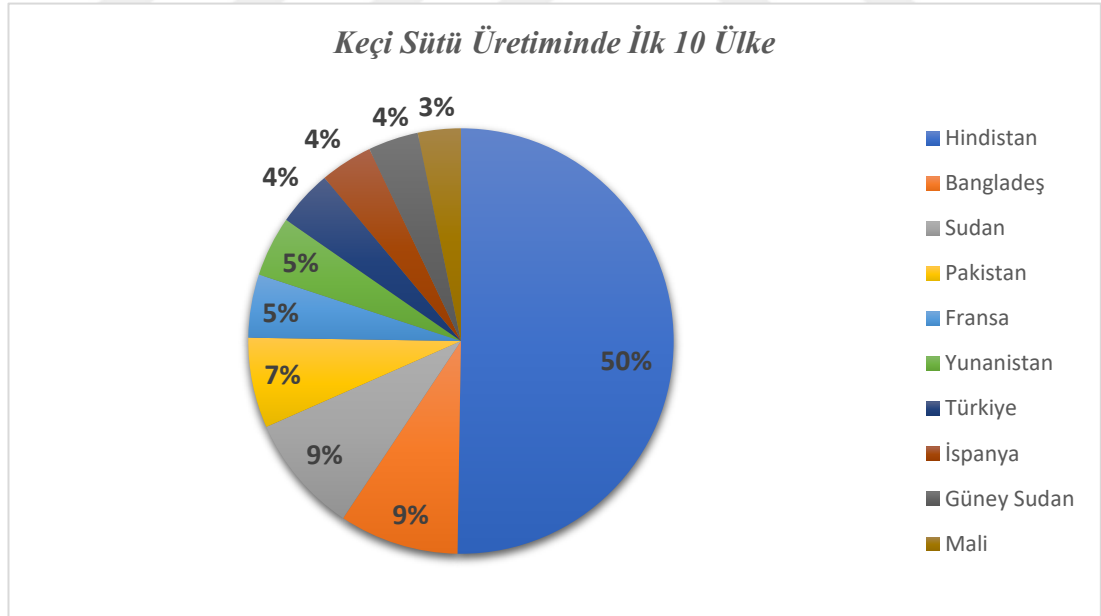
Yıllar	Keçi Varlığı (baş)	İndeks	Keçi Sütü Üretimi (ton)	İndeks	Keçi Sütü Verimi (kg/baş)	İndeks
2001	763 774 068	100,0	13 035 331	100,0	83,6	100,0
2002	775 355 664	101,5	13 340 235	102,3	82,8	99,0
2003	790 789 962	103,5	13 833 771	106,1	83,8	100,2
2004	815 143 942	106,7	14 046 423	107,7	84,3	100,8
2005	839 876 807	109,9	14 535 513	111,5	83,9	100,3
2006	840 372 100	110,0	14 683 466	112,6	84,1	100,6
2007	868 122 407	113,6	15 599 258	119,6	87,2	104,3
2008	888 593 422	116,3	15 656 164	120,1	87,3	104,4
2009	904 874 227	118,4	15 921 307	122,1	85,7	102,5
2010	910 827 281	119,2	16 249 163	124,6	85,6	102,3
2011	916 364 361	119,9	16 729 434	128,3	84,8	101,4
2012	936 402 971	122,6	17 150 427	131,5	82,9	99,1
2013	954 715 509	125,0	16 989 512	130,3	84,7	101,3
2014	966 842 853	126,5	17 315 360	132,8	85,7	102,5
2015	1 000 510 445	131,0	17 605 573	135,0	84,3	100,8
2016	1 025 636 022	134,2	17 897 306	137,3	85,4	102,1
2017	1 034 406 504	135,4	18 656 727	143,1	85,7	102,5

Çizelge 1.1 incelendiğinde, dünyadaki keçi varlığı 2001 yılından 2017 yılına kadar sürekli bir artış göstermiş olup artış oranı %35,43 olarak hesaplanmıştır. Artan hayvan sayısına bağlı olarak üretilen süt miktarında da sürekli bir artış izlenmektedir. 2001-2017 döneminde keçi sütü üretimindeki bu artış %43,12 oranında gerçekleşmiştir. Artan hayvan sayısı ve keçi sütü üretimi yanı sıra, hayvan başına süt verimi değerleri de önem taşımaktadır. Bu değer 2001 yılından 2017 yılına kadar bazı dönemlerde artış gösterirken bazı dönemlerde azalmıştır. 2001 yılından 2017 yılına olan indeks incelendiğinde, %2,51'lik bir verim artışından söz edilebilir.

Çizelge 1.2. Dünya Kıtalar İtibariyle Keçi Varlığı, Keçi Sütü Üretim Miktarları ve Yüzde Dağılımları (%)

Bölgeler	Keçi Sayısı (baş)	%	Keçi Sütü Üretimi (ton)	%
Afrika	422 738 294	40,9	4 519 161	24,2
Amerika	37 063 591	3,6	756 974	4,1
Asya	551 274 621	53,3	10 555 833	56,6
Avrupa	19 290 067	1,9	2 824 715	15,1
Okyanus	4 039 932	0,4	44	0
Toplam	1 034 406 504	100	18 656 727	100

Çizelge 1.2 incelendiğinde; Asya kıtasının %53,3 oranı ile keçi varlığında, %56,6 gibi bir oranla ise keçi sütü üretiminde ilk sırada olduğu, onu keçi varlığında %40,9 ve keçi sütü üretiminde %24,2 oran ile Afrika kıtasının izlediği görülmektedir (FAOSTAT, 2017a).

Şekil 1.1. Keçi Sütü Üretiminde Önde Gelen İlk 10 Ülke

Çizelge 1.3. Keçi Sütü Üretiminde Önde Gelen Ülkeler ve Payları (2017)

Ülkeler	Keçi Sütü Üretimi (ton)	Dünya Süt Üretimindeki Payı (%)
1. Hindistan	6 165 500	33,05
2. Bangladeş	1 113 849	5,97
3. Sudan	1 109 112	5,94
4. Pakistan	842 036	4,51
5. Fransa	590 000	3,16
6. Yunanistan	562 491	3,01
7. Türkiye	523 395	2,81
8. İspanya	491 374	2,63
9. Güney Sudan	468 000	2,51
10. Mali	400 487	2,15
Dünya	18 656 727	100

Çizelge 1.3 ve Şekil 1.1 incelendiğinde, dünyada keçi sütü üretiminde öncü olan ilk 10 ülke sunulmuştur. Hindistan %33,05 ile ilk sırada yer alırken, onu %5,97 ile Bangladeş, %5,94 ile Sudan, %4,51 ile Pakistan ve %3,16 ile Fransa'nın takip ettiği görülmektedir. Türkiye ise 523 395 ton süt üretimi ile 7. sırada yer almaktadır (FAOSTAT, 2017a).

Dünyada küçükbaş hayvan ve ürünleri dış ticareti genel olarak incelendiğinde; toplam canlı hayvan ticaretinin %60'ının AB ülkeleri tarafından gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte küçükbaş hayvancılıkta canlı hayvan ihracatında daha çok Afrika ve Orta Doğu ülkeleri ön plana çıkmaktadır. Canlı küçükbaş hayvan ihracatının yaklaşık %50'sinin Sudan, Somali ve Ürdün tarafından gerçekleştirildiği bilinmektedir (Aras, 2015).

Çizelge 1.4. Dünyada Canlı Keçi İhracat Miktarı ve Değerleri (2007=100)

Yıllar	Keçi İhracat Miktarı (baş)	İndeks	İhracat Değeri (1000 \$)	İndeks
2007	868 122 407	100,0	233 199	100,0
2008	888 593 422	102,3	229 067	98,2
2009	904 874 227	104,2	235 932	101,1
2010	910 827 281	104,9	247 869	106,2
2011	916 364 361	105,5	303 475	130,1
2012	936 402 971	107,8	296 481	127,1
2013	954 715 509	109,9	322 620	138,3
2014	966 842 853	111,3	406 099	174,1
2015	1 000 510 445	115,2	437 527	187,6
2016	1 025 636 022	118,1	432 536	185,4
2017	1 034 406 504	119,1	353 126	151,4

Çizelge 1.4 incelendiğinde; 2007-2017 yılları arasında ihracatı yapılan canlı keçi sayıları ve ihracat değerleri görülmektedir. Canlı keçi ihracatı 2007 yılından günümüze %19,15 değerinde artış göstererek 2007 yılında 868 122 407 baş olan miktar 2017 yılında 1 034 406 504 başa yükselmiştir. 2007-2017 arası 10 yıllık dönemde canlı keçi ihracatından oluşan ticaret hacmi %151,43 artış ile 233 199 000 \$'dan 353 126 000 \$'a ulaşmıştır (FAOSTAT, 2017b).

1.2. Avrupa Birliği Ülkelerinde Süt Keçisi Yetiştiriciliğinin Mevcut Durumu

AB, dünyadaki keçi varlığının %1,9'una sahip olup, dünyadaki diğer ülkelerin aksine süt üretimi ve endüstriyel süt üretimi ile doğrudan bağlantılıdır. Avrupa'da 2017 yılı itibariyle 19 290 067 baş sağılan keçi mevcudu bulunmaktadır. AB ülkelerinde 2001-2017 dönemi keçi varlığı, keçi sütü üretimi ve keçi sütü verimi Çizelge 1.5' de gösterilmektedir (FAOSTAT, 2017a).

Çizelge 1.5. Avrupa Birliği Ülkelerinde Keçi Varlığı, Keçi Sütü Üretimi ve Süt Verimlilikleri (2001=100)

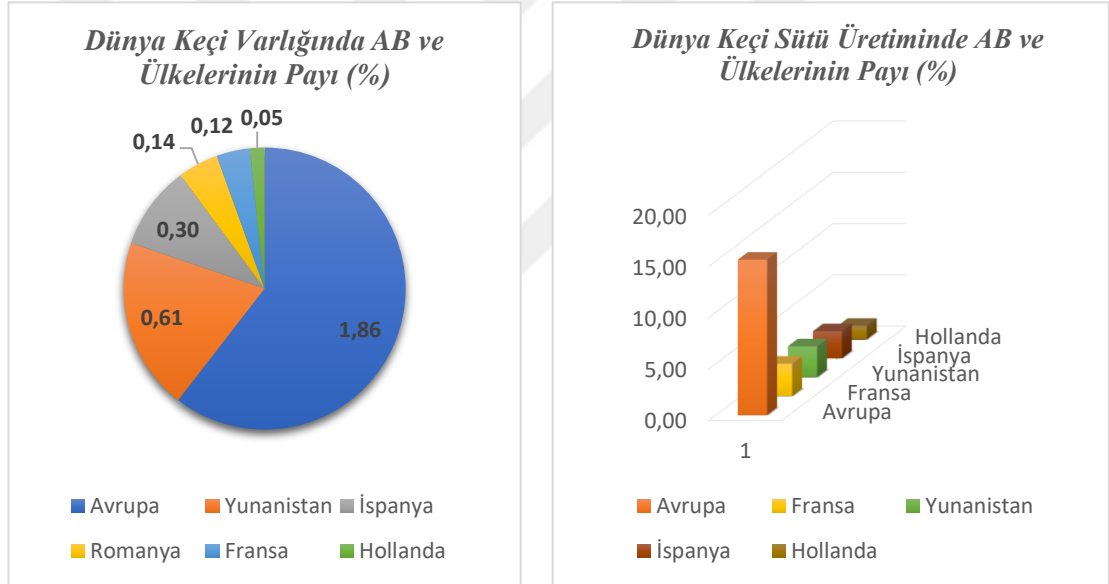
Yıllar	Keçi Varlığı	İndeks	Keçi Sütü Üretimi	İndeks	Keçi Sütü Verimi	İndeks
2001	14 119 573	100,0	1 860 702	100,0	224,7	100,0
2002	14 160 701	100,2	1 914 040	102,8	222,1	98,8
2003	14 391 264	101,9	1 941 763	104,3	222,7	99,1
2004	14 032 269	99,3	1 970 662	105,9	244,7	108,9
2005	13 935 025	98,6	1 927 506	103,5	230,3	102,4
2006	13 779 018	97,5	2 031 367	109,1	243	108,1
2007	13 728 739	97,2	2 025 735	108,8	245,6	109,3
2008	13 778 775	97,5	2 016 166	108,3	246,9	109,8
2009	13 577 829	96,1	2 056 329	110,5	288,8	128,5
2010	13 651 311	96,6	2 072 692	111,3	277	123,2
2011	13 625 227	96,5	2 066 277	111,0	283,5	126,1
2012	13 247 193	93,8	1 998 172	107,3	281	125,0
2013	13 105 242	92,8	1 955 082	105,0	288,8	128,5
2014	13 050 106	92,4	1 958 677	105,2	291,4	129,6
2015	12 825 365	90,8	1 971 992	105,9	319,2	142,0
2016	13 960 980	98,8	1 927 721	103,6	317,7	141,3
2017	15 157 721	107,3	2 150 039	115,5	261	116,1

Çizelge incelendiğinde; 2001 yılından 2017 yılına toplam keçi varlığında %7,35’lik bir artış, keçi sütü üretim miktarında %15,55’lik bir artış ve keçi sütü veriminde %16,15’lik bir artış söz konusu olmuştur. 2003 yılından 2016 yılına kadar azalış gösteren hayvan varlığı 2016 yılından sonra tekrar artmaya başlamış olup, keçi sütü üretimi ve veriminde istikrarlı bir artış sağlanamamıştır.

AB ülkelerinin dünya hayvan varlığı içindeki payı (%1,9) bu kadar düşük olmasına rağmen, dünya toplam keçi sütü üretiminin %15’1’i Avrupa Birliği ülkelerinden karşılanmaktadır. Avrupa süt sektöründe diğer türler içinde toplam keçi sütü üretiminin payı %1,5, koyun sütü üretiminin payı %1,8 ve inek sütü üretiminin payı %96,7’dir.

Çizelge 1.6. Dünya Süt Keçisi Varlığı ve Keçi Sütü Üretiminde AB Ülkelerinin Payı

	Süt Keçisi Varlığı (baş)	Dünya % Payı	Keçi Sütü Üretimi (ton)	Dünya % Payı
Avrupa	19 290 067	1,86	2 824 715	15,4
Yunanistan	6 300 000	0,61	562 491	3,01
İspanya	3 059 731	0,30	491 374	2,63
Romanya	1 483 100	0,14	-	-
Fransa	1 223 816	0,12	590 000	3,16
Hollanda	532 870	0,05	246 562	1,32
Dünya	1 034 406 504	100	18 656 727	100

Şekil 1.2. Dünya Keçi Varlığında ve Keçi Sütü Üretiminde AB Ülkelerinin Payı

Çizelge 1.6 ve Şekil 1.2 incelendiğinde; Avrupa Birliği ülkeleri içerisinde keçi varlığı ile önde gelen ülkeler arasında 6,3 milyon baş ile Yunanistan (%0,61), 3 059 731 milyon baş ile İspanya (%0,30), 1 483 100 milyon baş ile Romanya (%0,14), 1 223 816 milyon baş ile Fransa (%0,12) ve 532 870 baş ile Hollanda (%0,05) bulunmaktadır (FAOSTAT, 2017a).

Dünya keçi sütü üretiminde AB'nin payını incelediğimizde, %15,4 pay aldığı görülmektedir. Bu oran içinde Fransa %3,16, Yunanistan %3,01, İspanya %2,63 ve Hollanda %1,32 pay almaktadır.

Avrupa Birliğine üye ülkelerde üretilen keçi sütünün büyük bir kısmı işlenerek peynirlere dönüşmektedir. Özellikle Fransa'da katkısız saf peynirler şeklinde, İspanya ve Yunanistan'da ise inek ve koyun sütü ile karıştırılmış peynirler şeklinde üretimi yapılmaktadır. Bununla birlikte Avrupa pazarında büyüme gösteren bir diğer sektör organik süt sektörüdür. Keçi üreticileri sütü, peynir ve çeşitli süt ürünlerine dönüştürerek pazardaki paylarını artırmaktadırlar (Morales ve ark., 2019).

Avrupa Birliği 187 keçi ırkı ile tüm dünyadaki keçi ırklarının %33'ünü oluşturan bir çeşitliliğe sahiptir. Çizelge 1.7'de Avrupa'da çoğunlukla yetiştiriciliği yapılan süt keçisi ırkları ve bunlara ilişkin üretim değerleri sunulmuştur.

Çizelge 1.7. Farklı Avrupa Keçi Irkları ve Üretim Değerleri (Morales ve ark., 2019)

İrk	Ülke	Laktasyon süt verimi (kg)	Laktasyon süresi (gün)
Alpin	Fransa	789	250
Saanen	İsviçre	784	250
Murciano-Granadina	İspanya	583	285
Malagueña	İspanya	502	268
Payoya	İspanya	440	219
Sarda	İtalya	173	-
Carpathian	Romanya	260	270
Balkan	Sırbistan	281.3	234

Çizelge incelendiğinde, Fransa, İsviçre ve İspanya ülkelerine ait ırkların üretim değerlerinin yüksek olması ırk özelliğinin yanında, yetiştirme yöntemleri, besleme, sağlık-koruma, servis ve ekipmanlar gibi diğer yönetim faktörleri ile de doğrudan ilişkili olmasının bir sonucudur. Avrupa Birliği ülkelerinde iki tip sisteme bölünmüş ve yetiştiriciliği yapılan çok sayıda süt keçisi işletmeleri bulunmaktadır. Bunlardan

birisi, keçilerin kapalı alanda tutulduğu sistem, diğeri ise keçilere günün farklı zamanlarında otlama imkânı tanıyan mera sistemine dayalı sistemdir.

Son yıllarda Avrupa Birliği'nde de entansif (kapalı) sisteme dayalı yetiştiricilik, hayvansal ürünlere olan talebin artması, çayır ve mera alanlarının yetersiz olması, daha kolay yapıda bir yetiştiricilik imkânı sağlaması ve bazen de bu sistemle daha yüksek süt verimine ulaşılması gibi sebeplerden dolayı yaygınlaşmaya başlamıştır. Fransa, Hollanda ve İspanya'nın birçok alanında bu şekilde süt keçisi yetiştiriciliği yapılmaktadır (Morales ve ark., 2019).

1.2.1. Avrupa Birliği'nde Süt ve Süt Ürünleri Ortak Piyasa Düzeni

Avrupa Birliği'nde Ortak Tarım Politikası (OTP)'nın yürürlüğe girmesi ile ortak piyasa düzenlerinden birisi olan süt ve süt ürünleri ortak piyasası, 29 Haziran 1969'da yürürlüğe giren 804/68 sayılı yönetmelik ile düzenlenmiştir (FAO, 1997). OTP kapsamında yer alan bu piyasa düzeni, süt sektöründeki arz ve fiyat dengesini kontrol altında tutmak ve sektörde yer alan süt üreticisinin yaşam standartlarını güvence altına almak amacıyla oluşturulmuştur (Kıymaz, 2000).

1.2.1.1. Mal Kapsamı, Fiyatlar ve Uygulamalar

1 Nisan'da başlayıp, izleyen yılın 31 Mart'ında sona eren süt yılının başlangıcından geçerli olmak üzere süt için bir hedef fiyat belirlenmektedir. Bu fiyat, üreticilerin Topluluk içinde ve dış pazarda süt satışlarından elde etmesi hedeflenen fiyattır. Yine Topluluk pazarında üretilecek sütün bazı standartları bulunmaktadır. Bu standartlar çerçevesinde sütler tüketiciye;

- İşlem görmemiş çiğ süt

- Isıl işlem uygulanmış ve yağ oranı en az %3,5'a standardize edilmiş tam yağlı süt
- Isıl işlem uygulanmış ve yağ oranı %1,5-1,8 arasında olan yarım yağlı süt
- Isıl işlem uygulanmış ve yağ oranı %0,3'den az olan yağsız süt olarak sunulabilmektedir. Topluluk içinde ticareti yapılan bu süt tiplerinin mutlaka sağlık ve hijyen şartlarına uygun olarak üretilmesi gerekmektedir.

Süt için belirlenen hedef fiyat ile birlikte aynı zamanda müdahale fiyatı belirlenmektedir. Bu fiyat, 1 kg ürün işlemek için gereken süt miktarı ve diğer maliyet unsurlarına ilave olarak paketleme ve taşıma masrafları da dikkate alınarak hesaplanmaktadır. Müdahale fiyatı açıklanan ürünler için destekleme, müdahale kuruluşları aracılığıyla veya özel depolara yardım şeklinde olmaktadır. Böylelikle üretim fazlalığının sektöre zarar vermesinin önüne geçilmektedir (Kıymaz, 2000).

1.2.1.2. Müdahale Alımları ve Depolama Yardımları

Bir yıl boyunca depolanabilme özelliği taşıyan tereyağı ve yağsız süttozundaki fiyatlarda istikrarın sağlanması suretiyle çiğ süt fiyatları da belli bir ölçüde korunabilmektedir. Sanayiinin gerekli talebini karşıladıktan sonra ortaya çıkan çiğ süt fazlasının ya da meydana gelebilecek üretim açığının tereyağı ve yağsız süttozu üretim ve stok seviyelerine yansması bu uygulamaların esasını oluşturmaktadır.

Bununla birlikte talep fazlası tereyağı ve yağsız süttozunun pazardaki fiyatını desteklemek amacıyla müdahale alımları da yapılmaktadır. Önceden belirlenmiş olan kalite standartlarına uygun nitelikteki tüm tereyağı ve yağsız süttozu ürünleri müdahale alımı kapsamına girmektedir. Fakat oluşabilecek yüksek stok miktarlarının önüne geçebilmek adına 1987 yılından itibaren müdahale alımlarına miktar sınırları getirilmiştir. Bu ürünlerde alım kotası dolduktan sonra alımlar durdurulmakta, müdahale fiyatı belirli oranların altına düştüğü takdirde ise müdahale alımları tekrar başlatılabilmektedir.

Tereyağı ve yağsız sütte dışında değişik peynir çeşitleri için de uygulanan yardımlar bulunmaktadır. Fakat 1994 yılı itibariyle peynirlerde uygulanan müdahale sistemi kaldırılmış, yalnızca depolara yardım yapılmasına devam edilmiştir (Kıymaz, 2000).

1.2.1.3. Kota Uygulaması ve Süt Üretim Fazlasının Değerlendirilmesi

Arz fazlası süt ve süt ürünlerinin miktarlarını azaltabilmek adına Topluluk, kimi zaman tedbirler almak durumunda kalmıştır. Bu kapsamda ortak mali sorumluluk vergisi devreye girmiş ve bu vergi hedef fiyatın %2'si olacak şekilde üreticilerin gelirlerinden kesilmiştir. Yine arz fazlası üretimi azaltmak amacıyla dışı sığırların kesime gönderilmesi için prim ödemesi yapılmıştır. Uygulanan bu yöntemler olumlu sonuç vermemesi nedeniyle, 1984'te süt kotası uygulamalarına başlanmıştır. Süt üreticileri belirli bir kotayı aştıkları takdirde doğrudan tüketime kazandırdıkları süt ürünleri için ek vergi ödemek durumunda kalmaktadırlar. Belirlenen ek vergi miktarı 1987 yılından 1993 yılına kadar hedef fiyat ile eşit değerde olmuştur. 1993 yılı Nisan ayı itibariyle ise ek vergi miktarı hedef fiyatın yüzde 115'ine yükseltilmiştir. Üreticilerden toplanan bu verginin, pazar araştırmalarını finanse etme, beslenmeye dönük araştırma ve bilgilendirme çalışmaları için kaynak oluşturma amacıyla harcanmasına karar verilmiştir (Kıymaz, 2000).

Süt kotası uygulamaları 1 Nisan 2015 tarihinde sona ermiştir. Bununla birlikte Avrupa Komisyonu kriz durumunda güvenlik ağı tedbirleri almıştır. Bu önlemlerden biri kamu müdahalesi olmuştur. Kamu müdahalesi, müdahale satın alımını ve tereyağı ve yağsız süt tozunun kamu tarafından depolanması uygulamalarını içermektedir. Bu depolama yanı sıra menşei korunan bazı tereyağı ve peynir çeşitleri için özel depolama da mümkün kılınmaktadır (Yılmaz, 2017).

1.2.1.4. AB’de Süt Sektörüne Doğrudan Destekler

Avrupa Birliği’nin çiftçilere dönük doğrudan desteklemelerini düzenleyen tüzük aynı zamanda sığır, dana, koyun, keçi yetiştiren çiftçilere de verilen desteklemeleri kapsamaktadır (İSO, 2010).

Diğer yandan, AB’de koyun keçi sektörüne yapılan desteklemeler, inek sütü sektöründe olduğu gibi yapılmamaktadır. Koyun-keçi sütü daha çok kırsal bölgelerin desteklenmesi amacıyla verilen desteklerden yararlanmaktadır. İç pazarı koruma ve dış satımı teşvik etme dışında doğrudan ödemeler olarak desteklenmektedir (Demirbaş ve ark., 2009).

Bu düzenleme kapsamında üye devletlerin ulusal tavan değerlerini içeren, koyun ve keçi eti sektörlerine yapılan belirli miktarda ödemeler bulunmaktadır. Bu ödemeler, dişi koyun ve keçi yetiştiren çiftçilere yıllık prim olacak şekilde veya ek prim ödemesi olarak yapılmaktadır. Hayvan başına belirlenmiş prim miktarları, koyunlarda 21 Euro, keçilerde ise 16,8 Euro düzeyinde seyretmektedir. Buna ilave olarak koyun ve keçi üretiminin kırsal kalkınmaya önemli katkısı olduğu bölgelerdeki üreticilere ek primler de verilebilmektedir (İSO, 2010).

Süt Ortak Piyasa Düzeni’ nde (OPD), koyun-keçi sütünden elde edilen ve uzun süre depolanma gereği bulunan peynirler için de özel depolama yardımlarında bulunulmuştur. Fakat bu uygulama 30.06.2008 tarihine kadar devam etmiş olup, koyun-keçi OPD’ de, diğer ürünlerde olduğu gibi 2007 yılında tek bir OPD kapsamı altına alınmıştır (Demirbaş ve ark., 2009).

Üreticilere sağlanan bu desteklemelerin ve prim ödemelerinin tamamı, Avrupa Birliği ve üye devletleri arasında paylaşılan Birliğin Avrupa Tarımsal Garanti Fonu (EAGF) tarafından finanse edilmektedir (İSO, 2010).

1.3. Türkiye’de Keçi Yetiştiriciliğinin Mevcut Durumu

Türkiye’de keçi yetiştiriciliği, genellikle kırsal ve ormanlık bölgelerdeki dar gelirli ailelerin geçim ve önemli besin kaynağını oluşturan ve geleneksel şekilde yürütülen bir hayvancılık faaliyeti olarak kendini göstermektedir (Kaymakçı ve Engindeniz, 2010). Keçiler özellikle düşük kalitedeki mera, çalılık ve fundalık alanlarını iyi şekilde değerlendirip, bunu et, süt ve diğer ürünlere dönüştürebilen hayvanlardır. Bu özelliklerinden dolayı keçi yetiştiriciliği Türkiye’de yaygın olarak yapılmaktadır (Günlü ve Alaşahan, 2010).

Türkiye, doğal kaynaklarının, çayır ve meralarının koyun ve keçi yetiştirmeye uygun oluşu ve kırsal kesimin tüketim alışkanlıkları da keçi yetiştiriciliğinin yaygınlaşmasında önemli rol oynayan etkenler olmuştur (Paksoy ve Özçelik, 2008). Ülkemizde keçi yetiştiriciliği büyük ölçüde orman içi ve kenar bölgeler ile diğer hayvan türlerinin yetiştirilmesi için elverişli olmayan alanlarda yapılmakta ve önemli miktarda insanın geçimine katkı sağlamaktadır (Kaymakçı ve Engindeniz, 2010).

Türkiye’de keçi yetiştiriciliği; aile işletmeleri olarak, yaylacılık veya göçer sürüler şeklinde yapılmaktadır (Paksoy ve Özçelik, 2008). Fakat son yıllarda özellikle Batı Anadolu bölgesinde peynir üretimi gerçekleştiren ve yine peynir üreten mandıralara süt temininde bulunan entansif işletmelerin faaliyetleri de yaygınlaşmaktadır. Bu işletmelerde kullanılan ırk genellikle süt verimi açısından yüksek Saanen melezleri olmaktadır (Kaymakçı ve Engindeniz, 2010).

Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) 2018 yılı verilerine göre Türkiye’de 10 922 427 baş keçi bulunmaktadır. Keçi varlığının yaklaşık %97,95’ini ise kıl keçileri oluşturmaktadır. Tiftik keçileri ise toplam keçi varlığı içinde yaklaşık %2,10 oranında bulunmaktadır. Türkiye’de bu keçi ırkları dışında ise Kilis ve çevresinde Kilis melezleri, Batı Anadolu bölgesinde Malta ve melezleri ve özellikle son yıllarda Ege ve Marmara Bölgesi’nde ise Saanen melezlerinin yetiştiriciliğinin yapıldığı

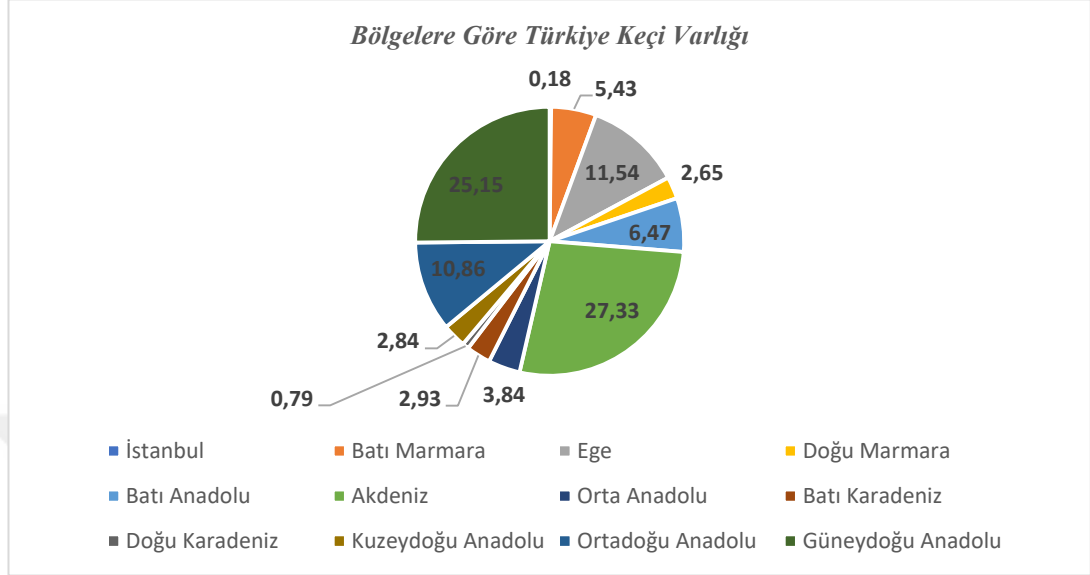
görülmektedir. Çizelge 1.8’de Türkiye’de yıllar itibariyle keçi varlığında yaşanan değişimler gösterilmiştir (TÜİK, 2019).

Çizelge 1.8. Türkiye’de Yıllar İtibariyle Keçi Varlığı (2000=100)

Yıllar	Kıl Keçisi	Tiftik Keçisi	Toplam	İndeks
2000	6 828 000	373 000	7 201 000	100,0
2001	6 676 000	346 000	7 022 000	97,5
2002	6 519 332	260 762	6 780 094	94,1
2003	6 516 088	255 587	6 771 675	94,0
2004	6 379 900	230 037	6 609 937	91,7
2005	6 284 498	232 966	6 517 464	90,5
2006	6 433 744	209 550	6 643 294	92,2
2007	6 095 292	191 066	6 286 358	87,3
2008	5 435 393	158 168	5 593 561	77,6
2009	4 981 299	146 986	5 128 285	71,2
2010	6 140 627	152 606	6 293 233	87,3
2011	7 126 862	151 091	7 277 953	101,0
2012	8 199 184	158 102	8 357 286	116,0
2013	9 059 259	166 289	9 225 548	128,1
2014	10 167 125	177 811	10 344 936	143,6
2015	10 210 338	205 828	10 416 166	144,6
2016	10 137 534	207 765	10 345 299	143,6
2017	10 419 027	215 645	10 634 672	147,6
2018	10 698 553	223 874	10 922 427	151,6

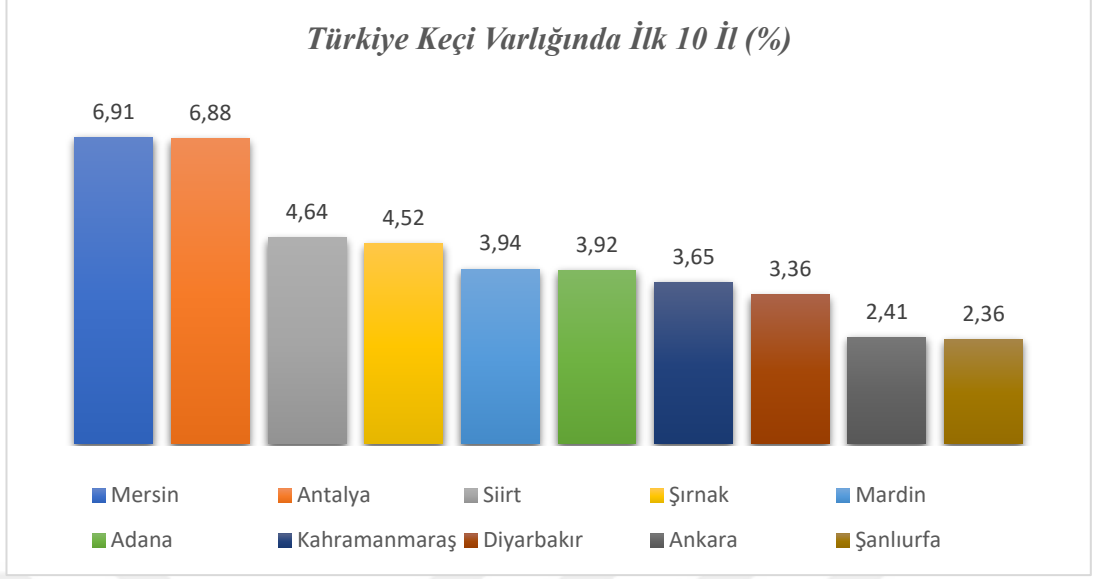
Çizelge incelendiğinde; 2000-2018 yılları arasında toplam keçi varlığında %51,68 oranında bir artış olduğu görülmektedir. Fakat yıllar itibariyle değerlendirildiğinde özellikle 2000-2010 döneminde hem kıl keçisi mevcudunda hem de tiftik keçisi mevcudunda %12,61 oranında bir azalma olduğu göze çarpmaktadır. Keçi varlığındaki bu azalmanın nedeni çok çeşitli olabileceği gibi başlıcaları arasında kamunun gerçekleştirdiği uygulamalarda küçükbaş hayvancılık sektörünü göz ardı etmesi, kırsal kesimdeki nüfusun kentlere göç etmesi, keçilerden elde edilen ürünlere

olan talebin eksikliği, mera alanlarının giderek daralması ve işletmelerin çoban temin etmede yaşadığı güçlükler olarak özetlenebilir (Kaymakçı ve Engindeniz, 2010).

Şekil 1.3. Türkiye’de Bölgelere Göre Keçi Varlığı

Türkiye’de 2018 yılı keçi varlığı bölgelere göre incelendiğinde; Akdeniz bölgesi %27,33 oran ile ilk sırada yer alırken, Güneydoğu Anadolu bölgesi %25,15 oran ile ikinci sırada ve Ege bölgesi %11,54 oran ile üçüncü sırada yer almaktadır (Şekil 1.3, TÜİK 2019). Türkiye keçi varlığı iller itibariyle de incelenmiş olup, ilk 10’da yer alan iller Şekil 1.4’de gösterilmiştir. Türkiye genelinde en fazla keçi yetiştiriciliği yapılan ilin Mersin olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla Antalya, Siirt, Şırnak, Mardin, Adana, Kahramanmaraş, Diyarbakır, Ankara ve Şanlıurfa izlemektedir (TÜİK, 2019).

Şekil 1.4. Türkiye Keçi Varlığında Öne Çıkan İlk 10 İl

Türkiye’de hayvansal ürünler, ülke nüfusunun beslenme ihtiyacının karşılanmasında önem taşımaktadır. Türkiye’de yıllar itibariyle nüfus artışının devam ettiği göz önüne alınırsa, nüfus artışına paralel olarak insanların beslenme ihtiyacı için gerekli olan bu hayvansal ürünlerin de üretim miktarının artması gereklilik arz etmektedir (Kaymakçı ve Engindeniz, 2010). Çizelge 1.9’da ve Çizelge 1.10’da Türkiye’de sağılan hayvan sayıları ve keçiden elde edilen süt üretim miktarları yıllar itibariyle gösterilmiştir (TÜİK, 2019).

Çizelge 1.9. Türkiye’de Yıllar İtibariyle Sağılan Keçi Sayısı (2001=100)

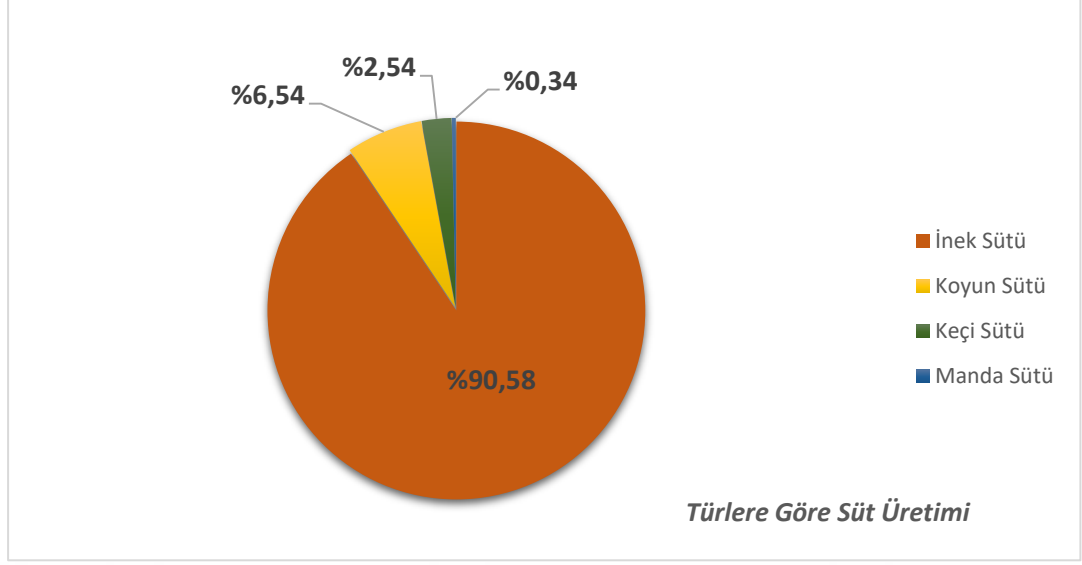
Yıllar	Sağılan Hayvan Sayısı (Baş)			İndeks
	Kıl Keçisi	Tiftik Keçisi	Toplam	
2001	3 590 165	183 301	3 773 466	100,0
2002	3 412 094	141 344	3 553 438	94,1
2003	2 999 110	127 546	3 126 656	82,8
2004	2 379 038	97 536	2 476 574	65,6
2005	2 331 556	95 437	2 426 993	64,3
2006	2 334 514	86 128	2 420 642	64,1
2007	2 190 602	73 027	2 263 629	59,9
2008	1 937 387	60 302	1 997 689	52,9
2009	1 778 420	52 393	1 830 813	48,5
2010	2 516 200	66 339	2 582 539	68,4
2011	2 968 157	64 954	3 033 111	80,3
2012	3 439 708	62 564	3 502 272	92,8
2013	3 878 404	64 914	3 943 318	104,5
2014	4 322 503	77 666	4 400 169	116,6
2015	4 483 672	94 822	4 578 494	121,3
2016	4 466 406	88 699	4 555 105	120,7
2017	4 877 554	86 027	4 963 581	131,5
2018	5 234 796	92 370	5 327 166	141,1

Çizelge incelendiğinde; 2018 yılı itibariyle toplam 5 327 166 baş sağılan keçi mevcudumuz bulunmaktadır. 2001 yılından 2018 yılına kadar Türkiye’de sağılan keçi sayısının %41,17 oranında artış sağladığı izlenmektedir. Bununla birlikte, özellikle kırsal ve dar gelirli ailelerin geçimini sağlayan keçi yetiştiriciliği faaliyeti 1991-2010 yılına kadar olan dönemde önemini kaybetmiş, 2010 yılından sonra devletin küçükbaş hayvancılığa sağladığı desteklemelerde artış ile paralel olarak hayvan sayılarında önemli artışlar meydana gelmiştir. Bu artışta son yıllarda keçi sütü ve ürünlerine olan talebin artmasının da önemli bir etkisi olduğu söylenebilir (Kaymakçı ve Engindeniz, 2010). Türkiye’de 2001-2018 arası dönem keçiden sağlanan süt üretim miktarları Çizelge 1.10’da gösterilmiştir (TÜİK, 2019).

Çizelge 1.10. Türkiye’de Yıllar İtibariyle Keçi Sütü Üretim Miktarları (2001=100)

Yıllar	Süt Üretim Miktarı (Ton)			İndeks
	Kıl Keçisi	Tiftik Keçisi	Toplam	
2001	215 881	3 914	219 795	100,0
2002	206 403	3 218	209 622	95,3
2003	274 350	3 786	278 136	126,5
2004	255 468	3 619	259 087	117,8
2005	250 246	3 513	253 759	115,4
2006	250 594	3 165	253 759	115,4
2007	234 883	2 604	237 487	108,0
2008	207 385	2 185	209 570	95,3
2009	190 286	1 924	192 210	87,4
2010	270 476	2 335	272 811	124,1
2011	318 273	2 315	320 588	145,8
2012	367 208	2 221	369 429	168,0
2013	413 444	2 299	415 744	189,1
2014	460 518	2 752	463 270	210,7
2015	477 824	3 350	481 174	218,9
2016	476 234	3 167	479 401	218,1
2017	520 197	3 198	523 395	238,1
2018	558 418	3 408	561 826	255,6

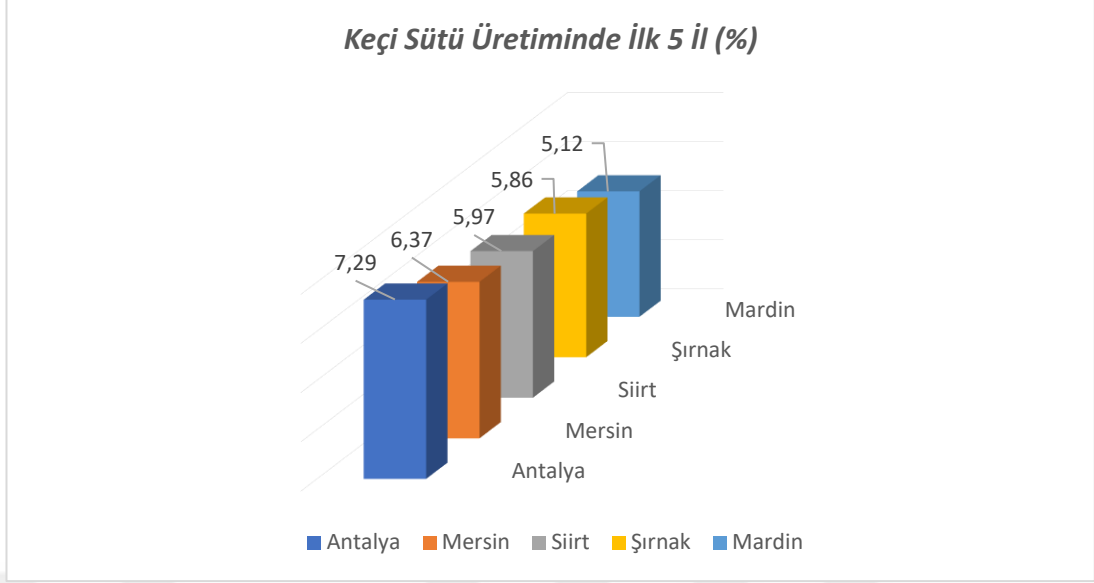
Çizelge incelendiğinde; Türkiye’de 2018 yılı itibariyle sağılan 5 327 166 baş keçiden toplamda 561 826 ton keçi sütü üretimi sağlanmıştır. Gerçekleşen süt üretiminin %99,39’u kıl keçilerinden %0,61’i ise tiftik keçilerinden sağlanmaktadır. Ele alınan verilerde her ne kadar sadece kıl ve tiftik keçisi olarak sınıflandırılrsa da son yıllarda özellikle kıl ve maltız keçilerin Saanen ırkı ile melezlemesinden oluşan Saanen melezlerinin de Türkiye keçi sütü ve ürünleri üretim miktarında önemli paylarının olduğu söylenebilir. Son yıllarda süt üretiminde görülen bu artışa rağmen düşük verimlilik nedeniyle bunun yeterli olduğu söylenememektedir.

Şekil 1.5. Türkiye’de Hayvan Türlerine Göre Süt Üretimi

Şekil 1.5 incelendiğinde 2018 yılında üretilen toplam 22 120 716 ton sütün %90,58’ini inek sütü, %6,54’ünü koyun sütü, %2,54’ünü keçi sütü ve %0,34’ünü manda sütü oluşturmuştur (TÜİK, 2019). Türkiye’de keçi sütü üretiminde önde gelen iller incelendiğinde ise en yoğun üretimin olduğu il %7,29 ile Antalya olurken, onu sırasıyla %6,37 oranla Mersin, %5,97 oranla Siirt, %5,86 oranla Şırnak ve %5,12 oran ile Mardin takip etmektedir (TÜİK, 2019).

Anlaşılabacağı üzere Türkiye’de keçi varlığı ve buna bağlı olarak da keçi sütü üretiminin özellikle Akdeniz bölgesinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Şekil 1.6. Türkiye’de Keçi Sütü Üretiminde Önde Gelen İller

Türkiye ve Dünyadaki keçi peyniri üretim miktarlarına ilişkin veriler Çizelge 1.11’ de sunulmuştur.

Çizelge 1.11 Türkiye’de ve Dünya’da Keçi Peynir Üretim Miktarları (2005=100)

Yıllar	Türkiye Keçi Peyniri (ton)	İndeks	Dünya Keçi Peynir Üretimi (ton)	Türkiye'nin Dünya Üretimi İçindeki Payı (%)
2005	63	100,0	465 831	0,014
2006	63	100,0	461 186	0,014
2007	59	93,6	459 419	0,013
2008	52	82,5	455 430	0,011
2009	48	76,1	456 476	0,011
2010	68	107,9	460 507	0,015
2011	80	126,9	459 806	0,017
2012	92	146,0	525 065	0,018
2013	104	165,0	532 494	0,020
2014	73	115,8	523 040	0,014

Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) verilerine göre 2014 yılı itibariyle dünyada toplam keçi peynir üretimi 523 040 ton olarak hesaplanmıştır. Aynı yıl itibariyle Türkiye 73 tonluk keçi peyniri üretim miktarı ile dünya toplam üretimi içinde %0,014'lük bir pay alabilmiştir. 2005-2014 dönemi içerisinde ise Türkiye'de keçi peyniri üretiminde %65,08'lik bir artış sağlanmıştır. Ülkemizde ticari olarak üretilen peynir miktarının ve ürün çeşidinin az ve yetersiz olduğu görülmektedir. Günümüzde Avrupa ülkelerinde keçi sütünden özel ve çok çeşitli sayıda keçi peyniri üretimi yaygın olarak gerçekleştirilmektedir. İklim ve coğrafi koşulları açısından Akdeniz ülkelerine benzerlik gösteren Türkiye'nin de keçi sütünü işleyerek, peynire ve alternatif süt ürünlerine dönüştürmesi ülke ekonomisine sağlayacağı katma değer açısından önem taşımaktadır (Engindeniz ve Uçar, 2014).

Keçi yetiştiriciliğinden elde edilen üretim değerleri 2017 ve 2018 yılı itibariyle Çizelge 1.12'de gösterilmiştir (TÜİK, 2019). 2017 yılında elde edilen üretim değeri 2 194 005 993 TL iken, bu değer %56,43'ü süt, %42,91'i et, %0,44'ü deri ve %0,19'u kıl ve tiftikten sağlanmıştır. 2018 yılında ise keçi yetiştiriciliğinden elde edilen üretim değeri toplam 1 812 166 295 TL olmuştur. Bunun %77,96'ını süt, %21,59'unu et, %0,19'unu deri ve %0,24'ünü kıl ve tiftikten sağlanan üretim değerleri oluşturmuştur. 2017 yılına göre 2018 yılında keçi sütünden elde edilen üretim değerinde %21,53 oranında bir artış sağlanmıştır. Kahramanmaraş süt keçisi işletmelerinde yapılan bir çalışmada hayvansal üretim değerinin %83,53'ünün keçi yetiştiriciliğinden, keçi yetiştiriciliğinden elde edilen üretim değerinin %44,86'sının ise süt üretiminden elde edildiği belirtilmiştir (Paksoy, 2007).

Çizelge 1.12. Türkiye’de 2017 ve 2018 Yılları İtibariyle Keçi Yetiştiriciliğinden Sağlanan Üretim ve Pazarlanan Değerleri (TL)

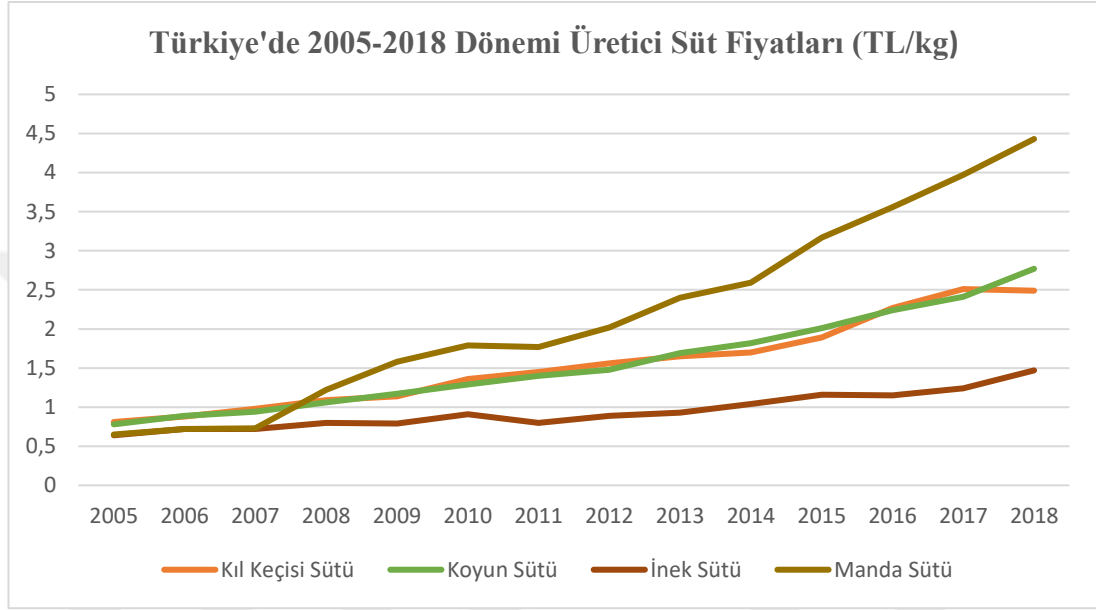
Keçi Ürünleri	2017				2018			
	Üretim Değeri	%	Pazarlanan Değeri	%	Üretim Değeri	%	Pazarlanan Değeri	%
Süt	1 238 212 891	56,43	445 756 641	37,93	1 412 819 267	77,96	508 614 936	62,52
Et	941 585 961	42,91	715 605 330	60,90	391 303 014	21,59	297 390 291	36,55
Deri	9 846 050	0,44	9 846 050	0,83	3 557 926	0,19	3 557 926	0,43
Kıl-Tiftik	4 361 091	0,19	3 837 760	0,32	4 486 088	0,24	3 947 757	0,48
TOPLAM	2 194 005 993	100	1 175 045 781	100	1 812 166 295	100	813 510 911	100

Türkiye’de süt keçisi yetiştiricileri için önemli bir ekonomik parametre olan üretici süt fiyatlarının 2005-2018 yılları arasındaki değerleri Çizelge 1.13’de sunulmuştur (TÜİK, 2019).

Çizelge 1.13. Türkiye’de Yıllar İtibariyle Üretici Süt Fiyatlarının Hayvan Türlerine Göre Gösterimi (2005=100)

Yıllar	Koyun Sütü	İnek Sütü	Manda Sütü	Kıl Keçisi Sütü	İndeks (Keçi Sütü)
2005	0,78	0,64	0,65	0,81	100,0
2006	0,89	0,72	0,72	0,88	108,6
2007	0,94	0,72	0,73	0,98	120,9
2008	1,06	0,8	1,22	1,09	134,5
2009	1,17	0,79	1,58	1,14	140,7
2010	1,29	0,91	1,79	1,36	167,9
2011	1,4	0,8	1,77	1,45	179,0
2012	1,48	0,89	2,02	1,56	192,5
2013	1,69	0,93	2,4	1,65	203,7
2014	1,82	1,04	2,59	1,7	209,8
2015	2,01	1,16	3,17	1,89	233,3
2016	2,24	1,15	3,56	2,27	280,2
2017	2,41	1,24	3,97	2,51	309,8
2018	2,77	1,47	4,43	2,49	307,4

Çizelge incelendiğinde; bu dönemde kıl keçi sütü fiyatının 0,81 TL/kg'dan 2,49 TL/kg'a çıktığı görülmektedir. 2005 yılından günümüze üretici keçi süt fiyatında %207,40'lık bir artış olmuştur. 2016-2017 yılları arasında ortalama keçi sütü fiyatı koyun sütü fiyatından yüksek seyrederken, 2018'de koyun sütü fiyatının yükseldiği görülmektedir (Şekil 1.7).

Şekil 1.7. Türkiye’de Yıllar İtibariyle Üretici Keçi Sütü Fiyatlarının Seyri

1.3.1. Türkiye’de Keçi Yetiştiriciliği ve Desteklemeler

Türkiye’de 1991 yılında 10 764 198 baş olan keçi varlığı 2010 yılına kadar olan süreçte sürekli bir azalma yaşamış ve 2010 yılında 6 293 233 başa kadar gerilemiştir. 2010 yılından itibaren küçükbaş yetiştiriciliğe yapılan desteklemelerin artması ile birlikte keçi varlığı tekrar artış göstermeye başlamıştır ve 2018 yılı itibariyle 10 922 427 baş keçiye ulaşmıştır.

Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından 2018 yılında tarıma yapılacak destekler kapsamında hayvancılık desteklemelerine ilişkin usul ve esasları içeren 2018/11460

sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan tebliğ gereğince; 2018 yılında keçi yetiştiriciliğine ilişkin aşağıda yer alan destekler uygulanmıştır; (Resmi Gazete, 2018).

- ❖ Damızlık koyun keçi yetiştiriciler birliğine üye olan, küpelenmiş ve yetiştirici adına TÜRKVET sistemine kayıtlı olan 15-90 ay arası yaşta anaç koyun ve keçilere anaç hayvan başına 25 TL,
- ❖ Çiğ sütün elde edildiği hayvanları TÜRKVET sistemine kayıtlı olan, üretmiş olduğu çiğ sütü 27/04/2017 tarihli ve 30050 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Çiğ Sütün Arzına Dair Tebliğ (Tebliğ No: 2017/20) kapsamında pazarlayan ve sütünü faaliyet alanında sütün arzı/satışı bulunan işletme kayıt belgesine sahip, Bakanlık Süt Kayıt Sistemi’ne (BSKS) kayıtlı perakendecilere satan üreticilere keçi sütü için 0,20 TL/lt
- ❖ İşletmesi ve işletmedeki hayvanları TÜRKVET sistemine kayıtlı olan, en az iki yüz anaç küçükbaş hayvan varlığına sahip işletmeler için 5.000 TL çoban istihdam desteği,
- ❖ Hayvan hastalıkları ile mücadele çerçevesinde 06/03/2013 tarihli ve 28579 sayılı Resmî Gazete ’de yayımlanan Hayvan Hastalıklarında Tazminat Yönetmeliği ile belirlenmiş tazminatlı hastalıkların tespit edilmesi sonucunda Koyun-keçi brusellozu ve şap hastalıkları için tazminat desteği,
- ❖ Hayvan hastalıkları ile mücadele kapsamında Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından belirlenen programlı aşılama için uygulayıcılara Şap ve Brucellosis aşısı için 1 TL/baş,
- ❖ Hayvan genetik kaynaklarının yerinde geliştirilmesine (Halk Elinde Küçükbaş Islahı Projesi) ilişkin desteklemeler kapsamında, sürüsünde 1 yaş ve üzeri anaç koyun/keçi sayısı; Maltız, Türk Saanen Keçileri ve Sakız koyunu için 40 baş,

diğer ırklar için 80 baş olan işletmelere, elit sürü yavru desteği olarak 70 TL/baş, taban sürü yavru desteği olarak 40 TL/baş

- ❖ Organik koyun ve keçi yetiştiriciliği yapan üreticilere hayvancılık desteklemelerine ek olarak hayvan başına ödeme desteği
- ❖ Bununla birlikte küçükbaş hayvan yetiştiriciliği kapsamında koyun için en az 50 baş, keçi (Saanen, Kilis, Ankara keçisi ve diğer yerli ırklarla melezleme suretiyle yapılan yetiştiricilik) için en az 25 baş hayvan kapasitesi ile işletme kurmak isteyen yatırımcılar için yatırım ve işletme kredisi desteği sağlanmaktadır (Engindeniz ve Uçar, 2014).

1.3.2. Türkiye Keçi Yetiştiriciliğinde Örgütlenme Yapısı

Türkiye’de keçi yetiştiriciliğinde örgütlenmenin tarihi oldukça yeni olup, örgütlenme kapsamında en önde gelen 4631 sayılı Hayvan Islahı Kanunu’na göre 2001 yılında kurulmuş olan Damızlık Koyun ve Keçi Yetiştiricileri Birliği’dir. 2019 yılı Tarım Reformu Genel Müdürlüğü verilerine göre Türkiye’de halen 5996 sayılı kanuna tabi olarak 80 Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliği faaliyetini sürdürmektedir (TRGM, 2019).

Damızlık Koyun Keçi Yetiştiriciler Birlikleri sözleşmelerinde temel amaç birlik üyeleri arasında uyum ve düzen sağlamak, yüksek verimli hayvanların yetiştirilmesi amacıyla ıslah programları geliştirmek ve uygulamaktır (Engindeniz ve ark., 2017b).

Bu görevler kapsamında ilk kez 2003 yılında İzmir’de Damızlık Koyun-Keçi Yetiştirici Birliği kurulmuştur. Günümüzde ise Ege ve Marmara bölgesi dâhil olmak üzere birçok bölgede birlikler aktif olarak faaliyetlerini sürdürmektedir (Kaymakçı ve Taşkın, 2005). Bununla birlikte 2006 yılında bazı il birliklerin de katılımıyla “Türkiye

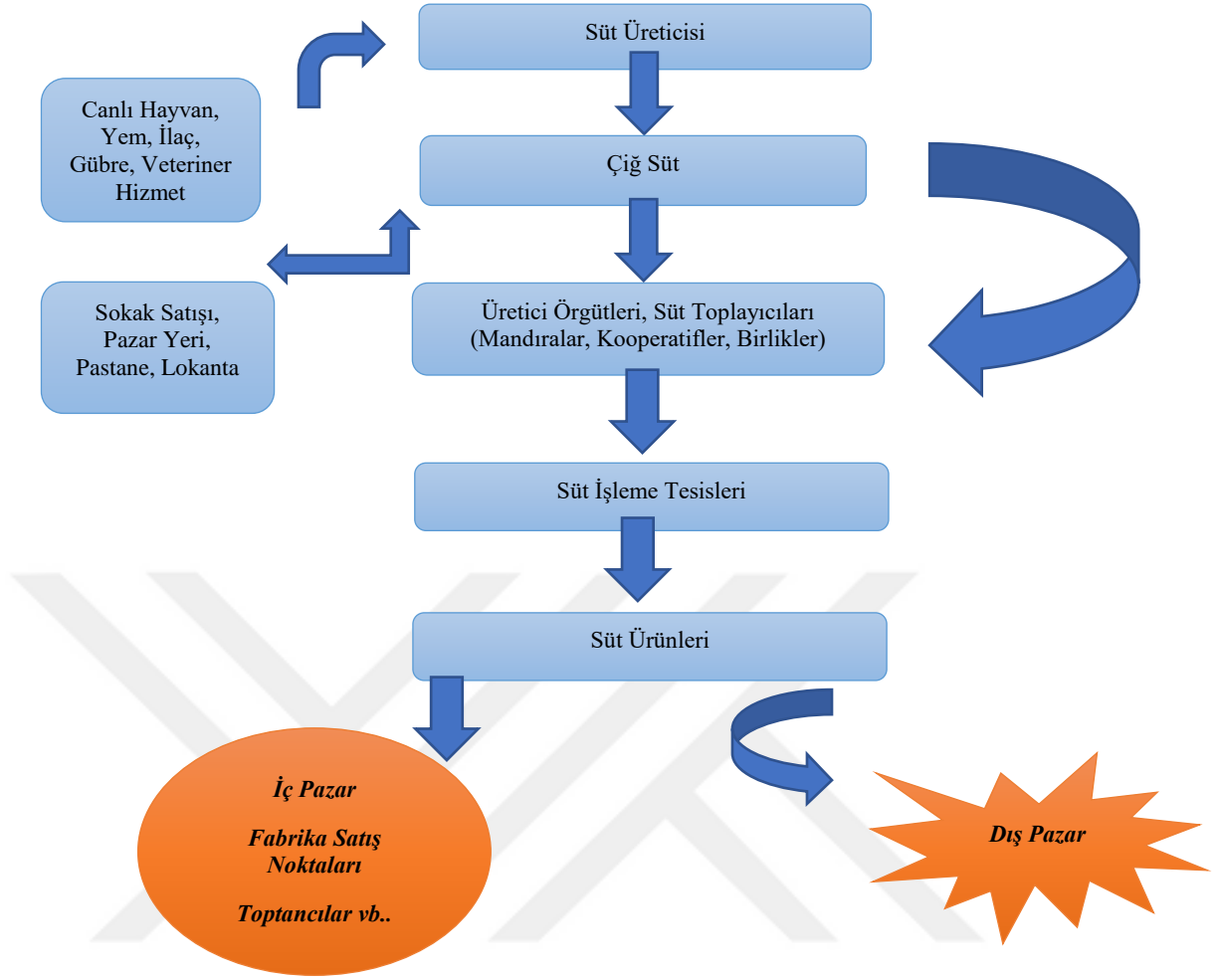
Damızlık Koyun Keçi Yetiştiriciler Merkez Birliği (TÜDKİYEB) “ üst kuruluş olarak kurulmuştur (Ayhan ve ark., 2010).

Süt sığırcılığında özellikle süt ve ürünleri pazarlaması sürecinde rol oynayan kooperatif etkinliği ne yazık ki küçükbaş hayvancılıkta etkinlik olarak zayıf kalmıştır. Nitekim tüm dünyada da örnekleri görüldüğü gibi üretici kesimin ekonomik ve sosyal anlamda en önemli ve yaygın örgütlenme şekillerinden biri kooperatiflerdir (Can ve Sakarya, 2012). Türkiye’de şu anda 3476 sayılı kanuna tabi olarak görev yapan tarımsal amaçlı kooperatiflerin sayısı 11 466’dır. Bunlar içinde özellikle küçükbaş hayvan yetiştiricilerinin de üretimde aktif olarak faydalandıkları Tarım Kredi Kooperatiflerinin sayısı ise 1 625’tir (TRGM, 2019).

Çanakkale ili itibariyle bu rakamlar incelendiğinde; 2018 yılında 1163 sayılı Kooperatifler Kanununa göre faaliyet gösteren tarımsal amaçlı kooperatiflerin sayısı 375’tir. İslah amaçlı yetiştirici birliklerinden biri olan Çanakkale Damızlık Koyun Keçi Yetiştiriciler Birliği ise 5 742 üye sayısı ile görevine aktif olarak devam etmektedir.

1.3.3. Türkiye’de Keçi Sütü ve Ürünleri Pazarlama Yapısı

Türkiye’de süt pazarlama yapısı incelendiğinde, üretilen süt ya üreticinin kendisi tarafından ya da toplayıcılar aracılığıyla doğrudan satış şeklinde tüketicilere ulaşmaktadır (Şekil 1.8). Süt toplama görevini üstlenenler içerisinde, üreticiler, köy kooperatifleri/birlikler, mandıralar, toptancılar gibi değişik şekilde aracılar bulunmaktadır. Süt aracılar tarafından toplandıktan sonra, işleme merkezlerine gitmekte, buradan işlenmiş ürün olarak (peynir, yoğurt, kefir, dondurma vb.) piyasaya arz edilmektedir. İşlenen ürünler toptancılar veya işleme fabrikaları aracılığıyla doğrudan tüketiciye ulaşabileceği gibi, ara mal ya da hammadde olarak diğer ürünlerin üretiminde de kullanılabilir (TAGEM, 2018).

Şekil 1.8. Çiğ Süt Pazarlama Kanalı (TAGEM, 2018)

Keçi yetiştiriciliğinde ise süt ve süt ürünleri pazarlamasında üreticiler, alıcılara tam bağımlıdır. Keçi sütünün ve ürünlerinin tüketiciye ulaşmasında en çok görülen yapı, adı belirsiz bir sözleşmeli üretim modeli olan mandıraların süt toplama şeklidir. Keçilerden elde edilen sütün bir kısmı işletmelerde tüketilmekte, kalanı ise çiğ süt şeklinde mandıralara pazarlanmakta ya da süt ürünlerine dönüştürülerek yerel pazarlarda satışa sunulmaktadır.

1.3.4. Türkiye’de Keçi Yetiştiriciliğinin Mevcut Durumu ve Sorunları

Türkiye’de süt keçisi yetiştiriciliği kırsal alanda sosyo-ekonomik yönden göz ardı edilemeyecek bir öneme sahiptir. Ülkemizde diğer hayvancılık alt sektörlerinde olduğu gibi süt keçisi yetiştiriciliğinde de birtakım ekonomik ve teknik problemler bulunmaktadır. Bunlar; kaliteli damızlık temininin güç olması, süt keçisi yetiştiriciliğinde verimi önemli ölçüde etkileyen kaliteli kaba yem kaynağının yetersiz ve yem maliyetlerinin yüksek olması, küçükbaş hayvancılığa yapılan desteklemelerin yetersiz olması, sağlık koruma ve hastalıklarla mücadelede etkin olunmaması, keçi sütü ve ürünleri pazarlamasında üreticilerin tek yanlı olarak alıcılara bağlı olmak zorunda kalmaları ve üretici örgütlenmesinin yetersiz düzeyde kalması gibi sorunlar olarak sıralanabilir.

Bununla birlikte, işletmelerin daha çok dağınık ve küçük ölçekli aile işletmeleri yapısında olmaları, çayır ve mera alanlarının yetersiz olması, çiğ süt üretici fiyatlarının düşük olması, teknoloji ve uygun sağım yöntemlerinin kullanılmaması ve sağımda hijyen koşullarına yeteri kadar dikkat edilmemesi, koyun, keçi sütü ve ürünlerinin öneminin tüketicilere yeteri kadar aktarılamaması ve tüketicilerin bilinçlendirilmemesi de belli başlı sorunlar arasında sayılabilir.

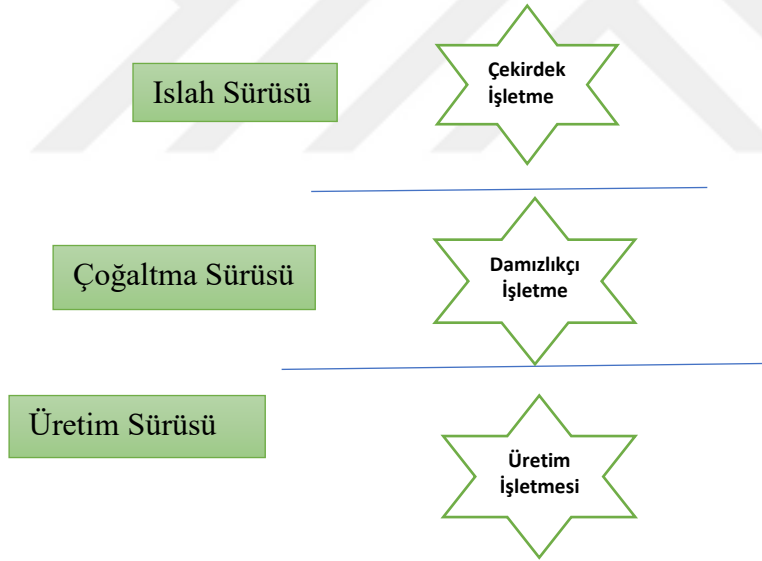
Süt keçisi yetiştiriciliğindeki önde gelen sorunlar aşağıda başlıklar halinde detaylandırılmıştır.

1.3.4.1. Kaliteli Damızlık Temini Sorunu

Ülkemizde yerli sütçü keçi ırkları ile yapılan çalışmaların başlangıcı 1959’lu yıllara dayanmaktadır. Özellikle Çanakkale’den Antalya’ya kadar olan kıyı bölgesinde bulunan beyaz renkli melezler, Saanen dışalımını ile başlayan daha sonra Beyaz Alman ve Alpin gibi genotiplerle devam eden uyumlama çalışmaları sonucu ortaya çıkan melezler olarak bilinmektedir.

Ülkemizde keçi ıslahına yönelik çalışmaların büyük çoğunluğunun üniversiteler tarafından gerçekleştirildiği, Tarım ve Orman Bakanlığı'nın bu çalışmalar yönünden yeteriz kaldığı görülmektedir. Türkiye mevcut koşullarında kaliteli damızlık keçi ve teke üretimi yeterince yapılamamaktadır. Damızlık hayvanların fiyatları için taban fiyatın olmaması, damızlık satın alınmasında halen ihale yönteminin kullanılması önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte damızlık hayvan fiyatları çoğu zaman kasaplık değerine yakın olmakta, damızlık alım ihalelerinde fiyatlar düşük tutulmakta, böylelikle damızlık hayvanların et amaçlı kesilmelerinin de önüne geçilememektedir (Kaymakçı ve Engindeniz, 2010).

Türkiye’de ıslah stratejilerinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için Şekil 1.9’da sunulan sirkülasyonun sağlanması önem taşımaktadır.

Şekil 1.9. Süt Keçiciliği Islah Organizasyonunu İçeren Şema (Güney ve ark., 2011)

Şekil incelendiğinde; ıslah sürüleri oluşturulduktan sonra bir alt kademedede damızlıkçı işletmeler onun altındaki kademedede ise üretim işletmelerinin devreye girmesi gereklilik arz etmektedir (Güney ve ark., 2011).

Türkiye için diğer bir süt üretim değeri oluşturan tiftik keçisi yetiştiriciliği ise bitme noktasına gelmiş bulunmaktadır. Tiftik keçilerinin ıslahına ilişkin araştırmalar ve çalışmalar maalesef sınırlı sayıda kalmaktadır (Kaymakçı ve Engindeniz, 2010).

1.3.4.2. Pazarlama ve Süt Fiyatı Sorunu

Son yıllarda bazı önemli fizyolojik ve besinsel değerleri açısından keçi sütü ve ürünleri tüketimi önem kazanmaya başlamıştır. Pazarlama konusu ise, her hayvancılık üretim alanında olduğu gibi, süt keçisi yetiştiriciliğinde de önemli sorunlar arasındadır. Türkiye’de keçilerden elde edilen sütün büyük kısmı ya işletme içerisinde tüketilmekte ya çiğ süt olarak mandıralara satılmakta ya da peynire dönüştürülerek yerel pazarlarda satışa sunulmaktadır. Üreticiler pazarlama konusunda tek yanlı olarak alıcılara bağlı kalmak durumundadırlar. Üreticilerin örgütlenme düzeyinin ve devletin keçi yetiştiriciliğine yönelik desteklemelerinin yetersiz olması, bu durumun sebepleri arasındadır.

Kahramanmaraş’ta yapılan bir çalışmada süt keçisi yetiştiriciliği faaliyetinde bulunan işletmelerde, üretilen sütün pazarlanma oranı %65,28 olarak tespit edilmiştir. Sütün %32,43’ünün peynir, %16,07’sinin içme sütü, %12,97’sinin yoğurt ve %3,81’inin tereyağı olarak pazara arz edildiği belirtilmektedir (Paksoy, 2007).

Keçi sütü ve ürünleri hem lezzeti hem kendine özgü aroması ile ekonomik anlamda giderek önem kazanmaya başlamıştır. Son yıllarda Bolona-Bolu, Kay-Balıkesir gibi kimi firmalar tarafında keçi sütü marketlerde satışa sunulmaktadır. Ayrıca kimi firmalarca da keçi peynirinin üretilip pazarlandığı bilinmektedir. Peynirin kalitesi ve çeşidine göre perakende kg satış fiyatı 17-45 TL arasında değişebilmektedir (Kaymakçı ve Engindeniz, 2010).

Son dönemlerde ülkemizde keçi sütü dondurma üretiminde de kullanılmaya başlanmıştır. Dondurma üreten firmalardan biri olan Mado, Kahramanmaraş’ta büyük

kapasiteli keçi işletmesi kurmak için yatırım yapmış, Saanen keçisi ile Halep keçisini melezleme çalışmaları sonrasında “Madobeyazı” üretimini gerçekleştirmiştir. Bölgedeki dar gelirli kesim için ise sözleşmeli üreticilik projesini uygulamaya koymuş ve kendi işletmesinde ürettiği keçileri bu proje kapsamında 4 aileye 25'er keçi olarak dağıtmaya başlamış ve 5 yıl bu işletmelerden süt alım garantisi vermiştir (Kaymakçı ve Engindeniz, 2010).

Ülkemizde son yıllarda süt keçiciliği için önemli adımlar olan bu çalışmalar, pazarlama sürecinde ortaya çıkan problemlerin çözümünde yeterli kalamamaktadır. Günümüzde pazarlama kanalında önemli rol oynayan mandıralar ne yazık ki sınırlı sayıda keçi sütü işleyebilmektedir. Çoğu mandıra keçi sütündeki kuru maddenin oranının düşük olması sebebi ile koyun sütü alımına gitmektedir, bu durum da keçi sütüne olan talebi düşürmekte ve fiyatının düşmesine sebep olmaktadır. Bu bağlamda süt keçisi yetiştiriciliğinde faaliyete girmeyi düşünen yeni yatırımcıların işletmeleri içinde keçi sütünü işleyebilecekleri bir tesis bulundurmaları, keçi sütü ve ürünlerinin pazarlanmasında yaşanan sorunların çözümü noktasında önemli bir adım olacaktır (Engindeniz ve Uçar, 2014).

1.3.4.3. Örgütlenme Sorunu

Keçi yetiştiriciliğinde örgütlenme tarihi çok eski olmamakla birlikte 4631 sayılı Hayvan Islahı Kanunu kapsamında kurulmuş olan Damızlık Koyun Keçi Yetiştiriciler Birliği önde gelen kurumdur.

Bu kapsamda kurulan ve sayıları çoğalan birliklerin temel görevlerinin, üreticiler arasında örgütlenmeyi sağlamakla birlikte, yüksek verimli hayvan yetiştirilme konusunda ıslah programlarını uygulama olduğu belirtilse de, günümüzde çoğu birliğin görev kapsamı dışında çok sayıda ekonomik etkinliğin ve faaliyetin de içinde yer aldığı görülmektedir. Bu faaliyetlerin birlikte yürütülmesi, asıl görev tanımı

kapsamında olan ıslah faaliyetlerini sekteye uğratabilmektedir (Kaymakçı ve Engindeniz, 2010).

Örgütlenme sorunu olarak karşımıza çıkan diğer bir husus ise üreticilerin pazarlama sürecinde ortaya çıkan örgütsüz yapısıdır. Özellikle süt ve süt ürünlerinin pazarlanma aşamasında üreticilerin doğrudan mandıralara bağlı olması, süt fiyatının belirlenme sürecinde söz sahibi olamamaları ve bazı dönemlerde bir yıl önceden avans almak durumunda kalmaları önemli sorunlar arasındadır. Kısmen var olan kimi kooperatifler ise süt toplama ve işleme konusunda inek sütünde olduğu kadar etkin olamamışlardır. Alıcılara olan bağlılığın kalkması, süt ve ürünlerinin pazarlanması aşamasında kooperatif yapıların devreye sokulması ve faaliyetlerinin etkinliğinin artırılması, problemlerin çözümü için gereklidir.

1.3.4.4. Besleme-Yem Sorunu

Keçi yetiştiriciliğinde, beslenmenin ana kaynağı olan ve süt veriminde etkili olan kaba ve karma yemin ekonomik olması işletmenin kârlı çalışması noktasında da önem arz etmektedir. Nitekim yem masraflarının, işletme genel masrafları içerisindeki payı genellikle ilk sırada yer almakta ve %60-70 seviyelerine ulaşabilmektedir (Kaymakçı ve Engindeniz, 2010).

Karma yeme oranla daha ekonomik olan kaliteli kaba yem üretimi ne yazık ki ülkemiz koşullarında yetersiz kalmaktadır. Bununla beraber, yemin dışardan alınma ölçüsünü azaltan çayır ve mera alanlarının varlığı da gittikçe azalmaktadır. Kaliteli kaba yem kaynaklarından biri olan yem bitkilerinin toplam tarım alanları içindeki payının artırılması, yem maliyetlerinin azaltılması, süt veriminin artırılması hususunda kaçınılmazdır.

1.3.4.5. Kredi ve Destekleme Sorunları

Türkiye’de özellikle küçükbaş hayvancılığa yapılan desteklemelerin payı 2010 yılından itibaren artış gösterse de toplam hayvancılık desteklemeleri içerisinde düşük oranda kalmaktadır. Türkiye’de süt keçiciliği için verilen desteklemeler ve krediler ayrıntılı şekilde 1.3.1. başlığında anlatılmıştır. Keçi sütü için verilen primin ve damızlık anaç hayvan başına verilen desteklemelerin artırılması, üreticiyi koruyan bir yapının geliştirilmesi, üretimin teşvik edilmesi ve üretimin ekonomik olarak yapılması bakımından önem taşımaktadır.

1.3.4.6. İşletme Ölçeklerinin Yapısı

Türkiye’de keçi yetiştiriciliği faaliyetinde bulunan işletmelerin büyük çoğunluğu küçük ölçekli aile işletmeleri yapısındadır. İleri teknolojiden ve nitelikli işgücünden yararlanma oranı büyük ölçekli işletmelerde daha yüksektir. İşletme büyüklerinin artması ile birlikte işletmelerin daha kârlı ve düşük maliyetli çalışacağı birçok çalışma sonucu ile desteklenmiş durumdadır. Bunun yanında ölçek kapasitesi artan işletmelerin gerekli teknik bilgi ve donanım sağlanamadığı takdirde birtakım yönetim faaliyetlerinde hataların arttığı ve idarenin zorlaştığı, buna bağlı olarak üretimin ve verim özelliklerinin azaldığını belirten çalışmalar da mevcuttur. Bu noktada önemli olan husus işletmelerin sınıflanmasında ekonomik büyüklüğün ne olması gerektiği hususudur ve tartışılması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.3.4.7. Sağlık-Koruma Sorunları

Hayvancılığın diğer alt sektörlerinde olduğu gibi süt keçisi yetiştiriciliğinde de sağlık ve koruma ile ilgili sorunların hala mevcut olduğu ve hastalıklarla mücadelede yetersiz kalındığı görülmektedir (Türkyılmaz ve Nazlıgül, 2002). Keçi

yetiştiriciliğinde süt üretimini ve verimini olumsuz yönde etkileyen brusella, şap, keçi ciğer ağrısı, koyun-keçi vebasası ve tüberküloz gibi hastalıklar insan sağlığı için de tehdit oluşturmaktadır (Kaymakçı ve Engindeniz, 2010). Bu kapsamda sağlık koruma, aşılama konularında özellikle üretici kesimin bilinçlendirilmesi hayvan hastalıklarından kaynaklanan ekonomik kayıpların önüne geçilmesi noktasında da önem taşımaktadır.

Yine sütçü sığır işletmelerinde özellikle yetersiz bakım ve sağım hijyeni koşullarında ortaya çıkan mastitisin ekonomik önemi, son zamanlarda sütçü küçükbaş işletmelerinde de kendini göstermeye başlamıştır. Üreticilerin sağım hijyeni ve yönetim uygulamaları konusunda bilinçlendirilmeleri ve yeterli eğitim almaları, işletmelerde ekonomik kayba neden olan bu hastalıkların ortaya çıkmasını bir ölçüde azaltabilecektir.

1.4. ARAŞTIRMA ALANI HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.4.1. Coğrafi Konum

Şekil 1.10. Çanakkale İli'nin Türkiye'deki Konumu

Ege Denizi ile Marmara Denizi'ni birleştiren Çanakkale Boğazının iki yakasında topraklara sahip olan Çanakkale ili, 25° 40'- 27° 30' doğu boylamları ve 39°27'- 40°45' kuzey enlemleri arasında 993 318 km² lik alanı kapsamaktadır. İlin toplamda kıyı uzunluğu 671 km'dir (Anonim, 2015). Hem Avrupa hem Asya'da

toprakları bulunan Çanakkale ili doğu ve güneydoğuda Balıkesir ili, batı bölgesinde Ege denizi, kuzeybatıda Edirne ili, kuzey bölgesinde Tekirdağ ili ve Marmara denizi ile çevrilidir (ÇTSO, 2019).

Çanakkale ilinin engebeli bir yapısı bulunmaktadır. Kaz dağları ilin en yüksek yeri (1 767 m) olup, Kuru dağlarının yüksekliği 726 metredir. Çanakkale ili merkez ilçesi ile birlikte iki ada ve 12 ilçeye sahiptir. Alan bakımından incelendiğinde en büyük ilçesi Yenice (141 679 hektar), en küçük ilçesi ise Bozcaada (4 263 hektar)'dır (Anonim, 2015).

1.4.2. Bitki Örtüsü

Ege ve Marmara Denizinde toprakları bulunan Çanakkale ilinde yaygın olan bitki örtüsü kısa boylu çalılık ve ağaçlardan oluşan makilerdir. İl yüzölçümünün %53'ü ormanlık alan ile kaplıdır. Bu ormanlık alanlar kızılçam, karaçam, köknar, kayın, meşe gibi ağaç türlerini barındırmaktadır. Bunun dışında kalan alanlar ise çayır, mera ve tarıma elverişli araziler ile çevrilidir (Anonim, 2019b).

1.4.3. İklim Özellikleri

Çanakkale ili iklimi genellikle Akdeniz iklimi özelliklerini göstermektedir. Bu iklim çeşidinin en karakteristik özelliği “yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı” olmasıdır. Bölgede yer alan ve Akdeniz iklimine sahip olan diğer illere göre daha kuzeyde yer alan Çanakkale ilinde kış mevsimi sıcaklık ortalamaları düşük seyretmektedir. Minimum sıcaklık -11,5°C ile Şubat ayı, maksimum sıcaklık 41,7°C ile Temmuz ayında görülmektedir. Yıllık ortalama sıcaklık 15,0°C, ortalama nem oranı %73,3'dür. Yine yılın büyük bir kısmında görülen ve Çanakkale iline hâkim olan rüzgârlar en çok poyraz, yıldız, lodos vb. olup kuzey rüzgârlarıdır. Çanakkale ili yıllık

toplam yağış miktarı ortalama 619 mm olup, yaz aylarında yağış miktarı düşük olarak görülmektedir (Anonim, 2019b).

1.4.4. Çanakkale İli Nüfus Yapısı

Çanakkale ili 2007-2018 dönemleri arasındaki toplam nüfus miktarları Çizelge 1.14'de verilmiştir (TÜİK, 2019). Çanakkale ili nüfusu 2018 yılı itibariyle 540 662 olup, nüfus oranı 2007 yılından 2017 yılına kadar %7'lik bir artış göstermiştir.

Çizelge 1.14. Yıllar İtibariyle Türkiye Toplam Nüfusu ve Çanakkale İli Nüfusu, Gelişimi (2007=100)

Yıllar	Çanakkale İli Nüfusu	İndeks	Türkiye Toplam Nüfusu
2007	476 128	100	70 586 256
2008	474 791	100	71 517 100
2009	477 795	100	72 561 312
2010	490 397	103	73 722 988
2011	486 445	102	74 724 269
2012	493 691	104	75 627 384
2013	502 328	106	76 667 864
2014	511 790	107	77 695 904
2015	513 341	108	78 741 053
2016	519 793	109	79 814 871
2017	530 417	111	80 810 525
2018	540 662	114	82 003 882

Çanakkale ilinin ilçeleri itibariyle toplam nüfus, erkek ve kadın toplam tarım nüfusları ve tarım nüfusunun toplam nüfus içindeki yüzdesel payı Çizelge 1.15'de gösterilmiştir (Anonim, 2019b).

Çizelge 1.15. Çanakkale İlçeleri İtibariyle Nüfus Dağılımı

İlçeler	İl-İlçe Merkez Nüfusu	Toplam Nüfus	Tarım Nüfusu (Kadın)	Tarım Nüfusu (Erkek)	Tarım Nüfusu (Toplam)	Tarım Nüfusunun Toplam Nüfusa Oranı (%)
Merkez	136 002	180 823	8 928	10 099	19 027	11
Ayvacık	8 881	33 568	8 685	8 427	17 112	51
Bayramiç	15 338	29 716	8 898	8 808	17 706	60
Biga	54 429	90 576	18 331	18 302	36 633	40
B.Ada	3 023	3 023	312	336	648	21
Çan	30 072	48 215	8 390	8 922	17 312	36
Eceabat	5 679	8 912	1 340	1 528	2 868	32
Ezine	14 232	32 003	8 670	8 591	17 261	54
Gelibolu	30 341	44 809	6 910	8 265	15 175	34
G.Ada	7 205	9 783	660	742	1 402	14
Lapseki	13 126	27 327	7 636	8 172	15 808	58
Yenice	7 698	31 907	9 988	10 283	20 271	64
Toplam	326 026	540 662	88 748	92 475	181 223	34

Çizelge 1.15 incelendiğinde; toplam nüfusun en çok Merkez’de, onu takiben sırasıyla Biga, Çan, Gelibolu, Ayvacık ilçelerinde yoğunlaştığı görülmektedir. İlçeler genelinde toplam kadın tarım nüfusunun 88 748, toplam erkek tarım nüfusunun ise 92 475 olduğu, tarım nüfusunun toplam nüfus içindeki payının ise %34 olduğu görülmektedir.

1.4.5. Çanakkale İli Tarımsal Yapı

Çanakkale ilinin toplam alanı 993 318 hektardır. Çanakkale ilinin sahip olduğu alana göre toprak dağılımı Çizelge 1.16’da gösterilmiştir (Anonim, 2019b).

Çizelge 1.16. Çanakkale İlinde Toprak Varlığı ve Dağılımı

Toprak Varlığı Ve Dağılımı	Alanı (Hektar)	Payı (%)
İşlenebilir Arazi	331 633	33,4
Çayır-Mera Arazisi	30 384	3,1
Ormanlık ve Fundalık Arazi	491 477	49,5
Yerleşim Yerleri, Tarıma Elverişsiz Arazi ve Diğerleri	139 824	14
Toplam	993 318	100

Çizelge incelendiğinde; toplam 993 318 hektarlık tarım alanı içerisinde işlenebilir arazi miktarının 331 633 ha, çayır-mera arazisinin 30 384 ha, ormanlık ve fundalık arazinin 491 477 ha ve yerleşim alanları, tarıma elverişsiz arazi ve diğer alanların 139 824 ha olduğu görülmektedir. Toplam tarım alanı içerisinde en yüksek arazi alanının %49,5 ile ormanlık ve fundalık arazi ve %33,4 ile işlenebilir arazi olduğu görülmektedir.

Tarım alanı içerisinde önemli paya sahip işlenebilir arazinin kullanım şekline göre dağılımı ve Türkiye içindeki payı Çizelge 1.17’de gösterilmiştir (Anonim, 2019b).

Çizelge 1.17. Çanakkale İli İşlenebilir Arazi Yapısı

İşlenebilir Arazi Dağılımı	Türkiye(ha)	Çanakkale (ha)	Payı (%)
Tarla Alanı (Nadas Dâhil)	18 920 649	254 469	1,35
Sebze Alanı (Örtü Altı Dâhil)	831 824	20 140	2,42
Meyve Alanı	2 166 004	19 246	0,89
Bağ Alanı	417 041	4 638	1,11
Zeytin Alanı	864 428	32 462	3,76
Toplam	23 199 946	331 633	1,43

Çizelge incelendiğinde; Çanakkale ili, işlenebilir arazi içinde nadas dâhil tarla alanı 254 469 ha, örtü altı dâhil sebze alanı 20 140 ha, meyve alanı 19 246 ha, bağ alanı 4 638 ha ve zeytin alanı 32 462 ha olarak belirtilmiştir. Bu alanların Türkiye içindeki payları incelendiğinde; Türkiye'nin toplam işlenebilir arazi alanının %1,43'ü Çanakkale ilinde yer almaktadır.

Çanakkale ili toplam tarımsal işletme sayısı 48 402 olup, il ve ilçelere göre tarımsal işletme sayıları ve çeşitleri Çizelge 1.18'de gösterilmiştir (Anonim, 2019b).

Çizelge 1.18. Çanakkale İli ve İlçelerinde Tarımsal İşletmeler ve Büyüklükleri

İlçeler	Tarımsal İşletmeler	Büyükbaş İşletmeleri	Küçükbaş İşletmeleri	Koyun-Keçi Yetiştiriciler Bir. Üye Sayısı
Merkez	4 321	586	952	656
Ayvacık	3 552	1 287	1 404	1 072
Bayramiç	3 661	944	1 268	915
Biga	9 992	4 439	994	829
B.Ada	187	3	26	7
Çan	3 474	1 837	692	568
Eceabat	902	95	160	151
Ezine	6 454	920	1 108	1 022
Gelibolu	3 869	769	592	550
G.Ada	562	57	338	331
Lapseki	3 710	930	462	433
Yenice	7 718	3 502	794	405
Toplam	48 402	15 369	8 790	6 939

Çizelge incelendiğinde; Çanakkale ilinde toplam 48 402 tarımsal işletme bulunmakta olup, bunların 15 369 tanesi büyükbaş işletmesi, 8 790 tanesi ise küçükbaş işletmesi olarak faaliyet göstermektedir. Küçükbaş işletme sayılarının Bayramiç, Ayvacık ve Ezine illerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Koyun Keçi Yetiştiriciler Birliği'ne üye sayıları, Çanakkale il toplamında 6 939 işletme olup, üye işletme sayılarının en fazla olduğu ilçeler Ezine, Ayvacık ve Bayramiç olarak görülmektedir.

1.4.6. Çanakkale İli Tarımsal Üretim

Çizelge 1.19'da Çanakkale ili ve Türkiye'de bazı bitkisel ürün gruplarındaki ekim alanı ve üretim miktarları ve Çanakkale ilinde yetiştirilen bu ürün gruplarının Türkiye toplam üretim içindeki payları sunulmuştur (Anonim, 2019b).

Çizelge 1.19. Çanakkale İli Bazı Bitkisel Ürün Grupları Ekili Alan ve Üretim Miktarları

Ürün Adı	Çanakkale		Türkiye		Ç.Kale/Türkiye Üretim (%)
	Alan (da)	Üretim (Ton)	Alan(da)	Üretim (Ton)	
Tahıllar	1 292 432	542 977	108 802 693	34 412 070	1,25
Baklagiller	30 377	6 560	9 167 929	1 283 165	0,5
Endüstriyel Bitki	4 055	360	10 515 361	21 910 171	0
Yağlı Tohumlular	249 801	70 407	8 998 481	2 440 501	2,57
Yumrulu Bitkiler	3 219	5 373	2 039 308	6 691 974	0,08
Yem Bitkileri	551 768	2 151 912	19 931 422	52 164 049	4,12
Diğer	482 704	0	32 810 945	0	0,00
Ekili Tarla Alanı Toplam	2 131 652	2 777 589	159 455 194	118 901 930	2,23

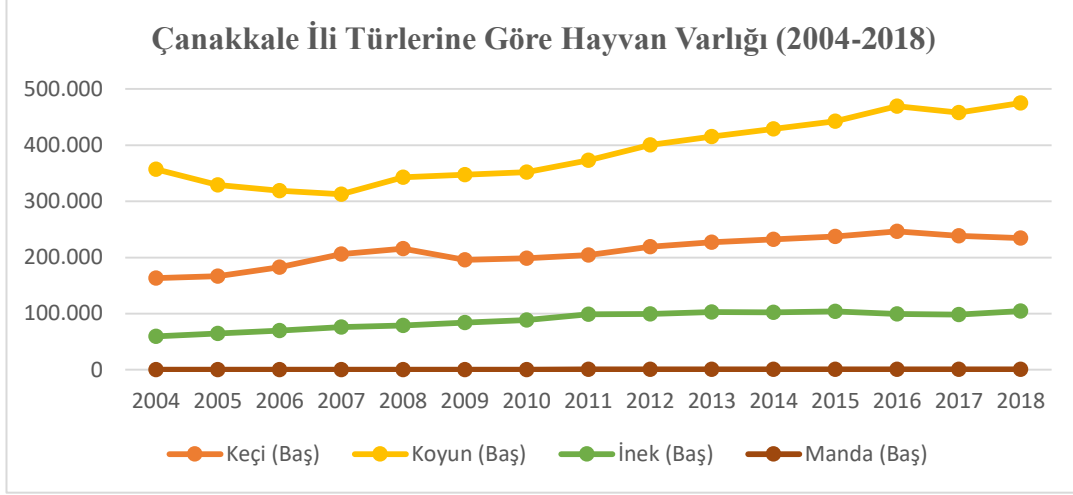
Çizelge incelendiğinde; Çanakkale ili toplam ekili tarla alanının 2 131 652 dekar olduğu, bu alanda yetiştirilen ve üretilen toplam ürün miktarının ise 2 777 589 ton olduğu görülmektedir. Çanakkale ili tahıl grubunda üretilen ürünlerin Türkiye içindeki üretim payları %1,25, yağlı tohumların %2,57 ve yem bitkilerinin %4,12 oranındadır. Çanakkale ili genelinde ekili alanda üretilen bitkisel ürün miktarının Türkiye toplam üretimi içerisindeki payı ise %2,23'dür.

1.4.7. Çanakkale İli Hayvansal Üretim

Çanakkale iline ait türler itibariyle küçükbaş ve büyükbaş hayvan sayıları, elde edilen süt üretim miktarları, hayvan sayısı ve süt üretimlerinin Türkiye içindeki payları Çizelge 1.20'de gösterilmiştir (Anonim, 2019b).

Çizelge 1.20. Çanakkale İlinde Küçükbaş ve Büyükbaş Hayvan Sayıları ve Süt Üretim Miktarları

	Çanakkale		Türkiye		Hayvan Sayısı/Ça nakkale/ Türkiye	Süt Üretimi/ Çanakkale/ Türkiye	
	Sayı (Baş)	Süt Üretim (Ton)	Sayı (Baş)	Süt Üretim (Ton)	%	%	
Küçükbaş	Koyun (Yerli)	457 313	28 485	32 513 293	1 382 026	1,41	2,06
	Koyun (Merinos)	18 096	1 089	2 681 679	64 245	0,67	1,70
	KOYUN TOPLAM	475 409	29 574	35 194 972	1 446 271	1,35	2,04
	Kıl Keçisi	234 408	42 046	10 698 553	558 418	2,19	7,53
	Tiftik Keçisi	0	0	223 874	3 408	0,00	0,00
	KEÇİ TOPLAM	234 408	42 046	10 922 427	561 826	2,19	7,48
	K. BAŞ TOPLAM	709 817	71 620	46 117 399	2 008 097	1,54	3,57
Büyükbaş	Sığır (Saf Kültür)	181 224	466 511	8 419 204	12 301 080	2,15	3,79
	Sığır (Kültür Melezi)	20 064	31 192	5 725 344	6 957 715	0,31	0,45
	Sığır (Yerli)	13 455	5 575	1 281 907	778 082	0,89	0,72
	Manda	497	107	178 397	75 742	0,28	0,14
	B. BAŞ TOPLAM	215 240	503 385	15 604 852	20 112 619	1,38	2,50
SÜT TOPLAM		575 005		22 120 716		100	

Şekil 1.11. Yıllar İtibariyle Çanakkale İlinde Türlerine Göre Hayvan Varlığı

Çizelge 1.20 ve Şekil 1.11 incelendiğinde; Çanakkale ilinde toplam büyükbaş hayvan sayısı 215 240, toplam büyükbaş süt üretimi ise 503 385 ton ‘dur. Bununla birlikte ilde toplam küçükbaş hayvan sayısı 709 817, toplam küçükbaş süt üretimi 71 620 ton ‘dur. Keçi varlığının büyük bir kısmını 234 408 baş hayvan ile kıl keçileri oluşturmaktadır. Keçilerden sağlanan toplam süt üretimi ise 42 046 tondur. Çanakkale ili toplam keçi varlığı Türkiye keçi varlığının %2,19’unu oluşturmaktadır. Çanakkale ili toplam keçi sütü üretimi ise, Türkiye toplam üretilen keçi sütü miktarının %7,48’ini oluşturmaktadır ki bu oran küçümsenmeyecek bir orandır.

Çizelge 1.21. Çanakkale İlçeleri İtibariyle Küçükbaş Hayvan Varlığı

İlçeler	Koyun	Kıl Keçisi	Küçükbaş Toplam
Merkez	33 280	34 170	67 450
Ayvacık	64 450	22 601	87 051
Bayramiç	37 494	31 207	68 701
Biga	63 546	21 712	85 258
Bozcaada	1 115	420	1 535
Çan	32 206	11 791	43 997
Eceabat	10 164	5 712	15 876
Ezine	77 883	22 691	100 574
Gelibolu	33 461	30 336	63 797
Gökçeada	56 335	24 105	80 440
Lapseki	26 971	19 940	46 911
Yenice	38 504	9 723	48 227
Toplam	475 409	234 408	709 817

Çizelge 1.21 incelendiğinde; Çanakkale ilçeleri itibariyle toplam küçükbaş hayvan varlığının en yoğun olduğu ilçenin 100 574 baş ile Ezine olduğu görülmektedir. Keçi varlığı bakımından ise, 34 170 baş hayvan ile Merkez ilçesi ilk sırada bulunmaktadır. Çanakkale ilinde toplam kıl keçisi varlığı ise 234 408 baştır (Anonim, 2019b).

Çizelge 1.22. Yıllar İtibariyle Çanakkale İli Keçi Sütü Üretimi (2004=100)

Yıllar	Keçi Sütü Üretimi (Kıl Keçisi)	İndeks
2004	7 916 426	100,0
2005	8 652 543	109,3
2006	9 412 361	118,9
2007	10 659 156	134,6
2008	12 012 336	151,7
2009	11 060 990	139,7
2010	11 837 399	149,5
2011	12 155 092	153,5
2012	12 859 941	162,4
2013	13 377 365	168,9
2014	13 676 370	172,7
2015	14 173 101	179,0
2016	14 539 929	183,6
2017	13 918 491	175,8
2018	14 195 982	179,3

Çizelge 1.22 incelendiğinde; Çanakkale ili keçi sütü üretiminin 2004-2018 döneminde üretim açısından inişli çıkışlı bir seyirde olduğu görülmektedir. 2004 yılından günümüze gelene kadar ise üretim oranında %79,32'lik bir artış gösterdiği izlenmektedir (TÜİK, 2019). Özellikle son yıllarda ülkemizde Batı Anadolu bölgesinde keçi sütü ve ürünlerine olan talebin artması ve yapılan ıslah çalışmaları günümüze kadar yaşanan bu üretim artışının bir nedeni olarak açıklanabilir.

1.4.8. Çanakkale İli Üretim Değerleri

Çanakkale il ve ilçeleri itibariyle hayvansal ve bitkisel üretim toplamları ve toplam üretim değerleri içerisindeki yüzde oranları Çizelge 1.23'de sunulmuştur (Anonim, 2019b).

Çizelge 1.23. Çanakkale İli ve İlçeleri İtibariyle Bitkisel ve Hayvansal Üretim Değerleri (2018)

İlçeler	Hayvansal Üretim Toplamı (TL)	Bitkisel Üretim Toplam (TL)	Su Ürünleri Toplam (TL)	2018 Yılı Üretim Değerleri Toplamı (TL)	Dağılım (%)
Merkez	64 016 364	561 288 721	5 262 640	630 567 724	10,75
Ayvacık	61 087 510	318 551 840	13 521 757	393 161 106	6,7
Bayramiç	92 666 256	547 078 915	2 631 320	642 376 491	10,95
Biga	449 235 955	992 084 048	12 630 334	1 453 950 337	24,78
Bozcaada	575 063	33 758 313	12 762 897	47 096 272	0,8
Çan	165 876 620	134 738 190	1 052 511	301 667 321	5,14
Eceabat	10 045 054	144 171 022	10 525 296	164 741 371	2,81
Ezine	113 100 506	406 567 975	11 577 808	531 246 289	9,05
Gelibolu	59 371 916	362 689 090	13 682 863	435 743 868	7,43
Gökçeada	24 688 423	38 849 613	13 185 143	76 723 178	1,31
Lâpseki	69 891 419	438 565 630	8 420 223	516 877 272	8,81
Yenice	220 167 991	453 489 350	0	673 657 341	11,48
İl Toplamı	1 330 723 075	4 431 832 705	105 252 792	5 867 808 571	100

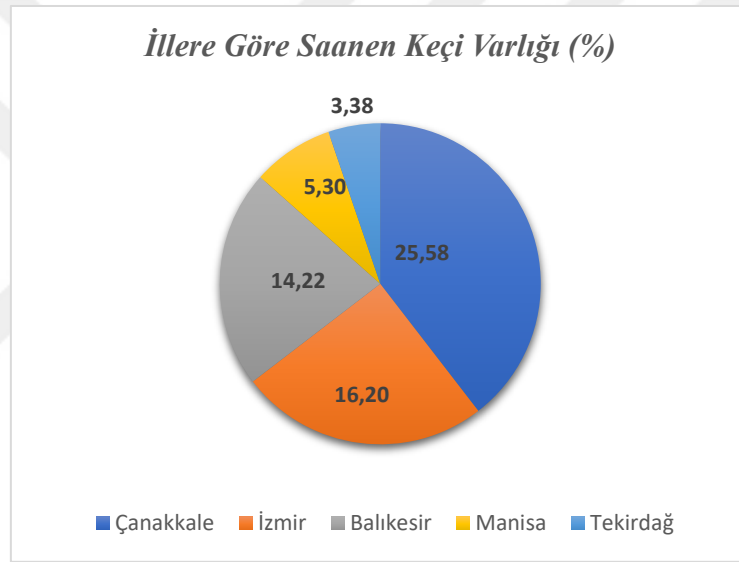
Çizelge incelendiğinde; Çanakkale ili toplam hayvansal üretim değerinin 1 330 723 075 TL, toplam bitkisel üretim değerinin ise 4 431 832 705 TL olduğu görülmektedir. İlçeler itibariyle incelendiğinde Çanakkale il genelinde en çok bitkisel ve hayvansal üretim değerine sahip olan ilçe %24,78 ile Biga olmuştur. Yenice ilçesi %11,48 ile ikinci ve Bayramiç ilçesi %10,95 oran ile üçüncü sırada yer almaktadır.

1.5. Çanakkale İli Saanen Keçi Yetiştiriciliği

Çanakkale ili keçi varlığının büyük bir bölümü süt verimi kıl keçilerine oranla daha yüksek olan Türk Saaneni keçilerinden (Saanen x Kıl keçisi, Saanen x Maltız keçisi) oluşmaktadır. Çizelge 1.24'de Türkiye'de Saanen keçisi varlığında öne çıkan ilk 5 il sunulmuştur (Anonim, 2017).

Çizelge 1.24. Türkiye’de Saanen Keçi Yetiştiriciliğinde Öne Çıkan İlk 5 İl

İller	Hayvan Sayısı (baş)	Türkiye İçindeki Payı (%)
Çanakkale	218 107	25,58
İzmir	138 131	16,20
Balıkesir	121 246	14,22
Manisa	45 234	5,30
Tekirdağ	28 859	3,38
Türkiye	852 671	100,00

Şekil 1.12. Türkiye’de İllere Göre Saanen Keçi Varlığı

Çizelge 1.24 ve Şekil 1.12 incelendiğinde; Çanakkale ilinin Türkiye’deki toplam Saanen keçisi varlığının %25,58’lik kısmını oluşturarak ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Nitekim Çanakkale ili Türk Saanen keçi varlığı ile Türkiye’nin en önemli damızlık bölgelerinden biri haline gelmiştir. Saanen keçi varlığında Çanakkale ilini takiben %16,20 oran ile İzmir ikinci sırada, %14,22 oran ile Balıkesir üçüncü sırada yer almaktadır. Hayvan varlığının yoğunluğu açısından öne çıkan bu 5 ilin Batı Anadolu bölgesinde yer aldığı görülmektedir.

1.5.1. Ezine Peyniri ve Değeri

Çanakkale ilinin, Türk Saanen keçileri ile sağladığı süt verimi ve süt üretim artışı ile birlikte ülke ekonomisine katma değer sağladığı bir diğer nokta, Ezine ilçesi başta olmak üzere birçok ilçesinde üretimini gerçekleştirdiği ve yerel bir marka değeri haline dönüşen Ezine peyniri üretimidir.

Türk Patent Enstitüsü tarafından coğrafi ürün olarak işaretlenmiş çok sayıda yöresel peynir bulunmaktadır. Bunlardan birisi de 24.02.2006 tarihi itibarıyla başvuru ve koruma altına alınan Ezine peyniri olmuştur. Ezine peyniri, koyun, inek ve keçi sütlerinin belirli oranlarda karıştırılması ile oluşan bir peynir çeşidi olması ile diğer peynir türlerinden ayrılmaktadır. Özellikle bölgeden toplanan sütteki yağ oranları ve aroması Ezine peynirini farklı kılmaktadır. Son yıllarda Ezine peynirine olan talebin artması, yeni firmaların açılması ve mevcut olanların büyümesine de imkân sağlamakta olup, hayvansal üretim katma değerini artırarak il ve ülke ekonomisine de önemli katkıda bulunmaktadır (İlgar, 2019).

1.5.2. Saanen Keçisi Özellikleri, Yetiştiriciliği ve Türk Saanen Keçisi Hakkında Genel Bilgi

Türkiye’de keçi varlığının büyük çoğunluğunu kıl keçileri oluşturmaktadır. Fakat süt keçisi yetiştiriciliğinde ön plana çıkan ve süt verimlerinin kıl keçilerine oranla yüksekliği ile dikkat çeken ırklar genellikle melez ırklar olmaktadır. Türkiye’de özellikle Batı Anadolu kıyı şeridinde çeşitli üniversitelerin çalışmaları ile birlikte yerli ırklarla Saanen keçisi melezlenerek Saanen melezi yetiştiriciliği yaygınlaşmaya başlamıştır (Ceyhan ve Karadağ, 2009).

Saanen ırkı keçiler İsviçre’nin Bern Kantonundaki Saanen vadisinden köken almaktadır. Adaptasyon yeteneği yüksek olan bu ırklar şu an dünyanın birçok ülkesinde yetiştiriciliği yaygın olarak sürdürülen ırklardır. Vücutları beyaz renkte,

kılları kısa ve sert, erkek ve dişileri boynuzlu ya da boynuzsuz, kısa kulaklı, meme iki but arasında yerleşik ve meme civarında genellikle siyah pigmentler bulunmaktadır.

Kıl keçisine göre daha uysal yapıda olan Saanen ırklarının süt verimi oldukça iyidir. Fakat süt veriminin yüksekliği iyi bakım ve besleme koşulları ile de doğrudan ilişkilidir. Döl veriminin iyi olduğu bu ırklarda genellikle ikizlik ve üçüzlük sık görülmektedir. Laktasyon süreleri 270-280 gün arasında olup 300 güne kadar çıkabilmektedir. Ortalama laktasyon süt verimleri ise 600-750 kg olabilmektedir. Verilen bu değerler saf Saanen ırkları için geçerli olup, melezlerin süt verimleri laktasyon dönemi boyunca 500-600 kg arasında değişmektedir (Ergün, 2016).

Saanen keçilerinde yemden yararlanma oranı da yüksek olup, erken yaşta olgunluğa ulaşmakta ve oğlakları 7-8 aylık olduklarında damızlıkta kullanılabilir. Bu özellik Saanen ırkını yetiştirme yönünden avantajlı kılmaktadır. Oğlakların doğum ağırlığı ortalama 3 kg civarında olup, 60 gün sonunda süttten kesim ağırlıkları 12-13 kg civarında olmaktadır (Ceyhan ve Karadağ, 2009).

1.5.2.1. Türk Saanen Keçisi

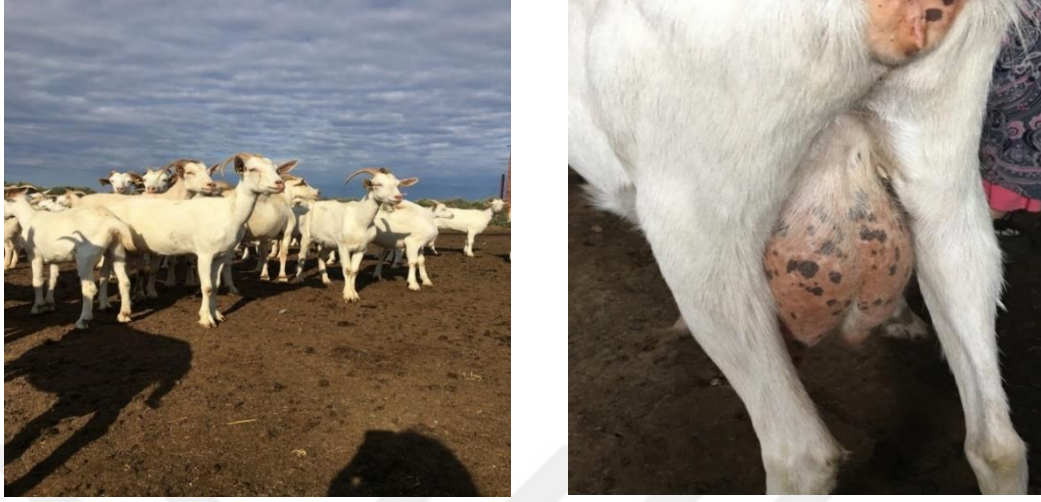
Türkiye’de keçi varlığının önemli bir bölümünü oluşturan kıl keçilerinin ıslahı amacıyla birtakım melezleme çalışmaları yürütülmüş, dünyada süt ve döl verimi yüksek olarak bilinen Saanen genotipi bu çalışmalarda materyal olarak kullanılmıştır.

Çanakkale ilinde kıl keçisi ıslahına dönük gerçekleştirilen çalışmalar 1970’li yıllara dayanmaktadır. Bu dönemde Tarım Lisesi olarak faaliyette bulunan Üvecik işletmesinde, Ege Üniversitesi’nden temin edilen iki adet Saanen x Kıl keçisi melezi teke ile ıslah çalışmaları başlamıştır. Daha ileriki yıllarda bu işletmeye çeşitli üniversite ve kurumlardan da Saanen materyali getirilmiştir. O zamandan beri Üvecik işletmesinin Çanakkale ilinde Saanen kanının yaygınlaşmasında önemli rolü olmuştur. Bu işletme 1995 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi’ne devredilmiştir.

Daha sonraki yıllarda bu ırktan sağlanan birim başına süt verimlerinin yükselmesi sonucunda süt keçisi yetiştiriciliği, üreticilerin meraya olan bağımlılıklarının azalmasına ve yarı entansif bir üretim sistemi haline dönüşmesine sebep olmuştur.

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootečni Bölümü 2001 yılından bu yana süt verimi yüksek olan bu genotiplerin bölgede yetiştiriciliğinin yaygınlaşması ve geliştirilmesi kapsamında çok sayıda çalışma yürütmüştür. İzmir ilinde 2005 yılında yapılan süt keçisi yetiştiriciliği kongresinde alınan bir kararla, Saanen ıslah hedefleri çerçevesinde, bölgedeki kıl ve maltız (ada) keçilerinin çevirme melezlemesi ile oluşan ve yüksek oranda Saanen ırkının kanını taşıyan genotip “Türk Saanen”i olarak adlandırılmaya başlanmıştır (Savaş, 2019).

Türk Saanen keçisi, süt beyazı renginden krem beyazına kadar değişen tonlarda genellikle beyaz rengin baskın görüldüğü bir genotiptir. Vücut yapıları sütçü bir yapıyı temsilen narin, boyun ince ve uzun, göğüs kafesi geniş ve sağlam bir yapıdadır. Bu ırkın ayırt edici özelliklerinden biri kulak yapıları olup, kulakları kısa, dik ve oldukça hareketlidir. Türk Saanen keçilerinin ortalama süt verimleri 500 kg/laktasyon düzeyindedir. Besleme ve bakım şartlarının iyileştirilmesi ölçüsünde bu seviye 800 kg'a kadar çıkabilmektedir. Ortalama laktasyon süreleri 200-300 gün arasında olup, diğer yerli keçi ırklarına göre entansif koşullarda yaşamaya uyumlu ırklardır. Türk Saanen keçileri ve meme yapıları Şekil 1.13'de görülmektedir (Anonim, 2019a).

Şekil 1.13. Türk Saanen Keçisi ve Meme Yapısı (Orijinal)

1.6. Konu ile ilgili yapılmış bilimsel çalışmalar

Dellal (2000), Antalya ilinde kıl keçisi yetiştiriciliği yapan işletmeleri 4 farklı büyüklük grubuna ayırarak işletmelerin ekonomik yapılarını, mevcut üretimleri kapsamında optimum işletme yönetimlerini tespit etmiştir. Ekonomik analizi sonucunda büyük işletmelerin daha başarılı olduğu belirlenmiştir. Yapılan planlamalar sonucunda işletme brüt kâr ortalamasında %10,87'lik artış gerçekleştiğini, kıl keçisi yetiştiriciliğinin bırakılmasının sonucunda ise brüt kârın %56,21 oranında azalacağını saptamıştır.

Dellal ve ark. (2002), çalışmalarında, GAP bölgesinde küçükbaş hayvancılık faaliyetinde bulunan işletmelerin ekonomik analizini gerçekleştirmişlerdir. Basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen 251 örnek işletmeden anket yoluyla veriler elde etmişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre, hayvansal üretim değerinin %83,39'unu koyun ve keçi yetiştiriciliğinden sağladıklarını, keçi yetiştiriciliğindeki üretim değerinin de %55,73'ünü süt üretiminden karşıladıklarını tespit etmişlerdir.

İşletmelerdeki brüt kârın işletme ölçekleri büyüdükçe arttığını, işletmeler ortalamasında ekonomik rantabilitenin %2,67, mali rantabilitenin ise %1,98 olarak düşük olduğunu ifade etmişlerdir.

Kitsopanidis (2002), Yunanistan'da 4 farklı keçi ırkının yetiştirildiği işletmelerin teknik ve ekonomik analizini yaptığı çalışmasında, destekler olmadığında hayvan başına elde edilen net kârı, Saanen yetiştiriciliğinde 7 107 Drahmi, Alpin yetiştiriciliğinde 11 794 Drahmi, Skopelos yetiştiriciliğinde 5 980 Drahmi ve Indigenous yetiştiriciliğinde ise -957 Drahmi olarak hesaplamışlardır. Üretim maliyetlerinin 106,193 Drahmi ile en fazla Saanen keçi ırkı ile yetiştiricilik yapan işletmelerde oluştuğunu tespit etmişlerdir. Yıllık süt üretiminin ise 625 kg ile en fazla Saanen ırkı keçilerde olduğunu bunu sırasıyla Alpin, Skopelos ve Indigenous keçilerinin izlediğini belirtmişlerdir.

Castel ve ark. (2003), İspanya'nın Endülüs bölgesinde yarı ekstansif yetiştiricilikte bulunan 89 adet süt keçisi işletmesinin karakteristiklerini kümeleme analizi ile incelemişlerdir. Analiz sonucunda işletmelerin büyük çoğunluğunun işletmesinde tek bir yabancı iş gücü bulundurduğunu veya genellikle aile iş gücü yapısında yönetildiğini, işletmelerin eğitim açısından eksik olduğunu, yaş ortalamasının yüksek olduğunu ve bu sebeple keçi yetiştiriciliği aktivitesini devam ettirme konusunda isteksiz kaldıklarını tespit etmişlerdir.

Erişir ve Gürdoğan (2004), Elazığ ilindeki Abutabir yöresinde yer alan kıl keçilerinin bazı döl ve süt verimi özelliklerini tespit etmeye yönelik çalışma yürütmüşlerdir. Keçileri 2-3 yaş grubu ve 4-5 yaş grubu olarak ikiye ayırmışlardır. Çalışma sonunda laktasyon süt verimi ve laktasyon süresini 2-3 yaş grubu hayvanlarda sırasıyla 181 046 kg ve 184,80 gün olarak hesaplamışlardır. 4-5 yaş grubundaki hayvanlarda ise bu değerler sırasıyla 226 778 kg ve 197,42 gün olarak tespit edilmiştir.

Nemeth ve ark. (2004), Macaristan’da farklı ölçeklere sahip keçi işletmelerinde kârlılıklara etki eden faktörleri tespit etmek amacıyla 92 adet işletme ile görüşme sağlamışlardır. İşletmeleri 1-10, 11-30, 31-50, 51-100, 101-150, 151-200, 201-300 ve 300’den fazla baş keçi yetiştiren işletmeler olarak sınıflandırmışlardır. Yapılan istatistiki analizler sonucunda işletmelerdeki en önemli gelir kaynağının %75-80 oranla süt ve süt ürünleri olduğunu tespit etmişlerdir. İşletmelerdeki maliyeti oluşturan unsurlardan en büyük paya sahip olan faktörlerin ise yem hammaddesi ve işgücü maliyeti olduğunu saptamışlardır. Büyük ölçekli işletmelerde kârlılığın artmasında süt ve döl verimi oranındaki artışın önemli rol oynayacağını belirtmişlerdir.

Aktürk ve ark. (2005), Gökçeada’da serbest koşullarda küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapan işletmeleri sosyo-ekonomik yönden incelemişlerdir. Bu amaçla, 49 işletmeye ziyaret gerçekleştirerek, yüz yüze anket uygulamışlardır. Elde edilen sonuçlara göre; işletmelerdeki okuma yazma oranının yüksek olduğunu, üniversite mezun oranının %10 olduğunu tespit etmişlerdir. Yetiştiricilerin adanın coğrafi konumu nedeni ile ürünlerini pazarlamada zorluk çektiği bildirilmiştir. İşletmelerdeki brüt kârın %90,26’sının küçükbaş hayvancılık ile elde edildiği kaydedilmiştir.

Koyuncu ve ark. (2005), yaptıkları bir araştırmada Çanakkale, Bursa, Bilecik ve Balıkesir illerinde en az 4 yıldır keçi yetiştiriciliği yapan 92 adet işletmeden veri elde etmişlerdir. Elde edilen verilere göre; işletmelerde üretilen süt miktarının Bursa, Balıkesir, Bilecik ve Çanakkale illerinde sırasıyla, $30,1 \pm 4,67$, $180,3 \pm 10,14$, $25,8 \pm 3,04$ ve $100,2 \pm 12,25$ kg olduğunu belirtmişlerdir.

Koyuncu ve ark. (2006), yaptıkları bir çalışmada Çanakkale ili Koyun ve Keçi Yetiştiricileri Birliği üyesi 20 keçicilik işletmesine anket uygulamış, işletmeler genelinde en yoğun yetiştirilen keçi ırkının %84,21 oranında Saanen keçisi olduğunu bunu %52,63 ile Maltız ve %42,11 ile Kıl keçisinin izlediğini belirtmişlerdir. İşletmelerdeki süt veriminin günlük ortalama $2,32 \pm 0,90$ ve laktasyondaki süt verimini 363 ± 144 litre olarak tespit etmişlerdir. Kıl keçilerine oranla süt verimi daha yüksek olan Saanen keçilerinin sayılarının artırılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Bilginturan ve Ayhan (2008), Burdur ilinde yaptıkları bir çalışmada, Damızlık Koyun Keçi Yetiştiriciler Birliği'ne üye kayıtlı 40 adet keçicilik işletmesinde anket uygulamışlardır. İlde keçi ırkı olarak %100 oranında kıl keçisinin yetiştirdiğini ve ortalama süt verimlerinin 0,333 lt/baş olduğunu bildirmişlerdir. Elde edilen anket verilerinden işletmelerin teknik, yetiştirme ve ürün pazarlama açısından önemli sorunları olduğunu ifade etmişlerdir.

Paksoy ve Özçelik (2008), araştırmalarında Kahramanmaraş ili süt üretimine yönelik keçi yetiştiriciliği yapan ve tabakalı tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenen 76 adet işletmeden veri toplamışlar ve işletmelerin aktif sermayede çiftlik sermaye oranının %48,99, işletme sermayesinin ise %51,01 olduğunu saptamışlardır. Toplam işletme masraflarının %42,77'sini değişen masrafların, %57,23'ünü ise sabit masrafların oluşturduğunu ve değişen masraflar içinde en fazla payı %63,96 oran ile yem masraflarının aldığını tespit etmişlerdir. Çalışmalarında büyük işletmelerde sermayenin daha verimli kullanıldığını ve işletmelerin daha etkin çalıştıklarını gözlemlemişlerdir.

Aktürk ve ark. (2009), Çanakkale Damızlık Koyun ve Keçi Yetiştiriciler Birliği'ne üye 24 adet süt keçiciliği ile uğraşan işletmeden elde ettikleri verilerde işletmede elde edilen brüt üretim değerinin %65,46'sını keçi sütünün oluşturduğunu tespit etmişlerdir. İşletmedeki değişken masrafların %54,48'ini yem masrafları, %39,46'sını işgücü ve %6,06'sını diğer masrafların oluşturduğu belirlenmiştir. 1 kg keçi sütü üretim maliyetinin ise 0,29 dolar olduğunu saptamışlardır.

Fakoya ve Oloruntoba (2009), Nijerya'nın kırsal kesiminde yaptıkları bir çalışmada, küçükbaş işletmelerinin sosyo ekonomik yapısını incelemek amacıyla 120 adet işletme ile görüşme sağlamışlardır. Yapılan tanımlayıcı istatistiksel ve regresyon analizleri sonucunda, işletmelerin %55 oranı ile yaş ortalamalarının yüksek olduğunu saptamışlardır. İşletmelerin genelinde yarı entansif yetiştiricilik sisteminin hâkim olduğu görülmüştür. İşletmelerdeki ortak problemleri ise; öz sermaye ve kredi imkânlarının yetersizliği, parazitler ve hastalıklar ve besleme sorunlarının oluşturduğu

belirtmiştir. Yapılan regresyon analiz sonuçlarına göre ise; işletmelerin geliri, çalışma süreleri ve eğitim seviyeleri gibi sosyo ekonomik değişkenlerin, üretim üzerinde doğrudan etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Araç ve Daşkiran (2010), Diyarbakır ilinde yaptıkları bir çalışma, keçicilik işletmelerinin yapısal özelliklerini belirlemek amacıyla 125 adet işletmede yürütülmüştür. İşletmelerden elde edilen verilere ilişkin olarak, işletmelerde kıl keçisinin yaygın olduğu ve satılan süt miktarının 237 950 kg, işletmelerde sütün satışından elde edilen ortalama gelirin ise, 1 542,48 TL olduğunu tespit etmişlerdir.

Çelik ve Bayramoğlu (2010), Konya ve Karaman ilçelerinde tiftik keçisi yetiştiren işletmelerin kârlılığını analiz etmişlerdir. Elde edilen verilere göre; işletmelerdeki ortalama sürü büyüklüğü 43,4 baş, ortalama arazi varlığı ise 19,69 ha olarak hesaplanmıştır. Elde edilen üretim değerinin %54,56'sını envanter kıymet artışı, %39,10'unu süt üretim değeri ve %6,34'ünü ise tiftik üretim değerinin oluşturduğu saptanmıştır.

Kesenkaş ve ark. (2010), araştırmalarında, keçi ağılında beslenen Saanen keçilerinden elde edilen toplamda 80 adet çiğ süt örneğinin özelliklerini incelemişlerdir. İncelenen keçi sütü örneklerinin kimyasal bileşimleri bakımından inek sütü kadar değerli olduğunu ve ağırlıklı olarak gıda kodeksindeki değerlere uyduğunu tespit etmişlerdir. Yerel pazarlara hitap eden keçi sütü ürünlerinin avantaj olarak kullanılabileceğini belirtmişlerdir.

Kumuk ve ark. (2011), çalışmalarında, Çanakkale ili keçi üretim faaliyetinden elde edilen gelirin %71,6'sının süt üretiminden, %15,3'ünün de damızlık satışından elde edildiğini belirtmişlerdir. 2009 yılı için Çanakkale tarımsal üretim değerinin %2,11'inin ve hayvansal üretim değerinin %7,24'ünün keçi yetiştiriciliğinden sağlandığını ifade etmişlerdir.

Ruiz ve ark. (2011), İspanya'nın Endülüs bölgesinde gerçekleştirdikleri bir çalışmada, 75 adet sütçü keçi işletmesine işletmelerdeki işgücü yapısını karakterize etmek amacıyla ziyarette bulunmuşlar ve anket uygulamışlardır. İşletmelerdeki ana problemlerin, çalışma günlerinin uzunluğu, tatil ve eğitim eksikliği olduğunu tespit etmişlerdir. Bununla birlikte, genç iş gücünün keçi yetiştiriciliği faaliyetine devam etmekte istekli olmadıklarını saptamışlardır.

Teke ve ark. (2011), yaptıkları bir çalışmada, Samsun ilinde halk elinde yetiştirilen Saanen oğlaklarının 75 günlük süttten kesim yaşında yaşama gücü oranı % 95,2 olarak tespit edilmiştir.

Üstüner ve ark. (2011), yaptıkları bir çalışmada, Saanen ırkı keçilerde 3 yıl boyunca en sık görülen hastalıklar ve bu hastalıklardan korunma yollarının etkinliğini incelemişlerdir. Sıkça rastlanan hastalıklar arasında sindirim sistemi hastalıklarının %44,3, solunum sistemi hastalıklarının %23,3, meme hastalıklarının %7,4, ayak hastalıklarının %4,9 ve göz hastalıklarının %2,3 oranında oluştuğunu gözlemlemişlerdir. Saanen ırkı keçisi yetiştiriciliğinin gelişmekte olduğu ülkemizde, işletmelerde gözlenen ve büyük ekonomik kayıplara neden olabilecek bazı solunum yolu hastalıkları, ishale seyreden hastalıklar ve özellikle ektimanın, sağlık koruma ve sürü yönetimi uygulamalarında üzerinde dikkatle durulması gerektiğini vurgulamışlardır.

Aksoy ve Yavuz (2012), Doğu Anadolu Bölgesi'nde 273 adet çiftçi ile yaptıkları görüşmeler sonucunda yetiştiricilerin küçükbaş hayvan yetiştiriciliğini bırakma sebeplerini incelemişlerdir. Elde edilen verilere göre; yetiştiricilerin düşük gelirli olmaları ve çoban bulmakta zorluk çekmeleri başlıca vazgeçme nedenleri olarak sıralanmıştır. Mera hayvancılığının yoğun olarak yapıldığı bu bölgede yeni ve genç neslin meralarda yaşamak ve hayvancılık faaliyetini sürdürmek yerine daha fazla kazanç sağlamak amacıyla bölgeden göç etmeleri de küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin bu bölgede önemini yitirmeye başlamasının nedeni olarak belirtilmiştir.

Aktaş ve ark. (2012), Kahramanmaraş'ta yaptıkları bir çalışmada, Saanen keçilerinde laktasyonun belirli dönemlerine ilişkin sütteki somatik hücre değerlerini ortaya koymuş ve süt veriminin bu değerlere etkisini araştırmıştır. İncelenen özelliklere ait ortalama laktasyon süresi $190,46 \pm 3,43$ gün, süt verimi ise günlük ortalama $1,24 \pm 0,04$ kg olarak hesaplanmıştır.

Aktaş ve ark. (2012), Kahramanmaraş ilinde yaptıkları bir çalışmada laktasyondaki Saanen keçilerinde laktasyon dönemine ait sütteki somatik hücre değerleri, süt verimi ve bazı meme özelliklerini ortaya koymayı amaçlamışlardır. Çalışma sonunda 46 adet hayvana ait veriler elde edilmiş ve laktasyon süresi ortalama 190,46 gün olarak hesaplanmıştır. Hayvanlardaki günlük ortalama süt verimi 1,24 kg olarak bulunurken, laktasyondaki süt verimi ortalama 237,65 kg olarak tespit edilmiştir.

Mohan ve ark. (2012), Uttar Pradesh'in Mathura ve Agra ilçelerinde yürüttükleri bir çalışmada, keçi yetiştiricilerinin sosyo-ekonomik yapılarını incelemiştir. Bu kapsamda, 79 adet işletme sahibi ile görüşme sağlanmıştır. Elde edilen verilere göre; işletmelerin %87'sinde mera alanı bulunmamasıyla birlikte, işletmelerde ortaya çıkan hastalıkların tedavisinde, %30 oranında işletme tedavi için kendi imkânlarını kullanırken, %27 oranında işletme dışardan veteriner hizmeti temin etmektedir. İşletmelerin geneli incelendiğinde sosyo-ekonomik yapının iyi olmadığı ve bu durumun iyileştirilmesi ve üreticilerin teşvik edilmesi için destekleyici bazı politikaların oluşturulması gerektiği vurgulanmıştır.

Raghavan ve Raja (2012), Kerala'nın Malabar bölgesinde yaptıkları bir çalışmada keçi yetiştiricilerinin sosyo ekonomik durumlarını saptamak istemişlerdir. Elde edilen sonuçlarda, yetiştiricilerin yaklaşık %92'sinin eğitilmiş olduğunu ve bunlardan %15'nin en az lise derecesi ve üzeri eğitime sahip olduklarını saptamışlardır. İşletmelerin %66'sının yetiştiricilik eğitimlerine ulaşabilmek amacıyla televizyon ve radyo programlarını dinlediği ve neredeyse tamamının eğitim kursları düzenlenirse katılım konusunda ilgili olduklarını gözlemlemişlerdir.

Arora ve ark. (2013), yaptıkları bir çalışmada inek sütü ve keçi sütünü karşılaştırmalı olarak incelemişler ve keçi sütünün inek ve anne sütüne oranla daha yüksek miktarda kalsiyum, magnezyum ve fosfor içerdiğini, fakat aksine keçi sütünde inek ve anne sütüne oranla daha az miktarda D, B12 vitamini ve folat yer aldığını belirtmişlerdir. Keçi sütünün hem bebek ve çocuklarda, hem yetişkinlerde hem de hasta ve iyileşmekte olan bireylerde tüketiminin yararlı olduğunu ifade etmişlerdir.

Shivairo ve ark. (2013), Kenya'da süt keçisi yetiştiriciliği faaliyetinde bulunan 60 adet işletmeden sosyo ekonomik veriler elde etmişlerdir. Elde edilen verilerin analizi sonucunda ise; işletmelerin %56,9'unun hayvancılığı ana geçim kaynağı olarak icra ettiği, işletmelerde %12 oranında yabancı iş gücü olduğu, %88'nin aile iş gücünden oluştuğu görülmüştür. Yetiştiricilerin hiçbirinin daha önce süt keçisi yetiştiriciliği konusunda herhangi bir eğitim almadığı, bununla birlikte hayvan besleme yönetimi konusunda da yetersiz kaldıkları anlaşılmıştır.

Ateş ve ark. (2014), yaptıkları bir çalışmada Antalya ilindeki kıl keçisi yetiştiriciliğinin mevcut durum ve sorunlarını ortaya koymuşlardır. Sorunların başında, örgütlenme politikalarının yetersiz olduğunu, örgütsüz pazarlama kanalları dolayısıyla yetiştiricilerin fiyat oluşumunda söz sahibi olamadıklarını, bu sebeple de üretici fiyatlarının düşük kaldığını dile getirmişlerdir.

Can (2014), Hatay ilinde 38 adet küçükbaş hayvan işletmesinin örgütsel memnuniyet düzenini araştırma amacıyla bu işletmelerle anket çalışması yürütmüştür. Herhangi bir örgütsel yapıya üye olan yetiştiricilerin oranı %68 olarak bulunurken, üreticilerin üye olmadaki en önemli faktörün bürokratik nedenler olduğu saptanmıştır. Yetiştiricilerin davranışlarının değiştirilmesi için eğitim programlarının düzenlenmesi ve örgütsel yapıların yönetim faaliyetlerinin yetiştiriciler tarafından yakın bir biçimde takip edilmesi gerektiğini ortaya koymuştur.

Eftimova ve ark. (2014), Makedonya’da yaptıkları bir çalışmada, organik üretim yapan keçi işletmelerinin üretim ekonomisini incelemişlerdir. Alpine ırkının yer aldığı işletmelerde üretilen sütün tamamının yerel mandıralara satıldığı gözlemlenmiştir. İşletmelerdeki üretim ve ekonomik değerler 2008, 2009 ve 2010 yılları itibariyle incelenmiştir. 2008 yılı itibariyle işletmelerdeki ortalama laktasyon süresi 280,4 gün, 2009 yılı itibariyle 289 gün ve 2010 yılı itibariyle 256,5 gün olarak tespit edilmiştir. Hayvan başına üretilen günlük süt miktarları ise 2008, 2009 ve 2010 yılları itibariyle sırasıyla 1,97, 1,98 ve 1,44 litre olarak hesaplanmıştır. İşletme giderlerinin büyük çoğunluğunu oluşturan yem masraflarının 2008 yılında %44,1, 2009 yılında %47,03 ve 2010 yılında %49,39 oranında paya sahip olduğu saptanmıştır.

Karakaya ve Kızıloğlu (2014), Bingöl ilindeki 203 adet küçükbaş hayvan işletmesine anket uygulamışlardır. Elde edilen veriler değerlendirildiğinde, yetiştiricilerin %58’inin Damızlık Koyun Keçi Yetiştiriciler Birliği’ne üye olduğunu saptamışlardır. Bununla birlikte yetiştiricilerin %55’nin eğitimlere ve toplantılara katılım sağladığını ve işletmelerin temel sorunlarının %36 oranla ürünlerin pazarlanması ve veteriner hekim hizmetleri sağlamadaki güçlükleri olduklarını belirtmişlerdir.

Ahmad ve ark. (2015), Pakistan’ın Kohistan bölgesinde keçi yetiştiriciliği faaliyetinde bulunan küçük ve büyük ölçekli işletmelerde yaptıkları finansal analizde, her iki ölçek grubundaki işletmelerde de net bugünkü değerin pozitif ve iç kârlılık oranının küçük ölçekli işletmelerde %29,65, büyük ölçekli işletmelerde ise %46 olduğunu saptamışlardır.

Byaruhanga ve ark. (2015), yaptıkları bir çalışmada keçi yetiştiren işletmelerin sosyo ekonomik yapısını ortaya koymak amacıyla Uganda’da 114 işletme ile görüşme sağlamışlardır. İşletme sahiplerinin %87’sinin erkek olduğu ve yaklaşık %41,2’sinin 51 yaş ve üzeri olduğu tespit edilmiştir. Yetiştiriciler ürünlerini pazarlamadaki en büyük sorunun yüksek orandaki vergiler olduğunu belirtmişlerdir. Kadınların ve

çocukların her ne kadar karar vermede yetkili olmadıkları anlaşılrsa da hayvancılık ile ilgili birçok faaliyette yer aldıkları görülmüştür.

Engindeniz ve ark (2015), Balıkesir, Çanakkale ve İzmir illerinde yaptıkları bir çalışmada, keçi sütü yetiştiriciliğinde bulunan 234 işletmeden aldıkları veriler kapsamında, işletmelerdeki ortalama birim keçi sütü maliyetini 0,75 TL/kg olarak hesaplamışlardır. İşletme büyüklüğü arttıkça birim keçi sütü maliyetinin azaldığını gözlemlemişlerdir.

Kandemir ve ark. (2015), İzmir ilinde yaptıkları çalışmada, küçükbaş hayvancılık işletmelerinin yetiştirme, besleme, sağlık koruma uygulamaları gibi hayvancılık faaliyetlerini, işletmelerin genel yapılarının teknik yönden yeterliliklerini ve etkilerini değerlendirmişlerdir. İşletmeler yapı bakımından incelenirken “ova işletmesi” ve “dağ işletmesi” olarak ikiye ayrılmış ve incelenmiştir. Ovadaki işletme sahiplerinin eğitiminin daha çok lise (%80,5) ve üniversite (%17,2) düzeyinde olduğu, dağ işletmelerinde ise daha çok ilkokul düzeyinde (%81,8) eğitime sahip oldukları tespit edilmiştir. İşletmelerin büyük çoğunluğunun yaşının 60 yaşın altında olduğu, genelinin (%85,1) kuruluş aşamasında öz sermaye kullandığı, %14,7 oranındaki işletmenin ise banka kredisi ve devlet desteğinden yararlandığı gözlemlenmiştir. İşletmelerde keçi türü olarak %20,8 oranında “Kıl keçisi ve melezleri” ve %9,8 oranında “Saanen ve melezleri” yetiştirildiği saptanmıştır.

Kumar ve ark. (2015), Bundelkhand’ın Mahoba ilçesinde yaptıkları bir çalışmada, 100 keçi işletmesine, işletmelerin sosyo ekonomik özelliklerini ortaya koymak amacıyla anket uygulamışlardır. İşletme sahiplerinin %24’ünün lise eğitimi seviyesinde olduğu, işletmelerdeki ana gelir kaynağının tarımsal faaliyetlerden kaynaklandığını tespit etmişlerdir. İşletme yöneticilerinin büyük çoğunluğunun 15 yıldan fazla çalışma tecrübesine sahip olduğu ve büyük ölçekli işletmelerin daha fazla kâr elde ettiği belirtilmiştir.

Sarıyel ve Dağ (2015), yaptıkları bir çalışmada, Konya ilinde entansif koşullarda yetiştirilen Saanen keçilerinde süt verim özelliklerini ve çevresel faktörlerin verim üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Laktasyondaki süt veriminin 2011 yılında $268,65 \pm 13,14$, 2012 yılında ise $461,55 \pm 12,58$ kg olarak hesaplamışlardır. Laktasyon süt verimine doğum şeklinin ve oğlaklama zamanlarının etkili olduğunu tespit etmişlerdir.

Tuncel ve ark. (2015), yaptıkları bir araştırmada, Ankara'da süt keçisi yetiştiriciliği faaliyetinde bulunan 40 adet işletmeden anket uygulaması ile birincil veriler elde etmiş, işletmelere ait verilerin ortalaması alındığında süt üretiminin 1,77 lt ve yıllık süt veriminin ise 411 lt olduğunu tespit etmişlerdir.

Gül ve ark. (2016), Isparta ilinde yaptıkları bir çalışmada keçi işletmelerindeki teknik etkinliği incelemişlerdir. Çalışmada veri zarflama analizinden yararlanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda işletmelerin teknik etkinlik oranının 0,13 ile 1,00 değerleri arasında değişkenlik gösterdiği saptanmıştır. Keçi üretim sisteminin etkinliğini etkileyen en önemli faktörlerin yetiştiricilerin tecrübeleri, kooperatiflere üye olup olmama durumları, hayvan başına süt verimleri ile aile ve yabancı işgücü durumları olduğunu tespit etmişlerdir.

Gelasakis ve ark. (2017), Yunanistan'ın sekiz farklı bölgesinden 103 adet süt keçisi işletmesi ile yaptıkları anketler sonucunda işletmeleri karakteristiklerine göre kümeleme analizi ile birlikte incelemişlerdir. Analizler sonucunda, işletmeleri 4 farklı gruba ayırmışlardır. İlk grupta; büyük ölçekli, yarı entansif, yüksek üretimli ve yatırımlı işletmeler yer almıştır. İkinci grupta; yarı ekstansif, düşük gelirli geleneksel işletmeler bulunmuştur. Üçüncü grupta; orta ölçekli, yarı entansif, düşük damızlık yenileme oranına sahip işletmeler kaydedilmiştir. Dördüncü gruptaki işletmeleri ise; yarı ekstansif, düşük gelirli, yüksek oğlak karkas ağırlığına sahip geleneksel işletmeler oluşturmuştur.

Ünal ve ark. (2017), İzmir ili yöresindeki yarı entansif yetiştiricilik yapan 158 adet küçükbaş hayvan işletmesinin barındırmadaki yapısal olanaklarını ve yürütülen hayvancılık faaliyetlerinin yeterlilik düzeyini incelemeyi amaçlamışlardır. İşletmelerin performans değerleri, dört ayrı sınıfta (çok iyi, iyi, orta ve kötü) incelenmiştir. İşletmelerin yapısal performans değerlerinin orta sınıfta yer aldığı ve özellikle barınakların yapı tekniği ve tasarım yönünden iyileştirilmesi gerektiği ortaya konulmuştur.

Adanacıoğlu ve ark. (2018), yaptıkları çalışmada Türkiye'deki istatistiki bölge sınıflandırmasını dikkate alarak, 12 bölgenin canlı keçi ve teke, keçi sütü ve eti fiyatlarını değerlendirmişlerdir. Yapılan çok boyutlu ölçekleme analizi sonuçlarına göre; bölgeler arasında önemli farklılıklar olduğunu saptamışlardır. Farklılıkların rakamsal değeri; canlı keçi için 237,18 TL/baş, canlı teke için 237,39 TL/baş, keçi etinde 7,13 TL/kg ve keçi sütünde 4,29 TL/litre olarak hesaplanmıştır. Çalışmada bölgeler arasındaki fiyat marjının azaltılması ve keçi yetiştiriciliğinin ekonomik sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından genel eğilimden sapma gösteren bölgelerin ayrıca incelenmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Aydın ve Keskin (2018), Muğla ili genelinde yaptıkları bir çalışmada, koyun ve keçi yetiştiriciliğinin mevcut yapısını araştırmışlardır. Anket uyguladıkları 50 işletmede küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin genellikle orta yaş ve üzeri kişilerce yapıldığını ve yetiştiricilerin eğitim seviyesinin düşük kaldığını gözlemlemişlerdir. Yetiştiriciler özellikle süt pazarlama, meraların yetersizliği, hayvan sağlığı ve nitelikli damız temini konusunda sorunlar yaşadıklarını dile getirmişlerdir.

Bakırtaş ve Günlü (2018), Aksaray ilindeki keçi yetiştiriciliği faaliyetinde bulunan 46 adet işletmeye uyguladıkları anketler sonucunda, işletmelerdeki ortalama anaç hayvan sayısını 126 olarak hesaplamışlardır. Maliyeti oluşturan masraf unsurlarını %37,62 oran ile en yüksek işçilik giderlerinin, bunu sırasıyla %34,06 ile yem giderlerinin, %12,15 oran ile amortisman giderlerinin ve %3,48 oranında veteriner sağlık giderlerinin oluşturduğunu tespit etmişlerdir. Anaç hayvan başına elde

edilen kâr ise ortalama olarak 117,03 TL olarak hesaplanmıştır. İşletmede gelir kalemlerinin dağılımı incelendiğinde ise; gelirlerin %43,78 oranını süt ve süt ürünlerinden, %31,39 oranını ise canlı hayvan satışlarından elde edilen gelirlerin oluşturduğu görülmüştür.

Çelik ve Olfaz (2018), yaptıkları çalışmada Amasya ili Sarılar köyünde özel bir işletmede yetiştirilen Saanen x Kıl keçisi melezleri ve Kıl keçilerinde süt verimi üzerine etkili olan faktörlerde genotipin etki derecesini incelemişlerdir. Bu kapsamda günlük ortalama süt verimi, laktasyon süresi ve laktasyon süt verimi üzerinde genotipin etkili olduğunu saptamışlardır. Saanen melezlerinin süt verimlerinin kıl keçilerinden daha yüksek olduğu, günde tek sefer yapılan sağımın artırılması durumunda süt veriminin de olumlu bir şekilde artacağını ifade etmişlerdir.

Engindeniz ve ark. (2018a), Çanakkale, Balıkesir ve İzmir illerinde keçi sütü maliyetini hesaplama amaçlı yaptıkları çalışma kapsamında 234 keçi yetiştiriciliği faaliyetinde bulunan işletmelerden veriler derlemişlerdir. İşletmelerdeki ortalama hayvan varlığı 128,23 baş olarak hesaplanırken, hayvanların %44,90'ını kıl keçileri, %44,71'ini Saanen x Kıl melezi genotiplerinin oluşturduğu tespit edilmiştir. İşletme başına ortalama süt üretimi 26 251,82 kg, hayvan başına ortalama günlük süt üretimi ise 1,65 kg olarak saptanmıştır. İşletmelerdeki ortalama süt maliyeti 0,75 TL/kg, üretici ortalama süt fiyatı ise 1,31 TL/kg olarak tespit edilmiştir.

Engindeniz ve ark. (2018b), Çanakkale, Balıkesir ve İzmir illerindeki keçi sütü işleyen 60 adet işletmenin pazarlama yapılarını incelemek amacıyla yapılan anketler sonucunda; işletme başına yıllık ortalama 678,33 ton keçi sütü tedarik edildiği, 2013 yılı içinde ortalama 6,66 ton saf keçi peyniri, 32,21 ton Ezine peyniri üretildiği ve işletmelerin büyük çoğunluğunun ürünlerini hem toptan hem de perakende olarak pazarladığı anlaşılmıştır. İşletmelerin ortalama kapasite kullanım oranları ise %54,58 olarak tespit edilmiştir.

Yapılan bilimsel çalışmalar incelendiğinde; süt keçilerine yönelik yetiştiricilik yapan işletmelerin teknik ve ekonomik analizi farklı iller kapsamında da ele alınmış olup, bu çalışmaların daha çok kıl keçilerinin süt verimi üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Özellikle Çanakkale’de Saanen keçisi ve melezleri ile yetiştiricilik faaliyetinde bulunan işletmelerin analizi ekonomik ve teknik anlamda yapılmamış olup, çalışma bu ırkın işletmelere sağlamış olduğu kârlılık/verimlilik analizinin yapılması, avantajlarının ve dezavantajlarının ortaya konabilmesi, mevcut sorunların belirlenmesi ve somut çözüm önerilerinin sağlanabilmesi açısından hem üreticilere hem de kamu adına yol gösterici bir çalışma olarak önem arz etmektedir.

2. GEREÇ VE YÖNTEM

2.1. Gereç

Araştırmanın ana materyalini, Çanakkale il ve ilçelerinde aktif olarak kıl veya maltız yerli keçileri ile Saanen keçilerinin melezlenmesi sonucu ortaya çıkan ve bu bölgede Türk Saanen'i olarak adlandırılan keçi ırkı yetiştiriciliği yapan, Çanakkale ili Damızlık Koyun Keçi Yetiştiriciler Birliği'ne üye işletmelerden yüzyüze uygulanan veri temin formu yoluyla elde edilen birincil veriler oluşturmaktadır. Çalışma verileri 2017 yılını kapsayacak şekilde, 2017-2018 yıllarında gerçekleştirilmiş, bazı verilerde ilaveten 2016 yılı verileri de kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen birincil verilere ek olarak, Tarım ve Orman Bakanlığı hayvancılık kayıt sistemi, TÜİK, FAO ve HAYGEM verilerine, Damızlık Koyun Keçi Yetiştiriciler Birliği'nin kayıtlarına ve bu alanda yayınlanmış olan yerli ve yabancı literatürlere yer verilmiştir.

Oluşturulan anket formunda, üreticilerin yaş, cinsiyet, eğitim düzeyleri, mesleki tecrübeleri, işletmelerindeki işgücü kullanım şekilleri, malzeme-ekipman varlıkları, işletme maliyetini oluşturan masraf unsurlarına yönelik bilgiler toplanmıştır.

2.2.Yöntem

2.2.1. Örneklemin Belirlenmesi

Küçükbaş hayvancılık sektöründe anaç hayvan desteğinden faydalanmak isteyen üreticilerin 25 baş ve üzeri hayvana sahip olmaları gerekmektedir. Hem bu sebeple hem de üretim kayıtlarının sağlıklı bir biçimde değerlendirilmesi ve güvenilir veri temini açısından örnekleme 25 baş ve üzeri keçiye sahip işletmeler dâhil edilmiştir. Çanakkale ilinde 25 baş ve üzeri Saanen keçisine sahip işletmeler; 25-75, 76-150, 151 ve üzeri hayvan sayılarına göre tabakalara ayrılmıştır. 25-75 baş içeren

işletmeler küçük, 76-150 baş içeren işletmeler orta, 151 ve üzeri baş hayvan içeren işletmeler ise büyük ölçekli olmak üzere sınıflandırılmıştır. Örneklemin tespitinde, basit rastgele örnekleme yöntemi kullanılarak, her bir tabakanın ortalaması ve varyans ağırlıkları dikkate alınmış ve tabakaların tamamı için tek bir örnek hacmi belirlenmiştir. Araştırmanın ana hacmini Tarım ve Orman Bakanlığı sistemine kayıtlı ve Çanakkale İli Damızlık Koyun ve Keçi Yetiştiricileri Birliği'ne üye 92 adet işletme oluşturmuştur.

Basit Rasgele Örneklem Seçimi uygulanmasında evren büyüklüğü bilindiği için;

N: Evren birim sayısı, n: Örneklem büyüklüğü

P: Evrendeki X'in gözlenme oranı, Q (1-P): X'in gözlenmeme oranı

Z_{α} : $\alpha= 0.05, 0.01, 0.001$ için 1.96, 2.58 ve 3.28 değerleri

d= Örneklem hatası

σ = Evren standart sapması

$t_{\alpha, sd}$ = sd serbestlik dereceli t dağılımı kritik değerleridir ($sd=n-1$). $t_{\alpha, sd}$ kritik değerleri $sd= n-1 \rightarrow 5000$ olduğunda Z_{α} değerlerine eşit alınabilir (Özdamar, 2003).

$$n = \frac{N \cdot \sigma^2 \cdot Z_{\alpha}^2}{(N-1) \cdot d^2}$$

N =801 adet işletme olarak formülde yerine koyulmuş, 1.55 standart sapma aralığında n= 87 adet işletme olarak hesaplanmıştır.

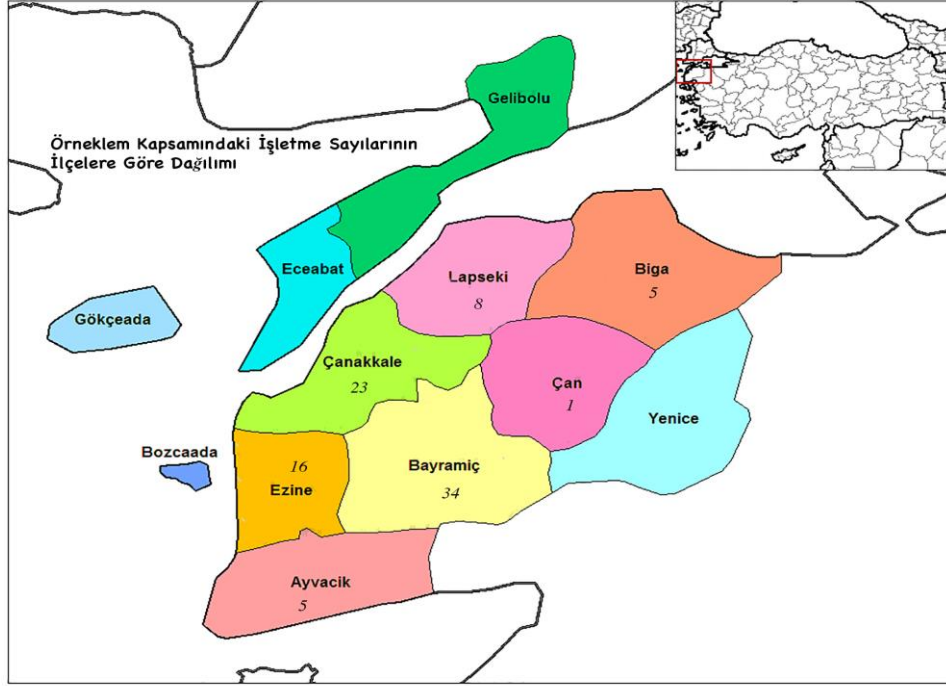
Her bir tabakadan kaç işletme alınacağı da oransal dağıtım yöntemi ile hesaplanmış, çok sayıda birim içeren tabakadan çok, az sayıda birim içeren tabakadan az sayıda birim örnekleme dâhil edilmesi planlanmış, fakat saha çalışması sırasında

anket uygulamasına katılmak isteyen, aynı zamanda Çanakkale İli Damızlık Koyun ve Keçi Yetiştiricileri Birliği'ne üye olan işletmelerin belli ilçelerde yoğunlaşmış olmasından ve ulaşım sağlanabildiğinden ölçek dağılımı bu planlamanın değişmesine sebep olmuştur. Buna karşın, işletmelerdeki her bir ölçek grubundan istatistik analizlerinin varsayımlarını sağlayabilmek için en az 20 ve üzeri işletme örnekleme dâhil edilmiştir. Buna göre işletmeler ölçeklerine göre tabakalı şekilde sınıflandırılmış ve neticesinde 1. gruptan 20 işletme, 2. gruptan 42 işletme ve 3. gruptan 30 işletme olacak şekilde rastgele olarak örnekleme dâhil edilmiştir.

Araştırma kapsamına alınan işletmelerden herhangi bir nedenle üretimi bırakan ya da verilerinde önemli ölçüde eksiklik bulunan işletmelerin yerine kullanılmak üzere yeterli sayıda yedek işletme de örnekleme eklenmiş olup toplamda 92 adet işletme ile görüşme sağlanmıştır. Çizelge 2.1'de örnekleme dâhil edilen işletmelerin ilçelere ve ölçek büyüklüklerine göre dağılımı yer almaktadır.

Çizelge 2.1. Çanakkale İlinde Örnekleme Dâhil Edilen İşletmelerin İlçelere ve Ölçek Büyüklüklerine Göre Dağılımı

İlçe	Küçük	Orta	Büyük	N
Ayvacık	1	2	2	5
Bayramiç	8	17	9	34
Biga	2	2	1	5
Çan	1	-	-	1
Ezine	3	6	7	16
Lapseki	2	3	3	8
Merkez	3	12	8	23
Toplam	20	42	30	92

Şekil 2.1. Çanakkale İlinde Örneklem Dâhil Edilen İşletmelerin Yoğunlaştıkları İlçelere Göre Dağılımı

Çizelge 2.2. Örneklem Dâhil Edilen İşletmelerin Yoğunlaştıkları İlçeler İtibariyle Dağılımı

İlçe	Küçük	Orta	Büyük	N
Bayramiç	8	17	9	34
Merkez	3	12	8	23
Diğerleri	9	13	13	35
Toplam	20	42	30	92

Çizelge 2.2 incelendiğinde örneklem dâhil edilen işletmelerin büyük çoğunluğunu (34 işletme) Bayramiç ilçesinin oluşturduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla Merkez (23 işletme) ve Ezine (16 işletme) ilçeleri izlemektedir.

2.2.2. Veri Temini

Araştırma kapsamına alınan 92 adet Saanen keçisi işletme sahibi ile yüz yüze görüşülerek veri temin formu uygulanmıştır. Uygulanan veri temin formlarının içeriğini verilerin değerlendirilmesinde kullanılan analizlere uygun olarak hazırlanan sorular oluşturmuştur.

Oluşturulan veri temin formunda işletmelerin sosyo-ekonomik durumunu tespit etmeye yönelik olarak işletme sahibinin yaşı, eğitim düzeyi, kaç yıldır bu işi yaptığı, bu iş dışında başka geliri olup olmadığı, aile işgücü, yabancı işgücü vb., işletmelerin fiziki ve teknik yapılarını değerlendirmeye yönelik olarak; ağılların yapısal durumu (çeşit, kapasite, büyüklük vb.), ağıl ekipmanlarının durumu, sağım yerleri, yem depolama vb. ve ekonomik analizi oluşturacak verilerin tespit edilmesi amacıyla da işletmenin maliyetini oluşturan masraf unsurlarının miktar ve fiyat bilgileri ile birlikte, işletmenin yatırım faaliyeti, borç-alacak durumu, gelir kalemleri, üretilen sütün miktarı ve satış fiyatına ilişkin sorular yer almıştır. Bu çerçevede hazırlanan veri temin formları, işletmelerin mali, fiziki ve teknik yapıları ile ekonomik faaliyet sonuçlarını tespit etmeye yönelik sorulardan oluşmuştur (Ek-1).

2.2.3 Verilerin Değerlendirilmesi

2.2.3.1 İşletme Sonuçlarının ve Maliyetlerinin Hesaplanması

Çizelge 2.3. Saanen Keçi İşletmelerine İlişkin Maliyet Çizelgesi

Maliyet Unsurları	İşletme Ölçekleri Bazında		
	I. Grup (25-75 Baş)	II. Grup (76-150 Baş)	III. Grup (151 ve Üzeri Baş)
1. Yem Masrafları (TL)			
2. Veteriner-Sağlık Masrafları (TL)			
3. İşçilik Masrafları (TL)			
4. Yakıt, Elektrik, Su Masrafları (TL)			
5. Akaryakıt-Nakliye Masrafları (TL)			
6. Sigorta Giderleri (TL)			
7. Kredi Faizleri (TL)			
8. Envanter Kıymet Azalışı (TL)			
9.Oğlaklara Verilen Süt ve Mama (TL)			
10. Diğer Masraflar (TL)			
A. Masraflar Toplamı (TL)			
11.Bina-Ekipman Amortisman Masrafları(TL)			
12. Bina-Ekipman Bakım-Onarım Masrafları (TL)			
13. Canlı Demirbaş Amortismanları (TL)			
14. Genel İdare Giderleri (TL)			
B. Masraflar Genel Toplamı (TL)			
C. Tali Gelir Toplamı (TL)			
a. Oğlak Geliri (TL)			
b. Gübre Geliri (TL)			
c. Envanter Kıymet Artışı (TL)			
d. Diğer Gelirler (TL)			
D. Toplam Maliyet (B-C)			
E. 1 lt Sütün Maliyeti (TL/lt)			
F. Toplam Süt Satış Geliri			
G. Net Kâr-Zarar (F-D)			

İşletme sonuçlarının ve maliyetlerin hesaplanmasında Çizelge 2.3’de yer alan ekonomik analiz tablosu kullanılmıştır.

Yem Masrafları: Üretim dönemi süresince tüketilen, işletme tarafından satın alınan yem masraflarından oluşmuştur. İşletmeye satın alınan kaba ve kesif yemler satın alma fiyatlarıyla, işletmede üretilen yemler ise avlu maliyetleri göz önünde bulundurularak elde edilmiştir.

Satın alınan yemler için; (Miktar x Fiyat) + Nakliye

Üretilen yemler için; Avlu Maliyeti = Piyasa satış fiyatı - Tahmini pazarlama masrafları dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

Veteriner-Sağlık Masrafları: İşletme sahiplerinin beyanları esas alınarak, üretim dönemi ile ilgili olarak yaptığı veteriner hekim vizite ücretleri, ilaç, dezenfektan ve aşılama için yapılan harcamalar toplamından oluşmuştur.

İşçilik Masrafları: Bir üretim dönemi boyunca aile ve yabancı işgücüne ödenen nakdi ve ayni giderlerden oluşmaktadır. Yabancı iş gücüne yapılan aylık masraflar işletme sahibinin beyanına göre, aile işgücü ise yetişkin işgücü birimine çevrildikten sonra, geçerli cari ücret üzerinden masraf unsurları içerisine dahil edilmiştir. Aile işgücünü yetişkin işgücü birimine çevirirken; 0-15 yaş = 0, 16-18 yaş = 0,7, 19-64 yaş = 1 ve 65 ve üzeri yaş = 0,5 yetişkin işgücü olarak kabul edilmiştir.

Akaryakıt-Nakliye Masrafları: Bir üretim dönemi boyunca işletmeye ait nakliye masrafları ve işletmenin üretim faktörlerinin temininde yapılan mazot harcamaları toplamından oluşmuştur.

Yakıt, Elektrik, Su Masrafları: İşletmede kullanılan su miktarı, ısıtma-aydınlatma için kullanılan elektrik ile işletmede ısıtma elektrik dışında başka bir yakıt türü ile sağlanıyorsa kullanılan miktar ile birim fiyatı çarpılarak veya işletmenin fatura bilgileri ve üretici beyanı dikkate alınarak hesaplanmıştır.

Sigorta Giderleri: İşletmedeki canlı demirbaş ve binaların sigorta bedelleri, işçi sigorta giderleri, işletme kayıtları ve yetiştiricinin beyanı doğrultusunda hesaba katılmıştır.

Kredi Faizleri: İşletme için kullanılan yabancı sermaye faizi incelenmiştir. Faiz oranları, işletme kayıtları ve yetiştiricinin beyanının Ziraat Bankası faizi oranlarıyla karşılaştırılması sonucu belirlenmiş ve hesaplanmıştır.

Envanter Kıymet Değişimi: İşletme hayvan varlığı envanterinde meydana gelen değer değişikliği hesaplanmıştır. Envanter değişimine süt keçiciliği işletmelerinde 6 aylıktan büyük hayvanlar dâhil edilirken, 6 aylıktan küçük olan hayvanlar oğlak geliri olarak hesaplanmıştır. Bu amaçla;

$EKD = DSD + SHD + ÖHD - (DBD + SAHD)$ formülü kullanılmıştır.

EKD= Envanter Kıymet Değişimi

DSD= Dönem sonunda çepiç değeri (TL)

SHD= Her yaş grubundan satılan hayvan değeri (TL)

ÖHD= Her yaş grubundan ölen veya evde tüketilen hayvan değeri (TL)

DBD= Dönem başında çepiç değeri (TL)

SAHD= Her yaş grubundan satın alınan hayvan değeri (TL)

Formülden çıkan sonuç (-) olduğunda "Envanter Kıymet Azalışı" olup işletmenin maliyetlerine, (+) olduğunda ise, "Envanter Kıymet Artışı" olarak işletmenin tali gelirlerine dâhil edilmiştir.

Diğer Masraflar: Keçi yetiştiriciliğinde diğer masraf unsurları, ekonomik analiz tablosunda ayrı olarak gösterilmeyen ve önceki gruplara girmeyen çeşitli sarf malzemeleri ve tüm masraflar toplamından oluşmuştur.

Masraflar Toplamı: İşletmenin genel idare giderleri, canlı demirbaş, amortismanları, bina ve ekipman amortismanları, bina ve ekipman bakım onarım giderleri haricindeki masrafların toplamından oluşmaktadır.

Amortismanlar: Amortisman masrafları ile ilgili olarak işletmelerde bir yıldan fazla kullanılan ve yıpranmaya, aşınmaya veya kıymetten düşmeye maruz kalan sermaye mallarının tümü amortisman tabii tutulmuş ve işletme masraflarına dâhil edilmiştir.

Bina ve Ekipman Amortismanları: İşletme binalarının ve ekipmanlarının yıpranma ve aşınma sonucunda meydana gelen değer kayıplarının hesaplanması için “doğru hat metodu” kullanılmıştır. Bu yöntemde enflasyona göre düzeltilmiş iktisap değerinden hurda değerinin çıkarılıp ekonomik ömrüne bölünmesiyle elde edilmiştir (Ünal, 2002).

Yıllık Amortisman = Güncel İktisap Değeri – Hurda Değeri / Ekonomik Ömür

Canlı Demirbaş Amortismanları: Bir yıldan veya bir üretim döneminden daha fazla süreyle üretimde kullanılan damızlık hayvanlara canlı demirbaş denilmektedir. Canlı demirbaş amortismanları küçükbaş işletmelerinde anaç keçi ve tekelerin ekonomik aşınma ve yıpranmalarını karşılamak amacıyla damızlık değerinden kasaplık değeri çıkarılarak ekonomik ömrüne bölünmek suretiyle bulunmuştur.

Yıllık canlı demirbaş amortismanı= Damızlık Değeri - Reforme (Kasaplık) Değeri / Ekonomik Ömrü formülü ile hesaplanmıştır.

Yıllık Amortisman = Güncel İktisap Değeri - Hurda Değeri / Ekonomik Ömrü formülü ile hesaplanmıştır.

Bakım-Onarım Masrafları: Keçi yetiştiriciliğinde ağıllarda kullanılan yemlik, suluk, yem depoları, banyoluklar varsa sağım yerlerine ait ekipmanların bakım ve onarım

masraflarının hesaplanmasında, işletmenin söz konusu üretim döneminde yapmış olduğu ve üreticinin beyan ettiği giderler toplamı göz önünde bulundurulmuştur.

Genel İdare Giderleri: Masraflar toplamının %3'ü olarak hesaplanmıştır (Açıl, 1977).

Masraflar Genel Toplamı: Masraflar toplamı ile genel idare giderleri, amortismanlar ve bakım-onarım masrafları toplanarak elde edilmiştir.

Tali Gelirler;

Oğlak Geliri: Maliyet hesabının yapıldığı tarihte işletmede bulunan 6 aylıktan küçük keçi değerleri toplanarak elde edilmiştir.

Envanter Kıymet Artışı: Envanter Kıymet Değişimindeki değer (+) ise tali gelirlere eklenmiştir.

Gübre Satış Geliri: Gübre satışı var ise, satılan miktar ile birim fiyatı çarpılarak elde edilmiştir.

Diğer Gelirler: İşletmenin tali gelirler kısmında sayılmayan boş çuval geliri, damızlık hayvan satışı, peynir satışı vb. gelirler bu kısma ilave edilmiştir.

Tali Gelir Toplamı: Süt üretimi dışında damızlık keçi ve teke satışı, gübre ve diğer satışlardan elde edilen gelirler toplamını oluşturmuştur.

Toplam Maliyet: Masraflar genel toplamından tali gelirler toplamının çıkartılmasıyla elde edilmiştir.

Satış Geliri: Üretim dönemi sonunda üretilen süt miktarı ile sütün satış fiyatının çarpılmasıyla elde edilmiştir.

1 lt Sütün Maliyeti: Birim süt maliyeti birleşik maliyet hesaplama yöntemine göre hesaplanmıştır. Bunun için öncelikle keçi yetiştiriciliği toplam üretim masraflarının süte düşen kısmı belirlenmiştir. Brüt üretim değeri (ana ürün + yan ürün değeri) içinde sütün aldığı pay dikkate alınmıştır. Süte düşen üretim masrafından süt teşvik primi ve desteklemeler çıkarılmış, kalan değer bir üretim dönemi sonunda elde edilen toplam süt miktarına bölünerek destekli birim süt maliyeti hesaplanmıştır (Engindeniz ve ark., 2018a).

Kârlılık Oranları

Mutlak Kâr:

Süt satış fiyatından birim maliyetin çıkarılmasıyla elde edilmiştir (Engindeniz ve ark., 2018a).

Oransal Kâr:

Mutlak kârın süt satış fiyatına bölünmesiyle elde edilmiştir (Engindeniz ve ark., 2018a).

Net Kâr - Zarar: Toplam satış gelirinden toplam maliyetin çıkarılmasıyla elde edilmiştir.

2.2.3.2. Teknik ve Ekonomik Rasyoların Hesaplanması

Çalışmanın anket verileri SAS/STAT (Inst.Inc.,Cary, NC), XLSTAT (Addinsoft, New York, NY), SPSS Inc PASW Statistics 18 ve Microsoft Excel 16.21 programları kullanılarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Bilgisayar ortamına

aktarılan verilerin değerlendirilmesiyle, işletmelerin girdi (input), çıktı (output) değerleri, sermaye yapıları ve işletmelere ait kârlılık rasyoları hesaplanmıştır.

Aktif Sermaye: Gayrimenkul ve işletme sermayesi hesaplanmıştır. İşletme sermayesi içinde damızlık hayvan sermayesi, malzeme sermayesi, arazi sermayesi ve kasa-banka varlığı dâhil edilmiştir.

Pasif Sermaye: İşletmenin şahıslara, bankalara ve diğer finansal kuruluşlara olan borçlarının tümü bu kısımda değerlendirilmiştir.

Öz Sermaye: İşletmenin aktif sermaye ile pasif sermaye arasındaki farkı olarak ele alınmıştır.

Mali Rantabilite: İşletmelerde başarının bir ölçüsü olarak kabul edilmekte ve öz sermayenin ne ölçüde verimli kullanıldığını göstermektedir. Yapılan üretim sonunda elde edilen net kârın yine aynı döneme ait öz sermayeye oranı olarak ifade edilmektedir.

Net Kâr

$$\text{Mali Rantabilite} = \frac{\text{Net Kâr}}{\text{Öz sermaye}}$$

Ekonomik Rantabilite: Üretim süresince kullanılan ekonomik kaynakların ne oranda kârlı ve verimli kullanıldığının bir ölçüsüdür. Yapılan üretim sonunda elde edilen net kâr ile borç faizleri toplamının aktif sermayeye oranıdır.

Net Kâr + Pasif Sermaye Faizi

$$\text{Ekonomik Rantabilite} = \frac{\text{Net Kâr + Pasif Sermaye Faizi}}{\text{Aktif Sermaye}}$$

Rantabilite Faktörü: Yapılan üretim sonunda elde edilen net kârın gelirler toplamına (satış + tali gelirler) bölünmesiyle hesaplanmaktadır.

Net Kâr

$$\text{Rantabilite faktörü} = \frac{\text{Net Kâr}}{\text{Süt Satış Geliri + Tali Gelir}}$$

Masraf-Hâsıla (O/I) Oranı: İktisadilik (Ekonomiklik) oranı, belirli bir dönemde elde edilen toplam satış gelirlerinin masraflar genel toplamına oranıdır.

2.2.3.3. İstatistik Analizler

Verilerin analizinde SAS/STAT (Inst.Inc.,Cary, NC), XLSTAT (Addinsoft, New York, NY) ve SPSS Inc PASW Statistics 18 paket programları kullanılmıştır. Saanen keçisi yetiştiriciliği yapan işletmeler ölçek büyüklükleri itibariyle analiz edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde frekans, yüzde, ortalama ve standart sapmadan oluşan tanımlayıcı istatistikler ile birlikte değişkenler arasındaki korelasyonlara bakılmıştır. Grup ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı sürekli, ölçüm gösteren değişkenlerde Varyans Analizi (ANOVA) ve bağımsız t testi kullanılarak analiz edilmiştir.

2.2.3.3.1. Varyans (ANOVA) ve Bağımsız T-testi Analizleri

Saanen keçisi yetiştiriciliği faaliyetinde bulunan işletmelerin ölçekler itibariyle birim üretim maliyetleri, süt satış fiyatları, hayvan başına günlük süt verimleri, işletmelerin net kârlılık oranları, süt üretimleri, satış gelirleri ve laktasyon süreleri, 2016-2017 yılları itibariyle ise sağılan hayvan sayısı, süt verimi, üretici süt satış fiyatı, süt üretim miktarı, süt üretim değeri, süt satış gelirleri ve laktasyon günleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olup olmadığı tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve bağımsız gruplarda t-testi gerçekleştirilerek test edilmiştir. Bunun için ölçekler ve yıllar arasındaki farklılıklar için hipotezler kurulmuş ve analizi gerçekleştirilmiştir.

Hipotezlerde bağımsız değişkenleri ölçek grupları ve yıllar oluştururken, bağımlı değişkenleri sırasıyla birim üretim maliyeti, süt satış fiyatı, işletme kârlılık oranları, süt verimleri ortalaması, sağılan hayvan sayısı, toplam süt üretimi, süt üretim değeri, süt satış gelirleri ve laktasyon süresi oluşturmuştur. Bu şekilde kurulan hipotezlerden ve analizlerinden ortalamalar arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığının tespiti amaçlanmıştır. Farklılık bulunduğu takdirde farklılığın bağımsız değişkenler arasında nasıl dağıldığını tespit etmek amacıyla ise Post-Hoc testleri uygulanmıştır. Varyansların homojen olduğu durumlarda Tukey, heterojen olduğu durumlarda ise Tamhane's T2 testlerine başvurulmuştur.

2.2.3.3.2. Regresyon Analizi

Çalışma kapsamındaki işletmelerin 2017 yılı üretim dönemine ait girdi-çıkı ilişkilerinin incelenmesi amacıyla çoklu regresyon analizleri gerçekleştirilmiştir. Araştırma verilerinde X_i 'ler, bağımsız değişkenleri ve Y bağımlı değişkeni göstermek üzere çoklu regresyon denklemi;

$$Y_i = a_0 + a_1X_{i1} + a_2X_{i2} + \dots + a_kX_{ik} + e_{ij} \text{ şeklinde tanımlanır.}$$

$i = 1, 2, \dots, n$ $j = 1, 2, \dots, k$

Denkleimde;

Y_i : Bağımlı değişkenin gözlenen i.inci değerini

X_{ij} : j.inci bağımsız değişkenin i.inci düzeyindeki değerini

a_j : j.inci regresyon katsayısını

e_{ij} : Hata terimini

k : Bağımsız değişken sayısını ifade etmektedir.

Gerçekleştirilen regresyon modelinde geriye doğru seçim (backward) yöntemi uygulanmıştır. İlk aşamada tüm değişkenler dâhil edilmiştir. Daha sonraki kademelerde her defasında bir tane olmak üzere en düşük kısmi F değerine sahip olan bağımsız değişken atılmak üzere süreç devam etmiştir. Atılan her bağımsız değişkenin katkısı her seferinde test edilmiştir (Kayaalp ve ark., 2015).

Ölçek değişkenininin kukla değişken olarak ele alındığı model aşağıdaki gibidir:

$$Y = a_0 + a_1X_1 + a_2X_2 + a_3X_3 + a_4X_4 + a_5X_5 + a_6X_6 + a_7X_7 + a_8X_8 + a_9X_9 + a_{10}X_{10} + a_{11}X_{11}$$

Ele alınan bu modelde **bağımlı değişken olarak (Y)**, işletmelerin ana gelir kaynağı olan süt satışından elde ettiği toplam kârı TL olarak ifade etmektedir.

Bağımsız değişken olarak modelde yer alan değişkenler ise;

X₁: Keçi besleme maliyeti: keçilerin beslenmesi için işletmelerin katlandığı maliyeti TL cinsinden

X₂: İşgücü maliyeti: üretim dönemi süresince aile ve yabancı işgücüne ödenen nakdi ve aynı masrafları TL cinsinden

X3: Veteriner-Sağlık masrafları: işletmelerin üretim dönemi boyunca yaptıkları veteriner hekim vizite ücretleri, ilaç, dezenfektan ve aşılamalar için yapılan masrafların TL cinsinden

X4: Yakıt-Elektrik-Su masrafları: işletmede üretim dönemi boyunca kullanılan su miktarı, ısıtma-aydınlanma için kullanılan elektrik ile diğer yakıt masraflarının TL cinsinden

X5: Akaryakıt masrafları: bir üretim dönemi boyunca işletmenin üretim faktörlerinin temininde yapılan mazot harcamalarının TL cinsinden

X6: Ekipman maliyeti: keçi yetiştiriciliğinde kullanılan makine-araç ve gereçlerinin bakım onarım ve amortisman giderlerinin TL cinsinden

X7: Diğer giderler: kredi faizleri, sigorta giderleri, genel idare giderleri toplamının TL cinsinden

X8: Birim üretim maliyeti: üretilen 1 lt sütün üretim maliyetinin TL cinsinden

X9: Satış fiyatı: üretilen 1 lt sütün satış fiyatının TL cinsinden

X10: Ölçek (Küçük&Orta)

X11: Ölçek (Orta&Büyük)

ej: **Hata terimi**'ni ifade etmektedir.

Oluşturulan modelde bağımsız değişkenler, ölçek dışında nicel karakterde olup, x_{10} ve x_{11} değişkenleri nitel ve üç kategorili (küçük, orta ve büyük) bir değişken olma

özelliği taşımaktadır. Analize dâhil edilecek nitel karakterdeki değişkenler birden fazla kategori içermeleri halinde analize kukla değişken olarak dâhil edilirler. Çalışma kapsamında üç kategorili olan ölçek değişkeni için 2 adet kukla değişken (Küçük&Orta-Orta&Büyük) analize dâhil edilmiştir (Çevrimli, 2016).

3. BULGULAR

3.1 İşletmelerin Sosyo-Ekonomik Yapılarına İlişkin Bulgular

Çalışmada işletmelerin sosyo-ekonomik yapıları kapsamında, işletme yöneticilerine ait genel bilgiler (yaş, cinsiyet, eğitim durumları, mesleki tecrübe yılları vb.), işletmelerin sağmal ve toplam hayvan varlıkları, yetiştirme türleri, işletmelerdeki işgücü durumu, işletmelerin hayvan sayılarını artırma düşünceleri, Saanen ırkını temin etme şekilleri ve tercih sebepleri gibi bulguların yanı sıra işletmelere ait teknik yapı ve pazarlama yapılarına ilişkin bulgular da incelenmiştir.

3.1.1. İşletmelere Ait Genel Bulgular

Çizelge 3.1. İşletme Ölçekleri İtibariyle İşletme Yöneticilerine Ait Genel Bilgiler

Cinsiyet	N (Kişi)	Yüzde (%)
Erkek	84	91,30
Kadın	8	8,70
Genel	92	100

Çizelge 3.2. İşletme Yöneticilerinin Yaşları ve Ölçekler İtibariyle Dağılımları

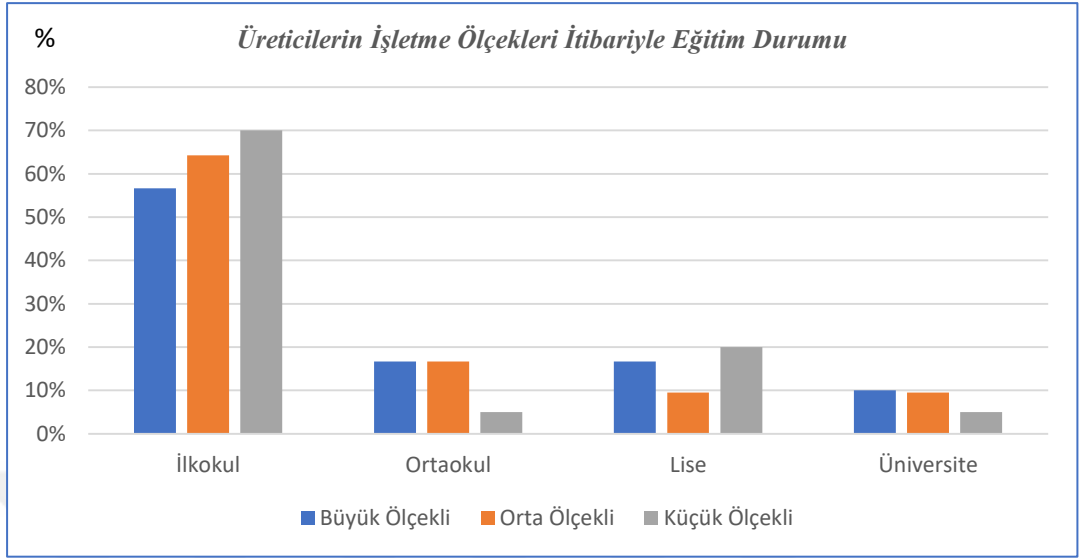
Yaş	İşletme Ölçekleri			
	Küçük	Orta	Büyük	Genel
Ortalama	45,65	44,35	41,30	43,64
Minimum	19	24	23	19
Maksimum	67	62	60	67
Standart Sapma	13,64	10,58	10,03	11,14

İşletmelere ait yaş ve cinsiyet dağılımları Çizelge 3.1 ve Çizelge 3.2’de sunulmuştur. Çizelge 3.1 incelendiğinde işletme sahiplerinin büyük çoğunluğunu (%91,3) erkeklerin oluşturduğu, kadınlarda bu oranın %8,70 olarak kaldığı ve kadınların daha çok aile işgücüne katıldıkları görülmüştür.

Çizelge 3.2 incelendiğinde işletmeler genelinde minimum yaşın 19, maksimum yaşın 67, ortalama yaşın ise 43,64 olduğu tespit edilmiştir. Ölçekler itibariyle kıyaslandığında ise küçük ölçekli işletmelerden büyük ölçekli işletmelere doğru gidildikçe yaş ortalamasının düştüğü görülmektedir.

Çizelge 3.3. İşletme Yöneticilerinin Eğitim Durumlarının Ölçekler İtibariyle Dağılımı

<i>Üreticilerin Eğitim Durumu</i>	İşletme Ölçekleri							
	Küçük		Orta		Büyük		Genel	
	n	%	n	%	n	%	n	%
İlkokul	14	70,00	27	64,28	17	56,66	58	63,04
Ortaokul	1	5,00	7	16,66	5	16,66	13	14,13
Lise	4	20,00	4	9,52	5	16,66	13	14,13
Üniversite	1	5,00	4	9,52	3	10,00	8	8,69
Genel	20	100	42	100	30	100	92	100

Şekil 3.1. Üreticilerin Eğitim Durumları

Çizelge 3.3 ve Şekil 3.1 incelendiğinde, işletme yöneticilerinin eğitim durumlarını çoğunlukla (%63,04) ilkökul seviyesinin oluşturduğu görülmektedir. Bunu % 14,13'lük pay ile ortaokul ve lise, %8,69'luk pay ile üniversite eğitimi takip etmektedir. İlkokul eğitim seviyesinin büyük işletmelerden küçük işletmelere doğru gidildikçe payının arttığı, üniversite eğitim seviyesinin ise küçük işletmelere oranla orta ve büyük ölçekli işletmelerde daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Genel olarak incelendiğinde sadece 8 işletme sahibinin üniversite eğitimine sahip olduğu görülmektedir.

Çizelge 3.4. İşletmelerin Ölçekler İtibariyle Sağılan Hayvan ve Toplam Hayvan Sayılarının Dağılımı

<i>Hayvan Sayılarının Dağılımı</i>	İşletme Ölçekleri							
	Küçük		Orta		Büyük		Genel	
	Sağılan hayvan sayısı	Toplam hayvan sayısı	Sağılan hayvan sayısı	Toplam hayvan sayısı	Sağılan hayvan sayısı	Toplam hayvan sayısı	Sağılan hayvan sayısı	Toplam hayvan sayısı
n (Toplam)	660	1 155	2 611	4 319	4 616	8 440	7 887	13 914
Ortalama	36,95	57,75	66,59	102,83	161,83	281,33	91,20	151,23
Standart Sapma	12,34	11,25	24,19	19,20	104,72	227,86	79,75	159,12

Çizelge 3.4 incelendiğinde; işletme ölçekleri itibariyle sağılan hayvan sayıları ve sürüdeki toplam hayvan sayıları görülmektedir. İşletmeler genelinde toplam sağılan hayvan 7 887 iken toplam hayvan varlığı 13 914'tür. İşletme ölçekleri itibariyle incelendiğinde ise; ortalama sağılan hayvan sayısı ve toplam hayvan sayısı sırasıyla küçük ölçekli işletmelerde 33,00 baş, 57,75 baş, orta ölçekli işletmelerde 62,16 baş, 102,83 baş ve büyük ölçekli işletmelerde 153,86 baş, 281,33 baş olarak tespit edilmiştir. İşletmeler genelinde sağılan hayvan ortalaması 85,72 baş, toplam hayvan sayısı ise ortalama 151,23 baş olarak hesaplanmıştır.

Çizelge 3.5. İşletme Yöneticilerinin Kapasite Artırma ile İlgili Görüşleri

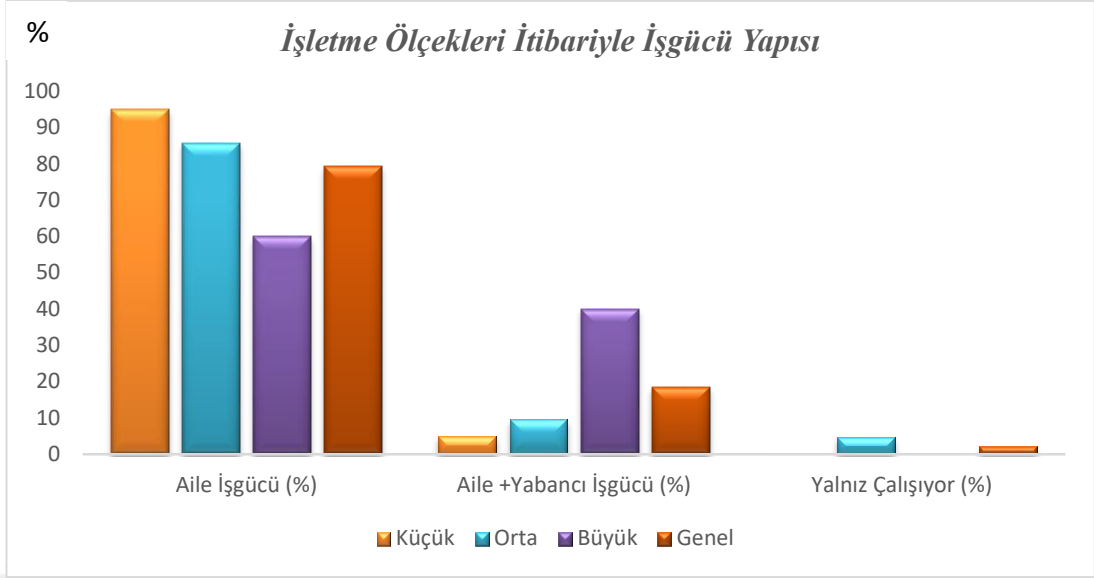
İşletme Ölçekleri	Kapasite artırmayı düşünen işletme sayısı(adet)	Kapasite artırmayı düşünmeyen işletme sayısı(adet)	Kapasite artırma konusunda emin olmayan işletme sayısı (adet)
Küçük	9	10	1
Orta	17	23	2
Büyük	15	15	-
Genel	41	48	3

Çizelge 3.5’den de görüldüğü üzere; hayvan sayısını artırmayı düşünmeyen toplam işletme sayısı 48 adet iken, gelecek yıllarda işletme kapasitesini büyütmeyi ve hayvan sayısını artırmayı planlayan işletme sayısı 41 adettir. Bununla birlikte ölçek kapasitesini artırma konusunda kararsız olan işletme sahipleri de görülmüştür. Bu işletmeler ülkenin içinde bulunduğu ekonomik koşulların düzelmesi, üretici süt satış fiyatının artması, işletmelerde maliyeti oluşturan unsurların başında gelen yem ve yakıt masraflarının azalması vb. durumlarında sürü büyütme yönünde adım atacaklarını ifade etmişlerdir.

Konu ölçekler itibariyle göz önüne alındığında ise; orta ölçekli işletmelerde ölçek kapasitesini artırma isteğinin fazla olduğu belirlenmiştir. Bu durum 151 baş ve üzeri hayvana sahip olan büyük ölçekli işletmelere dönüşüm konusunda eğilimin daha fazla olduğunu göstermektedir.

Çizelge 3.6. İşletmelerdeki İşgücü Yapısının Ölçekler İtibariyle Dağılımı

İşgücü Yapısı	Küçük	Orta	Büyük	Genel
Aile İşgücü (%)	95,00	85,71	60,00	79,35
Aile +Yabancı İşgücü (%)	5,00	9,52	40,00	18,48
Yalnız Çalışıyor (%)	0,00	4,76	0,00	2,17
Toplam (%)	100	100	100	100

Şekil 3.2. İşletmelerdeki İşgücü Yapısı

Çizelge 3.6 ve Şekil 3.2’de işletmelerde bulunan işgücünün dağılımı görülmektedir. İşletmelerin büyük çoğunluğunda (%79,35) aile işgücünün hâkim olduğu ve bu oranın küçük ölçekli işletmelerden büyük ölçekli işletmelere doğru gidildikçe azaldığı tespit edilmiştir.

Küçük ölçekli işletme sahiplerinin büyük çoğunluğu işletmede yabancı işgücüne yer vermek istediklerini, fakat hem maddi durumlarının yetersiz kalması hem de bu koşulu sağlasalar bile yaşadıkları bölgede çoban olarak çalışmak isteyen işgücünün bulunamaması nedenleri ile üretime aile işgücü ile devam ettiklerini dile getirmişlerdir. İşletmelerin genelinde aile ve yabancı işgücünün birlikte çalışma oranı %18,48 ve işletme yöneticisinin yalnız çalışma oranı %2,17 olarak bulunmuştur.

Çizelge 3.7. İşletme Yöneticilerinin Mesleki Tecrübe Süreleri

Mesleki Tecrübe Süresi (yıl)	İşletme Ölçekleri			
	Küçük	Orta	Büyük	Genel
Ortalama	9,55	12,52	14,36	12,47
Minimum	2	2	1	1
Maksimum	18	35	30	35
Standart Sapma	5,24	7,50	8,05	7,40

Çizelge 3.7 işletme yöneticilerinin ölçekler itibariyle mesleki tecrübelerini göstermektedir. Veriler incelendiğinde, işletme genelinde keçi yetiştiriciliği ile uğraşma süresinin ortalama olarak 12,47 yıl civarında olduğu saptanmıştır. İşletme ölçekleri arttıkça ortalama tecrübe süresinin de arttığı görülmektedir. Bununla birlikte, Saanen keçi yetiştiriciliğine yeni başlayan ve henüz 1 yıldır bu işin içerisinde olan işletmelerin olduğu da göze çarpmaktadır.

Çizelge 3.8. İşletmelerin Ölçekler İtibariyle Ekonomik Faaliyet Durumları

Diğer Ekonomik Faaliyet	Küçük	Orta	Büyük	Genel
Evet	70,00	78,57	83,33	78,26
Hayır	30,00	21,43	16,67	24,74
Genel	100	100	100	100

Çizelge 3.8 incelendiğinde; hayvancılık dışında diğer ekonomik faaliyetlerle uğraşma oranı küçük ölçekli işletmelerde %70, orta ölçekli işletmelerde %78,57 ve büyük ölçekli işletmelerde %83,33 olarak saptanmıştır. İşletmeler geneli için bu oran %78,26 olarak bulunmuştur.

Çizelge 3.9. İşletmelerin Ölçekler İtibariyle Yetiştirme Sistemlerinin Dağılımı

Yetiştirme Sistemi	İşletme Ölçekleri							
	Küçük		Orta		Büyük		Genel	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Yarı-Entansif	20	100	41	97,62	28	93,33	89	96,74
Entansif	0	0	1	2,38	2	6,67	3	3,26
Genel	20	100	42	100	30	100	92	100

Çizelge 3.9’da işletmelerin ölçekler itibariyle yetiştirme sistemlerinin dağılımı görülmektedir. İşletmelerin %96,74’ünde yarı entansif şekilde yetiştiricilik uygulandığı görülmektedir. Entansif yetiştiricilik yapan işletme sayısı ise yalnızca üç adettir. İşletme yöneticileri entansif yetiştiricilikte yem maliyetinin yüksek olduğunu, yarı entansif yetiştiricilikte ise istedikleri zaman çoban bulamadıklarını ve çayır-mera alanlarının yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Bununla birlikte, yarı-entansif sistemden kapalı sisteme geçmek isteyen işletmelerin olduğu da görülmüştür. Çalışma kapsamındaki işletmelerden entansif şekilde yetiştiricilik yapan 3 işletmeden 2’si büyük ölçekli kapasiteye sahiptir. Küçük ölçekli işletmelerin tamamı yarı-entansif şekilde faaliyetini sürdürmektedir.

Çizelge 3.10. İşletmelerin Damızlık Temin Etme Yolları

Damızlık Temin Etme Yolu	İşletme Ölçekleri							
	Küçük		Orta		Büyük		Genel	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Üniversite	6	30,00	5	11,90	6	20,00	17	18,48
Civar Köy	7	35,00	17	40,48	10	33,33	34	36,96
Akrabalar ve Tanıdıklar	3	15,00	7	16,67	3	10,00	13	14,13
Kendi Üretimi	4	20,00	13	30,95	11	36,67	28	30,43
Genel	20	100	42	100	30	100	92	100

İşletmelerin, Saanen damızlık temin şekli incelendiğinde, %37,96 oran ile genellikle civar köylerden hayvan alımı gerçekleştirdikleri, %30,43'ünün babadan kalma hayvan ile üretime başladıkları ve kendi yavrularını damızlığa bıraktıkları, %18,48'inin ise üniversitenin damızlık hayvan çiftliğinden satın aldıkları tespit edilmiştir. İşletme sahipleri yapılan görüşmeler sonucunda süt verimliliği yüksek damızlık hayvanları temin etmekte güçlük yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 3.11. İşletme Yöneticilerinin Faaliyet Memnunluğunun Ölçekler İtibariyle Dağılımı

Faaliyet Memnunluğu	İşletme Ölçekleri							
	Küçük		Orta		Büyük		Genel	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Evet	10	50,00	16	38,10	18	60,00	44	47,80
Hayır	10	50,00	26	61,90	12	40,00	48	52,20
Genel	20	100	42	100	30	100	92	100

Çizelge 3.11'de işletmelerin keçi yetiştiriciliği faaliyetinden memnunluk durumları incelenmiştir. İşletmelerin %52,20'sinin bu faaliyeti sürdürmekten ve mevcut koşullardan memnun olmadığı, %47,80'inin ise genel anlamda faaliyetlerini sürdürmekten memnun oldukları saptanmıştır. Faaliyetten memnun olmadığını dile getiren işletmeler, bunun başlıca sebebi olarak, üretici süt fiyatının düşük olması, yem, yakıt ve diğer masrafların yüksek olması ve desteklemelerin yetersiz olmasını göstermişlerdir.

İşletme ölçekleri itibariyle faaliyet memnunluğu incelendiğinde ise büyük ölçekli işletmelerin diğer işletme ölçeklerine oranla faaliyeti daha istekli ve sağlanan koşullardan memnun şekilde yürüttükleri görülmektedir. Orta ölçekli işletmelerde memnuniyetsizlik oranı artarken, küçük ölçekli işletmelerde ise memnuniyet ve memnuniyetsizlik oranının eşit olarak dağıldığı saptanmıştır.

Çizelge 3.12. İşletmelerin Örgütlenme Düzeyi ve Kooperatiflere Üye Olma Durumu

Kooperatif Üyelik Durumu	İşletme Ölçekleri							
	Küçük		Orta		Büyük		Genel	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Tarım Kredi Kooperatifi	15	75,00	22	52,38	24	80,00	61	66,30
Diğer Kooperatifler	1	5,00	6	14,29	3	10,00	10	10,87
Üye Değil	4	20,00	14	33,33	3	10,00	21	22,83
Genel	20	100	42	100	30	100	92	100

Çizelge 3.12’de işletmelerin kooperatiflere üyelik durumu görülmektedir. İşletmelerin %66,30’unun Tarım Kredi Kooperatifine üye olduğu, %10,87’sinin köy kooperatiflerine üye olduğu, %22,83’ünün ise herhangi bir kooperatife üye olmadığı belirlenmiştir.

İşletme ölçekleri itibariyle örgütlenme düzeyi incelendiğinde; küçük ve büyük ölçekli işletmelerin büyük çoğunluğunun bir kooperatife üyelikleri olduğu, orta ölçekli işletmelerde ise herhangi bir kooperatife üye olmayan işletme sayısı oranının arttığı tespit edilmiştir. Tarım Kredi Kooperatifi’ne üye olma durumu, büyük ölçekli işletmelerden küçük ölçekli işletmelere doğru gidildikçe azalmaktadır.

Çizelge 3.13. Kooperatif Faaliyetlerinin İşletme Ölçekleri İtibariyle Değerlendirilmesi

Kooperatif Faaliyetleri	İşletme Ölçekleri							
	Küçük		Orta		Büyük		Genel	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Yeterli	6	30,00	14	33,33	14	46,67	34	36,96
Daha Etkili Olabilir	5	25,00	5	11,90	9	30,00	19	20,65
Yeterli Değil	5	25,00	9	21,43	4	13,33	18	19,57
Üye Değil, Fikri Yok	4	20,00	14	33,33	3	10,00	21	22,83
Genel	20	100	42	100	30	100	92	100

Kooperatif faaliyetlerinin etkinlikleri değerlendirildiğinde, işletme yöneticilerinin %36,96'sının kooperatif faaliyetlerini yeterli bulduğu, %20,65'inin kooperatif faaliyetlerinin daha etkili olabileceğini düşündüğü, %19,57'sinin ise faaliyetlerin yetersiz olduğunu dile getirdiği tespit edilmiştir. İşletme lekleri itibariyle bu oranlar incelendiğinde ise; ölçek büyüklüğü arttıkça işletmelerin kooperatif faaliyetlerini yeterli bulma oranlarının arttık, buna paralel olarak faaliyetlerin yeterli olmadıknı düşünen işletmelerin küçük ölçekli işletmelerde yoğunlaştık göze çarpmaktadır.

İşletmelerde yapılan görüşmeler sonucunda, faaliyetleri yetersiz bulan üreticiler, kooperatiflerin sadece üretim aşamasında değil, işleme ve ürün pazarlama aşamalarında da etkin olması gerektiķlerini savunmuşlardır. rnden elde edilen katma değerin kendilerine yansımadıknı, kooperatiflerin daha etkin olabilecek çalışmaları ile birlikte bu değerin üreticiye yansıtılması ve üreticiyi korumaya yönelik tedbirlerin alınması gerektiğini bildirmişlerdir.

Çizelge 3.14. İşletme Yöneticilerinin Kooperatiflere Üye Olma Sebeplerinin Ölçekler İtibariyle Dağılımı

<i>Kooperatif Üyelik Sebepleri</i>	İşletme Ölçekleri							
	Küçük		Orta		Büyük		Genel	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Faydasına İnandığı İçin								
Evet	2	10,00	2	4,80	7	23,30	11	12,00
Hayır	18	90,00	40	95,20	23	76,70	81	88,00
Destek ve Teşvikler İçin								
Evet	3	15,00	6	14,30	10	33,30	19	20,70
Hayır	17	85,00	36	85,70	20	66,70	73	79,30
Ucuza Girdi Temini								
Evet	15	75,00	26	61,90	22	73,30	63	68,50
Hayır	5	25,00	16	38,10	8	26,70	29	31,50
Pazarlamada Etkin Olması								
Evet	2	10,00	1	2,40	1	3,30	4	4,30
Hayır	18	90,00	41	97,60	29	96,70	88	95,70
Avans Sağlaması								
Evet	2	10,00	3	7,10	0	0,00	5	5,40
Hayır	18	90,00	39	92,90	30	100,00	87	94,60
Kooperatife Üye Değil, Yorumu Yok								
Evet	4	20,00	14	33,33	3	10,00	21	22,83
Hayır	16	80,00	28	66,67	27	90,00	72	77,17

Çizelge 3.14 incelendiğinde, işletmelerin ölçekler itibariyle kooperatiflere üyelik sebepleri görülmektedir. İşletmelerin %68,50 gibi büyük oranı ucuza girdi temini sağlamak için kooperatiflere üye olduklarını belirtirken, %20,70'si destek ve teşviklerden faydalanmak için, %12'si de kooperatiflerin, hayvancılık faaliyetlerini

sürdürme sürecinde faydalı olduklarını düşündüğü için üye olduklarını bildirmişlerdir. Bununla birlikte %5,40 oranında işletme, kooperatiflerin girdi teminlerinde avans ve taksit imkânı sağlaması, %4,30'ü ise pazarlamada etkin olma sebeplerini öne sürmüşlerdir. Herhangi bir kooperatife üye olmayan işletme oranı %22,83 olup, bu işletmeler kooperatif faaliyetlerinin fayda sağladığını düşünmedikleri için üye olmadıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 3.15. Üretici Birlik Faaliyetlerinin İşletme Ölçekleri İtibariyle Değerlendirilmesi

Birlik Faaliyetleri	İşletme Ölçekleri							
	Küçük		Orta		Büyük		Genel	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Memnun	9	45,00	23	54,80	22	73,30	54	58,70
Memnun Değil	11	55,00	19	45,20	8	26,70	38	41,30
Genel	20	100	42	100	30	100	92	100

Çizelge 3.15'de Çanakkale İli Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliği faaliyetlerinin işletme ölçekleri itibariyle memnuniyetleri incelenmiştir. İşletmelerin %58,70'i birlik faaliyetlerinden memnun olduklarını dile getirmişlerdir. Bununla birlikte işletme ölçeği büyüdükçe birlik faaliyetlerinden memnuniyet oranının arttığı gözlemlenmiştir. İşletmeler birliğin üyelerin çıkarını sağlama ve dayanışmayı artırma görevlerini yeterince yerine getiremediklerini, bununla birlikte ucuza girdi ve teknik destek konusunda yetersiz kaldıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 3.16. Hayvancılık Desteklemelerinin İşletme Ölçekleri İtibariyle Değerlendirilmesi

Hayvancılık Desteklemeleri	İşletme Ölçekleri							
	Küçük		Orta		Büyük		Genel	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Yeterli	5	25,00	6	14,30	10	33,30	21	22,80
Yeterli Değil	15	75,00	36	85,70	20	66,70	71	77,20
Genel	20	100	42	100	30	100	92	100

Keçi yetiştiriciliğine yönelik desteklemelerin yeterliliği işletme sahiplerine sorulmuş ve işletmeler genelinde %77,20 oranla desteklemeler yetersiz bulunmuştur. İşletme ölçekleri itibariyle bu durum incelendiğinde ise, daha çok küçük ve orta ölçekli işletmelerde memnuniyetsizlik oranının arttığı görülmektedir. Üreticilere desteklemelere ilişkin önerileri sorulduğunda ise, genellikle sağmal hayvan başına ve üretilen süt miktarına göre verilen destekleme miktarlarının artırılması önerileri sunulmuştur. Bazı işletmeler, üretilen sütün kalitesine göre de destek verilebileceğini böylelikle üreticilerin kaliteli süt elde etme konusunda daha hassas olacakları, sürü yönetimi ve sağlık-koruma uygulamalarına daha çok dikkat edeceklerini bildirmişlerdir.

Çizelge 3.17. Kredi İmkânlarının İşletme Ölçekleri İtibariyle Değerlendirilmesi

Kredi İmkânları	Küçük	Orta	Büyük	Genel
Yeterli	10	7,14	0	5,43
Yeterli Değil	90	92,86	100	94,57
Genel	100	100	100	100

Çizelge 3.17 incelendiğinde; işletmelerin %5,43'ünün keçi yetiştiriciliğine verilen kredi imkânlarını yeterli bulduğu, %94,57'sinin ise imkânların yetersiz ve şartlarının ağır olduğunu düşündüğü tespit edilmiştir.

Çizelge 3.18. Keçi Yetiştiriciliğinde Karşılaşılan Problemlerin Ölçekler İtibariyle Dağılımı

Problemler	İşletme Ölçekleri							
	Küçük		Orta		Büyük		Genel	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Damızlık Temini Zorluğu								
Evet	3	15,00	9	21,40	2	6,70	14	15,20
Hayır	17	85,00	33	78,60	28	93,30	78	84,80
Hastalıklar								
Evet	2	10,00	13	31,00	8	26,70	23	25,00
Hayır	18	90,00	29	69,00	22	73,30	69	75,00
Haksız Rekabet								
Evet	0	0	2	4,80	2	6,70	4	4,30
Hayır	20	100	40	95,20	28	93,30	88	95,70
Yetersiz Örgütlenme								
Evet	3	15,00	4	9,50	0	0	7	7,60
Hayır	17	85,00	38	90,50	30	100,00	85	92,40
Pazarlama Zorlukları								
Evet	15	75,00	18	42,90	15	50,00	48	52,20
Hayır	5	25,00	24	57,10	15	50,00	44	47,80
Desteklemeler								
Evet	12	60,00	22	52,40	16	53,30	50	54,30
Hayır	8	40,00	20	47,60	14	46,70	42	45,70
Düşük Süt Fiyatı								
Evet	11	55,00	28	66,70	16	53,30	55	59,80
Hayır	9	45,00	14	33,30	14	46,70	37	40,20
Yem Maliyeti								
Evet	2	10,00	4	9,50	2	6,70	8	8,70
Hayır	18	90,00	38	90,50	28	93,30	84	91,30
Yetersiz Mera Alanı								
Evet	1	5,00	0	0	0	0	1	1,10
Hayır	19	95,00	42	100	30	100	91	98,90

Çizelge 3.18’de işletmelerde keçi yetiştiriciliğinde sıklıkla karşılaşılan problemler ölçekler itibariyle gösterilmiştir. İşletmelerde en çok görülen problemleri sırasıyla %59,80, %54,30 ve %52,20 oranlarıyla düşük süt fiyatı, desteklemeler ve pazarlama konularında yaşanan zorluklar oluşturmuştur. Bu problemlerle birlikte girdi maliyetlerinin çoğunluğunu oluşturan yem maliyetinin yüksekliği, sürüde oluşan hastalıklar, damızlık temininde yaşanan zorluklar, yetersiz örgütlenme, piyasadaki haksız rekabet ve yetersiz mera alanı gibi sorunlar düşük oranda da olsa işletme sahiplerinin karşılaştığı sorunlar olarak tespit edilmiştir.

Damızlık temin etmede sorun yaşayan %15,20 oranındaki işletme, süt ve döl verimi yüksek olan, aynı zamanda Saanen ırkına en yakın saflıkta olan damızlık temininde sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Piyasada bu özelliklere sahip olarak gösterilen damızlıkları ise fiyat yüksekliği ve güvensizlik nedeni ile tercih etmediklerini dile getirmişlerdir.

İşletmelerinde sağlık-koruma ve hastalıklar açısından sorun yaşayan işletmeler ortalaması %25 olarak hesaplanmıştır. İşletme genel profili incelendiğinde, çoğunluğun sağlık koruma ve aşı uygulamalarını gerçekleştirdiği görülmüştür. Fakat Saanen melezinin hastalıklara duyarlı olması, iyi bakım koşulları ve sağımda hijyen tedbirlerinin yeterli ölçüde alınmaması sonucu sürüde başta meme hastalıkları olmak üzere birtakım hastalıklar meydana gelebilmektedir.

İşletmelerde görülen diğer önemli bir sorunun, süt ve süt ürünleri pazarlama konusunda olduğu saptanmıştır. İşletmelerin %52,20’si, bu sorunu yaşadıklarını, ürettikleri çiğ sütü istedikleri fiyattan satamadıklarını, kooperatiflerin pazarlama konusunda çok etkin olmadıklarını ve yetersiz kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu sorunlarla birlikte işletmelerin özellikle ilk sırada dile getirdikleri problemin başında üretici süt satış fiyatlarındaki istikrarsızlık yer almaktadır. İşletmelerin %59,80’i “İşletmenizde en sık karşılaştığınız sorunlar nelerdir?” sorusuna, “Süt fiyatı çok düşük, maliyetimizi karşılamıyor” şeklinde yanıt vermişlerdir.

Çizelge 3.19. İşletme Yöneticilerinin Saanen Irkını Tercih Etme Sebepleri ve Ölçekler İtibarıyla Dağılımı

<i>Saaen Irkını Tercih Sebepleri</i>	İşletme Ölçekleri							
	Küçük		Orta		Büyük		Genel	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Kolay Temin								
Evet	4	20,00	6	14,30	3	10,00	13	14,10
Hayır	16	80,00	36	85,70	27	90,00	79	85,90
Bölgede Sık Kullanım								
Evet	3	15,00	11	26,20	8	26,70	22	23,90
Hayır	17	85,00	31	73,80	22	73,30	70	76,10
Yüksek Süt Verimi								
Evet	20	100	40	95,20	29	96,70	89	96,70
Hayır	0	0	2	4,80	1	3,30	3	3,30
Sakin Huylu Olması								
Evet	6	30,00	2	4,80	2	6,70	10	10,90
Hayır	14	70,00	40	95,20	28	93,30	82	89,10
Bakımının Kolay Olması								
Evet	4	20,00	3	7,10	1	3,30	8	8,70
Hayır	16	80,00	39	92,90	29	96,70	84	91,30
Laktasyon Süresinin Uzun Olması								
Evet	2	10,00	11	26,20	6	20,00	19	20,70
Hayır	18	90,00	31	73,80	24	80,00	73	79,30
Kaliteli Üretim Yapabilmek								
Evet	0	0	2	4,80	1	3,30	3	3,30
Hayır	20	100	40	95,20	29	96,70	89	96,70
Sürüye Kolay Uyum								
Evet	2	10,00	2	4,80	1	3,30	5	5,40
Hayır	18	90,00	40	95,20	29	96,70	87	94,60
Döl Verimi İyi Olması								
Evet	1	5,00	1	2,40	2	6,70	4	4,30
Hayır	19	95,00	41	97,60	28	93,30	88	95,70
Damızlık Satışının İyi Olması								
Evet	6	30,00	10	23,80	7	23,30	23	25,00
Hayır	14	70,00	32	76,20	23	76,70	69	75,00

Çizelge 3.19’da işletmeler genelinde Saanen melezi keçilerin tercih edilme sebepleri değerlendirilmiş olup, büyük oranda işletmenin (%96,70) bu ırkı seçme sebebinin yüksek süt verimi olduğu görülmektedir. Bununla birlikte piyasada damızlık satışının iyi olması (%25), bölgede sıkça kullanılması (%23,90) ve laktasyon sürelerinin uzun olması (%20,70) gibi sebepler de üreticiyi bu ırkla yetiştiricilik yapmaya doğru itmiştir. Kaliteli süt üretimi yapabilmek, ırkın sürüye uyumunun ve bakımının kolay olması da düşük oranlarda bile olsa üreticiyi bu keçi ırkı ile çalışmaya doğru yönlendiren sebepler arasında olmuştur.

3.2. İşletmelerin Pazarlama Yapısına İlişkin Bulgular

İşletmelerde keçi sütünü pazarlama yolları, mandıraların çiğ süt tedarikindeki ödeme şekilleri ve üreticilerin süt ve süt ürünlerini pazarlama sırasında karşılaştıkları genel sorunlar sırasıyla sunulmuştur.

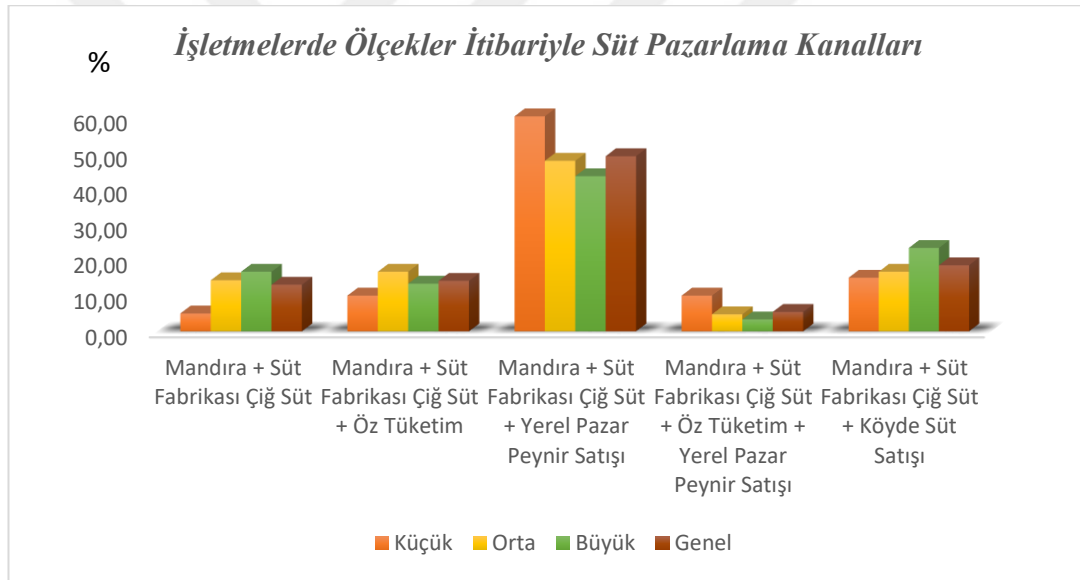
Çizelge 3.20. Mandıraların çiğ süt tedarikinde ödeme şekli

Ödeme Şekli	Küçük	Orta	Büyük	Genel
Avans	25,00	35,71	36,67	33,70
Peşin	55,00	52,38	53,33	53,26
Avans+Peşin	20,00	11,90	10,00	13,04

Çizelge 3.20 incelendiğinde; mandıraların süt üreten işletmelerden temin ettikleri süt için işletmelere sağladıkları ödeme şekilleri görülmektedir. İşletmelerin %33,70’i mandıralara verdikleri sütün ödemesini avans şeklinde aldıklarını, %53,26’sı peşin aldıklarını ve %13,04’ü ödeme şeklinin üreticinin içinde bulunduğu ekonomik koşula göre değişmekle birlikte bazen avans şeklinde bazen peşin ödeme şeklinde alabildikleri tespit edilmiştir.

Çizelge 3.21. İşletmelerde Keçi Sütü Pazarlama Kanalları (%)

Pazarlama Kanalı	Küçük	Orta	Büyük	Genel
Mandıra + Süt Fabrikası Çiğ Süt	5,00	14,29	16,67	13,04
Mandıra + Süt Fabrikası Çiğ Süt + Öz Tüketim	10,00	16,67	13,33	14,13
Mandıra + Süt Fabrikası Çiğ Süt + Yerel Pazar Peynir Satışı	60,00	47,62	43,33	48,91
Mandıra + Süt Fabrikası Çiğ Süt + Öz Tüketim + Yerel Pazar Peynir Satışı	10,00	4,76	3,33	5,43
Mandıra + Süt Fabrikası Çiğ Süt + Köyde Süt Satışı	15,00	16,67	23,33	18,48
Genel	100	100	100	100

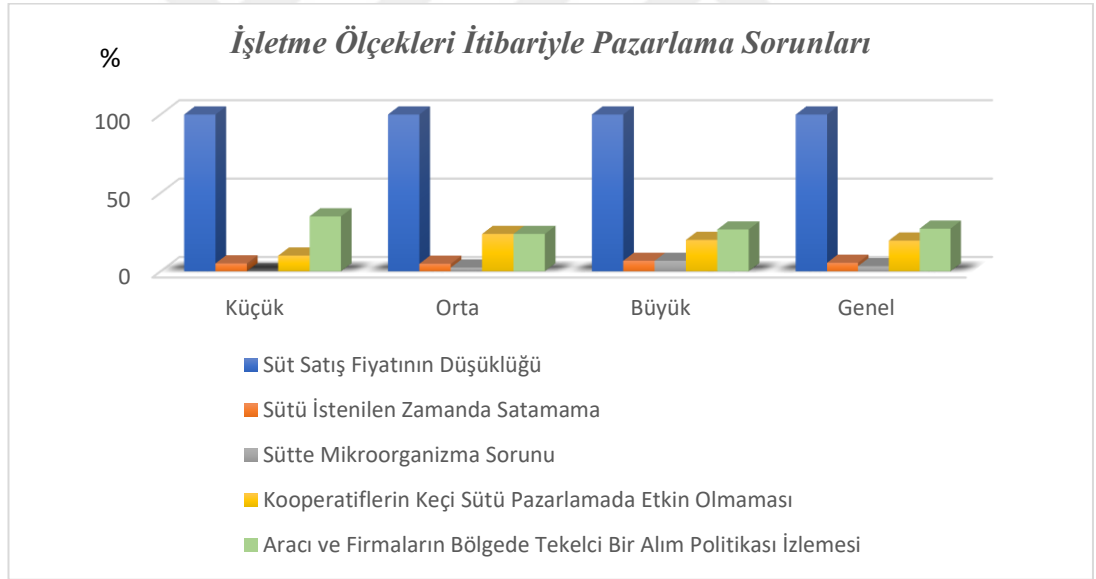
Şekil 3.3. İşletmelerde Süt Pazarlama Kanalları

Çizelge 3.21 ve Şekil 3.3 incelendiğinde; işletmelerin %13,04'ü ürettikleri sütü çiğ süt şeklinde mandıralara pazarlamaktadır. İşletmelerin %14,13'ü mandıralara pazarlanan çiğ süt ile birlikte ürettikleri sütü sezon dışı dönemde öz tüketimde kullandıklarını belirtmişlerdir. İşletmelerin %48,91 gibi büyük çoğunluğunun mandıralara pazarlanan çiğ süt ile birlikte, sütü peynire dönüştürüp yerel pazarlarda pazarladıkları tespit edilmiştir. İşletmelerin %18,48'i ise mandıralara pazarladıkları

çiğ süt yanında, sezon dışı dönemde üretilen sütü köyde sattıklarını veya dağıttıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 3.22. İşletmelerde Görülen Pazarlama Sorunları

Pazarlama Sorunları (%)	Küçük	Orta	Büyük	Genel
Süt Satış Fiyatının Düşüklüğü	100	100	100	100
Sütü İstenilen Zamanda Satamama	5,00	4,76	6,67	5,43
Sütte Mikroorganizma Sorunu	0	2,38	6,67	3,26
Kooperatif ve İl Birliklerinin Keçi Sütü Pazarlamada Etkin Olmaması	10,00	23,81	20,00	19,57
Aracı ve Firmaların Bölgede Tekelci Bir Alım Politikası İzlemesi	35,00	23,81	26,67	27,17

Şekil 3.4. İşletmelerde Görülen Pazarlama Sorunları

Çizelge 3.22 ve Şekil 3.4 incelendiğinde; işletmelerin tamamı üretici süt satış fiyatının düşüklüğünün ve istikrarsızlığının hem yetiştiricilikte hem pazarlamada önemli bir sorun olduğunu belirtmişlerdir. İşletmelerin %5,43'ü sütü istenilen zamanda satamadıklarını, mandıranın günlük süt toplamaya gelmediği durumlarda

sütün muhafazası için merkezlerde veya köy kooperatiflerinde sınırlı sayıda olan süt soğutma tanklarını kullandıklarını ifade etmişlerdir. İşletmelerin %19,57'si kooperatiflerin süt pazarlamada etkin olmadığını ve üreticilerin pazarlama noktasında yeteri kadar örgütlenemediklerini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte işletmelerde görülen bir diğer pazarlama sorunu %27,17 oranla aracı ve firmaların bölgede tekeli bir alım politikası izlemeleri, üreticilerin yine süt satış fiyatında söz sahibi olamamalarıdır.

3.3. İşletmelerin Arazi, Yem Kaynakları ve Bitkisel Üretim Yapılarına İlişkin Bulgular

İşletmelerde ekilebilir arazi alan miktarları ve tipleri, işletme ağıl kapasiteleri ve işletmelerde üretilen yem çeşitlerine ilişkin bulgular bu bölümde sunulmuştur.

Çizelge 3.23. İşletmelerde Arazi Varlığı

İşletme Arazi Varlığı	Küçük	Orta	Büyük	Genel
Ağıl Kapasitesi (m ²)	492,40	878,00	1 782,40	1 089,08
Ekilebilir Sulu Alan (dekar)	9,90	21,95	91,70	42,07
Ekilebilir Kuru Alan (dekar)	50,90	47,33	98,06	64,65

Çizelge 3.23 incelendiğinde; işletmelerinde toplam ağıl kapasitesinin ortalama 1089,08 m², sulu ekilebilir arazi alanının ortalama 42,07 dekar, kuru ekilebilir arazi alanının ise ortalama 64,65 dekar olduğu tespit edilmiştir.

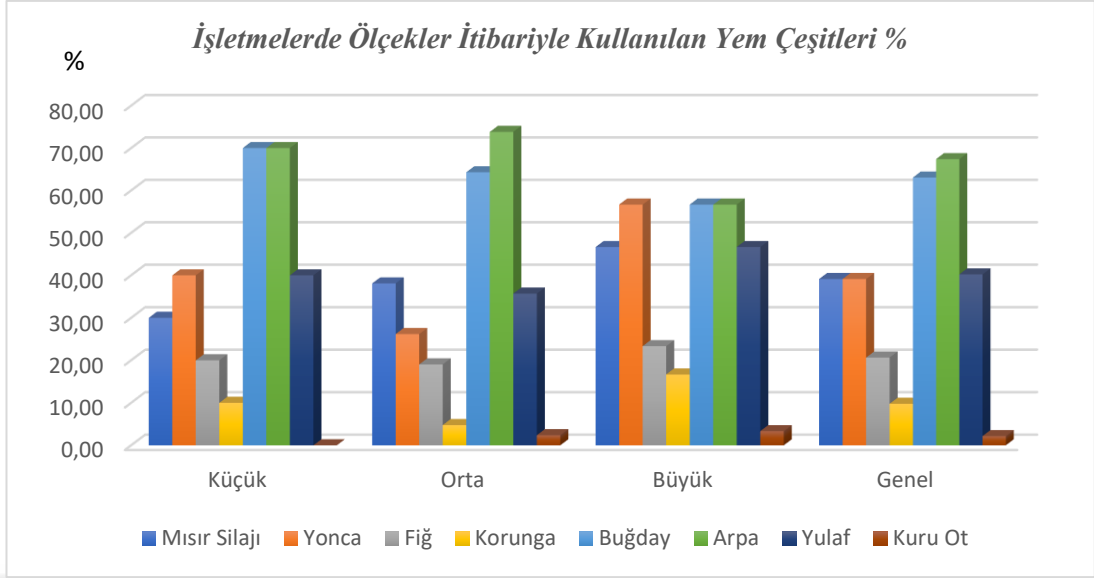
Çizelge 3.24. İşletmelerde Ekilebilir Arazi Varlıkları (%)

Ekilebilir Arazi	Küçük	Orta	Büyük	Genel
Kendi sahibi	40,00	23,81	26,67	28,26
Kiralık	35,00	30,95	23,33	29,35
Kendi sahibi + Kiralık	25,00	40,48	50,00	40,22
Arazisi yok	0	4,76	0	2,17

Çizelge 3.24 incelendiğinde, işletmelerin %97,83'ü gibi büyük bir oranının ekilebilir arazisi olduğu, %28,26'sının bu arazilerin kendi sahibi olduğu, %29,35'inin bu arazileri kiraladığı ve %40,22'sinin ise kendi arazi alanı ile birlikte aynı zamanda arazi alanı kiraladığı tespit edilmiştir.

Çizelge 3.25. İşletmede Kullanılan Yem Çeşitleri (%)

İşletmede Kullanılan Yem Çeşitleri	Küçük	Orta	Büyük	Genel
Mısır Silajı	30,00	38,1	46,67	39,13
Yonca	40,00	26,19	56,67	39,13
Fiğ	20,00	19,05	23,33	20,65
Korunga	10,00	4,76	16,67	9,78
Buğday	70,00	64,29	56,67	63,04
Arpa	70,00	73,81	56,67	67,39
Yulaf	40,00	35,71	46,67	40,22
Kuru Ot	0	2,38	3,33	2,17

Şekil 3.5. İşletmelerde Kullanılan Yem Çeşitleri

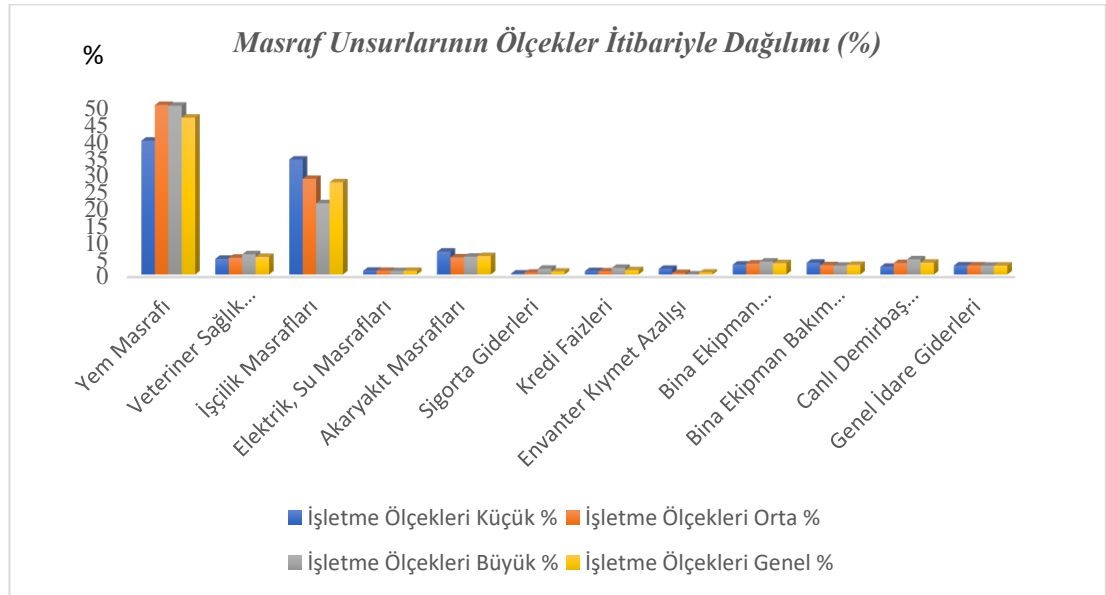
Çizelge 3.25 ve Şekil 3.5 incelendiğinde; dışardan satın alınan fabrika yemi ile birlikte işletmelerde en çok kullanılan yem çeşidinin %67,39 ile arpa olduğu bunu sırasıyla buğday (%63,04), yulaf (%40,22), mısır silajı ve yonca (%39,13), fiğ (%20,65), korunga (%9,78) ve kuru otun (%2,17) izlediği görülmektedir. İşletmelerin genelinde ek yemleme uygulamasının olması, arpa kullanım oranının artmasına sebep olmuştur.

3.4. İşletmelerin Masraf, Maliyet, Gelir ve Bazı Teknik Bulguları

Saanen keçi işletmelerinde maliyeti oluşturan masraf unsurlarının dağılımı Çizelge 3.26'da gösterilmiştir.

Çizelge 3.26. İşletmelerde Maliyeti Oluşturan Masraf Unsurlarının Ölçekler İtibariyle Dağılımı

Masraf Unsurları	İşletme Ölçekleri			
	Küçük %	Orta %	Büyük %	Genel %
Yem Masrafı	39,44	49,96	49,73	46,22
Veteriner Sağlık Masrafları	4,62	4,93	5,95	5,19
İşçilik Masrafları	33,86	28,19	20,98	27,19
Elektrik, Su Masrafları	1,08	1,06	1	1,04
Akaryakıt Masrafları	6,75	5,04	5,26	5,44
Sigorta Giderleri	0,27	0,52	1,71	0,85
Kredi Faizleri	0,99	0,92	1,93	1,26
Envanter Kıymet Azalışı	1,67	0,41	0	0,55
Bina Ekipman Amortisman Masrafları	2,90	3,23	3,80	3,33
Bina Ekipman Bakım Onarım Masrafları	3,47	2,71	2,58	2,82
Canlı Demirbaş Amortismanları	2,25	3,38	4,46	3,48
Genel İdare Giderleri	2,66	2,64	2,59	2,63
TOPLAM	100	100	100	100

Şekil 3.6. İşletmelerdeki Masraf Unsurlarının Ölçekler İtibariyle Yüzde Dağılımları

Çizelge 3.26 ve Şekil 3.6 incelendiğinde; işletmelerde maliyeti oluşturan masraf unsurlarının başında %46,22 oranla yem masraflarının geldiği görülmektedir. Bu oran küçük ölçekli işletmelerde %39,44, orta ölçekli işletmelerde %49,96 ve büyük ölçekli işletmelerde ise %49,73 olarak hesaplanmıştır.

Toplam işçilik maliyetlerinin masraflar genel toplamı içindeki payı işletmeler genelinde %27,19 olarak bulunmuştur. Bu oran küçük ölçekli işletmelerde %33,86, orta ölçekli işletmelerde %28,19 ve büyük ölçekli işletmelerde %20,98 olarak hesaplanmıştır.

Akaryakıt maliyetinin masraflar genel toplamı içindeki payı işletmeler genelinde %5,44 olarak tespit edilmiştir. Bu oran küçük ölçekli işletmelerde %6,75, orta ölçekli işletmelerde %5,04 ve büyük ölçekli işletmelerde %5,26 olarak hesaplanmıştır.

Veteriner sağlık harcamalarının masraflar genel toplamı içerisindeki payı işletmeler genelinde %5,19 olarak bulunmuştur. Bu oran küçük ölçekli işletmelerde %4,62, orta ölçekli işletmelerde %4,93 ve büyük ölçekli işletmelerde %5,95 olarak saptanmıştır.

Bina ekipman amortisman maliyetinin masraflar genel toplamı içerisindeki payı %3,33 olarak saptanmıştır. Bu oran küçük ölçekli işletmelerde %2,90, orta ölçekli işletmelerde %3,23 ve büyük ölçekli işletmelerde %3,80 olarak hesaplanmıştır.

Bina ekipman bakım ve onarım harcamalarının masraflar genel toplamı içerisindeki payı %2,82 olarak hesaplanmıştır. Bu oran küçük ölçekli işletmelerde %3,47, orta ölçekli işletmelerde %2,71 ve büyük ölçekli işletmelerde %2,58 olarak tespit edilmiştir.

Canlı demirbaş amortisman maliyetinin masraflar genel toplamı içerisindeki payı işletme genelinde %3,48 olarak hesaplanmıştır. Bu oran küçük ölçekli işletmelerde %2,25, orta ölçekli işletmelerde %3,38 ve büyük ölçekli işletmelerde %4,46 olarak bulunmuştur.

İşletmelerdeki diğer maliyet unsurlarından olan sigorta giderleri, kredi faizleri, elektrik-su masrafları, envanter kıymet azalışı ve genel idare giderlerinin işletmeler genelinde oranları sırasıyla %0,85, %1,26, %1,04, %0,55 ve %2,63 olarak hesaplanmıştır.

Çizelge 3.27. İşletmelerde Maliyeti Oluşturan Masraf Unsurlarının En Düşük, En Yüksek, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Masraf Unsurları	En Düşük Değer (TL)	En Yüksek Değer (TL)	Ortalama (TL)	Standart Sapma (TL)
Yem Masrafı	6 300	392 350	58 415,76	60 919,39
Veteriner Sağlık Masrafları	500	40 000	5 975,54	6 958,61
İşçilik Masrafları	8 400	50 400	25 218,26	10 737,03
Elektrik, Su Masrafları	0	10 000	1 314,56	1 967,06
Akaryakıt Masrafları	0	20 000	5 771,08	4 678,29
Sigorta Giderleri	0	100 320	2 075,18	11 181,80
Kredi Faizleri	0	32 500	1 610,86	3 915,85
Envanter Kıymet Azalışı	0	21 650	404,89	2 583,66
Bina Ekipman Amortisman Masrafları	147	37 200	4 193,38	5 776,75
Bina Ekipman Bakım Onarım Masrafları	197	26 880	3 400,61	4 413,64
Canlı Demirbaş Amortismanları	400	30 760	3 618,26	4 015,04
Genel İdare Giderleri	786,90	14 781,60	3 023,58	2 282,37

Çizelge 3.27’de, işletmelerdeki maliyeti oluşturan masraf unsurlarının işletmeler genelinde en düşük, en yüksek, ortalama ve standart sapma değerleri TL cinsinden verilmiştir. İşletmeler genelinde ortalama en yüksek değere sahip masraf unsurları arasında ilk sırada 58 415,76 TL ile yem masrafları, ikinci sırada 25 218,26

TL ile toplam işçilik masrafları, üçüncü sırada 5 975,54 TL ile veteriner sağlık masrafları ve dördüncü sırada 5 771,08 TL ile akaryakıt masrafları yer almıştır.

Çizelge 3.28. Küçük Ölçekli İşletmelerde Maliyeti Oluşturan Masraf Unsurlarının En Düşük, En Yüksek, Ortalama Ve Standart Sapma Değerleri

Masraf Unsurları	Küçük Ölçek			
	Minimum (TL)	Maksimum (TL)	Ortalama (TL)	Standart Sapma (TL)
Yem Masrafı	6 300	50 775	27 699	13 052
Veteriner Sağlık Masrafları	500	20 000	2 988	4 103
İşçilik Masrafları	8 400	50 400	22 596	11 070
Elektrik, Su Masrafları	0	3 600	899	993
Akaryakıt Masrafları	420	12 000	4 820	3 817
Sigorta Giderleri	0	2 000	156	473
Kredi Faizleri	0	5 000	680	1 281
Envanter Kıymet Azalışı	0	21 650	1 210	4 845
Bina Ekipman Amortisman Masrafları	147	4 665	1 920	1 391
Bina Ekipman Bakım Onarım Masrafları	344	15 288	2 555	3 331
Canlı Demirbaş Amortismanları	430	3 080	1 400	686
Genel İdare Giderleri	787	3 179	1 831	611

Çizelge 3.28 incelendiğinde küçük ölçekli işletmelerde maliyeti oluşturan masraf unsurları arasında 50 775 TL ile yem masrafları ilk sırada, 50 400 TL ile toplam işçilik masrafları ikinci sırada, 21 650 TL ile envanter kıymet azalışı üçüncü sırada ve 20 000 TL ile veteriner sağlık masrafları dördüncü sırada yer almıştır. Bu masrafların ortalama değerleri incelendiğinde ise; en yüksek ortalama değere sahip masraf unsuru 27 699 TL ile yem masrafları, onu takiben 22 596 TL ile toplam işçilik masrafları ve 4 820 TL ile akaryakıt masrafları izlemektedir.

Çizelge 3.29. Orta Ölçekli İşletmelerde Maliyeti Oluşturan Masraf Unsurlarının En Düşük, En Yüksek, Ortalama Ve Standart Sapma Değerleri

Masraf Unsurları	Orta Ölçek			
	Minimum (TL)	Maksimum (TL)	Ortalama (TL)	Standart Sapma (TL)
Yem Masrafı	12 250	160 000	44 198	29 087
Veteriner Sağlık Masrafları	1 000	10 000	4 064	2 484
İşçilik Masrafları	8 400	45 360	23 440	9 111
Elektrik, Su Masrafları	0	6 000	1 007	1 480
Akaryakıt Masrafları	0	20 000	4 692	4 593
Sigorta Giderleri	0	6 640	404	1 202
Kredi Faizleri	0	3 000	689	945
Envanter Kıymet Azalışı	0	12 100	311	1 869
Bina Ekipman Amortisman Masrafları	329	13 281	2 993	2 887
Bina Ekipman Bakım Onarım Masrafları	197	10 284	2 562	2 593
Canlı Demirbaş Amortismanları	400	4 540	2 577	1 055
Genel İdare Giderleri	1 200	5 823	2 364	1 032

Çizelge 3.29 incelendiğinde; orta ölçekli işletmelerde maliyeti oluşturan masraf unsurları arasında 160 000 TL ile yem masrafları ilk sırada, 45 360 TL ile toplam işçilik masrafları ikinci sırada, 20 000 TL ile akaryakıt masrafları üçüncü sırada ve 13 281 TL ile bina ekipman amortisman masrafları dördüncü sırada yer almıştır. Bu masrafların ortalama değerlerine bakıldığında; en yüksek ortalama değere sahip masraf unsuru 44 198 TL ile yem masrafları, onu takiben 23 440 TL ile toplam işçilik masrafları ve 4 692 TL ile akaryakıt masrafları izlemektedir.

Çizelge 3.30. Büyük Ölçekli İşletmelerde Maliyeti Oluşturan Masraf Unsurlarının En Düşük, En Yüksek, Ortalama Ve Standart Sapma Değerleri

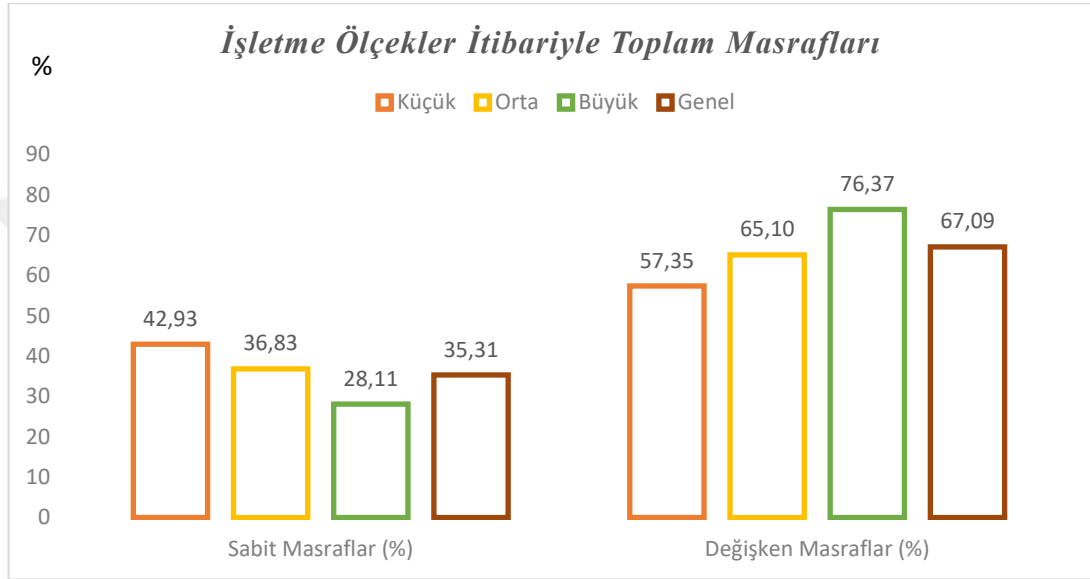
Masraf Unsurları	Büyük Ölçek			
	Minimum (TL)	Maksimum (TL)	Ortalama (TL)	Standart Sapma (TL)
Yem Masrafı	11 500	392 350	98 799	87 790
Veteriner Sağlık Masrafları	1 500	40 000	10 643	9 910
İşçilik Masrafları	8 400	50 400	29 456	11 671
Elektrik, Su Masrafları	0	10 000	2 022	2 761
Akaryakıt Masrafları	1 800	20 000	7 917	4 714
Sigorta Giderleri	0	100 320	5 694	19 236
Kredi Faizleri	0	32 500	3 522	6 338
Envanter Kıymet Azalışı	0	0	0	0
Bina Ekipman Amortisman Masrafları	800	37 200	7 389	8 686
Bina Ekipman Bakım Onarım Masrafları	600	26 880	5 139	6 302
Canlı Demirbaş Amortismanları	1 050	30 760	6 556	5 900
Genel İdare Giderleri	1 032	14 782	4 742	3 152

Çizelge 3.30 incelendiğinde; büyük ölçekli işletmelerde maliyeti oluşturan masraf unsurları arasında 392 350 TL ile yem masrafları ilk sırada, 100 320 TL ile sigorta giderleri ikinci sırada, 50 400 TL ile toplam işçilik masrafları üçüncü sırada ve 40 000 TL ile veteriner sağlık masrafları dördüncü sırada yer almaktadır. Bu masrafların ortalama değerleri incelendiğinde; en yüksek ortalama değere sahip masraf unsuru 98 799 TL ile yem masrafları, onu takiben 29 456 TL ile toplam işçilik masrafları ve 10 643 TL ile veteriner sağlık harcamaları izlemektedir.

Çizelge 3.31. İşletmelerdeki Sabit ve Değişken Masrafların Dağılımı (%)

İşletme Ölçekleri	Küçük	Orta	Büyük	Genel
Sabit Masraflar (%)	42,93	36,83	28,11	35,31
Değişken Masraflar (%)	57,35	65,10	76,37	67,09

Çizelge 3.31 ve Şekil 3.6 incelendiğinde; işletmelerdeki sabit ve değişken masraf unsurlarının ölçekler itibariyle yüzdesel dağılımı görülmektedir. İşletmeler genelinde toplam sabit masraflar ortalaması %35,31 iken toplam değişken masraflar ortalaması %67,09 olarak hesaplanmıştır. Küçük ölçekli işletmelerden büyük ölçekli işletmelere doğru gidildikçe, sabit masraf ortalamalarının azaldığı, değişken masraf ortalamalarının arttığı görülmektedir (Şekil 3.7).

Şekil 3.7. İşletmelerde Sabit ve Değişken Masraflar ve Dağılımı

Çizelge 3.32. İşletmelerde Tali Gelir Kalemini Oluşturan Unsurların Ölçekler İtibariyle Dağılımı

Gelir Kalemleri	İşletme Ölçekleri			
	Küçük	Orta	Büyük	Genel
	%	%	%	%
Oğlak Satışı	25,46	18,47	19,40	20,29
Gübre Satışı	2,13	0,55	0,93	1,02
Envanter Kıymet Artışı	45,15	52,79	54,01	51,53
Damızlık Hayvan Satışı	9,65	5,67	9,13	7,66
Desteklemeler	2,91	6,47	5,19	5,28
Proje Destekleri	4,04	4,56	5,12	4,63
Peynir Satışı	10,66	11,51	6,22	9,60
Toplam	100	100	100	100

Çizelge 3.32 incelendiğinde, işletmeler genelinde tali gelir kalemini oluşturan unsurların başında %51,53 ile envanter kıymet artışı gelmektedir. Bu oran küçük ölçekli işletmelerde %45,15, orta ölçekli işletmelerde %52,79, büyük ölçekli işletmelerde ise %54,01 olarak hesaplanmıştır.

Oğlak satışının tali gelirler içerisindeki payı %20,29 olarak tespit edilmiştir. Bu oran küçük ölçekli işletmelerde %25,46, orta ölçekli işletmelerde %18,47 ve büyük ölçekli işletmelerde %19,40 olarak dağılmıştır.

İşletmelerdeki peynir satışının tali gelirler içerisindeki payı %9,60 olarak hesaplanmıştır. Bu oran küçük ölçekli işletmelerde %10,66, orta ölçekli işletmelerde %11,51 ve büyük ölçekli işletmelerde %6,22 olarak hesaplanmıştır.

Damızlık keçi satışının tali gelirler içerisindeki payı %7,66 olarak bulunmuştur. Bu oran küçük ölçekli işletmelerde %9,65, orta ölçekli işletmelerde %5,67, büyük ölçekli işletmelerde %9,13 olarak dağılmıştır.

Keçi yetiştiriciliğine verilen desteklemelerin tali gelirler içerisindeki payı %5,28 olarak tespit edilmiştir. Bu oran küçük ölçekli işletmelerde %2,91, orta ölçekli işletmelerde %6,47, büyük ölçekli işletmelerde %5,19 olarak hesaplanmıştır.

“Halk Elinde Islah Projesi” kapsamında alınan desteklemelerin tali gelirler içerisindeki payı %4,63 olarak tespit edilmiştir. Bu oran küçük ölçekli işletmelerde, %4,04, orta ölçekli işletmelerde %4,56, büyük ölçekli işletmelerde %5,12 olarak dağılmıştır.

Gübre satışının tali gelirler içerisindeki payı işletmeler genelinde fazla olmayıp %1,02 olarak tespit edilmiştir. Bu oran küçük ölçekli işletmelerde %2,13, orta ölçekli işletmelerde %0,55, büyük ölçekli işletmelerde %0,93 olarak hesaplanmıştır.

Çizelge 3.33. Küçük Ölçekli İşletmelerde Tali Gelir Kalemini Oluşturan Unsurların Dağılımı

Gelir Kalemleri	Küçük Ölçekli İşletmeler			
	En Küçük Değer (TL)	En Yüksek Değer (TL)	Ortalama (TL)	Standart Sapma (TL)
Oğlak Satışı	0	24 450	9 818,70	6 742,57
Gübre Satışı	0	10 000	1 150	3 065,51
Envanter Kıymet Artışı	0	65 850	20 868,70	16 638,09
Damızlık Hayvan Satışı	0	36 000	6 530	10 902,93
Desteklemeler	100	1 550	825	369,20
Proje Destekleri	0	8 328	1 521,80	2 381,33
Peynir Satışı	0	10 000	3 897,50	3 506,32

Çizelge 3.33 incelendiğinde; küçük ölçekli işletmelerde tali gelir kalemini oluşturan en yüksek değere sahip unsurlar arasında 65 850 TL ile envanter kıymet artışı ilk sırada, 36 000 TL ile damızlık keçi satışı ikinci sırada, 24 450 TL ile oğlak satışı üçüncü sırada, 10 000 TL ile peynir ve gübre satışı dördüncü sırada yer almaktadır. Bu gelirlerin ortalama değerleri incelendiğinde; en yüksek ortalama değere sahip gelir unsurunu 20 868,70 TL ile envanter kıymet artışı, onu takiben 9 818,70 TL ile oğlak satışı ve 6 530 TL ile damızlık keçi satışı oluşturmaktadır.

Çizelge 3.34. Orta Ölçekli İşletmelerde Tali Gelir Kalemini Oluşturan Unsurların Dağılımı

Gelir Kalemleri	Orta Ölçekli İşletmeler			
	En Küçük Değer (TL)	En Yüksek Değer (TL)	Ortalama (TL)	Standart Sapma (TL)
Oğlak Satışı	0	33 500	9 227,50	9 463,58
Gübre Satışı	0	3 000	173,80	640,52
Envanter Kıymet Artışı	1 750	55 300	22 594,16	14 509,26
Damızlık Hayvan Satışı	0	18 000	3 454,76	5 990,93
Desteklemeler	275	2 775	1 554,16	659,40
Proje Destekleri	0	9 568	1 784,57	2 581,92
Peynir Satışı	0	25 000	4 974,40	5 091,79

Çizelge 3.34 incelendiğinde; orta ölçekli işletmelerde tali gelir kalemini oluşturan en yüksek değere sahip unsurlar arasında 55 300 TL ile envanter kıymet artışı ilk sırada, 33 500 TL ile oğlak satışı ikinci sırada, 25 000 TL ile peynir satışı üçüncü sırada, 18 000 TL ile damızlık keçi satışı dördüncü sırada yer almaktadır. Bu gelirlerin ortalama değerleri incelendiğinde; en yüksek ortalama değere sahip gelir unsurunu 22 594,16 TL ile envanter kıymet artışı, onu takiben 9 227,50 TL ile oğlak satışı ve 4 974,40 TL ile peynir satışı oluşturmaktadır.

Çizelge 3.35. Büyük Ölçekli İşletmelerde Tali Gelir Kalemini Oluşturan Unsurların Dağılımı

Gelir Kalemleri	Büyük Ölçekli İşletmeler			
	En Küçük Değer (TL)	En Yüksek Değer (TL)	Ortalama (TL)	Standart Sapma (TL)
Oğlak Satışı	0	80 000	15 678,33	17 099,66
Gübre Satışı	0	6 000	525	1 352,44
Envanter Kıymet Artışı	9 350	218 500	49 256,66	42 182,90
Damızlık Hayvan Satışı	0	60 000	9 776,66	16 199,29
Desteklemeler	550	14 850	3 846,66	2 770,61
Proje Destekleri	0	19 840	3 546,43	5 395,70
Peynir Satışı	0	46 000	5 300	9 471

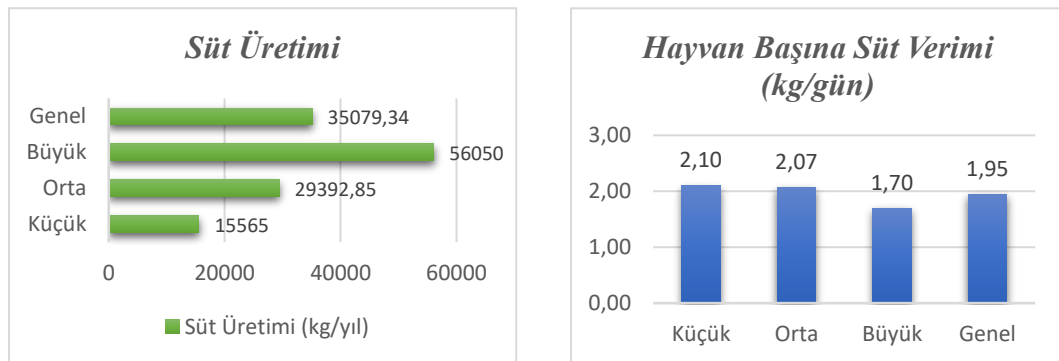
Çizelge 3.35 incelendiğinde; büyük ölçekli işletmelerde tali gelir kalemini oluşturan en yüksek değere sahip unsurlar arasında 218 500 TL ile envanter kıymet

artışı ilk sırada, 80 000 TL ile oğlak satışı ikinci sırada, 60 000 TL ile damızlık keçi satışı üçüncü sırada, 46 000 TL ile peynir satışı dördüncü sırada yer almaktadır. Bu gelirlerin ortalama değerleri incelendiğinde; en yüksek ortalama değere sahip gelir unsurunu 49 256,66 TL ile envanter kıymet artışı, onu takiben 15 678,33 TL ile oğlak satışı ve 9776,66 TL ile damızlık keçi satışı oluşturmaktadır.

Çizelge 3.36. İşletmelerde Süt Üretim Değerlerine İlişkin Ortalama Verilerin Ölçekler İtibariyle Dağılımı

Üretim Değerleri	İşletme Ölçekleri			
	Küçük	Orta	Büyük	Genel
Süt Üretimi (kg/yıl)	15 565	29 392	56 050	35 079,34
Üretim Değeri (TL)	24 943	47 586	91 115	56 858,26
Laktasyon Süresi (gün/yıl)	210,75	228,69	239	228,15
Hayvan Başına Ortalama Süt Verimi (kg/gün)	2,10	2,07	1,70	1,95

Çizelge 3.36'da; işletmelerdeki süt üretim değerlerine ilişkin bazı verilerin ölçekler itibariyle dağılımı sunulmuştur. İşletmelerde bir üretim dönemi boyunca üretilen toplam keçi sütü miktarı ortalama 35 079,34 kg, süt üretim değeri ise 56 858,26 TL olarak hesaplanmıştır. Ortalama laktasyon süresi 228,15 gün bulunurken hayvan başına günlük süt verimi miktarı ortalama 1,95 kg olarak tespit edilmiştir. Süt veriminin küçük ölçekli işletmelerden büyük ölçekli işletmelere gidildikçe azaldığı görülmüştür (Şekil 3.8).

Şekil 3.8. İşletmelerde Süt Üretimi ve Hayvan Başına Süt Verimi

Çizelge 3.37. İşletmelerde Süt Üretim Değerlerine İlişkin Verilerin En Düşük, En Yüksek, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Üretim Değerleri	En Düşük Değer	En Yüksek Değer	Ortalama	Standart Sapma
Süt Üretimi (kg/yıl)	4 500	170 000	35 079,34	27 068,29
Üretim Değeri (TL)	7 500	289 000	56 858,26	45 713,60
Laktasyon Süresi (gün/yıl)	120	300	228,15	36,53
Hayvan Başına Süt Verimi (kg/gün)	0,43	4,80	1,95	0,99

Çizelge 3.37’de işletmeler genelinde süt üretim değerlerine ilişkin bazı verilerin en düşük, en yüksek, ortalama ve standart sapma değerlerine yer verilmiştir. İşletme genelinde en yüksek süt üretim miktarı 170 000 kg olurken, üretim değeri en yüksek 289 000 TL seviyesine ulaşmıştır. Laktasyon süresi en uzun 300 gün, hayvan başına günlük süt verimi ise en yüksek 4,80 kg seviyesini görmüştür.

Çizelge 3.38. Küçük Ölçekli İşletmelerde Süt Üretim Değerlerine İlişkin Verilerin En Düşük, En Yüksek, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Üretim Değerleri	Küçük Ölçekli İşletmeler			
	En Küçük Değer	En Yüksek Değer	Ortalama	Standart Sapma
Süt Üretimi (kg/yıl)	5 000	37 800	15 565	8 248,46
Üretim Değeri (TL)	7 500	64 260	24 943	13 725,01
Laktasyon Süresi (gün/yıl)	120	270	210,75	35,91
Hayvan Başına Süt Verimi (kg/gün)	0,82	4,30	2,10	0,95

Çizelge 3.38 incelendiğinde; küçük ölçekli işletmelerde süt üretim miktarının en yüksek değeri 37 800 kg ve üretim değerinin en yüksek değeri 64 260 TL olarak hesaplanmıştır. İşletmelerdeki en kısa laktasyon süresi 120 gün, en uzun laktasyon süresi 270 gün olarak tespit edilmiştir. Hayvan başına günlük süt verimi en yüksek 4,30 kg seviyesinde olup işletme genelinde bu değer ortalama 2,10 kg olarak hesaplanmıştır.

Çizelge 3.39. Orta Ölçekli İşletmelerde Süt Üretim Değerlerine İlişkin Verilerin En Düşük, En Yüksek, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Üretim Değerleri	Orta Ölçekli İşletmeler			
	En Küçük Değer	En Yüksek Değer	Ortalama	Standart Sapma
Süt Üretimi (kg/yıl)	4 500	70 000	29 392,85	15 921,12
Üretim Değeri (TL)	7 650	126 000	47 586,90	27 152,59
Laktasyon Süresi (gün/yıl)	180	300	228,69	37,49
Hayvan Başına Süt Verimi (kg/gün)	0,48	4,80	2,07	1,03

Çizelge 3.39 incelendiğinde; orta ölçekli işletmelerde süt üretim miktarının en yüksek değeri 70 000 kg ve üretim değerinin en yüksek değeri 126 000 TL olarak bulunmuştur. İşletmelerdeki en kısa laktasyon süresi 180 gün, en uzun laktasyon süresi 300 gün olarak tespit edilmiştir. Hayvan başına günlük süt verimi en yüksek 4,80 kg seviyesinde olup işletme genelinde bu değer ortalama 2,07 kg olarak hesaplanmıştır.

Çizelge 3.40. Büyük Ölçekli İşletmelerde Süt Üretim Değerlerine İlişkin Verilerin En Düşük, En Yüksek, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

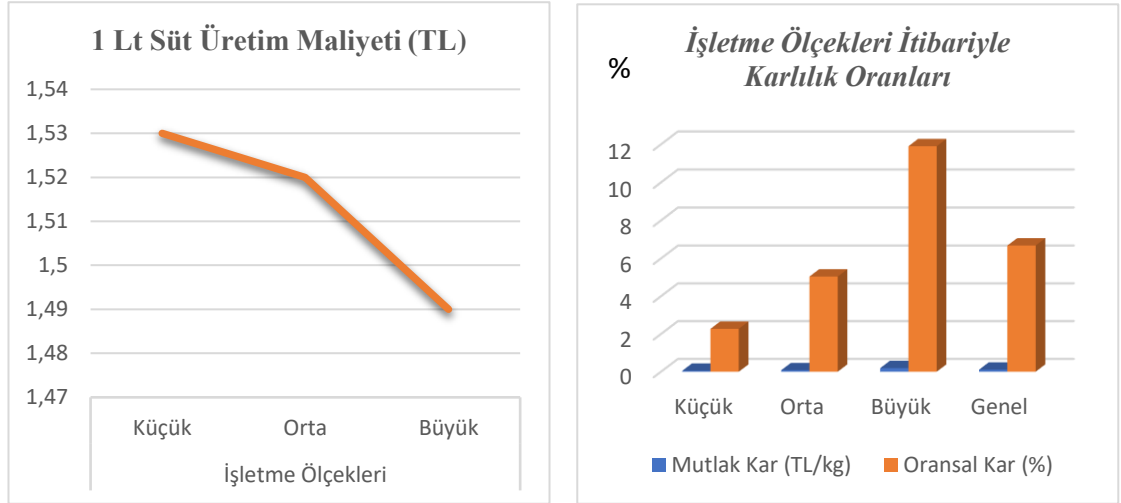
Üretim Değerleri	Büyük Ölçekli İşletmeler			
	En Küçük Değer	En Yüksek Değer	Ortalama	Standart Sapma
Süt Üretimi (kg/yıl)	20 000	170 000	56 050	33 642,22
Üretim Değeri (TL)	30 000	289 000	91 115	57 885,48
Laktasyon Süresi (gün/yıl)	180	300	239	31,98
Hayvan Başına Süt Verimi (kg/gün)	0,43	4,25	1,70	0,96

Çizelge 3.40 incelendiğinde; büyük ölçekli işletmelerde süt üretim miktarının en yüksek değeri 170 000 kg ve üretim değerinin en yüksek değeri 289 000 TL olarak tespit edilmiştir. İşletmelerdeki en kısa laktasyon süresi 180 gün, en uzun laktasyon süresi 300 gün olarak bulunmuştur. Hayvan başına günlük süt verimi en yüksek 4,25 kg seviyesinde olup işletme genelinde bu değer ortalama 1,70 kg olarak hesaplanmıştır.

Çizelge 3.41. İşletmelerde Süt Satış Fiyatı, Süt Maliyeti ve İşletme Kârlılık Oranlarına İlişkin Ortalama Verilerin Ölçekler İtibariyle Dağılımı

Göstergeler	İşletme Ölçekleri			
	Küçük	Orta	Büyük	Genel
Üretici Süt Satış Fiyatı (TL/kg)	1,59	1,60	1,60	1,60
1 Lt Süt Maliyeti (TL/kg)	1,53	1,52	1,40	1,49
Süt Satış Geliri (TL)	24 943	47 586	91 115	56 858
Mutlak Kâr (TL/kg)	0,05	0,08	0,19	0,11
Oransal Kâr %	3,30	5,04	11,90	6,68

Çizelge 3.41 'de işletmelerdeki üretici süt satış fiyatları, süt maliyeti ve işletme kâr/zarar durumlarına ilişkin değerlerin ölçekler itibariyle dağılımı sunulmuştur. Üretici süt satış fiyatı işletmeler genelinde 1,60 TL/kg, 1 lt süt maliyeti ise 1,49 TL/kg olarak hesaplanmıştır. İşletme ölçekleri arttıkça 1 lt süt üretim maliyetinin azaldığı görülmektedir. Süt satış geliri işletmeler genelinde ortalama 56 858,26 TL olarak bulunurken, mutlak kâr ortalama 0,11 TL/kg, oransal kâr ise %6,68 olarak tespit edilmiştir.

Şekil 3.9. İşletmelerde Süt Üretim Maliyeti ve İşletme Kârlılık Oranları

Şekil 3.9 incelendiğinde; 1 lt süt üretim maliyetinin küçük ölçekli işletmelerden büyük ölçekli işletmelere gidildikçe azaldığı, işletme kârlılık oranının ise işletme ölçeği büyüdükçe arttığı gözlemlenmektedir.

Çizelge 3.42. Küçük Ölçekli İşletmelerde Süt Satış Fiyatı, Süt Maliyeti ve İşletme Kârlarına İlişkin Verilerin En Düşük, En Yüksek, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	Küçük Ölçekli İşletmeler			
	En Küçük Değer	En Yüksek Değer	Ortalama	Standart Sapma
Üretici Süt Satış Fiyatı (TL/kg)	1,40	1,80	1,59	0,09
1 Lt Süt Maliyeti (TL/kg)	0,46	4,93	1,53	1,01
Süt Satış Geliri (TL)	7 500	64 260	24 943	13 725,01
Mutlak Kâr (TL/kg)	-3,43	1,13	0,05	1,04
Oransal Kâr (%)	-228,70	71,10	3,30	67,87

Çizelge 3.42 incelendiğinde; küçük ölçekli işletmelerde üretici süt satış fiyatının en düşük 1,40 TL/kg, en yüksek 1,80 TL/kg değere ulaştığı görülmektedir. 1 lt süt maliyeti en yüksek değeri 4,93 TL/kg olarak tespit edilmiş olup bu değer işletmeler geneli için ortalama 1,53 TL/kg'dır. İşletme mutlak kârın en yüksek değeri 1,13 TL/kg ve işletmeler genelinde oransal kâr %3,30 olarak tespit edilmiştir.

Çizelge 3.43. Orta Ölçekli İşletmelerde Süt Satış Fiyatı, Süt Maliyeti ve İşletme Kârlarına İlişkin Verilerin En Düşük, En Yüksek, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	Orta Ölçekli İşletmeler			
	En Küçük Değer	En Yüksek Değer	Ortalama	Standart Sapma
Üretici Süt Satış Fiyatı (TL/kg)	1,40	1,80	1,60	0,08
1 Lt Süt Maliyeti (TL/kg)	0,29	4,20	1,52	0,78
Süt Satış Geliri (TL)	7 650	126 000	47 586,90	27 152,59
Mutlak Kâr (TL/kg)	-2,50	1,51	0,08	0,78
Oransal Kâr (%)	-147,17	83,90	5,04	47,98

Çizelge 3.43 incelendiğinde; orta ölçekli işletmelerde üretici süt satış fiyatının en düşük 1,40 TL/kg, en yüksek 1,80 TL/kg değere ulaştığı görülmektedir. 1 lt süt maliyeti en yüksek değeri 4,20 TL/kg olarak tespit edilmiş olup bu değer işletmeler genelinde ortalama 1,52 TL/kg'dır. İşletme mutlak kârın en yüksek değeri 1,51 TL/kg ve işletmeler genelinde oransal kâr %5,04 olarak hesaplanmıştır.

Çizelge 3.44. Büyük Ölçekli İşletmelerde Süt Satış Fiyatı, Süt Maliyeti ve İşletme Kârlarına İlişkin Verilerin En Düşük, En Yüksek, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	Büyük Ölçekli İşletmeler			
	En Küçük Değer	En Yüksek Değer	Ortalama	Standart Sapma
Üretici Süt Satış Fiyatı (TL/kg)	1,40	2,00	1,60	0,11
1 Lt Süt Maliyeti (TL/kg)	0,10	2,58	1,40	0,62
Süt Satış Geliri (TL)	30 000	289 000	91 115	57 885,48
Mutlak Kâr (TL/kg)	-1,08	1,40	0,19	0,64
Oransal Kâr (%)	-72,03	93,64	11,90	39,85

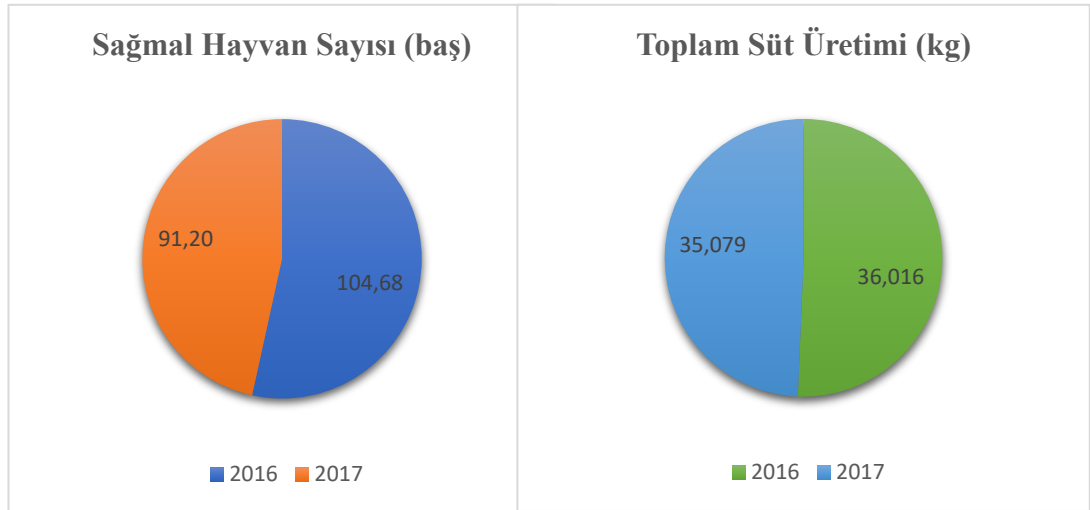
Çizelge 3.44 incelendiğinde; büyük ölçekli işletmelerde üretici süt satış fiyatının en düşük değeri 1,40 TL/kg, en yüksek değeri 2,00 TL/kg olarak tespit edilmiştir. 1 lt süt maliyeti en yüksek değeri 2,58 TL/kg olarak hesaplanmış olup bu değer işletmeler genelinde ortalama 1,40 TL/kg'dır. İşletme mutlak kârın en yüksek değeri 1,40 TL/kg ve işletmeler genelinde oransal kâr %11,90 olarak bulunmuştur.

Çizelge 3.45. İşletmelerde Süt Üretim ve Verim Değerlerinin 2016-2017 Yılları İtibariyle Karşılaştırılması

Süt Üretim ve Verim Değerleri	2016 Yılı	2017 Yılı
Sağmal Hayvan Sayısı (baş)	104,68	91,20
Toplam Süt Üretimi (kg)	36 016	35 079
Hayvan Başına Süt Verimi (kg/gün)	1,64	1,95
Üretici Süt Satış Fiyatı (TL/kg)	1,49	1,60
Süt Üretim Değeri (TL)	54 391	56 858
Laktasyon Süresi (gün/yıl)	229,23	228,15
Laktasyon Süt Verimi (kg)	370,64	440,68

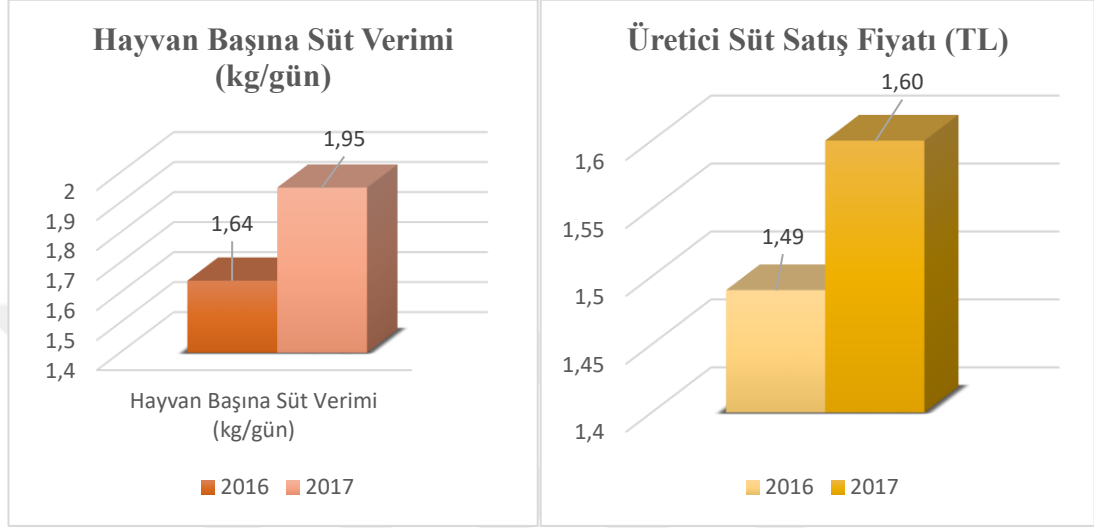
Çizelge 3.45’de işletmelerdeki süt üretim ve verimine ilişkin bazı verilerin 2016 ve 2017 yılları değerleri sunulmuştur. Sağılan hayvan sayısı 2016 yılında ortalama 104,68 baş iken bu değer 2017 yılında ortalama 91,20 baş olmuştur. İşletmelerin bir üretim dönemi boyunca toplam süt üretimi 2016 yılında ortalama 36 016 kg iken 2017 yılında ortalama 35 079 olmuştur. Hayvan başına günlük süt verimi 2016 yılında ortalama 1,64 kg iken 2017 yılında ortalama 1,95 kg’a yükselmiştir. Laktasyondaki ortalama süt verimleri ise 2016 yılı için 370,64 kg, 2017 yılı için 440,68 olarak tespit edilmiştir.

İşletme sahiplerinin en sık dile getirdikleri sorunların başında gelen ve düşük olmasından muzdarip oldukları üretici süt satış fiyatı 2016 yılında ortalama 1,49 TL/kg iken bu değer 2017 yılında ortalama 1,60 TL/kg’a yükselmiştir. Süt üretim değeri 2016 yılında ortalama 54 391 TL iken bu değer 2017 yılında ortalama 56 858 TL’ye yükselmiştir. İşletmelerdeki ortalama laktasyon süresi 2016 yılında 229,23 gün, 2017 yılında ise 228,15 olarak tespit edilmiştir.

Şekil 3.10. 2016 ve 2017 Yılları İtibariyle Sağmal Hayvan Sayısı ve Toplam Süt Üretimi Değerleri

Şekil 3.10 incelendiğinde, işletmelerde sağılan hayvan sayılarında 2016 yılından 2017 yılına yaklaşık %12,87 oranında azalma görülmektedir. Bununla birlikte işletmelerde bir üretim dönemi boyunca üretilen süt miktarında ise 2016 yılından 2017 yılına yaklaşık %2,60 oranında bir azalma meydana gelmiştir.

Şekil 3.11. 2016 ve 2017 Yılları İtibariyle Hayvan Başına Süt Verimi ve Üretici Süt Satış Fiyatları

Şekil 3.11 incelendiğinde; işletmelerdeki hayvan başına günlük ortalama süt veriminin 2016 yılından 2017 yılına yaklaşık olarak %18,90 olarak artış gösterdiği, üretici süt satış fiyatının ise 2016 yılından 2017 yılına yaklaşık %7,38 arttığı görülmektedir.

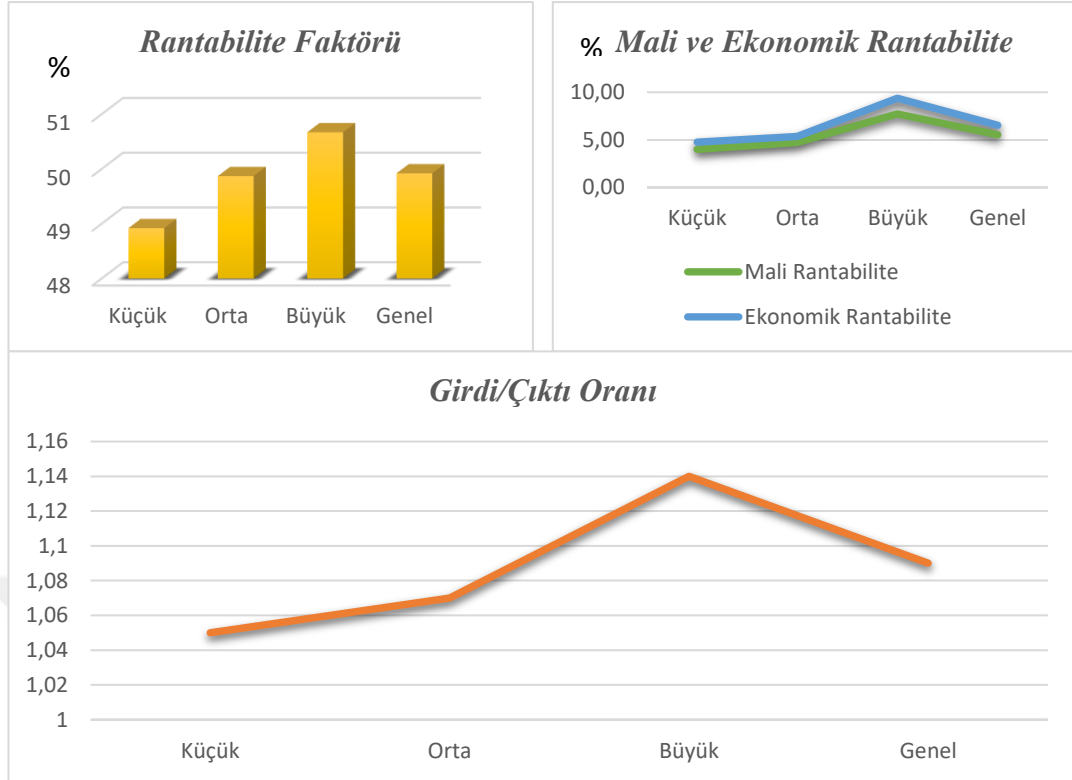
3.5. İşletmelerin Teknik ve Ekonomik Rasyolarına İlişkin Bulgular

İşletmelerin teknik ve ekonomik durumlarının incelenmesi ve değerlendirilmesi için birtakım rasyolar kullanılmıştır. Bu amaçla araştırma kapsamına alınan işletmelerin mali rantabiliteleri, ekonomik rantabiliteleri, rantabilite faktörleri ve çıktı/girdi (masraf-hasıla) oranları hesaplanmıştır.

Çizelge 3.46. İşletmelerde Teknik ve Ekonomik Rasyolara İlişkin Ortalama Değerler

Ekonomik Rasyolar	İşletme Ölçekleri			
	Küçük	Orta	Büyük	Genel
Mali Rantabilite	4,00	4,71	7,72	5,54
Ekonomik Rantabilite	4,76	5,37	9,37	6,54
Rantabilite Faktörü	48,92	49,87	50,67	49,92
Girdi/Çıktı Oranı	1,05	1,07	1,14	1,09

Çizelge 3.46 incelendiğinde; mali rantabilite işletmeler ortalaması olarak %5,54 olarak hesaplanmıştır. Aktif sermayenin getirisi olan ekonomik rantabilite ise işletme ortalamasında %6,54 olarak tespit edilmiştir. Hem mali rantabilitenin hem ekonomik rantabilitenin işletme büyüklüğü ile birlikte arttığı görülmektedir (Şekil 3.12). Saf hasılanın gayrisafi hasılaya oranı olan rantabilite faktörünün ise işletme ortalaması %49,92 olarak hesaplanmıştır. İncelenen işletmelerde çıktı/girdi (masraf/hâsıla) oranı ölçekler itibariyle değerlendirildiğinde ise küçük ölçekli işletmelerde 1,05; orta ölçekli işletmelerde 1,07; büyük ölçekli işletmelerde ise 1,14 olduğu görülmektedir. İşletme genelinde yapılan bir birim masraf ile 1,09 birim hâsıla elde edildiği tespit edilmiştir.

Şekil 3.12. İşletmelere Ait Teknik Ve Ekonomik Rasyoların Ölçekler İtibariyle Gösterimi

3.6. İstatistik Analizlerine İlişkin Bulgular

3.6.1. Bağımsız T Testine İlişkin Bulgular

Çizelge 3.47. İşletmeler Genelindeki 2016 ve 2017 Yılına İlişkin Bazı Süt Üretim ve Verim Değerlerinin İstatistiksel Olarak Karşılaştırılması

Süt Üretim ve Verim Değerleri	2016 Yılı		2017 Yılı		F değeri	P değeri
	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama	Standart Sapma		
Sağmal Hayvan Sayısı (baş)	104,68	82,64	91,20	79,75	0,00	0,262
Toplam Süt Üretimi (kg/yıl)	36 016,30	26 508,80	35 079,34	27 068,29	0,17	0,813
Hayvan Başına Süt Verimi (kg/gün)	1,64 ^a	0,80	1,95 ^b	0,99	2,75	0,019*
Üretici Süt Satış Fiyatı (TL)	1,49 ^a	0,125	1,60 ^b	0,09	8,533	0,000*
Süt Üretim Değeri (TL)	54 391,84	42 090,10	56 858,26	45 713,60	0,01	0,704
Laktasyon Süresi (gün/yıl)	229,23	37,16	228,15	36,53	0,02	0,842
Laktasyon Süt Verimi (kg)	370,64	174,32	440,68	225,46	2,85	0,019*

Çizelge 3.47’de, 2016 ve 2017 yılına ilişkin bazı süt üretim ve verim değerlerinin bağımsız t-testine ilişkin sonuçları değerlendirilmiştir. Bu test ile 2016 ve 2017 yılları arasındaki bu değerlere ilişkin daha önce açıklanan yüzdesel artış ve azalışlar istatistiki yöntemlerle de test edilmiştir. Değerler incelendiğinde; hayvan başına günlük süt verimi, ortalama laktasyon süt verimi ve üretici süt satış fiyatlarının 2016 ve 2017 yılları arasındaki farklılıkları istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur ($P < 0.05$).

3.6.2. Varyans Analizi (ANOVA) ‘ne İlişkin Bulgular

Çizelge 3.48. İşletme Ölçekleri Arasında Bazı Süt Üretim ve Verim Değerlerinin İstatistiksel Olarak Karşılaştırılması

Değerler	İşletme Ölçekleri			F değeri	P değeri
	Küçük	Orta	Büyük		
1 Lt Süt Üretim Maliyeti (TL)	1,53	1,52	1,49	0,244	0,784
Hayvan Başına Süt Verimi (kg/gün)	2,10	2,07	1,70	1,495	0,230
Üretici Süt Satış Fiyatı (TL)	1,59	1,60	1,60	0,275	0,760
Toplam Süt Üretimi (kg/yıl)	15 565,00 ^a	29 392,85 ^a	56 050,00 ^b	22,164	0,000*
Mutlak Kâr (TL/kg)	0,05	0,08	0,19	0,259	0,772
Oransal Kâr (%)	2,27	5,04	11,91	0,258	0,773
Süt Satış Geliri (TL)	24 943,00 ^a	47 586,90 ^a	91 115,00 ^b	20,109	0,000*
Laktasyon Süresi (gün/yıl)	210,75 ^a	228,69 ^{ab}	239,00 ^b	3,820	0,026*

Çizelge 3.48’de işletme ölçekleri itibariyle bazı süt üretim ve verim değerlerinin varyans analizine (ANOVA) ilişkin sonuçları değerlendirilmiştir. Testin sonuçlarına göre; işletmelerdeki toplam süt üretimi arasındaki farklılık, ölçekler itibariyle anlamlı bulunmuştur ($P < 0.05$). Küçük ve orta ölçekli işletmeler süt üretimi açısından birbirine benzerlik gösterirken, büyük ölçekli işletmeler diğerlerinden farklılık göstermektedir.

İşletmelerdeki mutlak kâr ve oransal kâr değerleri arasındaki farklılık, ölçekler itibariyle anlamlı bulunmamıştır ($P>0.05$).

İşletmelerdeki süt satış gelirleri arasındaki farklılık, ölçekler itibariyle anlamlı bulunmuş ($P<0.05$), küçük ve orta ölçekli işletmeler süt satış geliri açısından benzerlik gösterirken büyük ölçekli işletmeler daha yüksek gelir ile diğerlerinden farklılık göstermektedir.

İşletmelerdeki laktasyon süreleri arasındaki farklılık da ölçekler itibariyle anlamlı bulunmuştur ($P<0.05$). Orta ölçekli işletmeler laktasyon süresi açısından hem küçük ölçekli işletmelere hem de büyük ölçekli işletmelere benzerlik gösterirken, küçük ölçekli işletmeler en küçük ortalama değerle, büyük ölçekli işletmeler ise en yüksek ortalama değerle gruplar arasında diğerlerinden istatistiki açıdan farklılık göstermektedir.

Bununla birlikte, 1 lt süt üretim maliyeti, hayvan başına günlük süt verimi ve üretici süt satış fiyatları arasındaki farklılık ölçekler itibariyle istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır ($P>0.05$).

3.6.3. Regresyon Analizine İlişkin Bulgular

Örneklem kapsamındaki işletmelerdeki toplam kârı ve maliyeti oluşturan masraf unsurları arasındaki ilişkiyi değerlendirmek amacıyla geriye doğru (backward) çoklu doğrusal regresyon modeli uygulanmıştır. Model uygulanmadan önce, gerekli olan tüm koşullar incelenmiştir. Değişkenlerin sürekli ve normal dağılan veriler olup olmaması, değişkenlerin kategorik olduğu durumlarda ise bağımsız değişken yapay (dummy) değişken olarak ifade edilmiştir. Bağımsız değişkenler arasında çoklu bağıntı ve otokorelasyon görülüp görülmediği, doğrusallık ve hata terimleri ortalamasının sıfır olup olmadığı koşulları incelenmiş ve koşulların tamamı sağlandığı için model uygun görülmüştür.

Modeldeki bağımlı değişken, **Y= Toplam Kâr**, bağımsız değişkenler ise; **X1= Yem Masrafları**, **X2= İşçilik Masrafları**, **X3= Veteriner-Sağlık Masrafları**, **X4= Elektrik-Su Masrafları**, **X5= Yakıt Masrafları**, **X6= Bina-Ekipman Bakım ve Amortisman Masrafları**, **X7= Diğer Masraflar**, **X8= 1 lt Süt Üretim Maliyeti**, **X9= Üretici Süt Satış Fiyatı**, **X10 ve X11 İşletme Ölçeği** olarak dâhil edilmiştir. İşletme ölçeğinde küçük, orta ve büyük olmak üzere 3 kategori bulunduğundan, bu bağımsız değişkenler modele kukla (dummy) değişken olarak dâhil edilmişlerdir. Bu 3 kategori için n-1 formülü kullanılmış ve 2 adet kukla değişkenle birlikte toplamda on bir adet bağımsız değişkenle ilk model oluşturulmuştur.

Çoklu regresyon modelinde karşılaşılan en önemli sorunlardan bir tanesi modele dâhil edilen bağımsız değişkenler arasında güçlü bir ilişki (çoklu bağıntı) olup olmadığıdır (Aktaş, 2005). Bağımsız değişkenler arasında 0,80 ve üzerinde korelasyon görülmesi, aralarında çoklu bağıntı olduğunun göstergesi olarak kabul edilir ve bu istenmeyen bir durumdur (Kalaycı, 2014). Bağımsız değişkenler arasında bu şekilde bir ilişkinin olması değişkenlerden birinin modele ek bir katkı getirmediğinin belirtisidir. Bu sebeple modele dahil edilen bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon ilişkisini gösteren katsayılar incelenmiş ve Çizelge 3.49'da sunulmuştur.

Çizelge 3.49 incelendiğinde, bağımsız değişkenler arasında 0,80 ve üzeri katsayı olmadığı belirlenmiş, bağımsız değişkenlerin tümü modele dahil edilmiştir.

Modelin uygulanmasında, geriye doğru çıkarma (backward) yöntemi kullanılmıştır. Öncelikle tüm bağımsız değişkenler modele dâhil edilmiştir. İşletmelerdeki toplam kâra hangi bağımsız değişkenin ne ölçüde etki ettiği ve bunun istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığının tespiti amaçlanmıştır. Daha sonraki her aşamada söz konusu değişkenler en son modele giriyormuş gibi kısmi F testi yapılmıştır. En küçük F değerini veren bağımsız değişken modelden çıkarılmıştır. Bu işlem, modele en çok anlamı olan bağımsız değişkenler belirlenene kadar devam etmiş ve toplamda 7 aşama sürmüştür. Son modelde açıklayıcılığı en yüksek olan bağımsız değişkenlerin bulunması amaçlanmıştır.

Çizelge 3.49. Regresyon Analizinde Modele Dâhil Edilen Bağımlı ve Bağımsız Değişkenlerin Pearson Korelasyon Katsayıları

Değişkenin Adı	Toplam Kâr	Birim Maliyet	Satış Fiyatı	Orta&Büyük	Küçük&Orta	Yem	İşçilik	Vet-Sağlık	Elektrik-Su	Yakıt	Bakım ve Amortisman	Diğer
Toplam Kâr	1	-0,597	0,278	0,120	-0,308	0,309	-0,129	0,217	0,014	0,344	0,329	0,347
Birim Maliyet	-0,597	1	-0,049	-0,032	0,074	0,151	0,319	0,118	0,225	-0,041	0,092	0,066
Satış Fiyatı	0,278	-0,049	1	0,077	-0,017	0,115	-0,039	0,038	0,129	0,058	0,146	0,123
Orta&Büyük	0,120	-0,032	0,077	1	-0,367	0,267	0,129	0,228	0,112	0,108	0,166	0,123
Küçük&Orta	-0,308	0,074	-0,017	-0,367	1	-0,464	-0,276	-0,469	-0,252	-0,321	-0,348	-0,314
Yem	0,309	0,151	0,115	0,267	-0,464	1	0,101	0,442	0,329	0,300	0,588	0,503
İşçilik	-0,129	0,319	-0,039	0,129	-0,276	0,101	1	0,328	0,306	0,219	0,091	-0,027
Vet-Sağlık	0,217	0,118	0,038	0,228	-0,469	0,442	0,328	1	0,433	0,294	0,499	0,618
Elektrik-Su	0,014	0,225	0,129	0,112	-0,252	0,329	0,306	0,433	1	0,271	0,383	0,427
Yakıt	0,344	-0,041	0,058	0,108	-0,321	0,300	0,219	0,294	0,271	1	0,356	0,187
Bakım ve Amortisman	0,329	0,092	0,146	0,166	-0,348	0,588	0,091	0,499	0,383	0,356	1	0,792
Diğer	0,347	0,066	0,123	0,123	-0,314	0,503	-0,027	0,618	0,427	0,187	0,792	1

Analiz sonucunda ilk aşamada belirlenen bulgulara göre R^2 değerine ilişkin veriler Çizelge 3.50’de sunulmuştur.

Çizelge 3.50. Birinci Regresyon Modeline İlişkin Belirlilik Katsayısı (R^2 Değeri) Ve Katsayılar

Model	R	R^2	Düzeltilmiş R^2	Standart Hata Tahmini
1	,808 ^a	,653	,605	34,97296

a: Sabit Değer, Diğer Masraflar, Süt Satış Fiyatı, Orta&Büyük, Yakıt, Birim Maliyet, Elektrik-Su, Küçük&Orta, Yem, Veteriner-Sağlık, Bakım ve Amortisman

Çizelge 3.50’de ; birinci regresyon modeline ilişkin bağımlı değişkenin yüzde kaçının bağımsız değişkenler tarafından açıklandığını gösteren belirlilik katsayısı R^2 0,653 olarak tespit edilmiştir. Fakat uygulanan analiz çoklu regresyon analizi olduğundan, değerlendirilmesi gereken R^2 değeri, düzeltilmiş R^2 değeri olup, bu model için bu değer 0,605 olarak hesaplanmıştır. Bu değer, bağımlı değişkendeki değişimin %60,50’sinin modelde değerlendirmeye alınan bağımsız değişkenler tarafından açıklandığını ifade etmektedir. Geriye kalan %39,50’lik kısım ise, modele dâhil edilmeyen değişkenler tarafından açıklanmaktadır.

İlk modelin oluşturulmasının ardından geriye doğru eleme (backward) regresyon yöntemi ile analiz altı basamak devam etmiştir. Her aşamada modele katkısı en az olan değişken modelden çıkarılmıştır. Basamak sayıları ve her basamakta çıkan bağımsız değişkenlere ait bilgiler Çizelge 3.52’de gösterilmiştir.

Çizelge 3.51. Backward Regresyon Yönteminde Çıkarılan Değişkenler

Basamak	Çıkan Değerler
1	X ₃ =Veteriner Sağlık Masrafları
2	X ₁₁ = Orta&Büyük
3	X ₁₀ =Küçük&Büyük
4	X ₆ = Bina-Ekipman Bakım ve Amortisman Masrafları
5	X ₂ = İşçilik Masrafları
6	X ₄ = Elektrik-Su Masrafları

Çizelge incelendiğinde, geriye doğru çıkarma yöntemi neticesinde kukla değişkenlerle birlikte altı adet bağımsız değişkenin modelden çıkarıldığı görülmektedir. Son modelde, modeli en çok açıklayan beş adet değişken kalmış ve bu değişkenlerle kurulan son modelle birlikte tüm modellere ait bulgular ve R² değeri Çizelge 3.52’de sunulmuştur.

Çizelge 3.52. Oluşturulan Modellere İlişkin Belirlilik Katsayısı (R^2), Durbin-Watson Değeri

Model Özeti					
Model	R	R^2	Düzeltilmiş R^2	Standart Hata Tahmini	Durbin-Watson
1	,808 ^a	,653	,605	34,97296	
2	,808 ^b	,652	,609	34,77172	
3	,807 ^c	,651	,613	34,60443	
4	,807 ^d	,651	,617	34,43223	
5	,806 ^e	,650	,620	34,27993	
6	,804 ^f	,647	,622	34,19263	
7	,798^g	,636	,615	34,50485	1,739
a. (Sabit), Diğer Masraflar, İşçilik, Satış Fiyatı, Orta&Büyük, Yakıt, Birim maliyet, Elektrik-Su, Küçük&Orta, Yem, Veteriner-Sağlık, Bakım ve Amortisman					
b. (Sabit), Diğer Masraflar, İşçilik, Satış Fiyatı, Orta&Büyük, Yakıt, Birim maliyet, Elektrik-Su, Küçük&Orta, Yem, Bakım ve Amortisman					
c. (Sabit), Diğer Masraflar, İşçilik, Satış Fiyatı, Yakıt, Birim maliyet, Elektrik-Su, Küçük&Orta, Yem, Bakım ve Amortisman					
d. (Sabit), Diğer Masraflar, İşçilik, Satış Fiyatı, Yakıt, Birim maliyet, Elektrik-Su, Yem, Bakım ve Amortisman					
e. (Sabit), Diğer Masraflar, İşçilik, Satış Fiyatı, Yakıt, Birim maliyet, Elektrik-Su, Yem					
f. (Sabit), Diğer Masraflar, Satış Fiyatı, Yakıt, Birim maliyet, Elektrik-Su, Yem					
g. (Sabit), Diğer Masraflar, Satış Fiyatı, Yakıt, Birim maliyet, Yem					
h. Bağımlı Değişken: Toplam Kâr					

Çizelge 3.52 incelendiğinde, oluşturulan son modelde bağımlı değişken olan toplam kârın yüzde kaçının modelde bulunan bağımsız değişkenler tarafından açıklanabildiğini gösteren R^2 ve düzeltilmiş R^2 değerleri sırasıyla 0,636 ve 0,615 olarak bulunmuştur. Düzeltilmiş R^2 değeri dikkate alındığında, bağımlı değişkende meydana gelebilecek değişimlerin %61,50'sinin modele dâhil edilen bağımsız değişkenler tarafından, %38,50'sinin ise modele dâhil edilmeyen değişkenler tarafından açıklandığını göstermektedir.

Modelde artık terimler arasında otokorelasyon olup olmadığını açıklayan Durbin Watson değeri 1,739 olup, olması beklenen değer aralığı olan 1,5-2,5

katsayılarının içinde yer almaktadır. Dolayısıyla modelde otokorelasyon olmadığını söylemek mümkündür.

Son modelde kalan ve açıklayıcılığı en yüksek olan bu beş bağımsız değişkenlere ait bulgular Çizelge 3.54’de sunulmuştur.

Çizelge 3.53. Son Regresyon Modeline İlişkin Katsayılar

Parametreler	Çoklu Doğrusal Regresyon Modeli			Collinearity İstatistikler		
	B (Standardize Edilmiş)	Standart Hata	t Değeri	Sig.	Tolerans	VIF
Sabit	-	60,491	-1,255	0,213	-	-
Birim Maliyet	-,626	4,677	-9,451	,000	,965	1,036
Satış Fiyatı	,184	37,259	2,802	,006	,977	1,024
Yem Masrafları	,208	,072	2,652	,010	,684	1,462
Yakıt Masrafları	,204	,815	2,970	,004	,900	1,111
Diğer Masraflar	,223	,341	2,957	,004	,742	1,348

Çizelge 3.53 incelendiğinde; birim maliyet, satış fiyatı, yem masrafları, yakıt masrafları ve diğer masraflar istatistiki açıdan anlamlı bulunmuştur ($P < 0,05$). Modelde çoklu bağıntı olup olmadığını gösteren VIF değerlerinin, 10 değerinin altında olması beklenmektedir (Büyüküysal ve Öz, 2016). Modelimizde yer alan tüm VIF değerlerinin bu değerin altında olması, çoklu bağıntının olmadığını sonucunu vermektedir.

Sonuncu model için bağımlı değişken $Y = \text{Toplam Kâr}$ üzere elde edilen formül aşağıda belirtilmiştir.

$$Y = -0,626X_8 + 0,184X_9 + 0,208X_1 + 0,204X_5 + 0,223X_7 + \epsilon$$

İşletmelerdeki toplam kârda; birim maliyet (X_8), satış fiyatı (X_9), yem masrafları (X_1), yakıt masrafları (X_5) ve diğer masrafların (X_7) etkisinin istatistiksel anlamda önemli olduğu tespit edilmiştir.

Denklem yorumlanacak olursa; işletmelerdeki diğer masraf unsurları ve analizde yer verilen faktörler sabit kalmak şartıyla, her bir bağımsız değişken sırasıyla 1 TL artırıldığında, toplam kârda; “yem masrafları” (X_1) 0,208 TL artışa, “yakıt masrafları” (X_5) 0,204 TL artışa, “diğer masraflar” (X_7) 0,223 TL artışa sebep olmaktadır. Bağımsız değişkenler içinde yer alan “birim maliyet” (X_8) 1 TL arttığında toplam kârda 0,626 TL azalma olacağı ve “satış fiyatı” (X_9) 1 TL arttığında toplam kârda 0,184 TL artış meydana geleceği denklemden anlaşılmaktadır.

4. TARTIŞMA

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen bulgular konu ile ilgili diğer yapılan çalışma sonuçlarıyla ve kendi içerisinde tartışması yapılarak değerlendirilmiştir.

4.1. Araştırma Kapsamındaki İşletmelerin Sosyo-Ekonomik Bulguların Değerlendirilmesi

4.1.1. İşletme Yöneticileri, İşletmelerdeki İşgücü ve İşletme Genel Yapısına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Keçi yetiştiriciliği hem ekonomik hem manevi anlamda tarih içerisinde önemli rolü olan bir üretim dalı olmuştur. Özellikle kırsal ve ormanlık bölgelerde geliri düşük olan kesimin geçim kaynağını oluşturmada önemli fonksiyon üstlenmiştir (Kaymakçı ve Engindeniz, 2010). İşletme genelinin bir aile işletmesi olarak faaliyette bulunması ve babadan aldıkları bu yetiştiriciliği devam ettirme isteklerinin olduğu göze çarpmaktadır (Engindeniz ve ark., 2018a). Buna bağlı olarak, keçi yetiştiriciliğini babadan meslek olarak alan işletme sahiplerinin oransal çoğunluğunu erkeklerin oluşturduğu ve hayvancılığa olan duygusal bağdan dolayı genelde yetiştiriciliğin yaşlı nüfus tarafından yapıldığı görülmektedir. Araştırma kapsamındaki işletmelerde bu oran %91,30 erkek ve %8,70 kadın olarak tespit edilmiştir.

Keçi yetiştiren işletmelerin sosyo ekonomik yapısını ortaya koymak amaçlı Uganda'da yapılan bir çalışmada yetiştiricilerin %87'sinin erkek olduğunu bildirmişlerdir (Byaruhanga ve ark., 2015). Gökçeada'da ekstansif yetiştiricilik yapan hayvancılık işletmelerinde üreticilerin %63'ünü erkek nüfusun, %37'sini ise kadın nüfusun oluşturduğu bildirilmektedir. Bu işletmelerde işgücünün ana kaynağı olan 15-49 yaş arasındaki nüfusun %77 oranla diğer yaş grupları arasında en yüksek paya sahip olduğu tespit edilmiştir (Aktürk ve ark., 2005).

Çalışma kapsamında ele alınan işletme sahiplerinin eğitim durumları incelendiğinde, %63,04'ünün ilkokul seviyesini oluşturduğu görülmektedir. Bunu %14,13'lük pay ile ortaokul ve lise, %8,69'luk pay ile üniversite eğitimi takip etmektedir. İşletmeler genelinde sadece 8 işletme sahibinin üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir. Bu durum keçi yetiştiriciliğinin, yıllardır süre gelen ve babadan oğula geçen geleneksel bir uğraşı olduğunun, köyden kente göç oranının artması ile birlikte, eğitilmiş nüfusun merkezde farklı mesleklere doğru yönelmesinin bir sonucu olabilir. Bununla birlikte üniversite mezunu işletme sahiplerinin keçi yetiştiriciliğini daha bilinçli olarak sürdürdükleri, gelişime, yeniliğe ve işletmelerinde teknoloji kullanımına açık oldukları da görülmüştür.

İşletmeler genelinde yüksek oranda ilkokul mezunu üreticinin bulunması, yetiştiriciliğin yeterli teknik bilgi düzeyi ile tamamlanamadığını ve hayvancılık faaliyetinin daha çok geleneksel yöntemlerle yapıldığını göstermektedir.

Araştırma kapsamında keçi yetiştiriciliği faaliyetinde bulunan işletme sahiplerinin yaş ortalamaları incelendiğinde; ortalama yaşın 43,64 olduğu, yaş aralığının ise 19-67 aralığında değiştiği tespit edilmiştir. İşletmelerde üreticilerin yaş aralıklarının bu kadar geniş olması, bu üretim dalının hem babadan çocuklara geçen bir alan olduğunu, hem de genç olan kesimin de hayvancılık faaliyetine girmeyi düşündüklerini göstermektedir.

Bununla birlikte genç kesimin aile iş gücüne genç yaşta katıldığı fakat ileriki zamanlarda il merkezinde veya farklı büyük illerde üniversite okumaya eğilimli olduğunu belirtmişlerdir. İşletme genelinde her ne kadar genç nüfus kesimi aktif olarak bulunsa da, söz konusu bu durum köylerde hayvancılığın babadan alınıp devam ettirilmesi adına risk taşımaktadır. Hayvancılıkta üretim alt sektörleri itibarıyla genelde bu üretim alanlarındaki piyasa istikrarsızlığı ve buna bağlı gelir yetersizliği ve refahın artmaması yanı sıra sosyal güvencenin yetersizliği gibi faktörler gençlerin sektöre olan ilgisini ve katılımını azaltmaktadır. Oysaki genç kesimin sektöre kazanımı, üretimin sürdürülebilirliği ve gelişimi açısından son derece önem taşımaktadır.

Çanakkale yöresinde yapılan bir çalışmada süt keçiliği yetiştiriciliğine yer veren işletme sahiplerinin yaş ortalaması 47 ± 8.8 hesaplanmış olup, yaş aralıkları 34 ile 70 arasında değişmektedir. Yine aynı çalışmada işletme sahiplerinin %65'inin ilkokul, %10'unun ortaokul, %25'inin ise lise mezunu olduğunu tespit etmişlerdir (Koyuncu ve ark., 2006).

Şanlıurfa ili Siverek ilçesinde yapılan bir çalışmada, koyun yetiştiriciliği yapan işletme sahiplerinin yaşları değerlendirilmiş ve en genç işletmecinin yaşı 25, en yaşlı işletmecinin yaşı 80 olarak tespit edilmiştir. İşletmeler genelinde ortalama yaş ise 47,8 olarak hesaplanmıştır. Aynı çalışmada işletmecilerin %48,8'inin ilkokul mezunu, %7,1'inin ortaokul mezunu, %2,4'ünün lise mezunu, %15,7'sinin okuryazar olmadığı belirtilmiştir (Karadaş, 2017).

Hindistan'ın Jabalpur ilinde yapılan bir çalışmada, keçi yetiştiriciliği faaliyetinde bulunan işletmelerin yaş ortalamalarının %72,50'sinin orta yaş grubunda (32-53 yaş) toplandığı belirtilmiştir. Yapılan çalışmada yaşlı grubunda bulunan işletme oranı %15, genç yaş grubunda bulunan işletme oranı ise %12,50 olarak tespit edilmiştir. İşletmecilerin %57,50'sinin okuma yazma bilmediğini, %17,50'sinin ortaokul mezunu ve %13,75'inin ise ilkokul mezunu olduğunu saptamışlardır (Singh ve ark., 2018).

Hakkâri ilinde yapılan bir çalışmada koyunculuk işletmelerindeki üreticilerin yaşlarının 26-76 arasında değiştiği, ortalama değer ise 49 olduğu belirlenmiştir (Karadaş, 2018). Isparta ilinde yapılan bir çalışmada keçi işletme sahiplerinin %57,58'nin 19-45 yaş aralığında %42,42'sinin ise 46 yaş ve üzeri olduğunu belirtmişlerdir. Koyun yetiştiren üreticilerin %9,7'sinin okuryazar olmadığını, %36,4'ünün ilkokul mezunu, %10,6'sının ortaokul mezunu ve %15'inin lise mezunu olduğu tespit edilmiştir (Acar ve Ayhan, 2012).

Siirt ilinde yapılan bir çalışmada küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde bulunan işletme sahiplerinin %19,6'sının 26-36 yaş aralığında, %34,6'sının 37-48 yaş aralığında, %27,3'ünün 49-59 yaş aralığında ve %18,5'inin 60 yaş üzerinde olduğu belirlenmiş olup, işletmecilerin yaş ortalamasının 47 yaş olduğu hesaplanmıştır. İşletme sahiplerinin %26,2'sinin eğitiminin olmadığını, %61,2'sinin ilkokul mezunu, %10,1'inin ortaokul mezunu ve %2,4'ünün ise lise mezunu olduğunu bildirmişlerdir (Bakır ve Mikail, 2019).

Hindistan'ın güney Gujarat bölgesinde yapılan bir çalışmada keçi yetiştiriciliğinde faaliyet gösteren işletme sahiplerinin %14,80'inin 30 yaş altında olduğu, %51,20'sinin 31-45 yaş aralığında olduğu ve %34'ünün 45 yaşından büyük olduğu belirlenmiştir. Üreticilerin %58'inin okuma yazma bilmediği, %42'sinin okuryazar olduğu, %33,60'mın ilkokul, %7,20'sinin ortaokul ve %1,20'sinin ortaokul seviyesi üzerinde eğitime sahip olduğunu belirtmişlerdir (Sabapara, 2016).

Hindistan'ın Maharashtra bölgesinde yapılan bir çalışmada ise koyun yetiştiriciliğinde bulunan üreticilerin %20'sinin 18-36 yaş genç grubunda, %51'inin 37-54 orta yaş grubunda ve %29'unun 55-72 yaş aralığı ile yaşlı grubunda yer aldığını bildirmişlerdir. Bununla birlikte %60'ının okuma yazma bilmediğini, %23'ünün ilkokul mezunu, %16'sının ortaokul mezunu ve sadece %1'lik kısmın lise mezunu olduğunu tespit etmişlerdir (Patil ve ark., 2012).

Bingöl ilinde yapılan bir çalışmada küçükbaş hayvan işletmelerindeki işletme yöneticilerinin %4,9'unun 30 yaşın altında, %52,7'sinin 30-50 yaş arasında ve %42,4'ünün 51 yaş üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Üreticilerin %9,3'ünün okuryazar olmadığını, %49,7'sinin ilkokul mezunu, %22,6'sının ortaokul mezunu, %13,4'ünün lise mezunu ve %5'inin üniversite mezunu olduğunu bildirmişlerdir (Kızıloğlu ve Karakaya, 2014).

Endonezya’da yapılan ve keçi yetiştiriciliğinin sosyo ekonomik yapısının incelendiği bir çalışmada, yetiştiricilerin %72,87’sinin 15-55 yaş grubunda, %27,13’ünün ise 55 yaş üzerinde olduğu saptanmıştır. İşletmecilerin %17,55’inin hiç eğitim almadığını, %75,53’ünün ilkokul, %2,66’sının ortaokul ve %4,26’sinin lise mezunu olduğunu belirtmişlerdir (Chamdi, 2004).

Kastamonu ilinde yapılan bir çalışmada küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde bulunan işletme sahiplerinin yaş ortalamasının 49,30 olduğunu, en küçük ve en büyük yaş değerlerinin ise 22-68 aralığında değiştiğini bildirmişlerdir. Üreticilerin %22,60’ının okuryazar olmadığını, %68,75’nin ilkokul mezunu ve %8,75’inin ise ortaokul mezunu olduğunu saptamışlardır (Tüfekci ve Olfaz, 2015). Burdur ilinde yapılan bir çalışmada ise koyunculuk yetiştiriciliğinde bulunan üreticilerin yaş ortalamasının 46,74 olduğunu bildirmişlerdir. İşletme sahiplerinin %90,3’ünün ilkokul mezunu, %7,7’sinin lise mezunu, %0,5’inin yüksekokul mezunu ve %1,5’inin okuryazar olmadığını tespit etmişlerdir (Bilginturan ve Ayhan, 2009).

Kadın keçi yetiştiricilerinin sosyo ekonomik profillerinin incelendiği Hindistan’da yapılan bir diğer çalışmada, işletme sahiplerinin %48,66’sının 20-40 yaş aralığında, %24,66’sının 0-20 yaş aralığında, %18’inin 40-60 yaş aralığında ve %8,66’sının 60 yaş ve üzerinde olduğunu belirtmişlerdir. Yetiştiricilerin %54’ünün okuma yazma bilmediğini, %20,66’sının ilkokul, %19,33’ünün ortaokul ve %6’sının ortaokul seviyesi üzerinde eğitimleri bulunduğunu tespit etmişlerdir (Tudu ve Roy, 2015).

Güney Marmara bölgesi keçicilik işletmelerinin genel durumunun incelendiği bir çalışmada Bursa ilindeki yetiştiricilerin %74,6’sının 16-65 yaş aralığında, %20,2’sinin 16 yaşın altında, %5,2’sinin 65 yaş üzeri olduğunu, Balıkesir ilindeki yetiştiricilerin %84,5’inin 16-65 yaş aralığında, %8,8’inin 16 yaşın altında, %6,7’sinin 65 yaş üzeri olduğunu, Bilecik ilindeki yetiştiricilerin %57’sinin 16-65 yaş aralığında, %29,5’inin 16 yaşın altında, %13,5’inin 65 yaş üzeri olduğunu,

Çanakkale ilindeki yetiştiricilerin %89,4'ünün 16-65 yaş aralığında, %8'inin 16 yaşın altında ve %2,6'sının 65 yaş üzerinde olduğunu bildirmişlerdir (Koyuncu ve ark., 2005).

Hindistan'ın Jammu ve Kashmir bölgesinde yapılan bir çalışmada küçükbaş hayvan yetiştiricilerinin %68,3'ünün 41-59 yaş aralığında, %19,2'sinin 59 yaşından büyük olduğunu ve %12,5'inin 41 yaşından küçük olduğunu saptamışlardır (Choudhary ve ark., 2018).

Bangladeş'te yapılan bir çalışmada keçi yetiştiren işletmecilerin %54,67'sinin 36-50 yaş aralığında, %35,33'ünün 50 yaş üzerinde ve %10'unun 35 yaşından küçük olduğunu bildirmişlerdir. Üreticilerin %34,67'sinin okuma yazma bilmediğini, %36,67'sinin ilkokul mezunu, %23,86'sinin ortaokul mezunu ve %5,11'inin ortaokul seviyesi üzeri eğitime sahip olduklarını saptamışlardır (Islam, ve ark., 2018).

Mısır'da yapılan bir çalışmada koyun ve keçi yetiştiriciliğinde bulunan üreticilerin yaş ortalamaları, küçük ölçekli işletmelerde 50,90, orta ölçekli işletmelerde 51,44 ve büyük ölçekli işletmelerde 51,40 olarak bulunmuştur (Khalil ve ark., 2013).

Van ilinde yapılan bir çalışmada küçükbaş hayvan yetiştiriciliği faaliyetinde bulunan işletme sahiplerinin eğitim seviyesinin %46,10'unun ilkokul seviyesinde, %17,88 ortaokul seviyesinde, %7,05 lise seviyesinde ve %0,76 üniversite seviyesinde olduğunu bildirmişlerdir. Okuryazar olan üretici oranı %27,20 ve okuryazar olmayan üretici oranı %1,1 olarak tespit edilmiştir (Karakuş ve Akkol, 2013).

Malezya'da yapılan bir çalışmada küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ile ilgilenen üreticilerin %17,80'inin ilkokul düzeyinde, %58,80'inin ortaokul

düzeyinde, %22,2'sinin lise ve üzeri eğitim aldıkları ve %1,20'sinin hiçbir eğitim almadıkları ortaya konulmuştur (Melissa ve ark., 2016).

Niğde ilinde yapılan bir çalışmada koyunculuk yapan işletme sahiplerinin %68,8'inin ilkokul, %14,5'inin ortaokul, %12,5'inin lise ve %4,2'sinin okuryazar olduğu belirlenmiştir. Üreticilerin %89,5'inin ilkokul mezunu, %5,3'ünün ortaokul ve yine %5,3'ünün lise mezunu olduğunu saptamışlardır (Ceyhan ve ark., 2015).

Şanlıurfa'nın Viranşehir ilçesinde yapılan bir çalışmada göçer keçi yetiştiricilerinin %42,1'inin ortaokul mezunu, %42,1'inin ilkokul mezunu ve %15,8'inin okuryazar olmadığını belirlemişlerdir. İşletme genelinde lise mezunu ve üzeri eğitim seviyesinin bulunmadığını bildirmişlerdir (Karagöl ve Keskin, 2018).

Diyarbakır ilinde yapılan bir çalışmada keçi yetiştiriciliği faaliyetinde bulunan üreticilerin %73,6'sının ilkokul mezunu, %21,6'sının ortaokul mezunu ve %4,8'inin ise lise mezunu olduğunu bildirmişlerdir (Araç ve Daşkiran, 2010).

Çalışmamızda işletmeler genelinde Saanen keçi yetiştiriciliği ile uğraşma süresi ortalama olarak 12,47 yıl olarak tespit edilmiştir. Genelde yetiştiricilik deneyim süreleri açısından sonuçlar çalışmamızla benzerlik göstermektedir.

Diğer taraftan araştırma kapsamına alınan işletme sahiplerinin %78,26'sının keçi yetiştiriciliği dışında diğer bir ekonomik faaliyet içinde buldukları tespit edilmiştir. Bu durum üreticilerin keçi yetiştiriciliğini ana geçim kaynağı olarak görmemeleri ve sağladıkları gelirin yetersizliği ve istikrarsızlığı ile açıklanabilmektedir.

Yetiştiricilik deneyimi ile ilgili Bingöl ilinde yapılan bir çalışmada küçükbaş hayvancılığında yetiştiricilik deneyimleri işletme genelinde %4,9 oranında 10 yıldan

az, %52,7 oranında 11-20 yıl arası ve %42,4 oranında ise 20 yıldan fazla olduğu saptanmıştır (Karakaya ve Kızıloğlu, 2014). Çanakkale ilinde yapılan bir diğer çalışmada ise üreticilerin keçi yetiştiriciliğindeki deneyimlerinin 2 ay ile 45 yıl arasında değiştiiği saptanmıştır (Koyuncu ve ark., 2006).

Şanlıurfa ilinde yapılan bir çalışmada koyunculukla uğraşan üreticilerin en az 10 en çok 65 ve ortalama olarak 29 yıldır bu işin içinde oldukları tespit edilmiştir (Karadaş, 2017). Bingöl ilinde yapılan bir çalışmada ise işletmelerde küçükbaş hayvancılıkla uğraşma sürelerinin %52,7 oranında 11-20 yıl arasında değiştiiği saptanmıştır (Kızıloğlu ve Karakaya, 2014).

Hindistan'da yapılan bir çalışmada keçi yetiştiriciliği faaliyetinde bulunan işletme sahipleri %28,75 oranında bu işi ana geçim kaynağı olarak kullanırken, %16,25 oranında işletme tarım işinde de çalıştığını belirtmiştir (Singh ve ark., 2018).

Hakkâri ilinde yapılan bir çalışmada koyunculuk faaliyetinde bulunan işletmelerin iş tecrübeleri 6 ile 55 yıl arasında değişmekte olup ortalama süre 27 yıl olarak hesaplanmıştır (Karadaş, 2018). Niğde ilinde yapılan bir çalışmada ise koyunculuk işletme sahiplerinin bu işle uğraşma süresi ortalama 25,7 yıl olarak tespit edilmiştir (Ceyhan ve ark., 2015).

Siirt ilinde yapılan bir çalışmada küçükbaş hayvan işletmelerinin, hayvancılık ile uğraştıkları süre 11 ile 41 yıl arasında olup ortalama 22,6 yıl olarak saptanmıştır. Bununla birlikte işletmelerin %16'sında küçükbaş hayvan yanında ev gelirine katkıda bulunmak açısından büyükbaş hayvan yetiştiriciliğinin de yapıldığı bildirilmiştir (Bakır ve Mikail, 2019).

Hindistan'da keçi işletmelerinin sosyo-ekonomik yapısının incelendiği bir çalışmada işletmelerden %28,80'inin sadece keçi yetiştiriciliği faaliyetinde bulunduğu,

geriye kalan oranın hayvancılık faaliyeti yanında tarım ve hizmet sektörlerinde de istihdam sağladıkları tespit edilmiştir (Sabapara, 2016).

Kastamonu ilinde yapılan bir çalışmada küçükbaş hayvancılıkla uğraşan yetiştiricilerin %83,3'ünün başka bir hayvancılık faaliyeti ile de uğraştığı, %16,7'sinin ise sadece hayvancılık ile uğraştığı bildirilmiştir. Yetiştiricilerin hayvancılık faaliyetini gerçekleştirmedeki deneyim süreleri ortalama 39,5 yıl olarak hesaplanmıştır (Tüfekci ve Olfaz, 2015).

Hindistan'da yapılan bir çalışmada keçi yetiştiriciliği faaliyetinde bulunan bir işletmede işletmelerin %38'inin hayvancılık faaliyeti yanında tarım sektöründe işçi olarak çalıştığı, %11,33'ünün ev hanımlığı yanında özel sektörde hizmet verdiği ve %4,66'sının da yine hizmet sektöründe çalıştığı bildirilmiştir (Tudu ve Roy, 2015).

Bangladeş'te yapılan başka bir çalışmada keçi yetiştiriciliği yanında tarım sektöründe çalışan işletme oranı %31,33, çiftçilik yapan %5,33, özel sektörde çalışan %2,46, hizmet sektöründe yer alan %1,64 ve işçi olarak çalışan kesim %59,33 olarak hesaplanmıştır (Islam ve ark., 2018). Bangladeş'te yapılan bir başka çalışmada ise keçi yetiştiriciliği dışında çiftçilikle uğraşan işletmeciler oranı %33,75, tarım işçisi olarak çalışan işletmeciler oranı %43,75 ve özel sektörde çalışan işletmeciler oranı %22,5 olarak bildirilmiştir (Salahuddin ve ark., 2017).

Araştırma kapsamındaki işletmelerin ortalama %79,35'inde aile işgücünün bulunduğu tespit edilmiştir. Özellikle küçük ölçekli işletmelerde hem gelir yetersizliği hem de yörede çoban bulma sıkıntısı gibi sebeplerle bu oranın yükseldiği tespit edilmiştir.

İşletmelerde ölçek büyüdükçe yabancı iş gücü bulundurma oranının arttığı gözlemlenmiştir. İşletmede hayvan sayısının artması ile birlikte sürü yönetiminin ve hayvanların bakımlarının zorlaşması neticesinde ortaya çıkan çoban bulundurma

ihtiyacı bu durumun sebebi olarak söylenebilir. Yabancı uyruklu işgücü temini ile çoban bulma sorunu giderilse de çoban masraflarının yüksekliği işletmelere ekstra girdi maliyetinin oluşmasına sebep olmaktadır. Bu durum özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin, işletmelerinde yabancı işgücü bulundurma eğiliminin azalmasına neden olmaktadır.

Van ilinde yapılan bir çalışmada küçükbaş hayvan işletmelerinde çoban tutma eğiliminde olan işletmelerin %70,12'sinde yalnızca bir çoban bulunduğu belirtilmiştir (Karakuş ve Akkol, 2013). Isparta ilinde yapılan bir çalışmada ise keçicilik işletmelerinin çoban bulundurma oranlarının %95,76 ile bir çoban, %4,24 oranında iki çoban şeklinde olduğu ve bu çobanların %93,94'ünün aileden olduğu belirtilmiştir (Acar ve Ayhan, 2012).

Manisa ve İzmir illerinde yapılan bir çalışmada, kıl keçisi yetiştiriciliği faaliyetinde bulunan işletmelerde çobanın genellikle %90 ve üzeri oranda aileden temin edildiği, İzmir ilinde işletmelerdeki ortalama çoban sayısının 1,77, Manisa ilinde 1,26 olduğu tespit edilmiştir (Taşkın ve ark., 2010).

Niğde ilinde keçi yetiştiriciliği faaliyetinde bulunan işletmelerin %73,7'sinin aileden, %26,3'ünün dışardan, %7,9'unun köy içinden, %13,2'sinin yakın köyden ve %5,2'sinin de başka ilden çoban temin ettiği bildirilmiştir (Ceyhan ve ark., 2015). Burdur ilinde yapılan bir çalışmada ise koyunculuk işletmelerinde bir çoban bulundurma oranının %85,6, iki çoban bulundurma oranının %12,4, üç çoban bulundurma oranının %1,5 ve dört üzeri çoban bulundurma oranının %0,5 olduğu tespit edilmiştir (Bilginturan ve Ayhan, 2009).

Balıkesir, Çanakkale ve İzmir illerinde yapılan bir çalışmada keçicilik işletmelerinde aile işgücü kullanılma oranı Balıkesir'de %87,93, Çanakkale'de %93,68 ve İzmir'de %91,43 olarak tespit edilmiştir (Engindeniz ve ark., 2017a). Kahramanmaraş ilinde yapılan bir çalışmada ise keçi işletmeleri genelinde

toplam işgücünün %32,40'ının yabancı işgücü olduğu, keçi yetiştiriciliği faaliyeti için ise %76,05'lik aile işgücü kullanıldığı saptanmıştır (Paksoy ve Özçelik, 2008). Bu konudaki literatür bilgileri çalışmamızca tespit edilen verilerle benzerlik göstermektedir.

4.1.2. İşletmelerde Yetiştiricilik Sistemi, Mevcut Durum ve Genel Sorunlara İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Gelişmiş ülkelerde son yıllarda süt keçisi yetiştiriciliğinde doğa koşullarına bağlı olmayan, sermaye ve teknoloji kullanımının yaygın olduğu entansif üretim sistemlerinin geliştirilmesine yönelik yatırımların arttığı görülmektedir. Bu üretim sistemi ile gerek üretim ve verimliliklerin kontrolü, girdi planlaması, sürü yönetimi gibi yönetim uygulamalarda gerekse hijyen, sağlık-koruma ve bakım-besleme çalışmalarında gelişme sağlanmıştır.

Çalışmamızda bölgede faaliyette bulunan keçi işletmelerinin %96,7'si yarı entansif şekilde yetiştiricilik yapmaktadır ve teknoloji kullanımı yetersizdir. Entansif yetiştiricilik yapan işletme sayısı ise sadece üç olup, bu sistemi kullanan işletme yöneticileri süt verimini artırmaya yönelik bu sisteme geçtiklerini ancak girdi maliyetlerinde artış ve sermaye gereksiniminin arttığını ifade etmişlerdir.

Yunanistan'da süt keçiciliği sistemlerinin sınıflandırmasının yapıldığı bir çalışmada, entansif yetiştiricilik sisteminin işletmedeki üretim maliyetlerinin artmasına sebep olduğu, fakat aynı zamanda yarı-entansif veya ekstansif sistemlere göre işletmeye getireceği kâr oranını artırdığı, oğlaklama yaşını düşürdüğü, süt üretimini ve verimini artırdığı bildirilmiştir (Gelasakis ve ark., 2017).

İspanya'da yapılan bir çalışmada süt keçisi yetiştiriciliği faaliyetinde bulunan işletmelerde yetiştirme sistemi itibarıyla bazı parametrelerin karşılaştırılması yapılmış

ve ortalama verimliliğin yarı entansif sistemlerde %71,46 oranında, entansif sistemlerde ise %73,38 oranında olduğu tespit edilmiştir (Nahed ve ark., 2006).

Antalya ilinde kıl keçisi yetiştiriciliği faaliyetinde bulunan işletmelerin mevcut durumunun incelendiği bir diğer çalışmada son yıllarda entansif üretim tarzında yetiştiricilik yapan büyük çiftliklerin kurulduğu belirtilmiştir (Ateş ve ark., 2014).

Çalışma kapsamındaki işletmelerde ortalama ağıl kapasitesi 1 089,08 m² olarak tespit edilmiştir. Arazisi olmayan işletme oranı %2,17 olup, arazisi olan işletmelerde sulu ekilebilir arazi alanı ortalama 42,07 dekar, kuru ekilebilir alan ortalama 64,65 dekar olarak saptanmıştır. İşletmelerde kullanılan yem çeşitlerinin %67,39'unu arpa, %63,04'ünü buğday, %40,22'sini yulaf, %39,13'ünü mısır ve yonca, %20,65'ini ise fiğ oluşturmaktadır. İşletmelerin çoğunluğunun ek yemleme (flushing) uygulaması arpa kullanımının yoğun olmasını gerektirmektedir.

Kahramanmaraş'taki keçi işletmelerinde yapılan bir araştırmada ortalama arazi büyüklüğü 21,38 dekar olarak tespit edilmiştir (Paksoy ve Özçelik, 2008). Çanakkale, İzmir ve Balıkesir illerindeki keçi işletmelerinde yapılan bir çalışmada ise Çanakkale ili için işletme arazisi ortalama 61,20 dekar olarak belirlenmiştir. Yine aynı çalışmada Çanakkale ili için arazi kullanımının %22,42'sini buğdayın, %14,77'sini arpanın, %3,91'ini yulafın, %2,95'ini mısırın ve %1,26'sını fiğ oluşturduğu tespit edilmiştir (Engindeniz ve ark., 2015).

Van ilinde gerçekleştirilen bir çalışmada küçükbaş hayvancılık işletmelerinde gözlemlenen sorunların bir kısmının; üreticilerin hayvan yetiştirme konusunda bilgi eksikliği, bakım-besleme ve barınak koşullarının yetersizliği, koruyucu hekimlik hizmetinden yararlanma eksikliği gibi konulardan oluştuğu belirtilmiştir (Karakuş ve Akkol, 2013).

Çanakkale ilinde yapılan bir çalışmada keçi yetiştiren işletmelerin genel sorunları arasında soy kütüğü kayıtlarının tutulmasındaki eksiklik, sağlık koruma uygulamalarında yaşanan aksaklıklar, kaliteli kaba yem temininde zorluklar olduğu belirtilmiştir (Koyuncu ve ark., 2006). Şanlıurfa ilinde koyunculuk faaliyetinde bulunan işletmelerin genel sorunlarının %29,2'sini yem fiyatlarının yüksek olması, %11,5'ini pazarlama ile ilgili sorunlar, %2,8'ini sürü sağlığı konusunda üreticinin yeterli düzeyde bilgi sahibi olmaması olarak tespit etmişlerdir (Karadaş, 2017).

Hakkâri ilinde yapılan bir çalışmada koyunculuk işletmelerinin en önemli sorunlarının girdi maliyetlerinin yüksek olması, yem bitkileri üretiminin yetersiz olması ve sulama sorunu olduğunu bildirmişlerdir (Karadaş, 2018).

Siirt ilinde yapılan bir çalışmada ise; küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde bulunan işletmelerin %51,1'i hayvancılığa sağlanan desteklemelerin yetersiz olduğunu, %20'si su sorunları olduğunu, %15,6'sı kaba ve kesif yem de üretim yetersizliği ve fiyat yüksekliği olduğunu ve birkaç işletme çoban bulmada sorun yaşadıklarını belirtmiştir (Bakır ve Mikail, 2019). Niğde ili koyunculuk işletmelerinde yapılan bir çalışmada koyunculukla ilgili önemli görülen sorunlar arasında, yem fiyatlarının yüksekliği, hayvan hastalıkları, meraların yetersiz olması ve düşük satış fiyatı gibi sorunların olduğunu belirtmişlerdir (Ceyhan ve ark., 2015).

Bingöl ilinde yapılan bir çalışmada küçükbaş hayvan yetiştiricilerinin %54,6'sı ürün fiyatlarının düşük olduğunu, %24,6'sı girdi maliyetlerinin yüksek olduğunu, %15,8'i ürettikleri ürünün pazarını bulmada sorun yaşadıklarını, %5'i ise hastalıklar ve çoban bulma gibi sorunları olduklarını bildirmişlerdir (Kızıloğlu ve Karakaya, 2014).

Hindistan'da yapılan bir çalışmada keçi yetiştiriciliği faaliyetinde bulunan kadın üreticilerin en sık karşılaştıkları problemlerin %14'ünü mera alanlarının

yetersizliği, %12,66'sını veteriner hizmetlerinin eksik olması, %11,33'ünü keçiler için ağıl varlığının eksik olması, %10'unu kredi imkânlarının yetersiz kalması ve %8'ini yetiştiricilikte kullanılacak ve maksimum verimi sağlayacak ırkların geliştirilmesine dönük ıslah çalışmalarının yetersiz olduğu sorunlarının oluşturduğu tespit edilmiştir (Tudu ve Roy, 2015).

Burdur ilinde yapılan bir çalışmada koyunculuk işletmelerinin %39,1'i pazar sorunu olduğu, %23,1'i yüksek yem fiyatı sorunu olduğunu, %21,8'i mera alanlarının eksik olduğunu, %9,2'si kredi imkânlarının yetersiz olduğunu, %6,8'i ise eğitim ve sağlık sorunlarının olduğunu belirtmişlerdir (Bilginturan ve Ayhan, 2009).

Araştırmamız kapsamında Saanen süt keçiciliği yapan işletmelerin genel sorunları incelendiğinde ise işletmelerin %59,80'i üretici süt fiyatının düşük olduğunu, %54,30'u desteklemelerin yetersiz kaldığını, %52,50'si süt ve ürünlerini pazarlamada zorluk yaşadıklarını, %25'i işletmede hastalıklarla mücadelede sorunlarla karşılaştığını, %15,20'si kaliteli damızlık temin etmede zorluk çektiğini ve %8,70'i ise yem fiyatlarındaki istikrarsızlık ve fiyat artışlarını başlıca sorunlar olarak bildirmişlerdir. İşletme sahiplerince ifade edilen teknik ve ekonomik sorunların, diğer çalışma sonuçları ile benzerlik gösterdiği görülmektedir.

4.2. İşletmelerde Örgütlenme, Destekleme ve Pazarlamaya İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Keçi yetiştiriciliğinde 4631 sayılı Hayvan Islahı Kanunu ile kurulan asıl faaliyet alanı ıslah programları olan Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliği 2001 yılı itibariyle çalışmalarına başlamıştır. Bu kapsamda kulak numaralama, eğitim ve sağlık-koruma hizmetleri gibi çeşitli teknik faaliyetleri beraberinde yürütmektedir. Özellikle birliklerin kuruluş amacından uzaklaştıkları ve kooperatiflerin görev alanına girdikleri görülmektedir. Bu yaklaşım, üretici birliğinin teknik yönden özellikle ıslah faaliyetleri ile ilgili çalışmalarını olumsuz etkilemektedir.

Çalışmamızda İl Üretici Birliğine üye olan üreticilerin %58,70'i birlik faaliyetlerinden memnun olduğunu, %41,30'u ise faaliyetleri yeterli bulmadığını belirtmiştir. Bu sebeple, 5200 sayılı Üretici Birliği Kanunu çerçevesinde; üretici birliği ve kooperatiflerin görev, yetki ve sorumluluklarının açıkça ortaya konması, bu örgütlerin gelişimini ve etkinliğini hızlandıracaktır.

Ülkemizde keçi yetiştiriciliği yapan işletmelerde en önemli sorunlardan birisi üreticinin örgütlenme düzeyinin yetersizliği sonucu ortaya çıkan pazarlamadır. Bu sorunu çözmeye en etkin ve ekonomik örgütler gelişmiş ülkeler ve AB'de olduğu gibi kooperatiflerdir. Nitekim AB ülkelerinde süt pazarlamada kooperatiflerin payı %55 oranındadır (Anonim, 2018).

Özellikle bölgede karşılaşılan küçük ölçekli işletmelerin pazara ulaşmada ve süt ve ürünlerini değer fiyatla satması ve tüketicilerin de bu ürünleri uygun fiyatla tedariki (tüketim) açısından kooperatiflerin oluşturulması yönünde devlet teşvik ve desteklemelerine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu kapsamda keçi sütü ve ürünleri pazarlayan (ihtisas) kooperatifçiliğinin geliştirilmesi, üretimi artırmada ve sürdürülebilirlik açısından bölgenin kalkınmasına ve gelişmesine önemli katkı sağlayacaktır.

Araştırma kapsamına alınan keçi işletmelerinin Çanakkale İli Damızlık Koyun Keçi Yetiştiriciler Birliği'ne üye olduğu, bununla birlikte %66,30'unun Tarım Kredi Kooperatifine, %10,87'sinin köy kooperatiflerine ve %22,83'ünün ise herhangi bir kooperatife üye olmadığı belirlenmiştir. Üreticilerin kooperatiflere üyelik nedenleri incelendiğinde; %68,50'si işletmeye ucuza girdi tedarikinde yararlı oldukları, %20,70'i ise destekleme ve teşviklerden yararlanma olanağı sunması sebeplerini öne sürmüşlerdir.

Kooperatiflere üye olan üreticilerin %36,96'sı kooperatif faaliyetlerinden memnun olduklarını, %19,57'si memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir. Bölgede kooperatiflerin süt toplama, işleme, pazarlamada ve girdi tedarikinde üretici kesime

etkin hizmet vermesi ölçüsünde üyeliğin artacağı ve üreticinin örgüte sahip çıkacağı ortaya konmuştur.

Bingöl ilinde yapılan bir çalışmada küçükbaş yetiştiriciliği yapan üreticilerin %58'inin Bingöl İli Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliğine üye oldukları, %42'sinin ise herhangi bir tarımsal örgüte üye olmadıkları tespit edilmiştir. Yetiştiricilerin %70 gibi büyük bir oranının, tarımsal örgütlere üye olmanın gerekli olmadığını düşündükleri, üye olan işletmelerin de örgüt faaliyetlerinden memnun olmadıkları belirtilmiştir (Karakaya ve Kızıloğlu, 2014).

Balıkesir, Çanakkale ve İzmir illerinde incelenen keçi işletmelerinde Damızlık Koyun Keçi Yetiştiriciler Birliği'ne üye olunma süresinin ortalama 5,26 yıl olduğu tespit edilmiştir. Üreticilerin %89,32'sinin birlik faaliyetlerinden memnun oldukları belirtilmiştir (Engindeniz ve ark., 2017b).

Manisa ve İzmir illerinde yapılan bir çalışmada keçicilik işletmelerindeki üreticilerin Damızlık Koyun Keçi Yetiştiriciler Birliği'ne üye olmama oranları Manisa ilinde %100, İzmir ilinde ise %96,8 olarak bildirilmiştir (Taşkın ve ark., 2010). Gökçeada'da yapılan bir çalışmada ise hayvancılık yapan işletmelerin %30'unun kooperatiflere, %64'ünün ziraat odasına, %2'sinin ise derneğe üye oldukları belirtilmiştir. İşletmelerin %89,3'ünün bu örgütlerden hiçbir şekilde fayda görmediği, %7,1'inin fayda gördüğü ve %3,6'sının ise az bir şekilde faydalandığı ortaya konmuştur (Aktürk ve ark., 2005).

Bölgede genelde süt pazarlamada üretici kesimin sütü mandıralara ve entegre süt işleyen işletmelere sattığı görülmektedir. Üreticinin ürün pazarlamada %53,26 oranında sütün bedelini peşin olarak aldığı, %33,70 oranında ise avans sistemini kullandığı tespit edilmiştir. Avans sisteminin finansman yetersizliği içerisinde olan üreticinin yem ve diğer giderlerin tedarikini sağlama nedeniyle teklif edilen fiyatları

kabul ettiği ve süt fiyatını belirleme konusunda da herhangi bir söz hakkına sahip olamadığı bir sistem olarak bölgede uygulandığı görülmüştür.

Güney Marmara bölgesinde yapılan bir çalışmada, sütün değerlendirilme şekli Bursa ilinde %75 oranında çiğ süt, %25 oranında çiğ süt ve peynir, Balıkesir ilinde %30 oranında çiğ süt, %70 oranında çiğ süt ve peynir, Bilecik ilinde %20 oranında çiğ süt, %80 oranında çiğ süt ve peynir, Çanakkale ilinde %40 oranında çiğ süt, %60 oranında çiğ süt ve peynir birlikte pazarlandığı tespit edilmiştir (Koyuncu ve ark., 2005).

Niğe ilinde yapılan bir çalışmada keçi işletmelerinde sütün değerlendirilme şekli %39,5 oranında peynir, %36,8 oranında peynir ve tereyağı birlikte, %5,3 oranında peynir ve yoğurt birlikte, %10,5 oranında peynir, tereyağı ve yoğurt birlikte, %7,9 oranında ise peynir, yoğurt ve çiğ süt birlikte olarak bildirilmiştir (Ceyhan ve ark., 2015)

Balıkesir, Çanakkale ve İzmirden yapılan bir çalışmada, süt keçisi yetiştiriciliğinde bulunan işletmelerin %85,38'inin çiğ keçi sütünü keçi sütü işleyen mandıralara ve entegre süt işleyen işletmelere sattığı, %7,58'inin Birlik, ve %3,18'inin ise kooperatifler vasıtasıyla pazarladıkları tespit edilmiştir (Engindeniz ve ark., 2015).

Bölgede süt pazarlamada işletmelerin %48,91'inin ürettikleri sütü mandıra+süt fabrikasına çiğ süt ve pazarda peynir satışı şeklinde, %18,48'inin mandıra+süt fabrikasına çiğ süt ve köyde süt satışı şeklinde, %14,13'ünün mandıra+süt fabrikasına çiğ süt ve öz tüketim şeklinde, %13,04'ünün mandıralara ve süt fabrikalarına çiğ süt şeklinde ve %5,43'ünün mandıra+süt fabrikasına çiğ süt ile birlikte öz tüketim ve peynir satışı şeklinde pazarladıkları tespit edilmiştir.

Keçi sütü üretiminde ve tüketiminde nc konumda olan diğer AB lkeleri ile kıyaslandığında, ülkemiz koşullarında süt keçisi yetiştiriciliği yapan işletmelerin süt

pazarlama alt yapısı yetersizliği ortaya çıkmaktadır. Süt pazarlanma kanalında aracı olarak genelde mandıraların aktif olması bunun bir örneğidir.

Sütün pazarlama, işleme ve tüketim aşamalarında kooperatiflerin etkinliğinin artırılması, sosyal ve ekonomik yönden üreticilerin örgütlenmesi sektörün gelişimi açısından önemli rol oynayacak ve üretimden elde edilen katma değerin üreticiye önemli ölçüde geri dönmesini sağlayabilecektir. Bu hususta, üretici birliklerinin daha verimli ve fonksiyonel bir yapıda çalışmasının sağlanması ve üretici kesimi teşvik eden destek ve uygulamaların artırılması önem taşımaktadır (Arıkan ve Aral, 2013).

4.3. İşletmelere İlişkin Bazı Teknik Bulguların Değerlendirilmesi

Bu bölümde süt keçisi yetiştiriciliğinde hayvan başına günlük süt verimi, işletmelerdeki ortalama laktasyon süreleri, işletme toplam süt üretim miktarları ve üretim değerleri ve Saanen ırkı ile yetiştiricilik yapma nedenleri gibi bulgular diğer çalışma sonuçlarıyla tartışılmıştır.

İşletmelerde ortalama hayvan başına günlük süt verimi küçük ölçekli işletmelerde 2,10 kg, orta ölçekli işletmelerde 2,07 kg ve büyük ölçekli işletmelerde 1,70 kg olup, işletme geneli için ortalama 1,95 kg olarak tespit edilmiştir. Süt verimi küçük ölçekli işletmelerden büyük ölçekli işletmelere doğru gidildikçe azaldığı, hayvan başına günlük süt veriminin ise en yüksek 4,80 kg olduğu tespit edilmiştir. Ölçek büyüklüğü arttıkça hayvan başına süt veriminin düşmesi, bakım-besleme koşulları, hayvanların sağlık durumları ve çevre koşulları gibi faktörlerle açıklanabilir. Nitekim büyük ölçekli işletmelerde hayvan sayısı arttıkça hayvan başına düşen bakım-besleme ve yönetim yetersizliği kalite ve verimde düşüşe neden olmaktadır (Cevger, 1997).

İzmir, Çanakkale ve Balıkesir illerinde yapılan bir çalışmada keçi yetiştiriciliği faaliyetinde bulunan işletmelerde ortalama yıllık süt üretimi 26 521 kg bulunurken,

hayvan başına günlük süt üretimi ortalama 1,65 kg olarak hesaplanmıştır. Küçük ölçekli işletmelerde hayvan başına ortalama süt verimi 1,76 kg, orta ölçekli işletmelerde 1,54 kg ve büyük ölçekli işletmelerde 1,44 kg tespit edilmiştir (Engindeniz ve ark., 2018a). Bu oran Çanakkale ili için hesaplanan hayvan başına ortalama günlük süt verimi 1,95 kg değeri ile paralellik göstermektedir.

Ortalama laktasyon süreleri küçük ölçekli işletmelerde 210,75 gün, orta ölçekli işletmelerde 228,69 gün ve büyük ölçekli işletmelerde 239 gün olarak tespit edilmiştir. İşletmeler ortalaması ise 228,15 gün olarak hesaplanmıştır. İşletmelerde laktasyon dönemi ortalama süt verimi ise 440,68 kg olarak tespit edilmiştir.

İşletmelerdeki yıllık toplam süt üretim miktarları ise küçük ölçekli işletmelerde 15 565 kg, orta ölçekli işletmelerde 29 392 kg ve büyük ölçekli işletmelerde 56 050 kg olarak tespit edilmiştir. İşletmelerde ortalama yıllık süt üretim miktarı ise 35 079 kg olarak bulunmuştur.

Çanakkale ilinde yapılan bir çalışmada Saanen, maltız ve kıl keçilerinin yer aldığı keçi işletmelerinde günlük süt verimi ortalaması $2,32\pm 0,90$ kg olarak hesaplanmıştır (Koyuncu ve ark., 2006). Konya ilinde entansif koşullarda yetiştiriciliği yapılan Saanen keçilerinin 2011 yılındaki laktasyon süt verimleri $268,65\pm 13,14$, 2012 yılında ise $461,55\pm 12,58$ kg olarak tespit edilmiştir. Laktasyon süreleri ise 2011 yılında $263,37\pm 2,54$, 2012 yılında $255,91\pm 1,50$ gün olarak hesaplanmıştır (Sarıyel ve Dağ, 2015).

Burdur ilinde yapılan bir çalışmada kıl keçisi işletmelerinde hayvan başına ortalama günlük süt verimi 0,33 kg olarak hesaplanmıştır (Bilginturan & Ayhan, 2009). Ankara'da süt keçisi yetiştiriciliği yapan işletmelerde ise hayvan başına ortalama süt verimi 1,77 kg, yıllık ortalama hayvan başına süt verimi ise 411 kg olarak tespit edilmiştir (Tuncel ve ark., 2015).

Kahramanmaraş'ta yapılan bir çalışmada Saanen keçilerinde laktasyonun çeşitli dönemlerine ait günlük süt verimi $1,24 \pm 0,04$ kg, laktasyon süresi ise ortalama $190,46 \pm 3,43$ gün olarak saptanmıştır (Aktaş ve ark., 2012).

Yunanistan'da yapılan bir çalışmada 4 farklı keçi ırkının yetiştiriciliğinin yapıldığı işletmelerde en fazla süt üretiminin Saanen ırkında görüldüğü ve yıllık süt üretimlerinin ortalama 625 kg olduğu tespit edilmiştir (Kitsopanidis, 2002). Makedonya'da yapılan bir diğer çalışmada, Alpine keçi ırkının yer aldığı işletmelerde 2008,2009 ve 2010 yılları itibariyle laktasyon süreleri sırasıyla 280,4, 289 ve 256,5 gün olarak belirlenmiştir. Hayvan başına günlük süt verimleri ise yıllar itibariyle ortalama 1,97, 1,98 ve 1,44 kg olarak tespit edilmiştir (Eftimova ve ark., 2014).

Elazığ ilinde yapılan bir çalışmada 2-3 yaş grubu keçilerde laktasyon süt verimleri ortalama 181,04 kg, laktasyon süresi ise 184,80 gün, 4-5 yaş grubu keçilerde laktasyon süt verimleri ortalama 226,78 kg ve laktasyon süresi 197,42 gün olarak hesaplanmıştır (Erişir ve Gürdoğan, 2004).

Aydın ilinde yapılan bir çalışmada kıl keçisi yetiştiriciliğinin yapıldığı işletmelerde keçilerin laktasyon süresi 192,4 gün, laktasyon süt verimi 139,1 kg ve günlük ortalama süt verimleri 0,71 kg olarak tespit edilmiştir (Atay ve ark., 2010).

Hatay ilinde yapılan bir çalışmada bölgenin yerli keçileri olan hatay keçilerinde laktasyon süt verimleri $212,1 \pm 11,3$ kg, laktasyon süreleri $209,7 \pm 5,06$ gün, Alman Alaca Asil keçisi x Kılkeçi melezleri genotipinde laktasyon süt verimleri $285,6 \pm 12,49$ kg, laktasyon süreleri $235,3 \pm 2,80$ gün, Saanen x Kilis keçisi melezlerinde laktasyon süt verimleri $302,3 \pm 12,28$ kg, laktasyon süresi ise $238,3 \pm 2,84$ gün olarak tespit edilmiştir (Gül ve ark., 2010).

Araştırma materyalini Çanakkale'den getirilen Saanen keçilerinin oluşturduğu Tokat'ta yapılan bir çalışmada, Saanen keçilerinin laktasyon süt verimi $204 \pm 1,42$ kg,

laktasyon süresi $193\pm 9,87$ gün ve ortalama günlük süt verimi $0,95\pm 0,05$ kg olarak hesaplanmıştır (Ulutaş ve ark., 2010).

Güney Marmara bölgesinde yapılan bir çalışmada keçi yetiştiriciliğinde bulunan işletmelerde keçi başına üretilen süt miktarları Bursa ilinde $30,1\pm 4,67$ kg, Balıkesir ilinde $180,3\pm 10,14$ kg, Bilecik ilinde $25,8\pm 3,04$ kg ve Çanakkale ilinde $100,2\pm 12,25$ kg olarak tespit edilmiştir (Koyuncu ve ark., 2006).

Keçi yetiştiriciliğine dönük yerli ve yabancı çalışmalar değerlendirildiğinde; incelenen işletmelerde gerek yıllık süt üretim miktarları gerekse hayvan başına günlük süt verim miktarları yetiştirilen keçi irkına bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir. Genel olarak Saanen keçi ırkı ve bu ırk melezleri ile yapılan çalışmalarda elde edilen üretim ve verim bulguları çalışma sonuçlarına benzerlik göstermektedir. Gözlemlenen farklılıklar ise, çalışmanın yapıldığı yıl, kaliteli damızlık hayvan seçimi, uygun bakım ve besleme koşulları ve bölge adaptasyonu dâhil olmak üzere diğer çevresel faktörlerle açıklanabilir.

4.4. İşletmelere İlişkin Masraf, Maliyet, Gelir, Teknik ve Ekonomik Rasyoların Değerlendirilmesi

Bu bölümde işletmelerde maliyeti oluşturan masraf unsurlarının yüzdesel olarak dağılımları, 1 lt keçi sütünün üretim maliyeti ve üretici satış fiyatı, işletmelerde gelir kalemlerini oluşturan unsurların yüzdesel dağılımları, işletme ortalama mutlak ve oransal kârlılıkları ve işletmelerdeki teknik ve ekonomik rasyolara ilişkin bulgular hem kendi içinde hem de yapılan diğer çalışma bulgular ile birlikte değerlendirilmiştir.

Araştırmada işletmelerde maliyeti oluşturan masraf unsurlarında birinci sırada %46,22 oranında yem masrafları gelmektedir. Bunu sırasıyla %27,19 oranında işçilik masrafları, %5,44 oranında akaryakıt masrafları ve %5,19 oranında veteriner sağlık harcamaları takip etmektedir.

İşletmelerde önemli payı olan bu masraf unsurları ölçekler itibariyle farklılık göstermektedir. Veteriner sağlık harcamaları, yem masrafları, sigorta giderleri, bina ekipman amortisman giderleri, kredi faizleri, canlı demirbaş amortismanları gibi girdilerin işletme ölçeği büyüdükçe arttığı, işçilik masrafları, elektrik-su masrafları, akaryakıt masrafları, bina ekipman bakım onarım giderleri ve genel idare giderleri gibi unsurların ise işletme ölçeği büyüdükçe azaldığı dikkat çekmektedir. Bu azalma; işletmelerdeki diğer masraf unsurlarının miktarında meydana gelen artışa bağlı olarak ortaya çıkan bir azalmadır. İşletmelerde ölçekler genelinde ortalama değişken masrafların payı %67,09, sabit masrafların payı ise %35,31 olarak tespit edilmiştir.

Çalışma kapsamındaki işletmelerde üretici süt satış fiyatı küçük ölçekli işletmelerde 1,59 TL/kg, orta, büyük ölçekli işletmelerde ve işletmelerin genelinde ortalama 1,60 TL/kg olarak tespit edilmiştir. 1 lt sütün üretim maliyeti küçük ölçekli işletmelerde 1,53 TL/kg, orta ölçekli işletmelerde 1,52 TL/kg ve büyük ölçekli işletmelerde 1,40 TL/kg olarak bulunmuştur. İşletmelerde ölçek büyüdükçe birim başına düşen üretim maliyetinin azaldığı görülmektedir.

İşletme ölçeklerinin artması, üründe uzmanlaşma ve teknoloji kullanımı ile birlikte ölçek ekonomisinden yararlanma sağlanabilmektedir (Çiçek ve Tandoğan, 2008). Bununla birlikte işletme ölçeği büyüdükçe çalışmamızda da olduğu gibi üretim birimi başına düşen genel idare ve yönetim giderleri de düşmektedir; bu durum üretim maliyetlerinin minimizasyonuna ve işletmelerde yönetim, karar ve kontrol araçlarının daha ekonomik hale gelmesine sebep olmaktadır.

İşletmelerin ölçeği büyüdükçe satın aldığı girdi miktarı artmakta bu da çıktı pazarlamasındaki gücünün artmasına yol açmaktadır. Böylelikle işletme satın alınan hammadde gibi çoğu girdi fiyatlarında indirimli anlaşmalar (iskonto) yapabilmektedir. Bu durum da işletmenin yine birim maliyet açısından daha ekonomik duruma geçmesine neden olmaktadır (Dinler, 2016).

İşletmelerdeki süt satış geliri dışında tali gelirlerinin yüzdesel olarak dağılımı incelendiğinde; ilk sırada %51,53 oranla envanter kıymet artışı gelmektedir. Onu sırasıyla %20,29 oranla oğlak satışı, %9,60 oranla peynir satışı, %7,66 ile damızlık hayvan satışı, %5,28 ile desteklemeler, %4,63 ile proje desteklemeleri ve %1,2 oranla gübre satışı izlemektedir.

Çanakkale ilinde yapılan bir çalışmada keçi üretim faaliyetinden elde edilen gelirin %71,6'sının süt üretiminden, %15,3'ünün damızlık hayvan satışından elde edildiği saptanmıştır (Kumuk ve ark., 2011).

İzmir, Çanakkale ve Balıkesir illerinde süt keçisi işletmelerinde yapılan bir çalışmada üretici eline geçen ortalama süt fiyatı 1,31 TL/kg olarak tespit edilmiştir. İşletmelerdeki toplam değişken masrafların ortalama değeri 25 140, 96 TL olarak hesaplanmış olup, çalışma sonucumuza benzer olarak işletme ölçeği büyüdükçe bu değer arttığı gözlemlenmiştir. Yine aynı çalışma kapsamında, işletmelerde ortalama süt maliyeti 0,75 TL/kg olarak bulunmuştur. Bu değer de çalışmamıza benzer olarak işletme ölçekleri büyüdükçe azaldığı dikkat çekmektedir (Engindeniz ve ark., 2018a).

Kahramanmaraş ilinde süt keçisi yetiştiriciliğinde bulunan işletmelerde yapılan bir çalışmada işletme masraflarının %42,77'sini değişen masrafların, %57,23'ünü ise sabit masrafların oluşturduğu, toplam değişken masraflar içerisindeki en yüksek payı %63,96 ile yem masraflarının aldığı, bunu %10,35 oran ile veteriner-ilaç masraflarının izlediği tespit edilmiştir (Paksoy ve Özçelik, 2008).

Hindistan'da yapılan bir çalışmada keçi yetiştiren işletmelerin toplam değişken masrafları küçük ölçekli işletmelerde 5,273 Rs (Hindistan rupisi), orta ölçekli işletmelerde 8,294 Rs ve büyük ölçekli işletmelerde 12,040 Rs hesaplanmıştır. Çalışmamıza benzer olarak işletme ölçekleri büyüdükçe toplam değişken masraf oranlarının arttığı görülmektedir (Prasad ve ark., 2013).

Çanakkale ilinde yapılan ve süt keçisi yetiştiriciliğinde bulunan işletmelerde yapılan bir çalışmada işletmedeki değişken masrafların %54,48'ini yem masraflarının, %39,46'sını işgücü masraflarının, %6,06'sını diğer masrafların oluşturduğu belirlenmiştir. 1 lt keçi sütü maliyetinin ise 0,29 dolar olduğu saptanmıştır (Aktürk ve ark., 2009).

Aksaray ilinde yapılan bir çalışmada keçi yetiştiriciliği faaliyetinde bulunan işletmelerde maliyeti oluşturan masraf unsurlarının %37,62'sini işçilik giderlerinin, %34,06'sını yem giderlerinin, %12,15'ini amortisman giderlerinin ve %3,48'ini ise veteriner-sağlık giderlerinin oluşturduğunu tespit etmişlerdir. İşletmelerdeki gelirlerin ise %43,78'ini süt ve süt ürünlerinin oluşturduğunu, %31,39'unu ise canlı hayvan satışlarından elde edilen gelirlerin oluşturduğunu belirlemişlerdir. İşletmelerde ortalama kâr 16485,22 TL olarak hesaplanırken, gelir kalemlerinin %43,78'ini süt ve süt ürünlerinin, %31,39'unu canlı hayvan satışının oluşturduğunu tespit edilmiştir (Bakırtaş ve Günlü, 2018).

Muş ilinde koyunculuk işletmelerinde yapılan bir çalışmada, işletmelerde toplam masraflar içerisinde en yüksek payı %%61,9 ile yem masraflarının aldığı, bunu %30,5 oran ile işçilik masraflarının izlediği tespit edilmiştir. İşletmelerde ölçek büyüdükçe, birim maliyetlerin azaldığı, satış geliri ve kârın arttığı ortaya konmuş, işletme ölçekleri büyüdüğü takdirde avantajlı konuma geçebilecekleri ortaya konmuştur (Kaymak ve Sarıözkan, 2016).

Makedonya'da yapılan bir çalışmada organik üretim yapan keçi işletmelerinde işletme masraf unsurları içinde yem masraflarının payının 2008, 2009 ve 2010 yıllarında sırasıyla %44,1, %47,03 ve %49,39 oranında olduğunu tespit etmişlerdir (Eftimova ve ark., 2014).

Konya ili ve Karaman ilçelerinde tiftik keçisi yetiştiren işletmelerinde elde edilen üretim değerinin %54,56'sını envanter kıymet artışının, %39,10'unu süt üretim

değerinin ve %6,34'ünü tiftik üretim değerinin oluşturduğunu saptamışlardır (Çelik ve Bayramoğlu, 2010).

Macaristan'da farklı ölçeklere sahip keçi işletmelerinde yapılan bir çalışmada işletmelerdeki en önemli gelir kaynağını %75-80 oranlar süt ve süt ürünlerinin oluşturduğu tespit etmişlerdir. İşletmelerde maliyeti oluşturan unsurlardan en büyük paya sahip olan faktörlerin çalışmamız sonucuna benzer olarak ilk sırada yem hammaddesi, ikinci sırada işgücü maliyeti olduğunu saptamışlardır (Nemeth ve ark., 2004).

Çalışma kapsamındaki işletmelerde kârlılık oranları ve teknik, ekonomik rasyolar incelendiğinde; işletmelerdeki mutlak kâr ortalaması 0,11 TL/kg olarak hesaplanmıştır. Bu değer küçük ölçekli işletmelerde 0,05 TL/kg, orta ölçekli işletmelerde 0,08 TL/kg ve büyük ölçekli işletmelerde ise 0,19 TL/kg olarak tespit edilmiştir. Oransal kâr ise işletme genelinde %6,68 olup bu değer küçük ölçekli işletmelerde %2,27, orta ölçekli işletmelerde %5,04 ve büyük ölçekli işletmelerde %11,90 olarak hesaplanmıştır. Hem mutlak kârın, hem oransal kârın işletme ölçekleri büyüdükçe arttığı gözlemlenmektedir. Birim başına süt maliyeti daha düşük olarak tespit edilen büyük ölçekli işletmelerin daha kârlı olarak çalışması da elde edilen bu bulgularla desteklenmektedir.

İşletmelerdeki teknik ve ekonomik rasyolar incelendiğinde ise; öz sermayenin ne oranda kârlı kullanıldığını gösteren mali rantabilite oranı küçük ölçekli işletmelerde %4,00, orta ölçekli işletmelerde %4,71 ve büyük ölçekli işletmelerde %7,72 olarak hesaplanmıştır. İşletme genelinde ortalama değer %5,54'tür. Öz sermayeyi kârlı kullanma oranının işletme ölçeği büyüdükçe arttığı görülmektedir.

İşletmelerdeki pasif sermayeyi de içeren ve toplam sermayenin kârlılığının ölçütü olarak bilinen ekonomik rantabilite oranı küçük ölçekli işletmelerde %4,76, orta ölçekli işletmelerde %5,37 ve büyük ölçekli işletmelerde %9,37 olarak hesaplanmıştır.

İşletme genelinde bu oran %6,54'tür. İşletmenin kârlılık durumunu gösteren bu oran da yine küçük ölçekli işletmelerden büyük ölçekli işletmelere gidildikçe artmaktadır. Bu iki rasyodan da işletmelerde ölçek büyüdükçe, sermaye kullanımının etkinliğinin arttığı ve daha kârlı çalıştığı anlaşılmaktadır. Bu tespitler, yapılan diğer çalışma sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

İşletmelerdeki net kârın toplam gelire bölünmesiyle hesaplanan rantabilite faktörü rasyosu küçük ölçekli işletmelerde %48,92, orta ölçekli işletmelerde %49,87 ve büyük ölçekli işletmelerde %50,67 olarak saptanmıştır. İşletmeler genelinde bu değer %49,92'dir.

İşletmelerdeki girdi/çıktı (masraf/hâsıla) oranı ise küçük ölçekli işletmelerde 1,05, orta ölçekli işletmelerde 1,07 ve büyük ölçekli işletmelerde 1,14 olarak bulunmuştur. Bu değer işletme genelinde 1,09'dur. İşletmelerde yapılan bir birim masraf ile 1,09 birim hâsıla elde edilebileceğini göstermektedir.

GAP (Güneydoğu Anadolu Projesi) bölgesinde küçükbaş hayvancılık faaliyetinde bulunan işletmelerde yapılan bir çalışmada brüt kârın işletme ölçekleri büyüdükçe arttığı, işletmeler ortalamasında ekonomik rantabilitenin %2,67, mali rantabilitenin ise %1,98 olduğu tespit edilmiştir (Dellal ve ark., 2002).

Pakistan'ın Kohistan bölgesinde keçi yetiştiriciliğinde bulunan işletmelerde yapılan bir çalışmada küçük ve büyük ölçekli işletmelerin her ikisinde de net bugünkü değer pozitif ve iç kârlılık oranının küçük ölçekli işletmelerde %29,65, büyük ölçekli işletmelerde ise %46 olduğunu tespit etmişlerdir (Ahmad ve ark., 2015).

Kahramanmaraş ilinde yapılan bir çalışmada süt keçiciliği işletmelerinde brüt kârın işletme ölçeği arttıkça arttığı tespit edilmiştir. Yine aynı çalışmada işletme genelinde ekonomik rantabilite oranı %7,75 olarak hesaplanmıştır. Mali rantabilite oranı işletme genelinde %7,29 olarak bulunmuştur. Rantabilite faktörü ise %25,53

olarak tespit edilmiştir. Elde edilen her üç değerin de işletme ölçeği büyüdükçe arttığı çalışmamızla benzer sonuç olarak saptanmıştır (Paksoy ve Özçelik, 2008).

Balıkesir, Çanakkale ve İzmir illerinde süt keçiciliği işletmelerinde yapılan bir çalışmada, mutlak kâr küçük ölçekli işletmelerde 0,24 TL/kg, orta ölçekli işletmelerde 0,57 TL/kg ve büyük ölçekli işletmelerde 0,79 TL/kg olarak hesaplanmıştır. Oransal kâr ise küçük ölçekli işletmelerde %18,18, orta ölçekli işletmelerde %46,34, büyük ölçekli işletmelerde ise %58,95 olarak saptanmıştır (Engindeniz ve ark., 2018a). Mutlak kârın ve oransal kâr oranının küçük ölçekli işletmelerden büyük ölçekli işletmelere doğru gidildikçe artış göstermesi çalışmamız sonuçları ile benzer niteliktedir.

4.5. İstatistiki Analizlere Ait Bulguların Değerlendirilmesi

4.5.1. Bağımsız T-Testi ve Varyans Analizi (ANOVA)' ne İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

İşletmelerdeki teknik ve ekonomik parametreler arasındaki farklılığın yıllar (2016 ve 2017) ve işletme ölçekleri itibarıyla istatistiki açıdan anlamlı olup olmadığının tespiti için Bağımsız T-Testi ve Varyans Analizleri gerçekleştirilmiştir. Hayvan başına günlük süt verimi 2016 ve 2017 yılları arasında sırasıyla 1,64 kg/gün, 1,95 kg/gün, üretici süt satış fiyatları 2016 ve 2017 yılları arasında sırasıyla 1,49 TL/kg, 1,60 TL/kg olarak ve ortalama laktasyon süt verimleri 2016 ve 2017 yılları arasında sırasıyla 370,64 kg ve 440,68 kg olarak tespit edilmiştir. Bu sonuçlar ile ilgili istatistiki açıdan farklılıklar anlamlı bulunmuştur. Hayvan başına günlük süt verimi, ortalama laktasyon süt verimi ve üretici süt satış fiyatlarında genelde artışlar olması, sektör açısından olumlu gelişmelerdir.

Bölgede üretici süt satış fiyatları yıllar itibariyle artış eğiliminde olmasına rağmen enflasyon nedeniyle girdi fiyatlarındaki hızlı artışlar üreticinin maliyetini karşılamada yetersiz kalmakta ve kârlılığını düşürmektedir. Bu açıdan bölgede üretici kesimin geliri ve refahını artırmada; devletin süt piyasasını düzenleme, fiyat istikrarsızlığını önleme, girdi tedarikinde iyileşme ve desteklemelerin bu yönde teşviki kırsalda bu üretim alanında sürdürülebilirlik ve kârlı çalışmayı artırabilecektir.

İşletmelerdeki sağmal hayvan sayısı 2016 yılında ortalama 104,68 baş iken 2017 yılında bu değer ortalama 91,20 baş olmuştur. Yıllık üretilen süt miktarı ise 2016 yılında ortalama 36 016 kg, 2017 yılında 35 079 kg olarak tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlar; 2016 yılından 2017 yılına sağılan ortalama hayvan sayısında %12,88 oranında, üretilen ortalama süt miktarında ise %2,60 oranında azalma olduğunu göstermektedir. Sağılan hayvan ve süt üretimindeki görülen bu azalmaya rağmen hayvan başına günlük süt veriminin 2017 yılında %18,90 oranında artması, son yıllarda bölgede yapılan ıslah çalışmalarının süt verimini artırmada olumlu etkisi olduğunun göstergesidir.

Bazı süt üretim değerleri ve işletmelerdeki kârlılık oranları ölçekler itibariyle değerlendirildiğinde ise; birim maliyetin ve hayvan başına günlük süt veriminin ölçek büyüklüğü arttıkça azaldığı tespit edilmiştir. Toplam süt üretiminin ve buna bağlı olarak süt satış gelirinin ölçek büyüdükçe arttığı ve ölçekler arasındaki bu farklılığın istatistiki açıdan anlamlı olduğu saptanmıştır ($P < 0.05$). Mutlak ve oransal kârlılığında yine işletme ölçegi ile doğru orantılı olduğu sonuçlardan anlaşılmaktadır.

4.5.2. İşletmelerin Regresyon Analizine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Örnekleme kapsamındaki işletmelerdeki toplam kârı ve maliyeti oluşturan masraf unsurları arasındaki ilişkiyi değerlendirmek amacıyla geriye doğru (backward) çoklu doğrusal regresyon modeli uygulanmıştır. Çizelge 43', 44, 45 ve 46'da analiz basamaklarına ilişkin tüm sonuçlar verilmiştir. Son regresyon modeline ait modelin açıklayıcılığı (R^2) ve değişkenlerin istatistiki açıdan önemli olup olmadığını gösteren değerler ise Çizelge 47'de gösterilmiştir. İşletmeler genelinde toplam kâr bağımlı değişkeni ile oluşturulan regresyon modeli için düzeltilmiş R^2 değeri %61,5 olarak hesaplanmış ve modelin, dâhil edilen bağımsız değişkenler tarafından bu oranda açıklandığı tespit edilmiştir.

Ortaya çıkan son modelde işletmelerdeki toplam kârda; birim maliyet (X_8), satış fiyatı (X_9), yem masrafları (X_1), yakıt masrafları (X_5) ve diğer masrafların (X_7) etkisinin istatistiksel anlamda önemli olduğu tespit edilmiştir.

İşletmelerdeki diğer masraf unsurları ve analizde yer verilen faktörler sabit kalmak şartıyla, her bir bağımsız değişken sırasıyla 1 TL artırıldığında, toplam kârda; “yem masrafları” (X_1) 0,208 TL artışa, “yakıt masrafları” (X_5) 0,204 TL artışa, “diğer masraflar” (X_7) 0,223 TL artışa sebep olmaktadır. Bağımsız değişkenler içinde yer alan “birim maliyet” (X_8) 1 TL arttığında toplam kârda; 0,626 TL azalma olacağı ve “satış fiyatı” (X_9) 1 TL arttığında toplam kârda; 0,184 TL artış meydana geleceği şeklinde bu regresyon modeli yorumlanabilir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada Çanakkale ilinde Saanen keçi yetiştiriciliği yapan işletmelerin ekonomik ve teknik analizleri ile birlikte mevcut durumları ve sektörde karşılaştıkları sorunlar incelenmiştir.

Çanakkale ilinde süt keçiciliği faaliyetinde bulunan işletmeler genellikle küçük ve orta ölçekli yapıda yoğunlaşmaktadır. Son yıllarda işletme ölçeklerinde görülen büyüme eğilimi, gelecek yıllar için olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

İlde yaygın olarak yetiştiriciliği yapılan Saanen keçi ırkının günlük süt verimi 2016 yılında 1,64 kg, 2017 yılında ise 1,95 kg olarak tespit edilmiştir. İl genelinde yıllar itibariyle süt veriminde görülen bu artış, Saanen ırkı keçilerde yapılan ıslah çalışmalarının giderek önem kazandığını ve sektörün gelişmesinde önemli rol oynadığını ortaya koymaktadır. Fakat süt veriminin artırılmasında genotip olduğu kadar, bakım-besleme, sürü yönetimi ve ırkın bölgeye adaptasyonu gibi faktörlerin de önemi oldukça fazladır. Bu konunun öneminin üreticilere aktarılması ve bilinçlendirilmeleri gerekmektedir.

Araştırma kapsamındaki işletmelerin %96,7'sinde yarı-entansif şekilde yetiştiricilik yapılmaktadır. Diğer AB ülkelerinde yaygın olarak görülen entansif sistemin ülkemizde de uygulamaya geçilmesi zaman gerektiren bir süreçtir. Süt veriminin artırılmasında etkili olan bu sistemin, Türkiye şartlarında uygulamaya geçilememesinin önemli nedenlerinden biri yem maliyetlerini de artırmasıdır. Dolayısıyla bu sistemin hayata geçirilmesi ve sürdürülebilirliğin sağlanmasında, hayvanların refah ortamı da dikkate alınarak iyi bir yetiştirme ortamının sağlanması, hijyen ve sağlık uygulamalarının düzenli olarak yapılması ve besleme yönetiminin doğru şekilde planlanması önem arz etmektedir.

İşletmelerde maliyeti oluşturan masraf unsurlarının yüzdesel olarak dağılımında yem masrafları %46,22 ile ilk sırada yer alırken bunu %27,19 ile işçilik masrafları ve %5,44 ile akaryakıt masrafları izlemektedir. Diğer hayvancılık alt sektörlerinde olduğu gibi, süt keçisi yetiştiriciliğinde de maliyet unsurları arasında en yüksek payı alan yem masraflarının minimizasyonu için, çayır-mera yetersizliği sorununun çözümü ile birlikte gerekli olan kaliteli ve bol miktarda kaba yemin üretilmesi gereklilik taşımaktadır.

Kârlılığın sağlanmasında önemli parametreler olan ortalama süt satış fiyatı ve birim süt maliyeti işletmeler genelinde sırasıyla 1,60 TL/kg ve 1,49 TL/kg olarak tespit edilmiştir. İşletme ortalama mutlak kârı 0,11 TL/kg, oransal kârı ise %6,68 olarak hesaplanmıştır. İşletme ölçekleri arttıkça 1 lt süt üretim maliyetinde azalma, mutlak ve oransal kârlarda artma göze çarpmaktadır. Bu durum büyük ölçekli işletmelerin, kârlılık konusunda daha avantajlı olduklarını ortaya koymaktadır.

İşletmelerde aktif sermayenin getirisi olan ekonomik rantabilite %6,54, mali rantabilite %5,54 ve rantabilite faktörü %49,92 olarak tespit edilmiştir. İşletmelerdeki sermayenin hangi ölçüde kârlı kullanıldığını gösteren bu değerlerin işletme büyüklüğü ile birlikte artması, büyük ölçekli işletmelerin teknoloji ve sermayeyi daha etkin şekilde kullandıklarını göstermektedir.

Yapılan regresyon analizinde, işletmelerdeki toplam kâra etki eden faktörler arasında birim maliyet, süt satış fiyatı, yem masrafları, yakıt masrafları ve diğer masraf unsurlarının etkisinin istatistiki açıdan önemli olduğu ortaya konmuştur. Bu bağlamda işletme kârlılıklarının ortaya konmasında da önemli değere sahip olan birim maliyet 1 TL artırıldığında işletme toplam kârında 0,626 TL azalma olacağı, süt satış fiyatı 1 TL artırıldığında ise işletme toplam kârında 0,184 TL artış olacağı tespit edilmiştir. Bu durum, maliyet minimizasyonunun ve süt satış fiyatının artması ve istikrarlı bir yapıya geçmesinin, işletme toplam kârında olumlu bir etkiye sahip olacağının göstergesidir.

Yapılan değerlendirmeler sonucunda Çanakkale ilinde özellikle kırsal kesimde sosyo-ekonomik önemi bulunan süt keçisi yetiştiriciliğinin teknik ve ekonomik anlamda birçok sorunu bulunduğu ve bu sorunların üretim dalındaki potansiyelin harekete geçirilmesini ve üretim sürdürülebilirliğini engellediği tespit edilmiştir.

Türkiye genelinde ve bölgede keçi yetiştiriciliğine ilişkin güvenilir istatistiki veri alt yapısının olmaması ve işletmelerdeki üretime ilişkin, verim, maliyet gibi teknik ve ekonomik verilerin düzenli bir şekilde tutulmaması, bu rasyonel hayvancılık politikaları oluşturmayı kısıtlamaktadır.

Bu retim alanında sürdürülebilirlik ve istihdam, tüketicici refahı, piyasa istikrarının sağlanması, pazarlama alt yapısının, üretici örgütlenme düzeyinin geliştirilmesi lsnde mümkün olabilecektir. Bölgede keçi işletmelerinin kk ölçekli, dağınık yapıda ve örgütsüz olması, girdi tedariki ve pazarlamada yaşanan sorunlar, üretim maliyetlerinde artışa yol açmaktadır.

Keçi sütü yetiştiriciliğinde retilimi artırmak için, orta ve uzun dönemde bazı yapısal değişikliklere ihtiyaç duyulmaktadır. Üretim geliştirilmesi, verimin ve kârlılığın artırılması için, bölgede ekonomik sürü büyüklüğü belirlenerek, kk ölçekli ve dağınık yapıdaki işletmelerin büyütülmesi yönünde model geliştirilmesi ve bu işletmelerin süt ve et tipi yetiştiriciliği yapan işletmeler olarak uzmanlaşması sağlanmalıdır.

Keçi sütü üretiminin yanı sıra, süt ve ürünlerinde de tüketicici talebinin oluşturulması da önem arz etmektedir. Bu sebeple, tüketiciler keçi sütü ve ürünlerinin tüketimi konusunda bilgilendirilmeli, bölgeye özgü yöresel ürünlerin bilinirliği artırılmalıdır. AB lkelerinde görülen pazarlamadaki süt ürünleri çeşitliliğinin getirdiği katma değer, ülkemiz mevcut koşulları ve tüketicici tercihleri de göz önünde tutularak değerlendirilmeli, işletmeler çiğ sütü katma değer yaratacak ürünlere dönüştürmeleri ve pazarlamaları yönünde teşvik edilmelidir.

Keçi sütü ve ürünlerinin üreticiden tüketicide ulaşmasındaki tüm aşamalarda yatay ve dikey bütünleşmeye dayalı örgütlenme modeli olan, üreticide ve tüketicide koruyan kooperatiflerin faaliyetlerinin artırılması, üretim, ürün işlenmesi ve pazarlanması sürecinde üreticide sağlayacağı katma değer açısından önem taşımaktadır.

Diğer taraftan üreticinin üretimde sağlık ve hijyen konusunda bilgi ve uygulamalarda yetersiz olduğu gözlemlenmiştir. Bu sorunun üzümünde üretici kesimin eğitim ve yayın konusunda ilgili kuruluşların bilgilendirme ve eğitime dönük çalışmaların gerekliliği saptanmıştır.

Sonuç olarak, Saanen keçisi yetiştiriciliği kırsalda istihdam yaratma açısından önemli bir üretim dalıdır. Hayvancılıkta sermaye/hâsıla katsayısının diğer sektörlere göre düşük olması, istihdam yaratmada ve işsizliğin azaltılmasında önemli bir rol üstlenebilir. Diğer taraftan, kırsaldan g ve üretici kesimin yaş ortalama yüksekliği, bu üretim dalına gençlerin ilgi göstermemesi konularının sosyal ve ekonomik boyutlarının irdelenerek bölgeye dönük projelerin geliştirilmesi, bu alana teşviklerin sağlanması ve yatırımların artırılması önem kazanmıştır.

ÖZET

Çanakkale İli Saanen Keçi İşletmelerinin Teknik ve Ekonomik Analizi

Çalışma kapsamında Çanakkale il ve ilçelerindeki Saanen keçi işletmelerinden veri temin formu aracılığıyla elde edilen birincil veriler değerlendirilmiş; işletmelerin teknik ve ekonomik analizlerinin yapılması, destekleme, örgütlenme ve pazarlama aşamasında yaşanan sorunların çözümüne ilişkin önerilerin ortaya konması amacıyla bu çalışma gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın gerecini Çanakkale Koyun Keçi Yetiştiriciler Birliği'ne üye olan ve süt keçisi yetiştiriciliği kapsamında işletmelerinde sadece Saanen keçisi (Saanen melezi ve Türk Saanen Keçisi) bulunan işletme Örneklem hacmi "Basit Rasgele Örnekleme" yöntemi kullanılarak ve işletmeler sahip oldukları hayvan yoğunluğuna göre kapasiteleri; 25-75 baş (küçük), 76-150 baş (orta) ve 151 baş ve üzeri (büyük) işletmeler olarak gruplandırılmış, çalışma sonunda 5 yedek işletme ile birlikte toplam 92 adet işletmeye ziyaret gerçekleştirilmiştir.

Elde edilen veriler değerlendirilmiş ve işletmelerde maliyeti oluşturan unsurların %46,22'sini yem masraflarının, bunu sırasıyla işçilik (%27,19), akaryakıt (%5,44) ve veteriner-sağlık hizmet masraflarının (%5,19) oluşturduğu belirlenmiştir.

İşletmelerde 1 lt sütün üretim maliyeti küçük ölçekli işletmelerde 1,53 TL, orta ölçekli işletmelerde 1,52 TL ve büyük ölçekli işletmelerde 1,40 TL olarak tespit edilmiştir.

Saanen keçi işletmelerindeki mutlak kâr küçük ölçekli işletmelerde 0,05 TL/kg, orta ölçekli işletmelerde 0,08 TL/kg ve büyük ölçekli işletmelerde 0,19 TL/kg olarak saptanmıştır.

Regresyon analizi sonucu elde edilen modele göre; yem masrafları için yapılacak 1 birim harcama toplam kârda 0,208 TL artışa, yakıt masraflarındaki 1 birimlik artış toplam kârda 0,204 TL artışa, diğer masraflar için yapılacak 1 birimlik harcama ise toplam kârda 0,223 TL artışa neden olmaktadır. Diğer bağımsız değişkenler içinde yer alan birim maliyetindeki 1 birimlik artışın toplam kârda 0,626 TL azalmaya, süt satış fiyatındaki 1 birimlik artışın ise toplam kârda 0,184 TL artışa neden olduğu tahmin edilmektedir.

Sonuç olarak işletmelerde girdilerin payının genelde işletme ölçeği büyüdükçe düştüğü, teknik, sağlık ve ekonomik sorunların çözümünde ve kârlılık oranlarında bu işletmelerin başarılı olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte işletmelerde keçi

yetiştiriciliğinde karşılaşılan ana problemler incelendiğinde, süt fiyatlarındaki istikrarsızlık, pazarlama alt yapısının ve üretici örgütlenmesinin yetersiz olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Saanen, Keçi Sütü, Maliyet, Kârlılık, retim, Pazarlama, Ekonomik Analiz

SUMMARY

Technical and Economic Analysis of Saanen Goat Enterprises in Çanakkale Province

Within the scope of the study, the primary data obtained from Saanen goat farms in Çanakkale province and districts through the data supply form were evaluated. This study has been carried out in order to make technical and economic analysis of enterprises, to propose solutions for problems in support, organization and marketing.

The material of the study is the farms, which are members of Çanakkale Sheep Goat Breeders Association and have only Saanen goats (Saanen crossbreed and Turkish Saanen goats) within the scope of dairy goat breeding. The sample volume was calculated using “Simple Random Sampling”. The enterprises grouped as 25-75 heads (small), 76-150 heads (medium) and 151 and over heads (large) according to their animal density. It is aimed to apply data acquisition form at least in 87 enterprises. At the end of the study, a total of 92 enterprises were visited together including 5 spare enterprises.

The data obtained were evaluated and it was determined that 46.22% of the total costs were feed costs. It was determined that this was followed by labor (27.19%), fuel (5.44%) and veterinary-health care costs (5.19%) respectively.

The production cost of 1 lt milk was calculated as 1.53 TL in small-scale enterprises, 1.52 TL in medium-sized enterprises and 1.40 TL in large-scale enterprises.

The absolute profit in Saanen goat farms was determined as 0.05 TL / kg in small-scale enterprises, 0.08 TL / kg in medium-sized enterprises and 0.19 TL / kg in large-scale enterprises.

According to the model obtained as a result of regression analysis; 1 unit of expenditure for feed costs results in an increase of TL 0.208 in total profit, 1 unit of increase in fuel costs results in an increase of TL 0.204 in total profit, and 1 unit of expenditure for other costs results in an increase of TL 0.223 in total profit.

It is estimated that 1 unit increase in production cost included in other independent variables decreased TRY 0.626 in total profit and 1 unit increase in milk sales price increased TRY 0.184 in total profit.

As a result, it has been found that the share of inputs in enterprises generally decreases as the scale of the enterprise increases, and these enterprises are more successful in solving technical, health and economic problems and profitability rates than small scale enterprises. However, when the most common problems encountered in goat breeding in enterprises are examined, instability in milk prices and insufficiency of marketing infrastructure and producer organization was mentioned as the most common problem.

Keywords: Saanen, Goat Milk, Cost, Profitability, Production, Marketing, Economic Analysis

KAYNAKLAR

- ACAR M, AYHAN V (2012). Isparta İli Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliği Üyesi Keçicilik İşletmelerinin Mevcut Durumu ve Teknik Sorunları Üzerine Bir Araştırma. *Tarım Bilimleri Araştırma Dergisi*, **5(2)**: 98-101.
- AÇIL A (1977). Tarımsal Ürün Maliyetlerinin Hesaplanması ve Memleketimizde Tarımsal Ürün Maliyetlerindeki Gelişmeler. *Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayın No: 665*, Ankara.
- ADANACIOĞLU H, TAŞKIN T, KANDEMİR Ç, KOŞUM N (2018). Türkiye'de Keçi Yetiştiriciliği Ekonomisinin Bölgelere Göre Çok Boyutlu Ölçekleme Analizi ile Karşılaştırılması. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, **55(3)**: 245-253.
- AHMAD S, FAYAZ M, ALİ G, SADDOZAI K, SALMAN M, HUSSAİN A, AKBAR I, BİBİ A, HUSSAİN S.M, HUSSAİN I, KHAN A (2015). An economic analysis of goat rearing in Kohistan district, Khyber Pakhtunkhwa . *Journal of Entomology and Zoology Studies*, **3(3)**: 484-488.
- AKSOY A, YAVUZ F (2012). Çiftçilerin Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliğini Bırakma Nedenlerinin Analizi: Doğu Anadolu Bölgesi Örneği. *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, **27(2)**: 76-79.
- AKTAŞ C (2007). Çoklu Bağın ve Liu Kestircisiyle Enflasyon Modeli İçin Bir Uygulama. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, **3(6)**: 67-79.
- AKTAŞ Z, KAYGISIZ A, BAŞ S (2012). Kahramanmaraş Yetiştirici Şartlarında Türk Saanen Keçilerinin Süt Verim Özellikleri, Bazı Meme Ölçüleri ve SHS Arasındaki İlişkiler. *KSÜ Doğa Bilimleri Dergisi*, **15(4)**: 7-17.

AKTÜRK D, SAVRAN F, HAKYEMEZ H, DAŞ G, SAVAŞ T (2005). Gökçeada'da Ekstansif Koşullarda Hayvancılık Yapan İşletmelerin Sosyo-Ekonomik Açından İncelenmesi. *Tarım Bilimleri Dergisi*, **11(3)**: 229-235.

AKTÜRK D, TATLIDİL F, SAVRAN A (2009). Determination of Milk Production Cost on the Member Farms of Sheep and Goat Breeders Association in Çanakkale. *Journal of Animal and Veterinary Advances*, **8(3)**: 526-529.

ANİTAŞ Ö, BİNGÖL S, MEVLİYAĞULLARI E (2014). Türkiye Keçi Sütü Üretimi ve Keçi Sütünün Özellikleri. *Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootekni Bölümü*. Adana.

ANONİM (2015). Çanakkale İl Tarım ve Orman Müdürlüğü. 2015 Yılı Brifing Raporu.

ANONİM (2017). Türk Saanen Keçisi ve Tahirova Koyunu Çalıştayı. 13 Ocak 2017, Çanakkale.

ANONİM (2018). The EU Dairy Sector, Briefing Report.

ANONİM (2019a). Türkiye Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Merkez Birliği. Erişim Adresi: [<http://www.turkiyekoyunkeci.org/tr/IrkDetay/turk-saanen/30106>]. Erişim Tarihi: 14/10/2019.

ANONİM (2019b). Çanakkale İl Tarım ve Orman Müdürlüğü. 2019 Yılı Brifing Raporu.

ARAÇ B, DAŞKIRAN İ (2010). Diyarbakır İli Keçicilik İşletmelerinin Yapısal Özellikleri. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, **7(3)**: 173-179.

ARAS İ (2015). Mevka Sektör Raporları, Küçükbaş Hayvancılık Sektörü. Mevlana Kalkınma Ajansı.

ARIKAN M.S, ARAL Y (2013). Ankara Keçisi Yetiştiriciliği ve Tiftik Üretiminde Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Erciyes Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, **10(3)**: 185-192.

- ARORA R, BHOJAK N, JOSHI R (2013). Comparative Aspects of Goat and Cow Milk. *International Journal of Engineering Science Invention Research & Development*, **2**: 7-10.
- ATAY O, GÖKDAL Ö, EREN V (2010). Yetiştirici Koşullarında Kıl Keçilerin Kimi Verim Özellikleri. Ulusal Keçicilik Kongresi.Çanakkale.
- ATEŞ G, NİSA M, YELBOĞA M, SAYIN C (2014). Antalya İlinde Kıl Keçisi Yetiştiriciliğinin Mevcut Durumu, Sorunlar ve Çözüm Önerileri. 11. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi,Samsun.
- AYDIN M.K, KESKİN M (2018). Muğla İlinde Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliğinin Yapısal Özellikleri. *Mediterranean Agricultural Sciences*. **31(3)**: 317-323.
- AYHAN V, TAŞKIN T, İNCE D, YILMAZ M, BOYAR S, BARDAKÇIOĞLU E. (2010). Damızlık Koyun-Keçi Yetiştiricileri Birliklerinin Edinimleri. *Ulusal Keçicilik Kongresi*. Çanakkale
- BAKIR G, MİKAİL N (2019). Siirt İlinde Küçükbaş Hayvancılık İşletmelerinin Yapısal Durumu. *Atatürk Üniversitesi. Ziraat Fakültesi Dergisi* **50(1)**: 66-74.
- BAKIRTAŞ Ş, GÜNLÜ A (2018). Aksaray ilinde keçi yetiştiren işletmelerin teknik ve sosyo-ekonomik analizi. *Eurasian Journal of Veterinary Sciences*, **34(3)**: 134-141.
- BİLGİNTURAN S, AYHAN V (2009). Burdur İli Damızlık Koyun ve Keçi Yetiştiriciler Birliği Üyesi Koyunculuk İşletmelerinin Yapısal Özellikleri ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma. *Hayvansal Üretim*, **50(1)**: 1-8.
- BÜYÜKUYSAL M.Ç, ÖZ İ.İ (2016). Çoklu Doğrusal Bağntı Varlığında En Küçük Karelere Alternatif Yaklaşım: Ridge Regresyon. *DÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, **6(2)**: 110-114.
- BYARUHANGA C, OLUKA J, OLINGA S (2015). Socio-economic Aspects of Goat Production in a Rural Agro-pastoral System of Uganda. *Universal Journal of Agricultural Research* **3(6)**: 203-210.

- CAN M.F, SAKARYA E (2012). Dünya ve Türkiye'de Tarım ve Hayvancılık Kooperatiflerinin Tarihsel Gelişimi, İktisadi Önemi ve Mevcut Durumu. *Veteriner Hekimler Derneği Dergisi* **83(1)**: 27-36.
- CAN (2014). A socio-economic analysis of small ruminant breeders' membership relations and organizational effectiveness. *Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, **61**: 119-124
- CASTEL J.M, MENA Y, DELGADO-PERTÍÑEZ M, CAMÚÑEZ J, BASULTO J, CARAVACA F, GUZMÁN-GUERRERO J.L, ALCALDE M.J (2003). Characterization of semi-extensive goat production systems in southern Spain. *Small Ruminant Research*, **47**: 133-143.
- CEVGER Y (1997). Karaman İli Kuzu Besi İşletmelerinde Karlılık ve Verimlilik Analizleri. *Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, **(44)**: 277-290.
- CEYHAN A, KARADAĞ O (2009). Marmara Hayvancılık Araştırma Enstitüsünde Yetiştirilen Saanen Keçilerin Bazı Tanımlayıcı Özellikleri. *Tarım Bilimleri Dergisi*, **15(2)**: 196-203.
- CEYHAN A, ŞEKEROĞLU A, ÜNALAN A, ÇINAR M, SERBESTER U, AKYOL E, YILMAZ E (2015). Niğde İli Koyunculuk İşletmelerinin Yapısal Özellikleri ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma. *KSÜ Doğa Bilimleri Dergisi*, **18(2)**: 60-68.
- CEYHAN A, ÜNALAN A, ÇINAR M, SERBESTER U, ŞEKEROĞLU A, AKYOL E, ERDOĞAN Y, DEMİRKOPARAN A (2015). Niğde İli Keçi Yetiştiriciliğinin Yapısal Özellikleri ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma. *Türk Tarım-Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi*, **3(2)**: 74-79.
- CHAMDI A (2004). Study of Socio Economic Profile of Small Holder Goat Farming in Gumelar Sub-District Banyumas Regency. *Animal Production*, **6(2)**: 61-67.
- CHOUDHARY F, KHANDI S, BAFANDA R, MINHAJ S (2018). Correlation Analysis of Socio-cultural and Socio-economic Profile with Knowledge Level and Existing Small

Ruminant Rearing Practices of Bakarwal Tribe in Jammu District of Jammu and Kashmir. *Current Journal of Applied Science and Technology*, 1-11.

ÇTSO (2019). Çanakkale Ticaret ve Sanayi Odası. Erişim Adresi: [http://www.canakkaletso.org.tr/Çanakkale/CoğrafiKonum/tabid/16899/Default.aspx]. Erişim Tarihi: 15/10/2019.

ÇELİK Y, BAYRAMOĞLU Z (2010). Cost-Benefit Analysis of Angora Goat Production in Turkey: The Cases of Konya and Karaman Provinces. *Kafkas Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, **16(2)**: 251-256.

ÇELİK H.T, OLFAZ M (2018). Yetiştirici Koşullarında kıl keçi ve saanen x kıl keçi genotiplerinin (F1, G1, G2) büyüme özellikleri ve yaşama gücü üzerine bir araştırma. *Mediterranean Agricultural Sciences*, **31(1)**: 77-85.

ÇEVİRİMLİ B (2016). Arıcılık İşletmelerinin Teknik ve Ekonomik Analizi; Ege Bölgesi Örneği. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

ÇİÇEK H, TANDOĞAN M (2008). Economic Analysis of Dairy Cattle Activity in Afyonkarahisar Province. *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, **21(2)**: 179-184.

CHOUDHARY F, BAFANDA R.A, MINHAJ S.U (2018). Correlation Analysis of Socio-cultural and Socio-economic Profile with Knowledge Level and Existing Small Ruminant Rearing Practices of Bakarwal Tribe in Jammu District of Jammu and Kashmir. *Current Journal of Applied Science and Technology*, 1-11.

DELLAL G (2000). Antalya İlinde Kıl Keçisi Yetiştiriciliğinin Bazı Yapısal Özellikleri II. Bazı Üreme Özellikleri, Sağım ve Kırkım Dönemi Uygulamaları. *Tarım Bilimleri Dergisi*, **6(4)**: 124-129.

DELLAL İ, KESKİN G, DELLAL G (2002). GAP Bölgesinde Küçükbaş Hayvan Yetiştiren İşletmelerin Ekonomik Analizi ve Hayvansal Ürünlerin Pazara Arzı, Tubitak Proje Raporu, Ankara.

DEMİR Ö. A, DAŞKIRAN İ (2010). Organik Hayvancılıkta Keçi Yetiştiriciliğinin Yeri ve Önemi. Ulusal Keçicilik Kongresi, Çanakkale.

DEMİRBAŞ N, TOSUN D, TAŞKIN T (2009). AB Üyesi Kimi Akdeniz Ülkeleri ve Türkiye'de Koyun-Keçi Üretim ve Dış Ticareti. *Hayvansal Üretim*, **50(1)**: 45-53.

DİNLER Z (2016). *İktisat*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

EFTIMOVA E, MATEVA-DUBROVA N, USHLINOVSKA I, PACINOVSKI N, PALASHEVSKA A (2014). Production and Economic Results of Organic Goat Farm in Gevgelija Region. *Journal of Hygienic Engineering and Design*, **(7)**: 186-189.

ENGİNDENİZ S, UÇAR K (2014). Kırsal Kesimde Alternatif Yatırım Alanı: Süt Keçisi Yetiştiriciliği . XI. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi. 3-5 Eylül, Samsun.

ENGİNDENİZ S, SAVRAN A, AKTÜRK D, KOŞUM N, TAŞKIN T, KESENKAŞ H, GÖKMEN M, UZMAY A (2015). İzmir, Çanakkale ve Balıkesir İllerinde Güvenli Keçi Sütü ve Ürünleri Üretiminin Geliştirilmesi ve Alternatif Pazar Olanaklarının Saptanması, Tubitak Proje No: 113O310, Ankara.

ENGİNDENİZ S, SAVRAN A, AKTÜRK D, KOŞUM N, TAŞKIN T, KESENKAŞ H, GÖKMEN M, UZMAY A (2017a). Süt Keçisi Yetiştiriciliğinin Teknik ve Ekonomik Analizi; İzmir, Çanakkale ve Balıkesir İlleri Örneği. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, **54(2)**:131-140.

ENGİNDENİZ S, AKTÜRK D, SAVRAN A, KOŞUM N, TAŞKIN T, KESENKAŞ H, GÖKMEN M, UZMAY A, ÖZTÜRK G (2017b). İzmir, Çanakkale ve Balıkesir İllerinde Keçi Yetiştiriciliği Yapan İşletmelerin Damızlık Koyun ve Keçi Yetiştiricileri Birliğinin İşlevleri Üzerine Görüş ve Beklentileri. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi* , **52(4)**: 642-667.

ENGİNDENİZ S, AKTÜRK D, SAVRAN A, KOŞUM N, TAŞKIN T, KESENKAŞ H, UZMAY A, GÖKMEN M, ÖZTÜRK G (2018a). İzmir, Çanakkale ve Balıkesir

İllerinde Keçi Sütü Maliyetinin Saptanması Üzerine Bir Araştırma. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*,. **55(1)**: 27-36.

ENGİNDENİZ S, KESENKAŞ H, SAVRAN A, AKTÜRK D, KOŞUM N, TAŞKIN T, GÖKMEN M, UZMAY A (2018b). Keçi Sütü İşleyen İşletmelerin Üretim ve Pazarlama Yapılarının Analizi: İzmir, Balıkesir ve Çanakkale İlleri Örneği. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, **55(4)**: 367-377.

ERGÜN N (2016). Keçicilik (Saanen Keçisi Yetiştiriciliği), BilalOfset Basım Yayın&Matbaacılık, Denizli.

ERİŞİR Z, GÜRDOĞAN F (2004). Ekstansif Şartlarda Kıl Keçilerinin Döl ve Süt Verim Özellikleri. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, 109-112.

FAKOYA E.O, OLORUNTOBA A (2009). Socio-Economic Determinants of Small Ruminants Production Among Farmers in Osun State, Nigeria. *Journal of Humanities, Social Science and Creative Arts*. **4(1)**: 90-100

FAO (1997). Economic and Social Development Paper-142. The Political Economy of the Common Market in Milk and Dairy Products in the European Union.

FAO (2014). Faostat üretim istatistikleri. Erişim Adresi: [<http://www.fao.org/faostat/en/#data/QA>]. Erişim Tarihi: 15/10/2019.

FAO (2017a). Faostat üretim istatistikleri. Erişim Adresi: [<http://www.fao.org/faostat/en/#data/QA>]. Erişim Tarihi: 15/10/2019.

FAO (2017b). Faostat ticaret istatistikleri. Erişim Adresi: [<http://www.fao.org/faostat/en/#data/TA>]. Erişim Tarihi: 15/10/2019.

GELASAKIS A, ROSE G, GIANNAKOU R, VALERGAKIS G, THEODORIDIS A, FORTOMARIS P (2017). Typology and characteristics of dairy goat production systems in Greece. *Livestock Science*, **197**: 22-29.

GKGM (2019). *Tarım ve Orman Bakanlığı Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü Verileri*.

GÜL S, KESKİN M, BİÇER O (2010). Farklı Keçi Genotiplerinin Doğu Akdeniz Bölgesi Koşullarındaki Performanslarının Karşılaştırılması: 2. Verim Özellikleri. *Ulusal Keçicilik Kongresi*. Çanakkale.

GÜL M, DEMİRCAN V, YILMAZ H, YILMAZ H (2016). Technical Efficiency of Goat Farming in Turkey: a case study of Isparta Province. *Revista Brasileira de Zootecnia*, **45(6)**: 328- 335.

GÜNEY O, BİÇER O, DARCAN N, OCAK S (2011). Keçi Yetiştiriciliği Sektöründeki Gelişme Stratejileri, Bu Bağlamda Türkiye İçin Kimi Öneriler. 7.Ulusal Zootekni Bilim Kongresi, Adana.

GÜNLÜ A, ALAŞAHAN S (2010). Türkiye'de Keçi Yetiştiriciliği ve Geleceği Üzerine Bazı Değerlendirmeler. *Veteriner Hekimler Derneği Dergisi*, **81(2)**: 15-20.

ILGAR R (2019). Gıda Kültürünün Yansıması: Ezine Peynirinin Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve Önemi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, **24(41)**: 91-106.

ISLAM M, HOSSAIN M, CHOKRABORTI S, RAHMAN S, TASNİM A, AL ZABİR A (2018). Socio-economic profile of Goat Rearing Farmers and Their Management Practices in Sylhet, Bangladesh. *Journal of Agriculture and Ecology Research International*, 1-10.

İSO (2010). İstanbul Sanayi Odası. Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Sektör Rehberleri. As Matbaacılık, İstanbul.

KANDEMİR Ç, ALKAN İ, YILMAZ H.İ, ÜNAL H.B, TAŞKIN T, KOŞUM N, ALÇİÇEK A (2015). İzmir Yöresinde Küçükbaş Hayvancılık İşletmelerinin Coğrafik Konumlarına Göre Genel Durumu ve Geliştirilme Olanakları. *Hayvansal Üretim*, **56(1)**: 1-17.

- KARADAŞ K (2017). Şanlıurfa İlinde Koyunculuk İşletmelerinin Sosyo-Ekonomik Durumu: Siverek İlçesi Örneği. *GÜFBED/GUSTIJ* **7(2)**: 268-279.
- KARADAŞ K (2018). Koyunculuk İşletmelerinin Sosyo-Ekonomik Durumu; Hakkari İli Örneği. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, **49(1)**: 29-35.
- KARAGÖL E, KESKİN M (2018). Problems of Nomadic Goat Breeders And Their Effects on Forest. *Muğla Journal of Science and Technology*, **4(1)**: 11-15.
- KARAKAYA E, KIZILOĞLU S (2014). Küçükbaş Hayvancılık İşletmelerinin Örgütlenme Yapısı Bingöl İli Örneği. *Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi*, **1(4)**: 552-560.
- KARAKUŞ F, AKKOL S (2013). Van İli Küçükbaş Hayvancılık İşletmelerinin Mevcut Durumu ve Verimliliği Etkileyen Sorunların Tespiti Üzerine Bir Araştırma. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, **18(1-2)**: 9-16.
- KAYAALP G, GÜNEY M, CEBECİ Z (2015). Çoklu Doğrusal Regresyon Modelinde Değişken Seçiminin Zootekniye Uygulanışı. *Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, **30(1)**: 1-8.
- KAYMAK K, SARIÖZKAN S (2016). Socio-Economic Structure and Production Costs of Sheep Breeding Enterprises in Korkut District of Muş Province. *Van Veterinary Journal*, **27(3)**: 141-146.
- KAYMAKÇI M, ENGİNDENİZ S (2010). Türkiye'de Keçi Yetiştiriciliği; Sorunlar ve Çözümler. Ulusal Keçicilik Kongresi, Çanakkale.
- KAYMAKÇI M, TAŞKIN T (2005). Koyun-Keçi Yetiştiricileri Birlikleri'nin Verim Denetimleri ve Damızlık Seçiminde İşlevleri Üzerine Bir Deneme. *Hayvansal Üretim*, **46(2)**: 1-5.
- KESENKAŞ H, DİNKÇİ N, KINIK Ö, GÖNÇ S, ENDER G (2010). Saanen Keçisi Sütünün Genel Özellikleri. *Akademik Gıda* **8(2)**: 45-48.

KHALIL M, SAMMOUR H, EL-WARDANI M (2013). Socio-Economic and Technical Evaluation of Sheep and Goat Farms in North West Coast of Egypt. *Egyptian Journal of Sheep and Goat Sciences*, **8(1)**: 29-42.

KIYMAZ T (2000). Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de Temel Ürünlerde (Hububat, Şeker ve Süt) Uygulanan Tarımsal Destekleme Politikaları ve Bunların Ham Madde Temini Açısından Gıda Sanayiine Etkileri. DPT Uzmanlık Tezi.

KIZILOĞLU S, KARAKAYA E (2014). Bingöl İlinde Küçükbaş Hayvan İşletmelerinin Yapısal Durumu, Sorunları ve Çözüm Önerileri. *11. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi*. Samsun.

KITSOPANIDIS G (2002). Economics of goat farming in Greece. *Mediterranean Journal of Economics, Agriculture and Enviroment*, **3**: 48-53.

KOYUNCU E, PALA A, SAVAŞ T, KONYALI A, ATAŞOĞLU C, DAŞ G, ERSOY İ.E, UĞUR F, YURTMAN İ.Y, YURT H (2006). Çanakkale Koyun ve Keçi Yetiştiricileri Birliği Üyesi Keçicilik İşletmelerinde Teknik Sorunların Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. *Hayvansal Üretim*, **47(1)**: 21-27.

KOYUNCU M, KARA UZUN Ş, TUNCEL E (2006). Güney Marmara Bölgesi Keçicilik İşletmelerinin Genel Durumu ve Verim Özelliklerinin Belirlenmesi Üzerine Araştırmalar II. İşletmelerin Üretim Potansiyeli ve Sorunlar. *Tarım Bilimleri Dergisi*, **12(1)**: 29-36.

KOYUNCU M, TAŞKIN T, KAYMAKÇI M (2010). Keçi Sütünün İnsan Sağlığı Açısından Önemi. Ulusal Keçicilik Kongresi, Çanakkale.

KOYUNCU M, UZUN Ş, TUNCEL E (2005). Güney Marmara Bölgesi Keçicilik İşletmelerinin Genel Durumu ve Verim Özelliklerinin Belirlenmesi Üzerine Araştırmalar I. Keçicilik İşletmelerinin Genel Durumu. *Tarım Bilimleri Dergisi*, **11(4)**: 373-378.

- KUMAR R.S, SARJU N, MANİSH A, SUDHAKAR D (2015). Socio-Economic Analysis of Goat Rearing Farmers in Mahoba District of Bundelkhand. *Agro-Economist*. **2(2)**: 29-34.
- KUMUK T, SAVRAN A, AKTÜRK D, TAN S, KAYALAK S, EVEREST B, NİYAZ Ö (2011). Keçi Yetiştiriciliğinin Çanakkale İli İçerisindeki Yeri ve Önemi. Çanakkale Tarımı Sempozyumu, Çanakkale.
- MELISSA A, NORSIDA M, NOLILA M (2016). Socio-Economic Factors in Relation to Small Ruminant Farming Potential in Malaysia: Ranchers' Perspective. *International Journal of Agriculture, Forestry and Plantation*, **2**: 72-76.
- MOHAN B,SINGH K, DIXIT A.K (2012). Socio-Economic Status of Goat Farmers in Semi-Arid Zone of Uttar Pradesh. *Indian Research Journal of Extension Education Special Issue*. **1**: 128-131.
- MORALES F, GENIS J, GUERRERO Y (2019). Current status, challenges and the way forward for dairy goat production in Europe. *Asian-Australasian Journal Animal Science*, **32(8)**: 1256-1265.
- NAHED J, CASTEL J, MENA Y, CARAVACA F (2006). Appraisal of the sustainability of dairy goat systems in Southern Spain according to their degree of intensification. *Livestock Science*, **101(1-3)**: 10-23.
- NEMETH T, BRANDUSE L, ABRAHAM M, KUKOVICS S (2004). Factors affecting the profitability of different goat farm sizes in Hungary. *South African Journal of Animal Science* , **34(Supplement 1)**: 126-129.
- ÖZDAMAR K (2003). *Modern Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Kaan Kitabevi, Eskişehir.
- PAKSOY M (2007). Kahramanmaraş İlinde Süt Üretimine Yönelik Keçi Yetiştiriciliğine Yer Veren Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi ,Ankara.

- PAKSOY M, ÖZÇELİK A (2008). Kahramanmaraş İlinde Süt Üretimine Yönelik Keçi Yetiştiriciliğine Yer Veren Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi. *Tarım Bilimleri Dergisi*, **14(4)**: 420-427.
- PATIL D, MEENA H, TRIPATHI H, KUMAR S, SINGH D (2012). Socio Economic Profile of Sheep Reared Dhangar Pastoralists of Maharashtra, India. *Journal of Recent Advances in Agriculture*, **1(3)**: 84-91.
- PEYNİRCİ A (2007). Türkiye'de Süt Sanayinin Mevcut Durumu ve AB'ye Uyum Açısından Değerlendirilmesi. AB'ye Üyelik Sürecinde Türkiye'de Süt Sektörünün Mevcut Durumu, Rekabet Olanakları Sempozyumu. İzmir.
- PRASAD R, SINGH A, SINGH L, SINGH A (2013). Economics of Goat Farming Under Traditional Low Input Production System in Uttar Pradesh. *Indian Research Journal of Extension Education*, **13(2)**: 62-66.
- RAGHAVAN K.C, RAJA T.V (2012). Analysis on the Socio-Economic Status of the Goat Farmers of Malabar Region of Kerala. *Veterinary Research* **5(4)**: 74-76.
- RUIZ F.A, CASTEL J.M, MENA Y (2011). Labour characterization of Andalusian goat farms. Future perspectives. *CIHEAM Options Mediterranennes*. **100**: 349-354.
- SABAPARA G (2016). Socio-Economic Profile of Goat Rearers and Marketing Practices of Goats in Southern Gujarat, India. *Livestock Research International*, **4(2)**: 83-87.
- SALAHUDDIN M, SIDDIQUA T, HASAN M, RANA M, AZAD M (2017). Status of housing profile and feeding management of Black Bengal Goats in Northern Districts of Bangladesh. *Asian Journal of Medical and Biological Research*, **3(1)**: 61-65.
- SARIYEL V, DAĞ B (2015). Konya İlinde Entansif Koşullarda Yetiştirilen Saanen Keçilerinin Süt Verim Özellikleri. *Aybil Yayınevi*, (s. 29-38). Konya.
- SAS/STAT 9.3; SAS Institute Inc. Cary. NC.

SAVAŞ T (2019). Çanakkale Onsekizmart Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootečni Anabilim Dalı, Erişim Adresi: [zootečni.comu.edu.tr/fayda/kecigelismeler]. Erişim Tarihi: 16/10/2019.

SHIVAIRO R.S, MATOFARI J, MULEKE C.I, MIGWI P.K, LUGAIRI E (2013). Production Challenges and Socio-Economic Impact of Dairy Goat Farming amongst Smallholder Farmers in Kenya. *Food Science and Quality Management*. **17**: 54-61.

SINGH S, SINGH R, MANDAL M, PANDAY G (2018). Socio-Economic profile and existing flock structure of goat farmers in villages of Jabalpur District. *Journal of Pharmacognosy and Phytochemistry*, 1080-1083.

SPSS Inc. (2005). SPSS Version 14.01 for Windows. Chicago, IL: SPSS Inc.

TAGEM (2018). Süt Sektör Politika Belgesi 2018-2022, T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, Ankara.

TAŞKIN T, KAYMAKÇI M, BİLGİN G, GÜCEL M, ÜN C (2010). Kıl Keçi Sürülerinde Scrapie Risk Faktörlerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: "Manisa ve İzmir Örneği". *Hayvansal Üretim*, **51(2)**: 7-15.

TAŞKIN T, KAYMAKÇI M, KOŞUM N, DELLAL G, SAVAŞ T, KONYALI A, SAVRAN F, TÖLÜ C, TUNCEL E, KOYUNCU M, GÜNEY O, OCAK S, DARCAN N, BİÇER O, KESKİN M, ARIK İ.Z, AYHAN V, DAŞKIRAN İ (2010). Üniversitelerde Keçi Konulu Araştırmalar ve Bunların Sahaya Yansımaları. Ulusal Keçicilik Kongresi. Çanakkale

TC RESMİ GAZETE (2013). Hayvan Hastalıklarında Tazminat Yönetmeliği. Resmi Gazete Sayısı: 28579.

TC RESMİ GAZETE (2018). Hayvancılık Desteklemeleri Uygulama Tebliği. Resmi Gazete Sayısı: 11460, Tebliğ No: 2018/21.

- TEKE B, AKDAĞ F, ARSLAN S (2011). Halk Elinde Yetiştirilen Saanen Keçilerinde Bazı Dölverimi, Büyüme ve Davranış Özellikleri. *İstanbul Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, **37(1)**: 1-8.
- TRGM (2019). Tarım Reformu Genel Müdürlüğü Verileri.
- TUDU N, ROY D (2015). Socio-Economic Profile of Women Goat Keepers And Rearing Challanges in Goat in Nadia District of West Bengal. *International Journal of Science, Environment and Technology*, **4(2)**: 331-336.
- TUNCEL S, ARAL Y, AKIN A, ARIKAN M, ÇEVİRİMLİ M, POLAT M (2015). Ankara İli Keçicilik İşletmelerinde, Süt Üretim Maliyeti, Kârlılık Seviyesi, Sürü Yetiştiricilik Özellikleri, Örgütlenme ve Pazarlama Yapısının Tespiti, Kırıkkale Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi, Kırıkkale.
- TÜFEKÇİ H, OLFAZ M (2015). Kastamonu İli Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliğinin Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Türk Tarım-Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi*, **3(7)**: 577-582.
- TÜİK (2019). Türkiye İstatistik Kurumu Hayvancılık İstatistikleri Veri Tabanı. Erişim Adresi: [<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=101&locale=tr>]. Erişim Tarihi: 17/10/2019.
- TÜRKYILMAZ M.K, NAZLIGÜL A (2002). Türkiye Ekonomisinde Hayvancılığın Rolü ve Sorunları. *Kafkas Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi* **8(2)**: 177-181.
- ULUTAŞ Z, KURAN M, ŞİRİN E, AKSOY Y (2010). Tokat Şartlarında Yetiştirilen Saanen Irkı Keçilerin Döl, Süt Verimi ve Oğlakların Gelişme Özelliklerinin Belirlenmesi. *Ulusal Keçicilik Kongresi*. Çanakkale.
- ÜNAL H.B, TAŞKIN T, ALKAN I, YILMAZ H.I, KANDEMİR Ç (2017). Küçükbaş Hayvancılık İşletmelerinde Performansın Belirlenmesine İlişkin Bir Uygulama: İzmir İli Örneği. *Journal of Tekirdag Agricultural Faculty*, **14(3)**: 9-18.
- ÜNAL V (2002). Trol Balıkçılığında Yatırımın Kârlılık Analizi, Foça (Ege Denizi). *Ege Üniversitesi Su Ürünleri Dergisi*, **19(3)**: 411-418.

ÜSTÜNER H, UZABACI E, KİRMAN K, OGAN M.M (2011). Saanen Irkı Keçilerde Hastalıkların Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma. *Uludag University Journal of the Faculty of Veterinary Medicine*, **30(2)**: 19-23.

YILMAZ Ö (2017). A Study of Milk Support Policies in the European Union and in Turkey. *European Journal of Interdisciplinary Studies*, **9(1)**: 17-33.

EKLER

ÇANAKKALE İLİ SAANEN KEÇİ İŞLETMELERİNİN TEKNİK VE EKONOMİK ANALİZİNE İLİŞKİN VERİ TEMİN FORMU

Genel Bilgiler

İşletmecinin Adı Soyadı:

Tel No:

İlçe-Köy:

Yaşınız :

Anket Tarihi :

Cinsiyet:

Öğrenim durumunuz nedir?

1. İlkokul

2.Ortaokul

3.Lise

4.Üniversite

5.Diğer(.....)

Keçi yetiştiriciliği dışında başka bir ekonomik faaliyet ve geliriniz var mı?

1.Evet

2.Hayır

Cevabınız Evet ise;

1. Serbest Meslek

2.Memur

3.Emekli

4. Çiftçi

Kaç yıldır(veya hangi yıl başladınız) keçi yetiştiriciliği faaliyeti yapmaktasınız ve kaç keçi ile başladınız?

.....yıl
başladım.

.....'den/dan yılından beri adet keçi ile

Yetiştirdiğiniz keçi ırkı olan Saanen'i temin ettiğiniz yer neresi? Sürüye dışardan hayvan katıyor musunuz?

.....

Gelecek yıllarda hayvan sayınızı artırmayı düşünüyor musunuz?

1.Evet

2.Hayır

Şu anki hayvan mevcudunuz.....

İşletmelerde İşgücü Durumu

Aile İşgücü	Yaşı	Yaptığı İş	Ücreti	Çalışma Süresi
1				
2				
3				
4				
Yabancı İşgücü	Yaşı	Yaptığı İş	Ücreti	Çalışma Süresi
1				
2				
3				
4				

İşletmenizde çalışan çoban mevcuduna ilişkin:

Çoban sayısı:

Çobana ödenen ücret (TL/ay):
durumu:?

Çoban istihdamı ve talep

Yapmakta olduğunuz süt keçiciliği faaliyetinden memnun musunuz?

Evet..... Hayır..... (Hayır ise nedeni).....

Entansif mi yarı-entansif mi süt keçisi yetiştiriciliği yapmaktasınız?

Entansif..... Yarı entansif.....

**Entansif süt keçisi yetiştiriciliğinde karşılaştığınız sorunlar nelerdir? 0.Sorun
Yok**

1.Yüksek arsa ücreti 2.Yem maliyetinin yüksek olması 3. Hayvanların refah sorunu

4.Diğer(.....)

Yarı-entansif süt keçiciliğinde karşılaştığınız sorunlar nelerdir?

1. Yem maliyetinin sağlıklı kayıt altına alınamaması
2. Çoban bulma sorunu
3. Çayır-mera alanının azlığı

Keçicilik ile ilgili her hangi bir pazarlama ya da üretim kooperatifine üye misiniz?

1. Evet 2. Hayır *Evet ise*(Koop.adı.....)

Keçicilik ile ilgili birlik, kooperatif ve/veya yetiştirici örgütlerine üye olmanızın nedeni nedir?

- 1.Yetiştiriciliği daha iyi yapabilme bakımından faydasına inandığım için
- 2.Destek ve teşviklerden yararlanabilmek için
- 3.Ucuza girdi temin etmek için
- 4.Ürünleri kolay pazarlayabilmek için
- 5.Diğer.....

Üye olduğunuz kooperatifin çalışmalarından memnun musunuz?

- 1.Evet yeterli
- 2.Daha faydalı ve etkin çalışabilir
- 3.Hayır yeterli değil

Cevap “Hayır” ise Memnun olmama nedenleriniz nelerdir?

Belirtiniz.....

Keçicilik sektörüne yönelik verilen desteklemeleri yeterli buluyor musunuz? Desteklemelere ilişkin önerileriniz nelerdir?

1. Üretilen keçi sütü miktarına göre destek verilmeli
- 2.Arazi konaklama desteği verilmeli
3. Üretilen sütün kalitesine göre destek verilmeli(kalite-fiyat ilişkisi kurulmalı) (Somatik hücre sayısı ve m.o dikkate alınmalı)
4. Verilen sağmal hayvan başına destekleme miktarı artırılmalı
5. İşletme ölçeklerine göre destek verilmeli
- 6.Hastalıklarda tazminat ödemesi yapılmalı
7. Diğer(.....)

Süt keçiciliğine yönelik kredi imkânları sizce yeterli midir? 0.Bilmiyorum 1.Evet 2.Hayır

Hayır ise neden yetersiz? 1.Teminat istenme sorunu 2.Faiz oranı yüksek olması 3.Vadesi

4.Yetersiz finansman miktarı

Damızlık Koyun Keçi Yetiştirici İl Birliklerinin Hizmet ve Faaliyetlerinden memnun musuz? 1.Evet 2.Hayır

Hayır ise nedenleri?

1. Üyelerin çıkarını sağlama ve dayanışma artırma görevini yapmaması
- 2.Ucuza Damızlık temini, alet-ekipman temini görevini yapmaması

3.Mesleki eğitim faaliyetlerinin yetersizliği

4.Ucuz girdi temini ve teknik destek yetersizliği

5.Üretilen ürünlerin depolanması, pazarlanması hizmetlerinde etkin olmaması

Keçi yetiştiriciliğinde karşılaştığınız en önemli sorunlar nelerdir?

Damızlık teminindeki güçlükler

Keçi hastalıkları ve zararları

Çanakkale ezine peyniri vb, yöreye özgü diye satışa sunulan ürünlerden meydana gelen haksız rekabet Üreticilerin yetersiz örgütlenmesi

Keçi sütü ve ürünlerinin pazarlanmasında yaşanan zorluklar

Desteklemeler

Diğer(.....)

Çalışmayı tercih ettiğiniz keçi ırkını (Saanen, Türk Saanen, Saanen Melezi) seçme nedeniniz nelerdir?

Kolayca temin edebilmem

Çevremde en çok kullanıldığı için

Süt veriminin yüksek olması

Sakin huylu olması

Bakımının kolay olması

Laktasyon süresinin uzun olması

Hastalıklara dayanıklı olması

Sürüye uyum kabiliyetinin iyi olması

Kaliteli üretim yapabilmek için

İşletmeye İlişkin Sorular

İşletmenin ekilebilir arazi varlığı (dekar)

Tapulu:

Kiralık:

Toplam:

Arazinin durumu(dekar):

Sulanabilir arazi:

Kuru arazi:

Arazi değerlendirme şekli(dekar):

Yem bitkileri (Silajlık mısır, yonca, fiğ, korunga vb.):

Hububat(Buğday, arpa, ayçiçeği, baklagiller vb.):

Arazi tasarruf biçimi:

Mülk arazi (dekar):

Kiralanan arazi (dekar):

Ortağa

tutulan(dekar): Ort.Kiraya verilen alan (dekar):

İşlenen arazi (dekar):

Ağılların/barınakların toplam alanı ve kapasitesi:

Toplam m2: Kapasitesi (baş keçi):

Maliyete İlişkin Bilgiler**İşletme Kurulum Maliyetleri****İşletme, sahibine mi ait yoksa kiralık mı?** 1.İşletmeye ait 2.Köy-Ortak Arazisi
3.Ormana Ait 4.Başkasına aitYeri..... Arazi büyüklüğü.....dönüm Kira ise
bedeli.....(TL)**Malzeme, Makina ve Ekipman Varlığı**

Malzeme-Ekipman Adı	Miktar/Adet	Alındığı Yıl	Kullanım Ömrü	Birim Fiyat (TL)
Traktör				
Yem Karma ve Dağıtma Römorku				
Pulluk				
Mibzer				
Kazayağı				
Motopomp				
Tırmık				
Merdane				
Zir. Mücadele Alt.				
Otomatik Süt Sağım Sistemi				
Süt Soğutma ve Depolama Tankı				
Hayvan Suluğu				
Hayvan Yemliği				
Diğer				

Bina Sermayesi/Varlığı	Teknik Özellik	Alındığı Yıl	Kullanım Ömrü	Miktar/Adet	Birim Fiyat (TL)	Bugünkü Değeri (TL)	Kapasitesi (m2 veya m3)	Yıllık tamir bakım masrafı (TL)	Vergi /Sigorta Masrafı	Açıklama
Ağıl										
Yem Deposu										
Sağım Odası										
Süt Soğutma ve Depolama Ünitesi										

Ambar Mevcudu ve Yardımcı Maddeler Varlığı

Grubu	Cinsi	Miktarı (kg)	Fiyatı (TL)	Tutar (TL)	Açıklama
Yemler	Arpa				
	Yulaf				
	Saman				
	Kuru ot				
	Süt yemi				
	Sanayi yemi				

İşletmenin borçları, para mevcudu ve alacakları

	Alınan Kredinin Türü	Alınan Kredinin Tutarı (TL)	Kredinin			Kredinin vadesi	Kredinin kullanıldığı yer	Açıklama
			Alındığı ay	Ödendiği ay	Faiz oranı (%)			
Borçlar								
T.C. Ziraat Bankası								
Tarım Kredi Koop.								
Tarım Satış Koop.								

İşletmelerin Hayvan Varlığı

Cinsi	İrki	Sene Başı				Satın Alınan		Doğan	Satılanlar		Ölenler	Eve kesilen	Sene Sonu		
		Yaş	Adet	Her Bir Hayvanın Değeri	Tutarı (TL)	Adet	Tutarı		Adet	Tutarı (TL)			Adet	H.Hayvanın Değeri	Tutarı (TL)
Teke															
Keçi															
Çebîç															
Dişi oğlak															
Erkek oğlak															

Hayvansal Üretim Değeri

Hayvanlar	Irkı	Hayvan Sayısı (baş)		Hayvan başına verim (kg veya adet)				Toplam Üretim (kg veya adet)				Ürün fiyatı (TL/kg veya TL/adet)		Üretim değeri (TL)		Laktasyon Süresi (gün/yıl)	
		2016	2017	2016		2017		2016		2017		2016	2017	2016	2017	2016	2017
		max	min	max	min	max	min	max	min	max	min	max	min	max	min	max	min
Süt																	

İşletme Kredi, Sigorta, Elektrik Vb.

Hayvanlarınıza sigorta yaptırıyor musunuz? 1.Evet 2.Hayır

Masraf Kalemi	Sigortalı Hayvan Sayısı	Birim Fiyat	Tutar TL
Sigorta			

İşletme Dönemi Masraf Unsurları

*1kg keçi sütü maliyeti.....TL Bu yıl kaç kg keçi sütü ürettiniz?..... Kg

Masraf Kalemi	Kullanılan Miktar	Birim Fiyat	Toplam Masraf	Yüzde (%)
Canlı Hayvan Materyali (TL)				
Yem Masrafları (TL)				
Veteriner-Sağlık Masrafları (TL)				
İşçilik Masrafları (TL)				
Yakıt, Elektrik Su Masrafları (TL)				
Akaryakıt-Nakliye Masrafları (TL)				
Sigorta Giderleri (TL)				
Kredi Faizleri (TL)				
Envanter Kıymet Azalışı (TL)				
Oğlaklara verilen süt ve mama (TL)				
Diğer Masraflar (TL)				
MASRAFLAR TOPLAMI				
Genel İdare Giderleri (TL)				

Bina Ekipman-Bakım Onarım Masrafları (TL)				
Bina Ekipman-Amortisman Masrafları(TL)				
Canlı Demirbaş Amortismanları (TL)				
MASRAFLAR GENEL TOPLAMI				
Tali Gelir Toplamı (TL)				
Oğlak Geliri (TL)				
Gübre Geliri (TL)				
Envanter Kıymet Artışı (TL)				
Diğer Gelirler (TL)				
Toplam Maliyet (Masraflar Genel Top.-Tali Gel.Top)				
1 Lt sütün maliyeti (TL)				
Toplam Süt Satış Geliri (TL)				
Net Kâr-Zarar (Top. Süt Sat. Gel-Top.Maliyet)				

İşletme Gelirlerine İlişkin Bilgiler

Desteklemeler

ÇKKDB kayıt sistemine göre almış olduğunuz destek miktarlarınızı biliyor musunuz?

2016 Sağmal Hayvan Sayısı..... 2016 Alınan Destek Miktarı.....

2017 Sağma Hayvan Sayısı..... 2017 Alınan Destek Miktarı.....

Pazarlamaya İlişkin Sorular

Üretilen Miktar (kg)	İşletmede Kullanılan Miktar (kg)					Aile içi Tüketim/Eş-Dost tanıdığı verilen (kg)	Nereye Satıldığı	Satılan Miktar (kg)	Toplam Satış geliri (TL)	Satış bedelinin ödenme şekli (vadeli/peşin)	Açıklama
	Yoğurt Yapma	Peynir Yapma	Tereyağ yapma	İçme Sütü	Oğlaklara içirilen						

Keçi sütünü nasıl satıyorsunuz? a)Yağlı b)Yağsız

Keçi sütünü günlük olarak mı satıyorsunuz?

Ürününüzü pazarlamada karşılaştığınız sorunlar nelerdir?

1. Ürünü ederi fiyattan satamama
2. İstenilen zamanda ürünü satamama
3. Sütte mikroorganizma sorunu
4. Kooperatif ve İl Birliklerin keçi sütü pazarlamada etkin olmaması
5. Aracı ve firmaların bölgede tekel bir alım politikası izlemesi
6. Kalite-Fiyat İlişkisinin olmaması
7. Diğer(.....)

Keçi sütü ve ürünlerinin pazarlanması konusunda çözüm önerileriniz nelerdir?

Yemlemeye İlişkin Sorular

Yemin Türü	Markası/Çeşidi	Günlük Tüketim (Keçi/kg)

Yem katkı maddesi (vitamin, mineral, probiyotik vb.) kullanıyor musunuz?

- a)Evet b)Hayır

Rasyonun enerji düzeyini düzenli olarak kontrol ettiriyor musunuz?

- a)Evet b)Hayır

Oğlakların doğumdan hemen sonra ağız sütü içmesini sağlıyor musunuz?

- a) Evet b)Hayır

Kesif yemi genellikle nasıl temin ediyorsunuz?

- a)Dışarıdan satın alıyorum b)Kendim işletmede üretiyorum c)Diğer
(belirtiniz)...

Ek yemleme (flushing) uyguluyor musunuz? Uyguluyorsanız ne şekilde uygulanıyor?

ÖZGEÇMİŞ

I. Bireysel Bilgiler

Adı: Arzu

Soyadı: Gök dai

Doğum Yeri ve Tarihi: Ankara /22.05.1989

Uyruğu:T.C.

Medeni Durumu: Bekar

İletişim Adresi ve Telefonu: Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Hayvan Sağlığı Ekonomisi ve İşletmeciliği Anabilim Dalı 06110 Dışkapı/Ankara

(+90) 312 317 03 15 /4496

agokdai@ankara.edu.tr

II. Eğitimi

Eylül 2014- Devam Ediyor : Doktora Programı

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hayvan Sağlığı Ekonomisi ve İşletmeciliği Anabilim Dalı

Ekim 2018- Ağustos 2019 : Erasmus Öğrenci Değişim (Doktora) Padova Üniversitesi, İtalya

Eylül 2008- Haziran 2013 : Lisans

Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi

Eylül 2010- Haziran 2011 : Erasmus Öğrenci Değişim Programı (Lisans) Viyana Veteriner Üniversitesi, Avusturya

Eylül 2012- Haziran 2016 :Lisans

Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi, Uluslararası İlişkiler

Yabancı Dili: İngilizce, Almanca

III. Staj ve İş Bilgileri

Temmuz 2011- Eylül 2011 :Viyana Veteriner Üniversitesi Bakteriyoloji, Mikoloji ve Hijyeni Enstitüsü

Temmuz 2012- Ekim 2012 :Viyana Veteriner Üniversitesi Küçük Hayvan İç Hastalıkları ve Anesteziyoloji (Yoğun Bakım Ünitesi) Kliniği, At İç Hastalıkları ve Cerrahi Kliniği

Eylül 2014- : Araştırma Görevlisi, Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Hayvan Sağlığı Ekonomisi ve İşletmeciliği Anabilim Dalı

IV. Mesleki Deneyimi

V. Üye Olduğu Bilimsel Kuruluşlar

VI. Bilimsel İlgi Alanları

A. SCI, SCI-Expanded kapsamında yer alan hakemli dergilerde yayımlanan makaleler

A1. Aral, Y., Arıkan, M.S., Onbasilar, E.E., Unal, N., **Gokdai, A.**, Erdem, E. (2017). Economic Comparison of Unenriched and Alternative Cage Systems Used in Laying Hen Husbandry-Recent Experience under Turkish Commercial Conditions. World's Poultry Science Journal, 73(1), March 2017 (DOI: 10.1017/S0043933917000).

B. Ulusal hakemli dergilerde yayımlanan makaleler

B1. Sarihan Şahin, T., Aral, Y., **Gökday, A.** (2018). Dünyada Genetiği Değiştirilmiş Ürünler Pazar Yapısı ve Sosyo-Ekonomik Değerlendirme. Veteriner Hekimler Derneği Dergisi, 89(2), 85-108.

C. Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitabında basılan bildiriler

C1. Özeler, E., **Gökdaı, A.** (2015). AB ve Türkiye’de kanatlı beslemede antibiyotiklerin büyüme uyarıcı olarak kullanımının yasaklanması sonrasında rasyonlara ilavesi önem kazanan yem katkı maddelerinin verim, sağlık ve ekonomik boyutlarıyla incelenmesi. III. Uluslararası Beyaz Et Kongresi. 22-26 Nisan 2015, Manavgat-Antalya, Türkiye.

C2. Murat, H., Aral, Y., Çevrimli, M.B., **Gökdaı, A.** (2015). Determination of Characteristics and Management Models of Animal Attendants at Dairy Farms in The Central Anatolian Region of Turkey. BALNIMALCON 3-6 Haziran 2015, Bosnia and Herzegovina.

C3. Aral, Y., **Gökdaı, A.**, Sarıhan, T., Ermiş, Y. (2015). Analysis of The Current Situation and Export Potential of Chicken Meat Production and Marketing in Turkey. Gelişmekte Olan Ülkelerde Kanatlı Üretim Potansiyeli Uluslararası Kongresi. 15-18 Ekim 2015, Belek-Antalya, Türkiye.

C4. Aral, Y., Arıkan, M.S., Çevrimli, M.B., Akın, A.C., Polat, M., **Gökdaı, A.** (2015). The Producer Profiles and Socio-Economic Structure of Angora Goat Breeding in Turkey. 32. Dünya Veteriner Hekimliği Kongresi. 13-17 Eylül 2015, İstanbul, Türkiye.

C5. **Gökdaı, A.**, Sarıhan Şahin, T., Aral, Y. (2017). Sectoral Structure in The Scope of Contracted Breeding and Broiler Integration Relations in Chicken Meat Production (Piliç Eti Üretiminde Sözleşmeli Yetiştiricilik-Broiler Entegrasyonları İlişkileri Kapsamında Sektörel Yapı). 4thInternational Poultry Meat Congress (4. Uluslararası Beyaz Et Kongresi). 26-30 Nisan 2017, Antalya, Turkey.

C6. Sarıhan Şahin, T., Aral, Y., **Gökdaı, A.** (2017). The Market Structure of Genetically Modified Products in the World and Their Effects on Nutrition, Socio-Economic Status and Sustainability (Dünyada Genetiği Değiştirilmiş

Ürünler Pazar Yapısı ve Bu Ürünlerin Beslenme, Sosyo-Ekonomik Durum ve Sürdürülebilirlik Üzerine Etkileri). 4th International Poultry Meat Congress (4. Uluslararası Beyaz Et Kongresi). 26-30 Nisan 2017, Antalya, Turkey.

C7. Gökdaı, A., Sakarya E. (2017). "The Production Structure and Milking Characteristics of Saanen Goat Farms in Çanakkale Province, Turkey". II. International Congress on Advances in Veterinary Sciences&Technics 4-8 October 2017, Skopje-Macedonia.

C8. Gökdaı, A., Sakarya E., Contiero B., Gottardo F. (2019). Socio-Economic Analysis and Current Problems of Saanen Goat Farms in Turkey: A case of Çanakkale Province. 23rd Congress of the Animal Science and Production Association, ASPA 11-14 June, 2019, Sorrento, Italy

C9. Sakarya, E, **Gökdaı, A.**, Sarihan Şahin, T. (2019). Hayvancılık Politikaları, Kırmızı Et Üretimi ve Geleceği. Uluslararası VETEXPO Veteriner Bilimleri Kongresi. 20-22 Eylül 2019, Avcılar-İstanbul, Türkiye.

D. Ulusal bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitabında basılan bildiriler

D1. Akın, A.C., Cevger, Y., **Gökdaı, A.** (2014). Türkiye’de Çiğ Süt Üretiminin Mevcut Durumu ve Sorunları. I. Ulusal Hayvancılık Ekonomisi Kongresi. Sayfa: 113-123. 17-20 Ekim 2014, Kemer-Antalya

D2. Sakarya, E., **Gökdaı, A.**, Sarihan Şahin, T., Altın, O. (2017). Perakende Piyasada Et ve Ürünleri Pazarlaması, Gelişimi ve Pazara Etkisi Üzerine Bir Araştırma. 2. Ulusal Hayvancılık Ekonomisi Kongresi. Belek-Antalya,

D3. Sakarya, E., Sarihan Şahin, T., **Gökdaı, A.** (2018). AB Ortak Piyasa Düzeni Çerçevesinde Rekabet Politikasının İşleyişi ve Hayvansal

Ürünlerdeki Rekabete Genel Bakış. III. Ulusal Hayvancılık Ekonomisi Kongresi. Sayfa:54-55, 11-14 Ekim 2018, Lara-Antalya, Türkiye.

D4. Sakarya, E., **Gökdaı, A.**, Sarıhan Şahin, T. (2018). Avrupa Birliği'ne Müzakere Sürecinde Türkiye Kırmızı Et Piyasasının Sığır ve Dana Eti Ortak Piyasa Düzenine Uyum Çalışmaları Üzerine Bir Değerlendirme. III. Ulusal Hayvancılık Ekonomisi Kongresi. Sayfa:10-11, 11-14 Ekim 2018, Lara-Antalya, Türkiye.

D5. Sakarya E., **Gökdaı A.**, Sarıhan Şahin T., Altın O. (2017). Perakende Piyasada Et ve Ürünleri Pazarlaması, Gelişimi ve Pazara Etkisi Üzerine Bir Araştırma. II. Ulusal Hayvancılık Ekonomisi Kongresi. 27-30 Nisan 2017, Antalya, Türkiye.

D6. Aral, Y., Arıkan, M.S., Akın, A.C., Çevrimli, M.B., Polat, M., Cevger, Y., **Gökdaı, A.** (2017). Türkiye'de Tiftik Üretimi ve Ekonomisi. 2. Ulusal Hayvancılık Ekonomisi Kongresi. Sayfa:80-87, 27-30 Nisan 2017, Belek-Antalya, Türkiye.

D7. Sakarya, E, **Gökdaı, A.**, Sarıhan Şahin, T. (2018). Türkiye'de Kırmızı Et Piyasasını Düzenleme Çalışmaları ve Kalite-Fiyat (Grading) İlişkinin Pazara Etkisi, Türkiye Bilimler Akademisi(TÜBA), Yem ve Kırmızı Et Sempozyumu, Kırşehir.

Bilimsel etkinlikleri

Yardımcı Araştırmacı: Türkiye'de Farklı Sistemlerde (Kafes, Tünekli, Salma ve Organik Sistem) Yumurta Üretimi Yapan Ticari Yumurtacı İşletmelerin Ekonomik ve Ekonometrik Analizi, Kırıkkale Üniversitesi BAP, 2016.

Verdiği konferans ya da seminerler

Seminer, Maliyet Teorisi ve En Düşük Maliyetle Üretim. Hayvan Sağlığı Ekonomisi ve İşletmeciliği Anabilim Dalı, Doktora I. Semineri, Ankara, 2016.

Seminer, Düzenleyici Etki Analizi ve Hayvancılıkta Uygulanması. Hayvan Sağlığı Ekonomisi ve İşletmeciliği Anabilim Dalı, Doktora II: Semineri, Ankara 2016.

VII. Diğer Bilgiler

Eğitim programı dışında aldığı kurslar ve katıldığı eğitim seminerleri

ISO 22000: 2005 Eğitimi Başarı Sertifikası (Gıda Güvenliği Yönetim Sistemi Eğitimi) Mayıs- 2013

"Basic Management Skills" Eğitimi Katılım Sertifikası (2010)

GMP (İyi Üretim Uygulamaları Eğitimi) Başarı Sertifikası - Mayıs 2013

"Mezbaha Modernizasyonu: Türkiye'de Hayvan Refahı ve Et Kalitesini Geliştirmek" Semineri Katılımcı Sertifikası (13-14.04.2015)

Ankara Üniversitesi Araştırma Görevlileri için Araştırma Yöntemleri Eğitim Programı Sertifika Belgesi (03-19.06.2015)

Ankara Üniversitesi Teknoloji Transfer Ofisi Girişimcilik Günleri Etkinliği Katılım Belgesi (06.04.2016)

Ekolojik Tarım ve Organizasyon Derneği (ETO) "Proje Eğitimi" Katılım Belgesi (22.04.2017)

Ankara Üniversitesi Eğitcilerin Eğitimi Sertifika Belgesi (19.12.2016-24.01.2017)

Ankara Üniversitesi "Ulusal ve Uluslararası Proje Hazırlama Eğitimi Programı" Katılım Belgesi (28.05.2018)

Kurs, Tömer Almanca Dil Kursu (Başlangıç-İleri Düzey, A1-C1)

Kurs, Tömer İspanyolca Dil Kursu (Başlangıç Düzeyi, A1)

Kurs, Sejong Enstitüsü Korece Dil Kursu (Başlangıç Düzeyi, Temel 1B)

Kurs, Lingua Italiana Livello A1- Centro Linguistico di Atene/Universite Degli Studi di Padova